

K.K.T.C

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI

ÇOCUKLARDA UYUM VE DAVRANIM BOZUKLUKLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAZİME ERİZ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. AYDIN ANKAY

LEFKOŞA-2006

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nazime Eriz'e ait "Çocuklarda Uyum Ve Davranım Problemleri" adlı çalışma jürimiz tarafından Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Mehmet Çağlar.

Üye Doç. Dr. Aydın Ankay.

Üye Dr. Nazan Çomunoğlu.

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

Doç. Dr. Cem BİROL

ÖNSÖZ

Günümüzde, Dünyada ve ülkemizde artık yalnızca bir alanda üniversite veya yüksek okul mezunu olmak yetmiyor. İnsanın hem kendini sürekli olarak yenilemesi, hem de akademik olarak gelişmesi gerekiyor.

Uzun yıllar K.K.T.C. ilkokullarında öğretmenlik yapan bir kişi olarak, ilkokul öğretmenlerinin, yalnızca normal olarak nitelendirdiğimiz çocuklara değil, aynı zamanda problemlili çocuklara da ulaşabilmemiz gerektiği inancıyla Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım ve artık sonuna gelmiş bulunuyorum.

Bizlere bu olanağı veren Yakın Doğu Üniversitesi'ne, engin bilgileri ile bizleri aydınlatan, bizlere ders veren ve katkı koyan tüm öğretim görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Hem bizlere ders vererek katkı koyan, hem de tez danışmanım olmayı kabul edip, tezimin her aşamasında akademik yardımlarını esirgemeyen Sayın Hocam Doç. Dr. Aydın Ankay'a içtenlikle teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanmasında bana destek olan anneme ve her aşamasında yardımını esirgemeyen dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

JURİ ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	iii.
İÇİNDEKİLER.....	iii.
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii

BÖLÜM I

Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	2
Sınırlılıklar.....	2
Kısaltmalar.....	2

BÖLÜM II

Yöntem.....	3
Araştırmanın Modeli.....	3

BÖLÜM III

ÇOCUKLARDA UYUM VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI	4
UYUMSUZ ÇOCUK KİMDİR?.....	
Uyumsuzluk Belirtileri:	6
PROBLEMLİ ÇOCUKLARA YAKLAŞIM BİÇİMLERİ	10
Normal Ve Anormal Davranış Gelişimi	11
Normallik Ölçütleri:.....	11
Problemli Çocuklara Yaklaşım Biçimleri	14
UYUMSUZ ÇOCUKLAR.....	16
UYUM VE UYUMSUZLUĞUN TANIMI VE İÇERİĞİ	16
UYUMSUZ ÇOCUKLAR İÇİN KULLANILAN TERİMLER	20
UYUMSUZ ÇOCUKLARDA SIKSIK GÖRÜLEN DAVRANIŞ	
BELİRTİLERİ.....	20

UYUMSUZLUĞUN NEDENLERİ.....	23
KALITIM-SOYAÇEKİM-VERASETİN UYUMSUZLUĞA ETKİSİ.....	25
BEDENSEL NEDENLER.....	27
a.Beden özürleri:.....	27
b.Hastalıklar:.....	28
c.İç salgı bezleri.....	28
1.Troid Bezi:.....	29
2.Hipofiz Bezi:.....	29
3.Sürrenal Bezi:.....	30
4.Seksüel Bezler:.....	30
5.Pitüiter Bezi:.....	31
6.Adrenal Bezi:.....	31
d.Kazalar ve Şoklar:.....	31
TEMEL İHTİYAÇLARIN DOYURULMAMASI.....	32
A.Biyolojik Temel İhtiyaçlar:.....	32
B.Psikolojik Temel İhtiyaçlar.....	35
C.Sosyal Temel İhtiyaçlar.....	38
ÇEVRE-SOSYO EKONOMİK NEDENLER.....	40
AİLE ÇEVRESİ.....	41
a.Aile Yapısından Doğan Etmenler:.....	42
b.Ana Baba İlişkileri:.....	42
c.Çocuğun Yakın Çevresi:.....	44
d.Okul:.....	45
SOSYAL ETMENLER.....	46
EKONOMİK ETMENLER.....	47
YANLIŞ EĞTİM.....	47
UYUMSUZ ÇOCUKLARIN SINIFLANDIRILMASI	49
ANTİSOSYAL DAVRANIŞ BOZUKLUĞU GÖSTEREN ÇOCUKLAR.....	49
Davranım Bozuklukları.....	49
İnsanlara ve Hayvanlara Karşı Gösterilen Saldırganlık	50

Eşyalara Zarar Verme.....	50
Dolandırıcılık Ya Da Hırsızlık.....	50
Kuralları Ciddi Bir Biçimde Bozma (ihlal etme).....	51
Çocuklukta Başlayan Tip.....	51
Ergenlikte Başlayan Tip.....	51
1.Suçla Yönelen Çocuklar:.....	53
2.Suçlu Çocuklar:.....	53
3.Kaçak Çocuklar:.....	54
a.Evden Kaçma:.....	54
b.Okuldan Kaçma:.....	54
Kaçmanın Tanımı.....	54
4.Hırsızlık Yapan Çocukların Tanımı.....	56
Düzeltilme veya Önlemek için Alınacak Önlemler.....	60
5.Saldırganlık.....	62
Saldırgan Davranış.....	67
Saldırgan Davranışa Ne Sebep Olur?.....	73
Akranlara Yönelik Saldırganlık.....	75
Ana Babaya Not:.....	75
Ne Zaman Bir Uzman Yardımı Almalı?.....	77
ALIŞKANLIK VE EĞTİM PROBLEMLERİ OLAN ÇOCUKLAR	79
TİKLİ ÇOCUKLAR.....	80
Nedenleri.....	81
Tiklilerin Kişilik Özellikleri.....	82
Tiklerin Türleri.....	83
Düzeltilici Önlemler.....	84
PARMAK EMEN ÇOCUKLAR.....	86
Parmak Emmenin Düzeltilmesi İçin Alınacak Önlemler	88
TIRNAK YEYEN ÇOCUKLAR.....	91
GÜNDÜZ RÜYASI GÖREN ÇOCUKLAR.....	95
Nedenleri.....	96
Düzeltilici Önlemler.....	97
YALAN SÖYLEYEN ÇOCUKLAR.....	98

1.Küçük Çocuklarda Sözde (Pseudo) Yalanları.....	100
2.Taklit Yalanları.....	102
3.Mübalâğa Yalanları.....	103
4.Alışkanlık Haline Gelen Yalan (Sosyal Yalanlar).....	103
5.Savunma Yalanları.....	106
6.Dikkat Çekme Yalanları.....	107
7.Yüceltilmiş Yalanlar.....	107
8.Zıddına Söylenen Yalanlar.....	108
9.İntikam Yalanları.....	109
10.Menfaat Karşılığı Söylenen Yalanlar.....	111
11.Patolojik Yalan.....	112
12.Propoganda Yalanları.....	116
13.Şartlı Yalanlar.....	116
Çocuk Yalan Söylemeyi Nasıl Öğrenir.....	117
Yalan Söylemenin Nedenleri.....	118
Yalanla Mücadele Nasıl Olmalı.....	120
Yalanın Düzeltilme Yolları.....	122
MASTÜRBASYON-İSTİMNA-YAPAN ÇOCUKLAR.....	124
Çocuklarda Mastürbasyon.....	129
Ergenlik Ve Buluş Çağı Mastürbasyonları.....	133
Mastürbasyonun Zararlı Hale Gelmemesi İçin Alınması Gereken	
Önlemler.....	138
ALTINI ISLATAN ÇOCUKLAR (Enuresis)	140
DIŞKI KAÇIRAN ÇOCUKLAR (Enkopresis)	143
Tedavisi.....	146
DUYGUSAL GELİŞİMLE İLGİLİ PROBLEMİ OLAN	
ÇOCUKLAR.....	147
KAYGILI ÇOCUKLAR.....	148
Kaygının Çocuklardaki Belirtileri.....	150
Nedenleri.....	151
Çocukları Kaygılı Olmaktan Koruma Yolları.....	152
KORKULU ÇOCUKLAR.....	153

Okul Korkusu.....	159
Gece Korkuları.....	163
Karabasanlar.....	165
Korkunun Belirtileri.....	166
Fobi.....	168
Nedenleri.....	168
Korunma Yolları.....	171
(Tempertant) ÖFKELİ (Hiddetli) ÇOCUKLAR.....	172
Ana Babaya Not.....	176
Ne Zaman Bir Uzman Yardımı Almalı?.....	177
Öfkenin Belirtileri.....	178
Nedenleri.....	179
(Tempertant) Öfkeyi (Hiddeti) Önleme Yolları.....	181
İNATÇI ÇOCUKLAR.....	183
İnat'ın Belirtileri.....	185
Nedenleri.....	186
İnadı Önleme Yolları.....	187
SİNİRLİ - ASABI ÇOCUKLAR...	189
Sinirli Çocuklarda Görülen Belirtiler.....	189
Nedenleri.....	191
Düzeltilmek İçin Alınacak Önlemler.....	193
KAPRİSLİ ÇOCUKLAR.....	194
Nedenleri.....	195
Koruyucu Ve Düzeltici Önlemler.....	196
UTANGAÇ ÇOCUKLAR.....	198
Nedenler.....	199
Düzeltilme Ve Koruma Yolları.....	199
OLUMSUZ MENFİ ÇOCUKLAR.....	200
DÜŞMANLIK HİSLERİ TAŞIYAN ÇOCUKLAR.....	203
Önleme Ve Düzeltme Yolları.....	206
KISKANÇLIK VE KISKANÇ ÇOCUKLAR.....	207
Görülen Davranışlar.....	210

Önleme Ve Düzeltme Yolları.....	211
GADDAR VEYA EZİYETÇİ ÇOCUKLAR.....	214
Nedenleri.....	215
Korunma Ve Düzeltme Yolları.....	216
İTAATSİZ ÇOCUKLAR.....	217
Disiplin Sorunu Ve İtaatsizlik Yaratan Nedenler...	219
Çocuklarda İtaati Sağlama Ve İtaatsizlikleri Önleyecek Önlemler.....	221
KIRICI ÇOCUKLAR.....	223
Nedenleri.....	224
Önleme Yolları Ve Düzeltilmesi.....	227
 ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN RUHSAL BOZUKLUKLAR	229
Çocukluk Psikozları.....	229
Yaygın Gelişimsel Bozukluklar.....	229
Otistik Bozukluk.....	230
DSM IV Tanı Ölçütleri:.....	230
A-Erken Bebeklik Otizmi (Early Infantile Autism).....	231
Otistik Çocukların Geleceği Konusunda Ne Söylenebilir?	234
Çocukluk Döneminde Otizime Yol Açan Etmenler Nelerdir?.....	235
Tedavide Ne Önerilebilir?.....	236
Tedavi.....	237
B-Sembiyotik Psikoz (Symbiotic Psychosis).....	239
Ergenlik Çağında Ya Da Ergenlik Öncesinde Görülen Akut Psikozlar.....	240
Klinik Belirtiler.....	241
Ayrıca Tanı.....	242
Gidiş ve Sonlanış.....	243
Tedavi.....	243

Çocukluk Depresyonları.....	243
Kısa Süreli Anne Yoksunluğu.....	245
(bebeklik depresyonu, anaklitik depresyonu)	
Uzun Süreli Anne Yoksunluğu.....	246
(hospitalizim,yuva hastalığı)	
Çocuklarda Duygulanım Bozuklukları.....	247
Çocukluk Nevrozları Ve Başka Bozukluklar.....	248
Okul Korkusu.....	248
DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU	250
DSM IV Tanı Ölçütleri.....	250
Dikkatsizlik.....	251
Hiperaktivite.....	252
İmpulsivite.....	252
Dikkat Eksikliği – Hiperaktivite Bozukluğu (ADHD)	253
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (ADHD) Olan	
Çocuklar Hangi Özelliklere Sahiptir?.....	254
ADHD'nin Temel Belirtileri.....	254
ADHD Olan Çocuklar Dikkat Etme ve Dikkatlerini	
Sürdürme Konusunda Güçlük Çekerler.....	257
ADHD Olan Çocukların Arkadaş Edinme Konusunda	
Proplemleri Olabilir.....	258
ADHD Olan Çocuklar Öğrenme Güçlüğü Çekebilirler	259
ADHD Olan Çocukların Evde Problemleri Olabilir	260
ADHD Semptomları.....	261
ADHD İle İlişkili Güçlükler.....	262
ADHD İle İlişkili Diğer Bozukluklar.....	262
Ana Babaya Not.....	263
Öğretmene Not.....	264
UYUMSUZ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ.....	264
Uyumsuz Çocukların Eğitim Programlarında Yer Alacak	
Etkinlikler.....	267

Uyumsuz Çocuklarının Eğitimlerinin Yapılacağı	
Yerler.....	269
Uyumsuz Çocukların Eğitiminde Görev Alacak Profesyonel	
Personel	270
BÖLÜM IV	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	271
KAYNAKÇA.....	274

ÖZET

Çocuklarda görülen uyum ve davranım bozukluklarının temelinde kalıtımın yanında, çocukların temel ihtiyaçlarının (biyolojik, psikolojik, sosyal ihtiyaçlar) doyurulmaması yatar.

Temel ihtiyaçları doyurulmayan, çevreden bir takım stresler travmalar alan çocuklar, yeterli sevgi ve ilgi görmezse, buna bazı eğitim hataları da eklenirse, doğaldır ki bu çocuklarda uyum ve davranım bozuklukları görülecektir.

Tezin içeriğinde çocuklarda görülen uyum ve davranım bozukluklarından, bunların tespiti için görülen belirtilerden, giderilmeleri için neler yapılabileceğinden, gerektiğinde bir uzmana başvurulmasının şart olduğundan söz edilmektedir.

Uyum ve davranım bozukluğu gösteren çocuklarımıza, sevgiyle yaklaşarak, sorununu anlamaya çalışmalıyız. Gerektiğinde bir uzmana (çocuk psikoloğu, psikiyatrist) başvurmadan çekinmemeliyiz. Çocuğumuzun yaşadığı uyum ve davranım bozukluklarının temelinde yatan nedeni en iyi bir uzman tespit edebilir. Bizi bu konuda bilgilendirerek, çocuğumuza nasıl yaklaşmamız gerektiği konusunda yönlendirebilir. Unutmamalıyız ki yanlış tutum ve davranışlarla çocuğumuza zarar verebiliriz.

SUMMARY

Main reason for children's inharmonious and bad behaviour are not just (heredity) genetics but also their essential needs such as biological, psychological and social needs, are not being met correctly.

The children whose essential needs are not met correctly have some stresses and problems around, do not have enough interests from people and also have educational problems, so they are likely to have and show inharmonious and bad behaviour.

In my thesis I explained about children's inharmonious and bad behaviour problems, how to notice these and what to do to overcome these problems. I strongly advise that when it becomes necessary one should approach to a specialist.

We must approach these inharmonious and bad behaviour children with love and care and try to understand their problems sensibly. If necessary we should not hesitate to approach a specialist such as child's psychologist or psychiatrist, these are the right persons to find out exactly what is wrong with those children. They would advise us how to approach those children and what to do. We must always remember that any misbehaviour or misapproach can easily affect the children badly (or the children's future).

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problemine ve araştırmada ele alınan soruna dayanarak , problem durumu , araştırmanın amacı , sınırlılıklar ve kısaltmalara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Bazı küçük istisnalar dışında, problemli (sorunlu) çocukların diğer çocuklardan hiçbir farkı yoktur. Yaşamlarında karşılaştıkları olaylara normal psikolojik mekanizmalarla tepki gösterirler. Gelişme sürecindeki bütün çocuklar önemsiz streslerle karşılaşır.Bunlar kazalar ve hastalıklar, yeni bir kardeşin doğumu, ev ya da okul değiştirme, büyüme ve özdenetimin artmasıyla ortaya çıkan kaçınılmaz durumlardır.Bazen pek çok çocuk, bu streslere kabus görme, yatağını ıslatma, olumsuz mizaç değişiklikleri ya da büyük korkular gibi kısa süreli davranım bozuklukları ile tepki gösterirler. Anne babalar genellikle bu belirtilerin ne anlama geldiğini anlar ve bunun için de çocuğun üzerindeki baskıları azaltırlar.Ciddi zorluklar, ancak streslerin boğucu olduğu ya da anne babaların çocuğun yardım istediğini gösteren belirtileri göremeyecek kadar meşgul oldukları zaman ortaya çıkar ve psikolojik uzman yardımı gerektirir.(Wolff,2004:13).

Ülkemizde, okullarımızda karşılaştığımız bu tür çocuklara karşı, okul personelinin (öğretmen, idareci v.b.)ve velilerin yaklaşımları, bu çocukları iyileştirici ve topluma kazandıran bir yaklaşım değildir.

Özellikle ilkokullarımızda genellikle rehberlik hizmetlerinin bulunmaması, bu tip çocukların tanınması ve belirlenip iyileştirici önlemlere gidilmesini güçleştirmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

-Bu araştırmada, ailelerin ve çocuk eğitimi ile uğraşanların, çocuklardaki uyum ve davranım bozukluklarını fark edebilmeleri , onlara nasıl yaklaşımları konusunda bilgi edinmeleri ve eğer bir uzman yardımına ihtiyaç duyulursa , uzmana danışmaları gerektiği konusunda bilgilenmeleri amaçlanmıştır.

-Ayrıca yukarıda ifade edilen amaçlar doğrultusunda birinci amaca ulaşmamız için gerekli olan bilgileri bir araya toplamak amaçlanmıştır.

SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, yukarıda belirtilen amaçlara ulaştırma niteliği taşıyan ve konu ile ilgili ulaşılabilen yazılı ve basılı bilgi kaynakları ile sınırlandırılmıştır.

KISALTMALAR

ADD : Dikkat eksikliği.

ADDH : Attention Deficit Hyperactivity Disorder.(Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu).

DSM IV : Diagnostik and Statistical Manual Of Mental Disorders, Fourth Edition . (Amerikan Psikiyatri Birliği Tanı Ölçütleri).

EEG : Beyindeki organik bozuklukları saptayabilen bir yöntem .

BÖLÜM II

YÖNTEM

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Amacı ve kapsamı daha önceden belirtilen bu araştırma kaynak tarama (litetatur incelemesi) yöntemiyle yapılmıştır.

Bu araştırmayı yaparken tez danışmanım Sayın Doç . Dr . Aydın Anay'ın önerileri doğrultusunda , kaynak olarak kullandığım kitapların bir çoğunu muhtelif kitapevlerinden temin ettim .

Ayrıca araştırmamda ana kaynak olarak kullandığım Doç . Dr . Orhan Çağların değerli eseri Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi adlı kitabı , bütün araştırmalarımın rağmen bulamayıp en son olarak Hacettepe Üniversitesi kütüphanesinden fotokopi olarak temin etmek zorunda kaldım .Araştırmamda adı geçen eserden büyük ölçüde yararlanmış bulunuyorum .

Araştırmalarım sonunda konu ile ilgili muhtelif basılı ve yazılı kaynaktan derlediğim bu bilgilerin bu konuya ilgi duyanlara bir kaynak oluşturabileceğini umuyorum .

BÖLÜM III

ÇOCUKLARDA UYUM VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Uyum, bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliğiyle içinde bulunduğu, çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir. (Yavuzer, 1998:241).

Bütün canlıların yaşayabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için, doğa şartlarına alışmaları, doğanın güçlüklerini yenmeleri, doğa güçlükleri ile uzlaşarak olumlu bir işbirliği kurmaları gerekir. Bu işlemler dizisine uyum denir. Uyumun sağlanmasında esas görevli sinir sistemidir. Sinir sistemi içten gelen dürtülere ve dıştan gelen etkilere uygun tepkiler göstererek uyumu sağlar, sinir sisteminin bu tepki cevaplarına davranış adını veririz. Davranışlar uyumu sağlamaya yönelik ise olumlu, uyumlu davranışlardır. Davranışlar uyumu sağlamıyorsa veya mevcut uyumu bozuyorsa, buna uyumsuz davranışlar denir. Bu durumda uyum bozukluğu veya davranış bozukluğu söz konusudur. (Aydoğmuş, 2004:145).

Gelişim, evrelerinin getirdiği doğal zorluklara yakın çevrenin olumsuz etkileri katıldığında, çocukta bunlara tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir. Bu olumsuz tepkilere "Uyum ve Davranış Bozuklukları" denir. Bu ana başlık altında, parmak emme, tırnak yeme, alt ıslatma gibi alışkanlık bozukluklarından, suçluluk olarak tanımladığımız anti sosyal davranışa kadar uzanan uyum güçlükleri toplanabilir. Alışkanlık bozuklukları (habit disturbances), çoğu fizyolojik düzeyde sayılabilecek uyum güçlüklerinin süregelmesi ve olumsuz birer alışkanlık halinde yerleşmesi şeklinde tanımlanabilir. (Yavuzer, 1998:241).

İnsanlar ve özellikle çocuklar için, doğa şartlarına olduğu kadar toplum şartlarına ve kurallarına da uyum sağlamak gerekir. Çocuğun gerekli uyumu sağlaması toplumsallaşma süreci içinde kazanılır. Gelişen bir çocukta, her yeni gelişmenin beraberinde getirdiği değişik şartlar ve güçlükler, çocuk için yeniden başlı başına uyum çabasını gerektirir. Bu yeni duruma alışmaya kadar çocukta uyum sorunları olabilir. Bunlara gelip geçici uyum bozuklukları denir. Her çocukta görülebilir. Çocuğun gelişmenin getirdiği yeni şartlara uyum sağlaması ile bu gelip geçici uyum bozuklukları kendiliğinden düzelir. (Aydoğmuş, 2004:145).

Çocuğun gelişmesi ve kişilik kazanması için en uygun çevre, birçok sorunun çözülüp, engellerin aşılmasıyla olumlu etkisini sürdürür. Olumlu çevreyi yaratmak, güven veren, anlayışlı, sevgi dolu yaklaşımlara bağlıdır. Bu çevreyi bulamayan çocuk, güvensiz olur, karmaşık duygu, düşünce ve çelişkiler içinde bunalır. Kimsenin kendisini sevmeyi, istemeyi kuşkusuna kapılarak çevredekilere inanmaz ve güvenmez. Büyüklerin ilgisini çekmek için gereksiz davranışlar yapar. Bunlar, bir sınırdan sonra çocuğun çevreye uyumunu bozar. Bu tür bozuklukların başında sürekli hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, yalancılık, kavgacılık, söz dinlememe, kaygı ve korku hali gelir. Yaş büyüdükçe, bu tür davranışlar çevreye ve topluma uyum bozukluğu şekline dönüşür. Evden, okuldan kaçma, hırsızlık, sürekli başkaldırma, tüm kuralları çiğneme ve saldırganlık görülebilir. Hatta çocuk ve gençlerde türlü suçlara neden olur. Bunlar arasında hırsızlık, yankesicilik, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri kullanma, kavga, tahrip, bıçak ve tabanca taşıma, yaralama, öldürme gibi hafiften ağıra giden birçok suç yer alır. (Aktaran: Yavuzer, 1998: 241 – 242).

Gelişmeye tepki olarak ortaya çıkan gelip geçici uyum bozuklukları, eğer beklenen kısa sürede geçmezse, ileri yaşlarda da devam ederse o zaman bunlara gerçek uyum bozuklukları demek gerekir. Bu çeşit uyum bozuklukları ruhsal bir rahatsızlığın veya ruhsal sorunların belirtisi olarak kabul edilir. Aynı zamanda belirli bir gelişme aşamasında veya yaş diliminde görülebilen gelip geçici uyum

bozuklukları, başka bir yaşta veya çağda ortaya çıkarsa bu da ruhsal bir hastalık veya sorunlar olduğunu işaret eder. Bunlara örnek olarak parmak emmeyi gösterebiliriz. Bebekler ilk bir yaş içinde parmaklarını emebilirler. Bu doğal bir davranıştır. Ancak bu yaştan sonra da devam ediyorsa veya büyük yaşlarda ortaya çıkmışsa parmak emme bir hastalık veya ruhsal sorunun belirtisi kabul edilir.

Uyum güçlükleri ve sorunları çocuğun yaşı büyüdükçe sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde olumsuz etkiler gösterir. Bu olumsuz durumlar 8 – 9 yaşından sonra davranış bozuklukları adı altında da anılır. Bu nedenle uyum ve davranış bozuklukları deyimi çoğunlukla birlikte kullanılır.

Uyum ve davranış bozukluklarının önemli bir özelliği de, bazen bu bozuklukların zekâ geriliği, akıl hastalığı, psikonevroz gibi önemli hastalıkların belirtileri olmaları, bazen de başka bir hastalık olmaksızın sadece uyum bozukluğu belirtisi olarak görülmesidir. Bu son durumda çocuğun iç dünyasında gizli kalmış bazı sorunların bulunduğunu düşünmek gerekir. (Aydoğmuş, 2004:145 – 146).

UYUMSUZ ÇOCUK KİMDİR?

Uyumsuzluk Belirtileri:

Gelişim dönemlerinde çocuklar sorun olabilecek pek çok ruhsal belirti gösterebilir. Kişilik, en uygun ortamda bile, birçok sorunlar çözülüp, engeller aşılarak geliştirilir. Çocuk bir yandan, yeni yetenekler, yeni beceriler kazanarak çevresine daha iyi uyum sağlamakta, öte yandan, gelişmenin gereği olarak yeni sorunlarla karşılaşmaktadır. Kişilik, sürekli bir uyum çabası sonucu oluşmakta, biçim almaktadır. Çözümlediği her sorun, aştığı her yeni engel, çocuğun ruhsal gücünü

arttırmaktadır. Başka bir deyişle, çocuk olgunlaşmakta, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenmektedir. Anababanın koruyuculuğuna daha az gereksinim duyarak ama onların desteğine güvenerek bağımsız davranışa yönelmektedir.

Gelişme basamaklarında çocukların karşılaştığı sorunlar çok çeşitlidir. Bunların birçoğu, o döneme özgü olan, anababanın desteğiyle çözümlenecek nitelikte sorunlardır. Ancak, çocuk bu desteği bulamaz ya da anababa tutumu yanlış olursa, olağan sorunlar büyür. Örneğin iki – üç yaşlarında çözümlenmesi gereken tuvalet eğitimi başarılmaz, kendi başına yeme alışkanlığı verilemezse, bu sorunlar sonraki dönemlere aktarılır ve yeni dönem sorunlarıyla katlanarak büyür. Oyun çağında oyuna doymamış ya da arkadaşlık ilişkisi kuramamış bir çocuk, okul çağında, toplu oyunlara katılamaz, yaşıtlarıyla yarışamaz. Dolayısıyla olgunluk düzeyi yaşıtlarından geri kalır. Onlarla kaynaşarak çağını yaşamak yerine, bir önceki dönemin sorunlarıyla başa çıkmaya uğraşır.

Çocuklarda ruhsal sorunlar dış etkenlerden de kaynaklanabilir. Aileyi tümünden sarsan, aile birliğini ve düzenini bozan baskı ve zorlayıcı nedenler de gelişimi yolundan saptırır. Böylece çocuğun kendi yapısından gelen yatkınlıklar, anababa tutumları ve ev yaşantıları dış etkenlerle birlikte, kalıcı ruhsal bozukluklar yaratabilir. Yerine göre bu etkenlerden birisi ağırlık kazanır veya çoğunlukla görüldüğü gibi, hepsi birlikte çocuğun ruhsal dengesini geçici veya kalıcı olarak bozarlar.

Bunu bir örnekle açıklayalım: Kaçırılan, araba kazası geçiren ya da cinsel saldırıya uğrayan bir çocuk, çeşitli korkular ve bunalımlar geliştirir. Örselenmesinin ağırlığına bağlı olarak, çeşitli ruhsal belirtiler ortaya çıkar. Böyle bir durumda anababanın hiç suçu yoktur. Onlar kendilerini suçlu saysalar bile, sorumlu olan dış etkidir. Ancak kimsenin elinde olmayan bu çeşit dış örselenmelerde bile ailenin sonraki tutumu önem kazanır.

İkinci çeşit sorunlar, öncelikle çocuğun yapısı veya geçirdiği hastalıklarla ilgilidir. Örneğin beyin incinmesiyle doğan, sakatlığı veya kanarca gibi süregelen hastalığı olan çocuklar uyumsuzluk belirtileri gösterirler. Bunlardan da anababayı sorumlu tutamayız. Ancak, anababa tutumu sorunu düzeltici yönde de, çocuğun uyumsuzluğunu büsbütün artırıcı yönde de olabilir.

Üçüncü küme uyumsuzluklar ki, uyum bozukluklarının büyük çoğunluğunu oluşturur, aile içi etkileşim, yaşantılar veya yanlış yetiştirme sonucu ortaya çıkarlar.

Bu sayılan nedenlerden ötürü, çocuğun uyum bozukluklarında, aile yaşamının olumsuz etkilerinden başka pek çok etkeni değerlendirmek ve paylarını belirlemek gerekir. Ruhsal belirtiler, tek başlarına çocuğun uyumsuz ve dengesiz olduğunu kanıtlamazlar. Bir belirtiyi değerlendirirken şu etkenleri göz önünde tutmak gerekir.

- a) Çocuğun gelişim dönemi: Belirti, belli bir gelişim döneminde, sıklıkla görülen geçici bir durum olabilir. Örneğin: 4-5 yaşına kadar çocukların gece işemeleri olağandır. Okul çağında bile ara sıra yatağa işeme bir sorun sayılmaz. Bunun gibi, üç-dört yaşlarında beliren korkular, iki üç yaşlarında ortaya çıkan uyku bozuklukları, ara sıra korkulu düş görme, kısa süren konuşma düzensizlikleri, tek başlarına kaygı verici belirtiler sayılmazlar.
- b) Belirtinin sıklığı ve gücü de bir başka ölçüt olarak kullanılabilir. Vardan yoktan ürken, her şeyden korkan çocuk, yaşı küçük olsa da ruhsal sorunlu bir çocuk sayılabilir. Okul çağında her gece yatağını ıslatma, bir sorun olarak ele alınabilir. Bir çocuk, temiz, titiz ve düzenli olabilir. Ancak bu çocuk mikrop korkusuyla, bir yere dokundukça elini yıkıyor, üstü tozlanınca huylanıp giysi değiştiriyorsa, titizliği sorun boyutlarına ulaşmış demektir.

Ara sıra söz dinlememek, yaramazlık yapmak, çocuklukta olağan davranışlardır. Her söylenenin tersini yapan, yaramazlıkları okulda ve çevrede sürüp giden bir çocuk ruhsal bakımdan incelenmelidir. Pek çok çocuk evde huysuzluk, hırçınlık yapar, kardeşleriyle çekişir, didişir. Ancak bu çocukların çoğu, çevrede daha uyumlu davranır. Davranışlarını özellikle çevrede dizginleyemeyen bir çocuk sorunlu sayılabilir.

- a) Belirtilerin sıklığı ve çeşitliliğinden başka, sürekliliği de önemli bir ölçüttür. Dış baskılara bağlı olarak ortaya çıkıp bir süre sonra yok olan belirtiliyle süreklilik gösteren belirti bir tutulmaz. Örneğin, yeni bir kardeş doğumundan sonra görülen hırçınlıklar, huysuzluklar, çiş ve kaka kaçırma olağan tepkiler olarak değerlendirilir. Ancak çeşitli nedenlerle bu belirtilerin sürüp gitmesi uyumsuzluk olarak saptanabilir.
- b) Bir belirtinin ağırlığı ve sıklığı yanında, başka hangi belirtilere eşlik ettiğini bilmek de önemlidir. Her gece yatağına işeyen bir çocuk, yalnız bu belirti nedeniyle uyumsuz olarak belirlenemez. Bunun yanında, korkular, kekemelik davranış bozuklukları görülmesi uyumsuzluk tanısını destekler.
- c) Çocuklar bütün ruhsal sorunlarını dışa vurmazlar. Bu nedenle dıştan belirti göstermeyen bir çocuğun her zaman uyumlu ve dengeli sayılması gerekmez. Kuruntu ve üzüntülerini açığa vurmayan, içi fırtınalı, dışı durgun çocuklar da vardır. İç tedirginliklerini dışa yansıtmamak için kendi kendileriyle sürekli savaşıyor, yorgun düşerler. Küçük dış baskılar altında kalınca dengeleri kolayca bozulur ve belirtiler ortaya çıkar.
- d) Son olarak, çocuğun gelişimindeki uyumunun ve olumlu niteliklerinin de incelenmesi yararlı olur. Çocuğun zekâsı, becerileri, özel yetenekleri, toplumsal ilişkileri uyum yeteneğinin göstergesi olabilirler. Önceki dönemlerdeki gelişmesi önemli sapmalar göstermeyen bir çocuğun karşılaştığı sorunları çözme gücü daha yüksek sayılır. Ana ve babanın çocuğa destek olmaları, ya da belirtiler karşısındaki olumsuz tutumları da uyumsuzluğun geçici veya kalıcı olmasını belirler.

Bu anlatılanlardan anlaşılacağı gibi ruhsal uyumsuzluklar çok çeşitli ve karmaşık etkenlerin sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bu nedenle önerilecek çözümler ve sağaltım yöntemi, çocuğun ailesi ve çevresiyle birlikte ele alınıp incelenmesine bağlıdır. Başka bir deyişle, benzer belirtiler gösteren çocuklarda bile sağaltım yaklaşımı değişik olabilir. Çünkü her çocuk değişik koşullar ve yaşantılardan geçerek belirtiler oluşturur. Çözümün soruna denk düşmesi çocuğun ve çevresinin iyi tanınmasıyla gerçekleşebilir.

Geçici sorunları saymasak bile, çocukluk çağında gerçek uyumsuzluk oranı sanıldığından yüksektir. Çeşitli taramalar göstermiştir ki, örneğin, okul çağında uyumsuzluk oranı yüzde on dolaylarındadır. Bu oran çocuğun gelişimini geciktiren, saptıran, kalıcı izler bırakabilen ve ailenin yardımsız çözemeyeceği nitelikteki ruhsal sorunları kapsamaktadır. Kimi araştırmacılar uyumsuzluk ölçütlerini çok geniş tutarak çocukların üçte birini uyumsuzlar kümesine sokarlar. Her uyumsuz ya da yarı uyumsuz çocuğun ileride ruh hastası olup çıkacağını söylemek yanlıştır. Ancak sorunlarını yardımsız çözmeye çalışan bir çocuk, hiç kuşkusuz, kendi başına yüzme öğrenmeye çalışan bir insan gibi boşa çabalar ya da çabuk yorulur. Böyle bir çocuğun, tedirgin ve mutsuz olması yanında ruhsal olgunlaşması da yaştlarından geri kalır. (Yörüköglü, 2002: 283 – 287).

PROBLEMLİ ÇOCUKLARA YAKLAŞIM BİÇİMLERİ

Problemlı çocukların tanımlanmasında, öncelikle davranışları bakımından normal olan çocuklarla, sapan davranış örnekleri ve bozukluğu gösteren çocukları ayırt etmek gerekir. Başka bir deyişle, normal ve normalden sapan davranış neye denir?(Yavuzer,1998:242).

Normal ve Anormal Davranış Gelişimi:

Gelişim sürecindeki çocukta sürekli bir değişim görülür. Bedence olgunlaşmanın yanı sıra, zihinsel ve sosyal becerilerinde de gelişme görülür. Gelişimin düz ve pürüzsüz olduğu söylenemez. İnşili çıkışlı yola benzeyen bu süreç içinde, çocuklar zaman zaman çeşitli problemlerle karşı karşıya kalırlar. Bu, bazılarında tuvalet eğitimi konusundaki savaşım şeklinde yoğunlaşırken, bazılarında da içe çekilme ya da sürekli bir utangaçlık veya uyum sorunları şeklinde görülebilir.

Çocuklukta çocuklar, davranışlarında istenen ve istenmeyen davranış karışımlarını birlikte sunarlar. Çocukluk döneminde görülen bazı problemler, normal gelişimin bir parçasını oluşturur. Hemen her çocuk hareketleriyle kabul edilen ve edilmeyen davranış biçimlerinin bir karışımını gösterir. Bu problemlerin çoğu kalıcı olmaktan çok, geçici türdendir.(Yavuzer,1998.242 – 243).

Normallik Ölçütleri:

Çocuk ve gencin davranışının normal mi? Yoksa davranış bozukluğu mu olduğunun belirlenmesi için bazı ölçütler gerekir. Bu ölçütler:

1. Yaşa uygunluk
2. Sapan davranışın yoğunluğu
3. Süreklilik
4. Cinsel rol beklentisi
5. Kültürel faktörler

şeklinde özetlenebilir.(Yavuzer,1998:244).

1. Yaş Uygunluk:

Çocuğun yaşı ve gelişimindeki yeri, onun davranışının normallliğini belirlemede önemli rol oynar. Bazı spesifik korkuların gelişimiyle, ebeveyn dikkatini üzerine çekme arzusu, 4 yaş çocuğu için olağan bir davranış sayılırken, 13 yaş gencinde buna nadiren rastlanır. Aynı şekilde sigara içme, uyuşturucu kullanma 18 yaş genci için az da olsa rastlanan davranışlarken, aynı durum 8 yaş çocuğu için sapan davranış gurubuna girer. Bu bağlamda uzmanlar ve eğitimciler, benzer davranışa aynı yaş grubu içinde büyük bir grupta rastlanıyorsa "normal" olarak kabul ederler.

Bizim hangi davranışın normal, hangisinin normal olmadığını kestirebilmemiz için öncelikle çocukların değişik yaşlardaki tipik davranışları hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Belirli bazı yaşlardaki çocukların hemen 1/3, ya da yarısına yakın bir kısmının davranışları öğretmen ve anne babalarını rahatsız etmesine rağmen, normal olarak kabul edilir.(Yavuzer,1998:244).

Okul Öncesi Dönemi:

1 – 1,5 ve 2 yaş çocuklarında huysuzluk ve negativisme (olumsuzluğa) sık rastlanır. Yine isteklerin zıddını yapma eğiliminde olan bu grup çocuklarda, sürekli bir yetişkin ilgisine ihtiyaç gözlenir. Bu nedenle negativist davranışlar, bu yaş grubu için normal kabul edilmelidir.(Yavuzer,1998:244).

İlkokul Dönemi:

Huysuzluk ve öfke, yalan, aşırı duyarlılık önde gelen tipik problemlerdendir. Erkek çocukların 1/3'ü aşırı hareketli olarak tanımlanırken, 1/3'ü kıskanç olarak tanımlanır.(Yavuzer,1998:245).

Ergenlik:

13 – 15 yaş arasında kızlarda görülen aşırı duyarlılık 1/2 oranındayken, bu oran erkeklerde 1/5'e düşer.

Yaşlara göre karakteristik belirtiler:

1,5 – 2 yaş: Problemlı davranışlar: Huysuzluk, istenen şeyi yapmama, dikkat çekme arzusu, aşırı hareketlilik, spesifik korkular.

3 – 5 yaş: Huysuzluk, istenen şeyi yapmama, dikkat çekme arzusu, aşırı hareketlilik, spesifik korkular, aşırı duygusallık, yalan söyleme, negativizm.

6 – 10 yaş: Huysuzluk, aşırı hareketlilik, spesifik korkular, aşırı duyarlılık, yalan, okul başarısızlığı, kıskançlık.

11 – 14 yaş: Huysuzluk, aşırı duyarlılık, kıskançlık, okul başarısızlığı.

15 – 18 yaş: Okul başarısızlığı, okuldan kaçma, içki, sigara alışkanlığı.(Yavuzer,1998:245).

2. Yoğunluk (Miktar):

Bir davranışın bozukluk olarak nitelendirilebilmesindeki 2. ölçüt, yoğunluktur.

Örneğin, 5 yaş çocuğunda öfke ve huysuzluk doğalken, bu bir başkasına fiziki zarar verme ve onun haklarına tecavüz şekline dönüşürse, sapan davranış kategorisine girer.(Yavuzer,1998: 245 – 246).

3. Süreklilik (Israr):

Süreklilik, çocuğun belirli bir davranış türünü ısrarlı bir biçimde ve uzun zaman sürecinde tekrar etmesidir.(Yavuzer,1998:246).

4. Cinsel - rol Beklentisi:

Erkeklerde, kızlara oranla daha saldırgan olmaları beklenirken, davranışlarıyla erkeklere benzer saldırgan örnekler sunan kızların davranışı sapan davranış kategorisine girer.(Yavuzer,1998:246).

5. Kültürel Faktörler:

Normalden sapan davranış biçimlerinin oluşumunda, içinde yaşanan kültürel faktörlerin önemi büyüktür.(Yavuzer,1998:246).

Problemli Çocuklara Yaklaşım Biçimleri

Yukarıda sınırları ve ölçütleri belirlenen normalden sapan davranış biçimleri psiko-pedagojik kaynaklı olabildiği gibi, psikiyatrik bir vaka görünümünde de olabilir. Burada önemli olan, vakanın olabildiğince erken teşhis edilmesi ve ailenin uygun uzmana başvurabilmesidir. Bu noktada, uygun uzman kavramının açıklığa kavuşturulmasında yarar vardır. Özellikle çocuk psikolojisi ve eğitimiyle, gençlik psikolojisi ve eğitimi kapsamına giren konularda başvurulacak kişilerin pedagoğ ve konularda uzmanlaşmış psikologlar olması gerekir.

Özellikle psiko – pedagojik kaynaklı uyum ve davranış bozukluklarında, bizim için önemli olan semptom (belirti) değil, o belirtinin oluşumuna neden olan etmenlerin saptanmasıdır. Başka bir deyişle, önemli olan sıtmanın ateşiyle savaşmak yerine, gerideki bataklığı kurutmaktır.

Bu bataklık nasıl kurutulur?

Uzman pedagog, aynı tür semptom gösteren çok sayıda çocukla karşılaşır, ama sonunda pek çoğunun kaynağındaki sebebin farklı olduğu sonucuna varır. Söz gelimi, okul başarısızlığı gösteren üç çocuktan birisinin başarısızlık nedeni zihinsel yetersizlik, bir diğerrinin kardeş kıskançlığı, üçüncüsününse öğretmeninin yanlış tutumu olabilir. Bu durumda pedagog, önce sağlıklı bir anamnez almalı, yani çocuğun öz ve soy geçmişiyle yakın çevre koşullarını ayrıntılı bir biçimde inceleyebilmelidir. Anne ve babadan alınan bu bilgilerden sonra, çocuğa yaşına göre, yaptırılacak bir resim veya sorunlarını ortaya koyabileceği cümle tamamlama testi sayesinde kendini yansıtmaya fırsatı verilmelidir. Pedagog, çocukla kuracağı bireysel iletişimini sağlıklı kılarak çeşitli teknik ve testlerden yararlanabilir. Oyun terapisi, grup terapisi, psikoterapi çocuğun yaşına göre seçilecek yöntemler arasındadır. Aile terapisi, özellikle psiko – pedagojik kaynaklı uyum ve davranış sorunlarında büyük önem taşır. Anne – baba ve çocuk birlikte seansa alınabildiği gibi, ortak sorunları olan aile çiftleriyle toplu seanslar düzenlenebilir.

Uzman pedagog bütün bunları organize ederken, uzmanlık alanını aşan konularda nörolog, çocuk psikiyatristi ve klinik psikoloğun yardımına her an başvurabilmeli, ahenkli bir ekip çalışması gerektiğinde yeğlenmelidir. İlaç tedavisini gerektiren klinik vakalarda uzman pedagog vakayı derinlemesine incelemeye başlamadan önce, gerekli kişilere süratle yöneltebilmelidir.

Kısacası, problemlı çocukların tanısı kadar tedavisi de uzun ve titiz bir çalışmayı gerektirir. Bu çalışmada sabırlı ve etkin yaklaşımlarıyla anne – babaya düşen görevin yanında; uzman – pedagog, çocuk psikiyatristi ve klinik psikoloğa da büyük görevler düşmektedir. (Yavuzer, 1998:246 – 247).

UYUMSUZ ÇOCUKLAR

Yirminci yüzyılın son ikinci yarısı başdöndürücü değişikliklerin olduğu bir dönem olmuştur ve olmaktadır. Teknolojik gelişmeler, ulaşım ve iletişim araçlarının son derece gelişmesi, sosyal ilişkilerin sınırsız bir şekil alması, ekonomik, siyasal, kültürel alanlarda büyük değişimler ve gelişmeler bunun yapıcısı ve yaratıcısı olan insanın kendisine bir seri uyum sorunları yaratmaktadır. Bu değişiklikler ve gelişmeler insanda bir çok yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu, gidişe ayak uydurmak için itici bir kuvvet olmaktadır. Buna ayak uydurabilenler uyumlu, uyduramayanlar ise ayak uyduramadığı oranda uyum problemleri ile yüzyüze gelmektedir.

Bizim burada incelemek istediğimiz daha çok çocuklar ve gençlerde görünen uyumsuzluklar, nedenleri, çeşitli korunma ve düzeltme yolları olacaktır. Bunun sağlanması için önce uyumdan ne anlatmak istediğimizi açıklamak uygun olacaktır. Çünkü bu terim çeşitli disiplinleri temsil eden kimseler tarafından farklı şekilde kullanılmaktadır. Önce uyumun belli başlı tanımlarını açıklamak ve sonrada içeriğini özetlemek bu konuda açık bir bilgi kazanmamıza, düşüncelerimize yön vermemize hizmet edecektir. (Çağlar, 1981:11).

UYUM VE UYUMSUZLUĞUN TANIMI VE İÇERİĞİ

Birçok yazarlar uyumu kendi açılarından farklı şekilde tanımlamaya çalışmışlardır. Bunlar arasında müşterek taraflar çok olmakla beraber tek taraflı olduğu dikkati çekmektedir. Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'te

“UYUM: bir tümün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk şeklinde açıklanmaktadır”. C.V.GOOD’un Eğitim Sözlüğünde UYUM: çevreye ve çevredeki değişikliklere uygun davranış şekilleri bulma ve uydurma sürecidir.” şeklinde tanımlanmaktadır.(Çağlar,1981:11).

Sosyal Açıdan Uyum.

- Bireyin çevredeki değişiklikleri anlaması ve bunlara uygun davranışlarda bulunmasıdır.
- Çevresindeki ilişki kurduğu insanların isteklerine uygun davranışlarda bulunmasıdır.
- Mensup olduğu toplumun sosyal değer yargılarına göre hareket etmesidir.
- Çevresindeki yeniliklere uygun davranışlarda bulunmasıdır.(Çağlar,1981:12).

Biyolojik Açıdan Uyum.

- Bireyin kendisini bünyesinde olan değişiklikleri anlaması ve uymasındır.
- Bireyin kendinde olan biyolojik değişiklikleri bilmesi ve bu değişikliklere uygun davranış ve tutumlar alabilmesidir.(Çağlar,1981:12).

Genel Olarak Uyum.

- Bireyin çevreden gelen uyaranlara uygun tepkilerde bulunmasıdır.
 - Bireyin yeni durumlara uymasındır.
 - Bireyin çevresindeki uyaranlara istenilen davranışları gösterebilmesidir.
 - Bireyin çevresinin isteklerine uygun tutum ve davranışlar gösterebilmesidir.
- v.b. (Çağlar,1981:12).

Şeklinde tanımlanmaktadır. Bunları eş anlamlı kelimelerle aynı manaya gelecek şekilde yapılan tanımlarla çoğaltmak mümkündür. Fakat gereği yoktur. Ancak biz burada bu tanımların ortak taraflarını kapsayan bir tanımlı yapmak istersek uyumu şöyle tanımlamak uygun olacaktır.

UYUM: *Bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ile ve içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilme ve sürdürebilmesidir.* denilebilir. Bu tanım Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü çalışmaları sırasında benimsenmiş, İlköğretim Genel Müdürlüğü Reformu Özel Eğitim Kurumları Çalışma Grubu'nca da rapora aynen alınmıştır.(Çağlar,1981:12).

UYUMUN İÇERİĞİ

Uyum sadece sosyal çevrenin isteklerine ve değişikliklerine uygun tepki, davranış ve tutum gösterme şeklinde anlaşılmamalıdır. Birey bir robot değildir. Birey doğduğu günden itibaren yaşamı boyunca sürekli bir değişme ve gelişme içerisinde. Bu değişiklik ve gelişmeler bazı dönemlerde hızlı bazı dönemlerde yavaştır. Bireyin birbirleriyle içiçe girmiş devamlı etkileşim halinde bulunan bir sosyal, psikolojik, zihni, duygusal ve biyolojik yaşamı vardır. Bunların ahenkli biçimde birleşmesi bireyin tüm yaşamını oluşturur. Diğer bir deyimle bireyin zihni, psikolojik, duygusal sosyal ve biyolojik yaşamı bir bütündür. Sürekli olarak birbirini etkiler. İçiçedir, ayrılması mümkün değildir.

Bireyin önce kendi bünyesinde olan zihni, psikolojik, biyolojik, sosyal ve duygusal değişiklikleri anlaması, bilmesi, kabul etmesi ve bu değişmelere uygun davranışlar ve tutum göstermesi gerekir. Bunun yanında her birey sosyal bir yaratıktır. Bir toplumun üyesidir. Çevresinde birçok insanlarla ilişki kurmaktadır. Onlarla ahenkli ve olumlu ilişkiler kurması uyumun ikinci yönüdür. Hem bireyin tüm yaşamını meydana getiren unsurlardaki değişiklikleri ve hem de sosyal yaşamını, diğer insanlarla olan ilişkilerini ahenkli bir şekilde birleştirmesi uyumunu oluşturur. Birey, kendi benliği ve çevresiyle dengeli ve etkili ilişki kurma, geliştirme ve sürdürmek suretiyle uyum sağlayabilir.

Uyumun bu kısa açıklamasından sonra burada inceleme konusu olarak aldığımız uyumsuz çocukların tanımını aşağıdaki şekilde yapmak mümkün ve uygun olacaktır.(Çağlar,1981:12 – 13).

UYUMSUZ ÇOCUKLARIN TANIMI: *Kendi benliği ile ve çevresiyle dengeli ve etkili ilişki kurma, geliştirme sürdürmede güçlük çeken ve bu yüzden gelişimleri sekteye uğrayan ve çevresindekilerin olağan ilişkileri ile düzeltilmeyen davranış kalıplarına sahip olan çocuklara UYUMSUZ ÇOCUKLAR denir.*

Davranış ve uyum özellikleri yönünden özel eğitime muhtaç çocuklar için yukarıdaki tanım genellikle kabul edilebilen kapsamlı bir tanım sayılabilir. Bunun yanında bu gruba giren çocukların genel bir sınıflandırılmasını ve alt gruptakilerin birer tanımlarını yapmak konunun ayrıntılı olarak ortaya çıkarılabilmesi için uygun olacaktır.

Davranış ve uyum özellikleri yönünden özel eğitime muhtaç çocuklar iki gruba ayrılırlar: Bunlar,

I. Duygusal Güçlüğü Olan Çocuklar:

Duygusal güçlükleri kendi gelişmelerini ya da diğer insanlarla olan ilişkilerini zorlaştırdığı için özel eğitim tedbirlerini gerektiren çocuklardır.

II. Sosyal Uyumsuzluğu Olan Çocuklar:

Bunlarda üç alt gruba ayrılırlar.

a. Suça Yönelmiş Olan Çocuklar,

Davranışları, sosyal çevreleri, anababa tutumları veya kişisel özellikleri nedeniyle suç işlemeye yatkın veya suç işleme tehlikesi içinde bulunan çocuklardır.

b. Suçlu Çocuklar,

Kanunlar ve mevzuatlarla ceza hükümleri kapsamına giren davranışları ile hüküm giymiş çocuklardır.

c. Korunmaya Muhtaç Çocuklar,

Beden, ruh ve ahlâk gelişimleri tehlikede olup; ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan, ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhuşa, dilenciliğe, alkollü içeceklere veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz bulunan çocuklardır. (Çağlar, 1981:13 – 14).

UYUMSUZ ÇOCUKLAR İÇİN KULLANILAN TERİMLER

Dilimizde uyumsuz çocuklar için kullanılan birçok terimler vardır. Bunlar tıp mensuplarına, eğitimcilere, halka, biraz dil bilen kimselere göre farklı olarak dağılmaktadır. Bunlardan bir kısım bir uyumsuzluğun adı olan terimi, diğer bir kısmı İngilizce ve Fransızcasını, bir kısmı halk ise kendi kullandığını söylemektedir. Bunların bilinmesi uyumsuzluk ile kastedilen şeyi veya eş anlamlılarını anlaması için önemlidir. Bunları şöyle özetleyebiliriz, davranış bozukluğu olan çocuklar, karakter bozukluğu olan çocuklar, atipik çocuklar, anormal çocuklar, antisosyal çocuklar, asosyal çocuklar, sosyopatik, disosyal, heycansal bozukluğu olan çocuklar, duygusal bozukluğu olan çocuklar, uyumsuz, intibaksız, kaçak, serseri, suça yönelmiş, suça giden, suçlu, kriminal, dejenere manyak, dengesiz, sıkıntılı, anksiyeteli, egosantrik, deprime, atak, uyuşuk, egoist, merdümگیرiz, hoyrat, hayalperest, ters tabiatlı, vehimli, enüresis, enüretik, asabi, sinirli, haşin, gaddar, güç, çetin, sadist, mazohist, sapık, kavgacı, kaba ve terbiyesi güç gibi terimler kullanılmaktadır. Bütün bu terimler ya belirgin bir uyumsuzluğu ya da tüm uyumsuzlukları anlamak için kullanılmaktadır. (Çağlar, 1981:14 – 15).

UYUMSUZ ÇOCUKLARDA SIK SIK GÖRÜLEN DAVRANIŞLAR BELİRTİLER

Uyumsuz çocuklar günlük yaşamlarında sistemli olarak gözleendiğinde aşağıdaki davranışların bir çocukta sürekli olarak görülmesi uyumsuzluğundan şüphe edilmesi için önemli ipuçlarıdır. Bunlar:

1. Sinirli sinirli hareket ederler. Sinirlilik gösterirler.
2. Huzursuz ve rahatsızdırlar.

3. Adele seğirmeleri görülür.
4. Sınırlı okul çalışmalarına karşı ilgi ve motivasyonları çok sınırlıdır. Azdır. Bazan hiç ilgilenmezler.
5. Okula sık sık devam etmezler.
6. Okuldan hoşlanmazlar.
7. Akademik çalışmalarda belirgin şekilde başarısızlık gösterirler.
8. Kıskançlıkları çok belirgindir, gizleyemezler.
9. Aşırı derecede yarışma arzusu duyarlar.
10. Yarışmalardan bilhassa başaramayacakları yarışmalardan kolayca çekilirler. Devam etmezler.
11. Kaşınmaları çok serttir. Kaşındıkları yerde derin izler bırakır. Hatta uzun tırnaklı olanlar kaşındıkları yerleri kanatacak derecede zarar verirler.
12. Tırnaklarını yer, ısırlılar.
13. Belirgin şekilde dikkatsizdirler.
14. Eleştirilere –tenkide- karşı aşırı hassasiyet gösterirler.
15. Konuşmak istemezler. Konuşmada birçok özürler gösterirler.
16. Başkalarını aldatırlar. Sık sık bunu yapmaktan zevk duyarlar.
17. Sportmenlikleri çok zayıftır. Oyun bozanlığı çok severler.
18. Bir iş veya meşgalede bulunurken veya akranları ile oynarken kaza yapma eğilimi gösterirler.
19. Belirli alanlarda çöküntü duyarlar.
20. Kolayca hüsrana kapılırlar.
21. Devamlı gerilim içinde görünürler.
22. Sık sık titremeler görülür.
23. Bazan fazla bazan çok düşük hareketlilik gösterirler . Bu iki kutup arasında değişiklik gösterirler.
24. Belirgin şekilde kolayca bozulurlar veya şaşkınlık gösterirler.
25. Sık sık ağız kavgası yaparlar.
26. Kabadayılık ve zorbalık ederler.
27. Kolayca gücenir ve kırılırlar.
28. Sık sık kavga ederler.
29. Daima kendilerini başkalarına karşı savunurlar.

30. Ayırıcılık ve etkinlikleri çatlatmaya çalışırlar.
31. Sık sık çalarlar.
32. Yalan söylerler.
33. Tahripkârdırlar.
34. Otoriteye karşı direnirler.
35. Kendi kendilerini methederler.
36. Akranlarından hoşlanmazlar. Onlardan korkarlar. Onlar hakkında kötü şeyler düşünürler.
37. Enerjilerini belli bir alanda toplayamazlar.
38. Kronik şekilde hastalıklardan şikâyet ederler.
39. Baş dönmesi ve yorgun olduklarından çok sık şikâyet ederler.
40. Başkaları tarafından kendilerine iyi bir insan muamelesi yapılmadığından şikâyet ederler.
41. Öfke nöbetleri gösterirler . Sebepsiz olarak bağırır, çağırır, dikkati çekmek isterler.
42. Sık sık iç çekme , saçlarını kıvrırma ve çekmeler görülür.
43. Çok neşesiz, münzevi (yalnız) olurlar. Bazan ağlama nöbetleri gösterirler.
44. Grubun aldığı kararlara uymazlar. Grupla başları hoş değildir.
45. Diğer çocuklar tarafından farkına varılmaz, kendisinden ne hoşlanılır ne de hoşlanılmaz.
46. Utangaç, korkak, ürkek, korkulu, endişeli, şüpheli, son derece sakindirler. Maalesef genellikle çok tehlikeli olan bu davranışları gösteren çocuklar öğretmenleri, aileleri tarafından sevilirler, hatta takdir edilirler.
47. Hallüsinasyonları vardır. Gündüz rüyası görürler. Başkaları için zararsızdırlar. Kendi aleminde yaşamayı tercih ederler.
48. Yüzyüze geldiği problemleri kendi başına çözmeye çalışır. Birçok problemlerinin çözümünde kimseden yardım istemez, kendi içine atar. Birçok problemleri çözümsüz kalır.
49. Grupla çalışmayı çok zor bulur. Başkaları ile olduğu zaman dinlenemez gerginlik duyar.

50. Kendi kendine güvenemez. Fikirlerini çok değersiz görür. Belirgin şekilde aşağılık duygusuna kapılır.

Yukarıda sayılan ve 50 hususta özetlenmeye çalışılan özelliklerin hepsinin bir uyumsuz çocukta görülmesi düşünülmemelidir. Bunlardan belki birkaçı belkide uyumsuzluğun derecesiyle oranlı olarak birçoğunu bir çocukta görmek mümkün olabilir. Ancak hatırdan tutulması gereken bir gerçek vardır ki o da, bu hallerden ve belirtilerden hepsi denecek kadar büyük bir çoğunluk zaman zaman her normal insanda görülebilen davranışlardır. Uyum problemi olan çocuklar veya gençlerde bu hal sık sık görülür. Süreklilik olduğu takdirde bu haller uyumsuzluk için yeterli belirtiler olarak görülebilir. Diğer bir deyimle, yukarıda sıralanan birkaç davranış görüntüsünü arasına gösteren çocuk veya bir gencin uyumsuzluğundan şüphelenmek yersiz ve gereksiz bir tutum olur. (Çağlar, 1981:15 – 17).

UYUMSUZLUĞUN NEDENLERİ

Uyumsuzluk bir grup nedenin ortaya çıkardığı genellikle geçici bir durumdur. Uyumsuzluğun nedenleri bulunup ortadan kaldırılınca bu durumda ortadan kalkacaktır. Uyumsuzluğa neden olan haller kontrol edilirse uyum problemleri ortaya çıkmayacaktır. Her davranışın bir nedeni bir amacı vardır. Birey her davranışını bedensel, ruhsal ve sosyal yaşamında bir denge sağlamak için yapar. Bize göre anlamsız bozuk, sapık sayılabilen bir davranış bireyin kendisi için hiçbir zaman öyle görünmeyebilir. Çünkü onu öyle davranmaya zorlayan bazı nedenler vardır. Bu nedenleri beş kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar;

- a. Kalıtım (Soyaçekim Veraset)
- b. Bedensel Nedenler.
- c. Temel İhtiyaçların Doyurulmaması.

1. Bedeni Temel İhtiyaçların Doyurulmaması.
2. Psikolojik Temel İhtiyaçların Doyurulmaması.
3. Sosyal Temel İhtiyaçların Doyurulmaması.
- d. Çevre Sosyo –Ekonomik Etmenler.
- e. Yanlış Eğitim.

Şimdi bunları sırasıyla kısaca açıklamaya çalışalım. (Çağlar, 1981:20).

KALITIM – SOYAÇEKİM – VERASETİN UYUMSUZLUĞA ETKİSİ

Eğitimin sihirli etkisi keşfedilinceye veya görülünceye kadar her çeşit uyumsuzluğun kalıtsal köklü olduğu, her kültürde kabul edilmekte idi. Bütün uyumsuzluklar soyaçekimle açıklanmaya çalışılırdı. Bu konuda yapılan araştırmalar bu kanıyı destekler yönde geliştirildi. Soyaçekim uyumsuzluk için en önemli bir etmen olarak görülmekte idi.

Son yıllarda yapılan incelemeler ve deneyler uyumsuzluk ile kalıtım – soyaçekim arasında fazla bir bağlantı olmadığını saptamışlardır. Ancak bazı ruhsal bozuklukların (manik depressive, psikoz, schizophernia, erken bunama) soyaçekim ile ilgisini diğer ruh hastalık ve uyumsuzluklarından fazla bulunmuş ve açık olarak görülmüştür. Ayrıca annenin ruh bozukluğunun kız çocuğa geçmesi daha fazla ihtimal dahilinde görülmüştür. Bunun yanında manik depressive psikozun nesilden nesile aynı hastalık olarak geçtiği tarihsel incelemelerle bulunmuştur. Uyumsuzlukların sadece kalıtımla izah edilmesi başta bu konuda alınacak tedbirlerin kararlaştırılmasında başarısızlığa götürelecektir. İleride bedensel sebeplerde de bahsedeceğimiz uyumsuzluğa sebep olan bazı iç salgı bozukluklarının kalıtsal köklü olduğu söylenmektedir. Ancak bunlardan hangisinin kalıtsal köklü ve ne derecede etkili olduğu hakkında açık ve kesin birşey söylenmemektedir. Bütün hallerde soyaçekimin – kalıtımın – verasetin affetmeyen bir etmen olduğu düşünülmemelidir. Kalıtım – soyaçekim yolu ile çocuklara geçen uygun bünyenin hastalık haline çevirilebilmesi için bunu besleyecek ve filizlendirecek uygun çevrenin yaratılması ve bireyin o çevrede yaşatılması gerekir. Uyumsuz ana babaların yarattığı tehlikeli ve zararlı bir aile çevresinde büyüyen çocukta, uyumsuzlukların olması, kalıtımın etkilerinden önemsiz değildir. Çocuğun doğumundan sonraki yaşamını sürdürdüğü çevre şartları kontrol edilmek suretiyle kalıtımı etkisiz, çekingen halde bırakmak mümkün görülmektedir. Bu yüzden soyunda hatta anne ve babasında belirgin şekilde

uyum problemleri olan çocukları dahi bu çevreden daha uygun çevrelere alarak onları toplumun uyumlu ve mutlu bireyleri haline getirmek mümkündür. Göthe (Goethe) “Eğer ana babaları terbiye edilmiş olsalardı terbiyeli çocuklar doğurabilirlerdi”. sözü ile o zaman bu gerçeği ortaya atmıştır.

Esasen kalıtımın etkisini deneysel olarak araştırmak ve kanıtlamak olanaksızdır. Çünkü, bunu kanıtlamak için önce belirgin derecede uyumsuz genç kız ve erkeğin seçilmesi, bunların evlendirilmesi, bunlardan doğan çocukların ne kadarının aynı ailede bırakıldıkları zaman uyumlu veya uyumsuz oldukları veya ne kadarının doğumdan sonra ailelerinden alınarak uygun aileler yanında eğitilerek uyumlu ve uyumsuz olduklarını saptamak suretiyle bir fikir verilebilir. Demokratik toplumlarda böyle bir deney yapmaya imkân olmadığı gibi böyle bir araştırmanın hatırı için bir genç kızın uyumsuz bir erkekle veya bir genç erkeğin uyumsuz bir genç kızla evleneceği veya evlenmeye razı olacağı son derece şüphelidir. Çok masraflı bir araştırma olmakla beraber alınacak sonuçların bu masrafa ve emeğe değer olmayacağı da tahmin edilebilir. Böyle bir araştırmada uyumsuzluğun ne oranda kalıtımın etkisiyle, ne oranda aile çevresinin etkisiyle ortaya çıktığını saptamak çok güç ve sübjektif olacaktır.

Son söz olarak özetle söylemek gerekirse, uyumsuzlukların ortaya çıkmasında kalıtımın etkisi olduğu fakat büyük kısmıyla bu etkinin uygun eğitim ortamı hazırlanarak, bertaraf edileceği, çekingen halde bırakılacağı kabul edilebilir. “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al” sözü kötü bir ananın kızı olarak doğan bir yavrunun aynı ana babanın eğitimine terkedildiği takdirde doğrudur. Fakat doğumuna müteakip o ana yanında uygun bir eğitim ortamında eğitildiği takdirde doğru değildir, diyebiliriz. Aksi, eğitimin etkisiz bir süreç olduğunu kabul etmek olur. (Çağlar, 1981:20, 21 – 23).

BEDENSEL NEDENLER

Bedensel nedenlerin çocukların ve gençlerin uyumsuzluklarında önemli derecede etkili olduğu söylenebilir. Bunları kısaca aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

a. Beden özürleri: Körlük, az görme, ağır işitme, sağırılık, şaşılık, kamburluk, çolaklık, topallık, çarpık vücutlu olma, çeşitli organ anormallikleri, aşırı şişmanlık gibi beden özürleri, çocukların yaşamını sürdürdükleri aile ve yakın çevrede bu özörlere karşı takınılan tutum ve davranışlara paralel olarak, bu durumlara karşı ya olumlu ve ılımlı ya da olumsuz ve istenmeyen uygunsuz bazı tavır ve davranışlar geliştirirler. Bu bizi, her beden kusuruna sahip kimsede uyumsuzluk vardır şeklinde bir genellemeye götüremez. Ancak bu beden kusurlarına karşı her toplumda özellikle insanlık seviyesi gelişmemiş toplumlarda olumsuz davranış ve tutum örüntüleri görölmektedir. Bu davranış ve tutumlar özörlerin insanlara tanrı tarafından bir ceza bir belâ olarak verildiği inancı ile de pekiştirilmektedir. Tanrının onları topluma yapacakları büyük zararlardan korumak, frenlemek, için bu özörlere sahip edildiklerine inanılmakta, her fırsatta bu özörlü kişilerin uygun olmayan davranışları karşısında bu batıl inançlar yüzüne karşı söylenmektedir. Böyle bir çevrede yetişen beden özörlü kişilerin uyumlu bir insan olmasını beklemek safdillik olur. Bunun yanında bu tip özörlere sahip çocukları olan aileler, yakın akrabaları ve çocuğun ilişki kurduğu kimselerin özöre karşı olumlu tutum ve davranışları, çocukta özözüne ve çevresindekilere karşı hiç bir uyumsuzluk göstermemesini gayet uyumlu bir insan olarak gelişmesini sağlayabilir. Burada kısaca belirtmek istediğimiz husus bu tip beden özörlülerinin kendiliğinden uyumsuzluk nedeni olmayıp ancak çocuğun çevresindekilerin bu özöre karşı takındıkları olumsuz tutum ve davranış sonucu özörlü kişinin özözüne ve çevresindekilere karşı uyumsuz tutum ve davranışlar göstermesine sebep olduğudur. Aynı şeyi güzellik ve çirkinlik için de söylemek mümkündür. Çok güzel olan bir kız ve erkek için çevresindekilerin aşırı takdir ve

düşkünlükleri, bunlarda kendini beğenmişlik, üstünlük duygusu geliştirmeye, kendisine denk bir arkadaş ve eş bulamamak gibi kendisini mutsuzluğun kucasına atan davranışlar geliştirmeye sebep olmaktadır. Bu yakın çevremizde gördüğümüz olaylardır. Çirkin için çevresindekilerin tutumları, onda çirkinliğine karşı çok olumsuz davranışlar geliştirmeye sebep olacağı gibi buna dikkati çekilmemiş ise onu olduğu gibi kabul eden hatta çok güzelden daha çok etkili ilişkiler kuran ve sevilen, takdir edilen davranışlar geliştirmesine yardım edebilir. Özürden çok özüre karşı bireyin ve çevresindekilerin takındıkları tavır ve davranışlar uyumluluk veya uyumsuzluğun nedeni olabilir.(Çağlar, 1981:23 – 24).

b. Hastalıklar: Bütün hastalıklar hasta olduğumuz zaman bizde uyumsuzlukların çıkmasına neden olabilir. Bilhassa çocuklarda hastalık sırasında gösterilen aşırı ihtimam veya ihmal hastalık sonunda birçok uyumsuz davranışların devamlı olarak görülmesine sebep olabilir. Sürekli ve kronik hastalıklar ve bu hastalıklara karşı çevredekilerin davranışları bireyde bazı uyum problemleri yaratabilir. Kronik verem, sara, kellik geçiren çocuklar ve gençlerde ciddi uyum problemlerine raslanmaktadır. Kronik mide ve barsak hastalıkları, özellikle barsakların ucunda bulunan beyaz, gözle görülmeyen kurtlar çocuğu ısırır ve sinirlendirir. Bunun tedavi edilmemesi ve bilinmemesi çocukta devamlı bir takım uyumsuz sayılan davranışların sebebi olacaktır. Sinirli, husursuz çocuklar özellikle Almanya'da önce bir mide ve barsakların ayrıntılı olarak incelenmesine tabi tutulurlar.(Çağlar, 1981: 24).

c. İç salgı bezlerindeki bozukluklar: İç salgı bezleri iki kısımdır. Bunların kanallı olanları salgılarını kanallar yoluyla dışarı atarlar. Göz yaşı ve tükrük bezleri kanallı olanlarıdır. Ancak ikinci kısımda kanalsız olan iç salgı bezleridir ki bunlar salgıladıklarını doğrudan doğruya kana akıtırlar .

Kanalsız olan ve salgılarını kana akıtan iç salgı bezlerinin insanın ruhsal ve duygusal yaşamı üzerindeki etkileri fazladır. Bu iç salgı bezleri ve insan hayatındaki etkilerini aşağıda açıklayalım.(Çağlar, 1981: 24).

1. Troid Bezi: Troid bezi TROXİN denilen bir hormon salgılar.

Troid bezinin az salgı yapması sonucunda troxin azlığından dolayı kretenizm ve mixodem denilen hastalıklar oluşur ve zekâ geriliğine sebep olur.

Troid bezinin fazla hormon troxin salgılaması sonucu *Basedow* denilen bir hastalık oluşur. Bu hastalıkta bireyde fazla sıkıntı halleri, çabuk hiddetlenme, hırs gibi sinir ve ruh bozukluğu görülmektedir. Bazan hezeyan halleri ve Hallüsinasyonlar (hallücination) olduğu görülmektedir. Böyle ileri derecede ruh kusurları gösteren vakalara *Basedow Psikozu* veya *Tiretoksikoz* da derler.(Çağlar,1981:25.)

2. Hipofiz Bezi: Hipofiz bezinin beyin ile sıkı ilişkisi vardır. Bu bezin salgıladığı hormonlar daha çok diğer iç salgı bezleri üzerinde ve beyinde etkili olmaktadır. Örneğin, Hipofiz'in ön lobu ergenlikten önce değişikliğe uğrarsa jigantizm, ergenlikten sonra olursa akromegali sendromları oluşmakta ve bu hastalıklarda ruhsal değişiklik görülmektedir .

Hipofiz ile Hipotalamustaki merkezler özellikle Tuber cinereum arasındaki sıkı ilişkiler olduğu kabul edilmektedir. Hipofiz salgısının yoluyla, beyin suyu yolu sinir lifleri yoluyla Tuber cinerereuma ulaşarak onun görevlerini düzelttiği, bir hipotez olarak ileri sürüldüğü gibi, hatta son zamanlarda Hipotalamus'un bazı hücre gruplarındaki protoplazmalar içinde adeta kollid damarcıkları manzarasında ve bir çeşit ifraz maddesi gibi yuvarlaklar bulunduğu ve bunların bir nevi sinir salgısı (neurocrine) olduğu ileri sürülmektedir. Deneylerle kanıtlanmış bir husus varsa o da Tuber bölgesinin tenbihlerinin, hipofiz görevlerine ait haller gösterdiğidir. Diabet

insipide, seksüel bezlerde büyüme kusuru, seks değişikliği, yağlanma, su metabolizması bozukluğu, uyku bozukluğu ve narkolepsi hali gibi.

Ayrıca klinik incelemeler Hipotalamus lezyonlarda durgunluk, üzüntülerde kusur, mizaç ve karakter değişmesi şeklinde ruh değişimleri olduğu ortaya koymuştur.

Ruh kabiliyetlerinin korteks tarafından idare edildiğinden şüphe edilemez. Fakat birtakım ruh faaliyetleriyle hipotalamusun ilgili olduğunu gerek hayvan tecrübeleri ve gerekse klinik neticeler meydana çıkarmıştır. Bu nahiyenin lezyonunda ruh ahengi ve gerginliğinde bozukluk, derin bir torpör hali veya ani hiddet tarzında psikomotris değişimler görülmektedir. Şu halde bazı ruh kabiliyetleri, ahenk ve ton bakımından hipotalamus'la ilgili demek oluyor. Hipotalamus ile hipofizin pek sık ilişkisi göz önünde tutulacak olursa bu iç salgı bezi ile ruh ve sinir sisteminin ilgileri anlaşılmış olur.(Çağlar, 1981 :25 – 26).

3. Sürrenal Bezi: Sürrenal bezi ile beyin arasındaki ilişkiyi açık olarak gösteren anatomik bir delil vardır. Anansefali vakalarında Sürrenal korteksi aplasik bir manzara da bulunmaktadır. Sürrenal Korteksi hormonunun eksikliğinden dolayı doğan ADDİSON hastalığında daha çok melankoliye benzeyen haller görülmüştür. Addison hastalığında aynı zamanda Convulsion, hezeyanlar da görülmektedir.(Çağlar,1981: 26).

4. Seksüel Bezler: Seksüel bezlerin ruh ve sinir sistemine etkisi eskiden beri bilinen bir gerçektir. Kadınlarda âdet görme esnasında ekseriya görülen ruh gerginlikleri seksüel hormonların tesirinden olduğu gibi âdet kesiminde görülen melânkoli levhaları da bu hormonun eksilmesiyle ilgilidir. Adetlerden önce bazı kadınlarda yüz kızarmaları, baş ağrıları, ateş basma hissi, gelmektedir. Bu kan oturma hallerini kulak çınlamaları, uğultular ve nihayet işitme hallüsünasyonları ve

hezeyanlar takip ederek bir nevi psikoz levhası meydana gelebiliyor. Bazı akıl hastalarında görülen işitme hallüsünasyonları böylece aydınlanmış olmaktadır.

Bazı kadınlarda aybaşı esasında sıkıntı, durgunluk veya hırçınlık, hiddet halleriyle lüzumsuz kıskançlıklar görülebilir. Piliz ve Hellere göre intihar eden kadınların yüzde 35'inin âdet devresinde oldukları tesbit edilmiştir.(Çağlar,1981:26).

5. Pitüiter Bezi: Pitüiter bezinin fazla salgı yapması durumunda kişide anormal şekilde beden gelişimi olmakta. Az salgısında ise bunun tersi olarak cücelik oluşmaktadır.(Çağlar, 1981: 26):

6. Adrenal Bezi: Adrenal bezinin fazla salgısı bireyin husursuz, hareketli ve aşırı cinsel arzular duymasına neden olmaktadır. Bu bezin salgıladığı adrenal salgısının azlığı kişide durgunluk, miskinlik yaratmaktadır.

Bu konuda birçok inceleme ve araştırmalar devam etmektedir. Ancak yukardaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi çocukların ve gençlerin ruhsal, bedensel, duygusal, seksüel yaşamlarında ve davranışlarında hayatımızın düzenleyicisi olan iç salgı bezlerinin çeşitli yönde etkileri olmaktadır. Böyle hallerde çocukları ve gençleri uyumsuzlukla damgalama yerine bu konuda uzman kişilerin klinik incelemelerine tabi tutulmalarını sağlamak uygun olacaktır. Çünkü iç hayatımızda denge kurulmadıkça dış hayatımızda bir denge kurulması düşünülemez. (Çağlar, 1981 : 26 - 27).

d. Kazalar ve Şoklar: Çocukların ve gençlerin geçirdikleri ani kazalar ve şokların etkisi kayboluncaya kadar uyumsuzluk gösterebilirler. Denzide boğulma tehlikesi geçiren, bir trafik kazası geçiren, yalnızken korku geçiren veya korkutulan çocuklar ve gençler bunların etkileri silininceye kadar geçirdiği kaza veya şokun

derecesi ile oranlı olarak korkma, ürkme, dalgınlık, ani korku, bağırma, ağlama nöbetleri geçirebilirler.

Bu tip bir şok ve kaza geçirmiş çocukların bu olayın etkisinden kurtulması için özel bir inceleme ve analize tabi tutulması ve olayın etkisinin silinmesi gerekir. Bu silinmedikçe birçok uyumsuz davranışlar devam eder. (Çağlar, 1981: 27).

TEMEL İHTİYAÇLARIN DOYURULMAMASI

Her birey insan olarak rengine, dinine, ırkına, inançlarına ve milliyetine bakılmaksızın diğer insanlarla ortak olan bazı temel ihtiyaçlara sahiptir. Toplumun bir ünitesi olarak bir bireyin, normal olarak bedensel, ruhsal, sosyal ve duygusal gelişimi ile yaşamını devam ettirebilmesi için bu temel ihtiyaçlarının asgari şekilde doyurulması gerekmektedir. Bu temel ihtiyaçları üç ana bölümde incelemek mümkündür:

- a. Biyolojik Temel İhtiyaçlar,
- b. Psikolojik Temel İhtiyaçlar,
- c. Sosyal Temel İhtiyaçlar. (Çağlar, 1981: 27)

A. Biyolojik Temel İhtiyaçlar:

Her birey yaşamını sürdürebilmek için bedenin biyolojik ihtiyaçlarını asgari seviyede doyması gerekir. Bu ihtiyaçlar,

1. *Beslenme ihtiyacı*: Her birey yaşamını sürdürebilmek ve bedeni gelişimini sağlamak için belli başlı gıda maddelerini sistemli olarak almak, yemek, içmek zorundadır. Bu doğal bir ihtiyaçtır. Yaşamın devam edebilmesi belli zamanlarda asgari şekilde yeme içme ile mümkündür. Bireyin bu doğal ihtiyacı engellendiği, doyurulmadığı takdirde bireyde mahrumiyet dereces ile oranlı olarak istenmedik

davranışlar görülebilir. “Aç ayı oynamaz” “Aç it fırını yıkar” sözleri bunu açıkça ifade eder. Ancak bilimsel araştırmalar, hangi yaşta bireyin neleri yiyeceğini, içeceğini, bunlardan ne miktarda yiyeceğini, ne zaman, nasıl yiyeceğini araştırmaktadır. En iyi beslenme bilimsel araştırmaların bulgularına uygun olarak yapılan beslenmedir. Ancak, her toplum neyin, nereden, nasıl, ne gibi araçlar kullanarak, ne miktarda yenilmesi gerektiğine dair normlar koymuşlardır. Bireyin yeme ve içmesini mensup olduğu toplumun koyduğu normlara uydurulması da istenebilir.(Çağlar,1981: 27 – 28).

2. *Barınma*: Her bireyin yazın sıcaktan, kışın, soğuk ve yağıştan konurması, kendini emin hissetmesi, saklı ilişkilerini devam ettirmesi için bir barınağa ihtiyacı vardır. Bu barınak bireyin asgari seviyede yaşamını devam ettirecek şartlara sahip olmalıdır.(Çağlar, 1981:28).

3. *Giyinme*: Her bireyin yaşadığı çevrenin iklim şartlarına göre dış etkilere korunmak ve bedenin kapatılması gereken kısımlarını öğretmek için bir giysiye ihtiyacı vardır. Bu asgari şekilde sağlanmalıdır.(Çağlar, 1981: 28).

4. *Nefes Alma*: Her birey belli bir şekilde muayyen aralıklarla nefes almaya mecburdur. Bu doğal bir ihtiyaçtır.(Çağlar, 1981: 28).

5. *Boşalma İhtiyacı*: Her birey nefes vermek suretiyle vücuduna zararlı gazları vermeye mecburdur. Aldığı suyu ve yiyeceklerin vücuda yaramayan kısımlarını belli zamanlarda dışarı atmak zorundadır. Bunların vücutta kalması birçok sıkıntılara ve hatta ölüme sebep olabilir. Normal zamanlarda toplumun koyduğu kurallar çerçevesinde bunların dışarı atılması zordur.(Çağlar,1981: 28).

6. *Cinsel İhtiyaç*: Her birey karşı cinsten biri ile cinsel ilişki kurma ihtiyacındadır. Bu insan neslinin devamı içinde şarttır. Normal gelişmekte olan bir insanın bu ihtiyacının karşılanmaması birçok sıkıntılara ve büyük uyumsuzluklara sebep olabilir.

Bu ihtiyacın nasıl, ne zaman ve ne şekilde doyurulacağı kural ve toplumun koyduğu normlara, kanunlara göre yapılmalıdır. Ancak bu ihtiyacın görülmemesi ve bireylerde belli yaşlarda, seksüel olgunluğa eriştikten sonra uygun şekillerde doyurucu tedbirler alınmaması hem birey için hem toplum için birçok sorunlar yaratacaktır. Bu ihtiyacın uygun şekilde kanalize edilerek doyurulması, kaçınılmaz bir zorunluluktur.(Çağlar, 1981: 28).

7. *Faal Olma İhtiyacı*: Her birey faal ve aktif olma ihtiyacındadır. Bu yolla vücudunda biriken fazla enerjiyi sarfeder. Birçok toksinleri ve sıkıntıları dışarı atma olanağını bulur. Faal ve aktif olma engellendiği zaman bir çok uyum problemleri ortaya çıkar.(Çağlar, 1981: 28 – 29).

8. *Dinlenme İhtiyacı*: Her birey günün belli saatlerinde dinlenme ihtiyacındadır. Dinlenme, faaliyet değiştirmek suretile olacağı gibi en iyi dinlenme uyuyarak yapılan dinlenmedir. Özellikle muntazam uyku çocukların hayatında özel bir önem taşır. Belli saatlerde muntazam uyutulmayan çocuklarda bir çok belirgin uyumsuz davranışlar görülür. Sinirlerin dinlenmesi, faaliyete yeniden başlamak için enerji toplama belli şartlar altında uyumaya bağlıdır. Dinlenme emniyet sübabıdır.(Çağlar, 1981: 29).

9. *Vücut Isısının Düzenlenmesi İhtiyacı*: Vücudun değişen hava şartlarına sıcaklık ve soğukluğa karşı korunması gerekir. Bu ihtiyaç muntazaman temin edilmediği takdirde, organizma bundan etkilenir, iç organlardaki denge bozulur. Normal olan fonksiyonlarını göstermezler.(Çağlar, 1981: 29).

10. *Organizmanın İncinmelerden Korunma İhtiyacı*: Her birey organizmasını dış tehlikelerden ve etmenlerden korumak ihtiyacıdır. İncinmeler, bedeni birçok zedelenmelere sebep olacağından organizmanın iç dengesini bozar. Organların normal görevlerini yapmasını engeller. Bireyin dış tehlikelerden korunması ve emniyet içinde bulunması sağlanmalıdır. (Çağlar, 1981: 29).

B. Psikolojik Temel İhtiyaçlar

Biyolojik temel ihtiyaçlar doğaldır. Her tür için değişmez. Ancak psikolojik temel ihtiyaçlar da bireyin psikolojik yaşamı ve gelişimi için o derece önemlidir. Doyurulması sağlıklı ruhsal gelişime yardım eder. Fakat kısıtlanması bireyin yaşamını sona erdirecek şekilde etkileyemez. Yalnız bireyin birçok uyum bozuklukları göstermesine etkiye bulunur.

Psikolojik temel ihtiyaçları aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

1. *Sevmek ve Sevilme İhtiyacı*: İnsan yavrusunun en önemli psikolojik ihtiyacı, içten sevmektir. Bu ihtiyacı en içtenlikle verecek kimseler anne ve babalardır. Çocuk dünyaya geldiği zaman her ihtiyacını kendi kendine göremez. Belli bir olgunluk devresine kadar yemesi, içmesi, dinlenmesi, dış etmenlerden korunması için anne ve babanın himayesine muhtaçtır. Bu devrede çocuğun ihtiyacı olan sevgi, içtenlikle sağlanmalıdır. Çocuğun içtenlikle sevilmesi ve sevgiye doyurulması çocuğun başkalarını sevmesini sağlayacaktır. Sevgiye doyurulmayan çocuk başkalarını sevemez. Bunu en iyi verecek olan annelerdir. Müstakbel annelerin bu sorumluluğu gereği gibi yapmaları birbirini seven insanlardan oluşan bir toplum yaratır. Anneler bir çocuk sahibi olduğu günden itibaren hem kendisi hem de toplum için büyük sorumluluklar almış olduklarına bilinçli olmalıdırlar. Çocuğa süt verirken, onu beslerken aynı zamanda onu bağrına basarak vücudunun sıcaklığını duyacak

şekilde ona yakın olmalı, onu beslerken çocuğun gözlerinin içine bakarak ona gülümseyerek ona sevildiğini damla damla akıtmalı ve insanları sevme zevki ilk aylardan itibaren en iyi şekilde verilmelidir. Onu hırpalayarak, kapı önlerinde çeşitli korkularla yemeye zorlanmamalıdır. Gıda yanında onun ruhsal gıdası olan muhabbet de kararlı şekilde verilmelidir. Pastörize süt tek başına gelişimi sağlamaz. Pastörize sevgiyi de birlikte vermelidir.

Sevginin yoksunluğu kadar aşırılığı da tehlikelidir. Bunu kararlı seviyede vermek gerekir. Aşırı sevgi de çocuğu bencil, şımarık, ve doygunluk elde edemeyecek kadar muhteris yapabilir. Çocuğun bütün isteklerini yerli yersiz, zamanlı zamansız, gerekli gereksiz şekilde yerine getirmek çocukta telâfisi zor uyumsuzlukların nedeni olabilir. Kararlı olmak gerekir.(Çağlar, 1981: 29 – 30).

2. Kabul Edilmek İhtiyacı: Çocuk annesi, babası ve yakınları tarafından sıcak bir kabul görmek ihtiyacındadır. Çocuk bu sıcak kabulü gördükçe, kendisine başkalarının sıcak ilgisini buldukça kendi de daima başkaları ile bir arada bulunmak, onlarla ilgilenmek, onlara sıcak kabul göstermek ister. Bunun da en iyi şekilde verileceği çevre, aile çevresidir. Çocuğun evdekiler tarafından sevilmesi okşanması, onda hoşnut duyguların yaratılmasına sebep olur. Bu duygular onda bir ailenin, bir grubun ve okuldaki arkadaşlarının bir üyesi olma, başkalarına sıcak kabul gösteren bir grup üyesi olma arzusunu uyandırır.(Çağlar, 1981: 30).

3. Öğrenme İhtiyacı: Çocuk bedeni ve zihni gelişimi ile oranlı olarak yeni şeyler öğrenmek ister. Bu çocuğun doğumunu takiben başlar. Çocuğun çevresindeki anne, baba, kardeşleri ve diğer ilişki kurduğu kimseler ona gelişimine paralellik sağlayan bir şekilde yeni şeyler öğrettikleri takdirde çocuğun birçok şeyler hakkında bilgi sahibi olması sağlanır. Ancak zamanı değil diye herşey okul çağına ertelenirse tren kaçmış olacaktır ve çocukta uyumsuzluk yaratacak bir seri neden hazırlanmış olacaktır. Çocuğun öğrenme ihtiyacı uygun şekilde, her yaşta karşılanmak suretiile

bilgi ile donanmış olarak, birçok uyum sorunları halledilecektir. İnsan birçok şeyleri etraflı olarak bilmediği için uyum sağlayamaz. Doğrusu o zanneder. Çocuğun kendi bünyesindeki değişiklikleri, çevresindeki değişiklikleri, çevrenin kendisinden neler istediğini bilmesi, öğrenmesi hem hakkı hemde uyum sağlaması için görevidir.(Çağlar, 1981: 30 – 31).

4. *Psikolojik Güvenlik İhtiyacı*: Her çocuk, psikolojik güven içinde bulunmak ister. Çocuk her çeşit korkulardan, endişelerden ve güvensizlikten korunmalıdır. Bunun için çocuğun başkalarına bağımlı olmaması ve kendine güvenmesi sağlanmalıdır.(Çağlar, 1981: 31).

5. *Başarılı Olmak İhtiyacı*: Her birey başarılı olmak ihtiyacını duyar. Başarılı olmak haz verir. Başarısız olmak elem verir. İnsan daima haz veren şeyler arar. Haz insanı daha ileri gitmeye teşvik eder. Çocuğa küçük yaşlardan itibaren en başarılı olacağı sorumluluklar verilerek, başarılı olması sağlanmalıdır. Bu suretle kendine güven hissi gelişecektir. Çocuk olumlu alanlarda başarılı teşvik gördükçe, olumsuz yöne yönelmesi önlenmiş olur.(Çağlar, 1981: 31).

6. *Başkalarının Tasvibini Alma İhtiyacı*: Her birey çevresindekilerin tasvibini almak ister. Çocuğa uygun şeyler öğretildikçe ve çocuk bunları başarılı olarak yaptıkça çevresindekilerin tasvibini görmek ister. Tasvip edilmesi bu tür davranışlarını pekiştirir. Tasvip kazanmak için tasvip edilen davranışları tekrar eder. Ancak çocuğun her yaptığı şeyin yanlış ve doğrularına bakılmaksızın tasvip edilmesi yarar yerine zarar verecektir. Uygun hareketler, davranışlar öğretilmeli ve bunlar başarılı olarak yapıldığında tasvip edilmelidir. Aksi takdirde çocuğun uyumsuz davranışları tasvip gördükçe uyumsuzluk teşvik edilmiş olur. Beş yaşında komuşusuna ağır okkalı küfürler eden çocuğa babası bakkaldan şeker almış. Aynı hareketi yaptığını gören anne ağzına biber koymuş. Bunlardan hangisini pekiştirmek istiyorsak o hareket tasvip görmelidir.(Çağlar, 1981: 31).

7. *Kendine, Haysiyetine Saygı Duyulması İhtiyacı*: Her birey kendine ve haysiyetine saygı duyulmasını ister. Birey çevresindekiler tarafından tasvip, kabul ve saygı gördükçe benlik kavramı gelişmeye başlar. Bireye saygı duyulması onda hoşnutluk yaratır. Birey bunu aynıyle çevresindekilere yöneltir ve o da başkalarına saygı duymaya yönelir. Başkalarına saygı duymadan da özel bazı hazlar almak suretiyle benliği gelişir. Başkalarının hayranlık duygularını almak, başkalarına hayranlık duymayı davet eder. Kendi benliğine saygı yanında başkalarının benliğine saygı duygusu da gelişir. Her bireyin benliğine saygı duyulması onun sağlıklı gelişimi için gereklidir. (Çağlar, 1981: 31 – 32).

C. Sosyal Temel İhtiyaçlar:

Psikolojik temel ihtiyaçlar ile sosyal temel ihtiyaçlar arasında kesin bir ayırım yapmak zordur. Ancak son zamanlarda bilhassa sosyal psikoloji alanında bu konuya özel bir önem verilmektedir. İnsanı sosyal bir varlık olarak kabul ettiğimize göre insanın sosyal temel ihtiyaçlarını da kabul etmek gerekir. Sosyal Temel İhtiyaçları, psikolojik temel ihtiyaçlar paralelinde aşağıdaki şekilde incelemek mümkündür.

1. *Arkadaşlık Kurma İhtiyacı*: Her birey en az bir kişi ile ilişki kurma ihtiyacındadır. Bu ihtiyacın engellenmesi bireyde birçok uyumsuzlukların nedeni olabilir. Her birey sevmek, sevilme, ihtiyacını en az bir başka bireyle sıkı ilişkiler kurmak ve devam ettirmek suretiyle doyurabilir. (Çağlar, 1981: 32).

2. *Bir Gruba Ait Olma İhtiyacı*: Her birey toplumsal bir varlık olarak bir grup üyesi olmak ihtiyacındadır. Birey içtenlikle kabul edildiği bir grubun mutluluğu için çalışabilir. Hiçbir gruba mensup olmayan veya bir gruba üyeliği kabul edilmeyen kimselerin o grubun mutsuzluğu için çalışacağı açıkça görülmekte ve bilinmektedir. (Çağlar, 1981: 32).

3. *Bir Statü ve Prestij Sahibi Olma İhtiyacı*: Her birey üyesi bulunduğu grupta kendi yetenekleri ile bağdaşan bir yere ve prestije sahip olma ihtiyacındadır. Diğer grup üyeleri her bireye bireyin yeteneklerine uygun bir yer vermelidir. O grup içinde hakları ve o gruba karşı sorumlulukları olmalıdır. Birey bundan özel bir haz duyar. Yalnız bu statünün bireyin en iyi yapabileceği ve kendini kabul ettirebileceği bir şekilde verilmesi gerekir. Aksi birçok karışıklıkların sebebi olabilir.(Çağlar,1981:32).

4. *Sosyal Güvenlik İhtiyacı*: Her birey üyesi bulunduğu grubun üyelerinin kendisine güvenmesini ister. Bu onun ihtiyacıdır. Grup üyeleri birbirlerine güven duymak suretile karşılıklı güven gelişir. Her birey grubun gelişmesi için çalışır. Bunun temelleri herşeyde olduğu gibi ailede atılır. Bireye gösterilen güven bireyin başkalarına güvenini davet eder.(Çağlar, 1981:32).

5. *Birşey Yapma, Bir İşe Yarama İhtiyacı*: Her birey mensup olduğu toplumda birşey yapmak, bir işe yaradığını görmek ister. Grup her bireyin en iyi yapacağı görevleri bulmalı ve her grup üyesinin başarılı olacağı bir sorumluluk vermelidir. Bu suretle birey o grup için yaptığı bir önemli işi olduğunu görecektir, kendi benliğine karşı saygısı gelişecektir.(Çağlar, 1981: 32 – 33).

6. *Bağımsızlık İhtiyacı*: Her birey bağımsız olmak ihtiyacındadır. Hiçbir insan başkalarının himayesinde kalmaktan hoşlanmaz. Onun için her birey mensup olduğu grup tarafından bağımsız hareket edecek şekilde yetiştirilmeli ve kendine yeter hale getirilmesi amaçlanmalıdır.(Çağlar, 1981: 33).

Çocuğun doğumdan itibaren sistemli bir şekilde biyolojik, psikolojik ve sosyal temel ihtiyaçlarının uygun şekilde karşılanması birçok uyumsuzluk nedenlerini yok edecektir. (Çağlar, 1981: 33).

ÇEVRE – SOSYO EKONOMİK NEDENLER

Çocukların ve gençlerin uyumsuz olmalarında içinde yaşadıkları, büyüyüp geliştikleri çevrenin büyük etkileri olduğu inkar edilemez. Çocuk yetişip büyümekte olduğu çevresindeki bazı kimseleri sevecek, bazı şeylerden hoşlanacaktır. İnsan neyi severse ona benzemeye çalışır. Ona benzer. Sevişen kişiler arasındaki benzerlikler, benzeşme çok açık olarak herkesçe görülebilecek bir gerçek olarak ortadadır. Örneğin; yazılarda, konuşmalarda, giyinişlerde, tertip ve düzenlerinde, çeşitli davranış ve tutumlarında seven insanlar birbirine bezemeye yönelirler.

Bu benzerlikler sadece dış görünüşte kalmaz. Ruh ve iç hayatta da, sosyal davranışlarda, kıymetlerin benimsenmesinde de buna benzeyen değişmeler olur. Seven bir kimsenin ruhunda, sevilen kişi âdeta ideal bir şekil alır. Seven kimse kasıtlı olmaksızın, gayri ihtiyari bilinçsiz bir şekilde sevdiği şahsın görüşlerini, tavırlarını, inançlarını, hayat anlayışını, sosyal ve ahlaki değerlerini benimser ve bunları kendi fikirleri halinde hisseder, bunlara isteyerek uyar ve öyle davranır.

Bu bazan doğrudan doğruya ilişki halinde bulunduğu bir kişi olmayabilir. Bir tarihi kahraman, bir roman yazarı konusu olan kişi veya bir film artisti olabilir. Onun için çocuğun çevresi sadece bizzat ilişki kurduğu çevresindeki kişilerden oluşmaz. Okuduğu kitaplar, gittiği filmler, çarşı pazarda gördüğü, işittiği kimseler de çocuğu ve genci etkiler. Davranışlarına, tutumlarına, yaşamına, inançlarına yön verebilir.

Şimdi çocuğun en yakın çevresinden başlayarak uyumsuz olmasına uygun ortam hazırlayan çevre şartlarını inceleyelim. (Çağlar, 1981:33 – 34).

AİLE ÇEVRESİ

Çocuğun hayatında en etkili çevrenin aile çevresi olduğundan kimsenin şüphesi olmamalıdır. Çocuk hayatında en etkili izlenimleri ailesinden alır. Aile genellikle ana baba, büyük ve küçük kardeşlerden oluşur. Bunun yanında ülkemizde büyük anne ve büyük babaların da bir arada yaşadığı aileler vardır.

“Hans Zulliger, Çetin Çocuklar adlı kitabında çok defa çocuklar, ana babaları onları bu hale getirdikleri için “ÇETİN”dirler, hiç şüphesi terbiye edilmenin sınırları bir yandan çocuğun kendisindedir, ama diğer yandan da eğiticinin terbiye edilmiş oluşundadır.”der. (Aktaran Çağlar, 1981:34).

Çevrenin insan yavrusu üzerindeki etkileri çeşitli şekilde olmaktadır. İnsan olarak birey çeşitli davranışlarını, becerilerini, görgü kurallarını, alışkanlıklarını çevresindeki insanlarla temasları sırasında öğrenir, kazanır. Aile çevresi çocuğun bu davranışları kazanmasında en etkili bir çevredir. Çünkü çocuk ilk öğrendiği ve hayatında en çok etkili olan örnekleri aile çevresinden alır. Konuşma, yeme, içme, giyinme, oturma, yürütmesi, sevdiği ve sevmediği şeyler, başka insanlarla nasıl ilişkiler kuracağını ilk olarak aile çevresinde gördüğü gibi yapar. Sevmeyi, saymayı, korkmayı, korkmamayı, vermeyi almayı ve bunun kurallarını aile çevresinden ilk günlerde kazanır. Çocuğun ilk yılı veya 0 – 3 yaş devresi genellikle çocuğun alması gereken ve ömür boyu onu etkisi altında bulunduracağı davranış ve alışkanlıkların büyük kısmını kazandığı bir devredir. Bazı psikologlar bu devrede kazanılanların ömür boyu kazanılanların %30'unu bazıları ise %90'ını oluşturduğunu söylerler. Bu devre çocuğun devamlı olarak aile çevresinde yaşamını sürdürdüğü devre olduğuna göre, çocuk uyumuna yardım edecek veya uyumsuzluğuna neden olacak birçok etkileri aile çevresinden alır demek uygun olur.

Aile çevresinde çocuğun uyumsuzluğunu etkileyen etmenler veya durumlar nelerdir sorusunun cevabını vermek, bizi uyumsuzluğa neden olan birçok hallerden koruyabilir. Aile çevresindeki etmenleri şöyle görebiliriz. (Çağlar, 1981:34).

a. Ailenin Yapısından Doğan Etmenler:

Aile küçük bir aile, yani sadece ana baba ve bir iki kardeşten oluşan bir aile ise bu büyük anne, büyük baba ve çok kardeşten oluşan kalabalık büyük aileden daha avantajlı bir ailedir. Çünkü, genellikle kalabalık ailelerde çocuğun ihmal edilmesi, ihtiyaçlarının karşılanamaması muhtemeldir. Buna ilâveten çocuk, çok yaşlı büyük anne ve babanın aşırı sevgisi, sınırsız bir hoşgörüsü gibi çocukların gelişimi için son derece sakıncalı bir ortamda yetişebilir. Anne ve babanın yaptıkları büyük anne ve baba tarafından bozulabilir. Kısaca çok çocuklu ailelerde ve büyük anne büyük baba ile birlikte yaşayan ailelerde çocuklar uyumsuzluğa neden olabilecek birçok etkiler alabilirler. (Çağlar, 1981:35).

b. Ana Baba İlişkileri:

Ana ve baba arasında ilişkilerin şekli çocuğu büyük ölçüde etkiler. Birbirine karşı sevgi ve saygı duyan ailelerin çocuklarında çevresindekilere saygısızlık gelişmesi nadirdir. Ana babanın devamlı çocuk önünde tartışmaları, kavgaları, evi terketmeleri, kovma, dövme, sövmeler çocuğu son derece etkiler. Mutsuz, endişeli ve güvensiz bir yaşamın tohumlarını atar. Onda karşılıklı sevgi ve saygının gelişmesini başta yıkabilir. Çocuğun gereği gibi beslenmemesi, giydirilmemesi ve dinlendirilmemesi, anne babanın içkiye, kumara, eğlenceye, düşkünlükleri ve çocuğun ihmal edilmesi, çocuğun küçük yaşlarda uyumsuzluğunun en büyük

nedenleri olabilir. Annesinden sevgi şefkat, ilgi bekleyen yavrunun annesinin içkili olduğunu görmesi, onu sevmesi gezdirmesi yerine kumar masalarına oturup onu kapı önüne atması veya ona oyuncak vererek bir odaya kapatması onu tatlı ninilerle uyutacağı, onu insan sevgisiyle dolduracağı yerde, onu afyonla uyutup veya çok ehliyetsiz birinin yanına bırakarak keyfe ve eğlence âlemlerine, sinemaya, tiyatroya gitmesi çocukta uyumsuzlukların gelişmesine en uygun şartları hazırlamasıdır. Çocuğu istemeyen keyfine ve dilediği gibi yaşamasına engel olduğu için bilinçaltı etmenlerle kabul etmeyen, beklenen sorumlulukları yerine getirmeyen bir annenin uyumlu çocuk yetiştirmesi şans bile değildir.

İki üç yaşında eline para, çikolata, pasta, çörek börek gibi yiyecekleri ve envai çeşit oyuncaklar vererek kapı dışında veya ayrı bir yerde veya sokakta oynamaya terkedilen bir çocuk, bütün kendine verilen bu nadide şeyleri yere atıp çiğnerken, oyuncakları annesinin gözleri önünde kırarken, annenin hiddetlenip köpürmesi vay nankör ben sana bu kadar para vererek aldığım şeyleri sen yere atıp heba ediyorsun diye dövmesi neyi halleder. Yalnız çocuğun bu sorumsuz, keyfine zevkine düşkün, sosyete soytarısı annenin yavruda düşmanlık, annesine, başkalarına, düşmanlık duyguları geliştirmesine yardım eder. Çünkü, o anda çocuğun istediği, baştan savılmak için rüşvet olarak verilen yemek, oyuncaklar değil, annenin kendisi onun sıcak ilgi ve sevgisidir. Çocuğun ona doyurulması sevgi ve şefkate duyulan açlığın giderilmesidir. Anne baba hem kendileri arasında sevgi ve saygı bağlarını ve hem de çocuklarına karşı olan sevgi ve saygı bağlarını uygun bir şekilde düzenlemelidirler. Ancak o zaman aile çocuğun uyumlu olarak gelişebileceği bir çevre olabilir.

Bunun yanında anne ile babanın çocuk eğitiminde fikir birliği yapmaları, birinin yaptığını diğesinin bozmaması, hele çocuk huzurunda çocuğa uygulanan eğitimin tartışılması yapılmamalıdır. Çünkü, çocuk hangisinin doğru ve yanlış olduğunu bilemez. Şaşırır, sadece perişanlık duyar veya kendi temayülllerine

(yönsemelerine) uyan onu hoşnut eden yolu tercih eder, bunun aksini isteyen ana veya babasına karşı düşmanlık hisleri besleyebilir.

Çocuk anne babasını sever. Onların her yaptığını doğru olarak kabul eder. Bunun için annenin ve babanın çocuklarda görmek istedikleri davranışları aynen göstererek örnek olmaları gerekir. Anne babanın yalan söylemesi, iki yüzlü olması, başkalarının haklarına saygısız olması, içki kullanması, sigara içmesi, kumar oynaması v.b. davranışlar göstermesi, çocuğun da bunları göstermesinin en büyük etmeni olabilir. Yengeç gibi biz bunları yapıyoruz kötü sen yapma demekle bu olmaz. Yengeç davranışı geliştirmek tesadüfen ancak eleştirili görüş geliştirmiş nadir çocuklar ve gençlerde görülebilir.

Aşırı sevgi de çocuğu şımartan, bencil yapan bir etmen olabilir. Annenin babanın çocuklarını sevmede kararlı olmaları aşırılıklardan çekinmeleri uygun bir eğitim tedbiri olacaktır. (Çağlar, 1981:35 – 36).

c.Çocuğun Yakın Çevresi:

Aile çevresinden sonra çocuğun uyumlu veya uyumsuz davranışlarda bulunmasında yakın çevrenin büyük etkileri vardır. Çocuk her gün birlikte yaşadığı, oynadığı, kaldığı veya arasıra birlikte bulunduğu akranlarının, büyüklerinin, sevdiği kimselerin davranışlarını, aynen kabul eder. Onlar gibi davranmaya çalışır. Çocuğun ilişki kurduğu kimseler ne kadar iyi ise onlardan iyi ve doğru şeyler öğrenir. Öyle gelişir. Çevresindekiler nasıl davranıyorlarsa belki de en doğrusu böyledir diye onlar gibi davranır. Hatta onların tasvibini almak grubun saygısını kazanması için belkide o grup üyelerinin gösterdikleri davranışları en üst düzeyde yapmaya çaba harcar. Eğer bu çevre bozuk, uyumsuz davranışlar gösteren kişilerden oluşmuş ise iş o

zaman değişir ve çocuk çevresinin değerlerini ve davranışlarını alışkanlık haline getirir.

Çocuğun yakın çevresindeki yalnız ilişki kurduğu insanlar değil, sinema, tiyatrolarda gösterilen filmler, temsiller, yapılan yayınlar, bulunulan eğelence yerlerinde olanlar, kahveler, parklar, çeşitli yayın araçları (televizyon, gazete, dergiler, radyo, v.b.), spor gösterileri, okunulan kitaplar, (hiyye, roman, resimli romanlar edebi ve tarihi eserler,) da çocuğun davranışlarını etkiler. Fakat bunlardan hangisinin daha çok etkileyeceği hakkında kesin birşey söylenemez. Çünkü bu bireyseldir. Aynı çevrede yaşayan çocukların çevrelerindeki bu etmenlerden farklı şekilde etkilendikleri çok belirgin olarak görülmektedir. (ağlar, 1981:36 – 37).

d.Okul:

Çocuğun uyumlu veya uyumsuz davranışlar göstermesinde önemli etmenlerin bulunduğu çevrelerden birisi de okuldur. Daha önce de ayrıntılı olarak incelediğimiz çocuğun psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının okulda karşılanamaması birçok uyumsuzlukların çıkmasına sebep olabilir. Bunlar arasında en belirgin etmenleri şöyle sıralamak mümkündür:

a. Çocuklarda bireysel farkların tanınmaması; Eğitim ve öğretimin çocukların bireysel farklarına, ilgi ve ihtiyaçlarına uydurulmaması, her çocuktan her derste aynı düzeyde ilgi ve başarı beklemek, çocuklarda uyumsuzlukların en başta gelen nedenleridir. Çünkü, bu insan yaratılışına ters düşen isteklerdir.

b. Gerekli rehberliğin yapılmaması; çocuklar ve gelerin kendilerinde ve çevrelerinde olan değişiklikleri anlaması bilmesi ve bunlara göre uygun davranış ve tutum geliştirmeleri ancak sistemli ve uygun bir rehberlikle sağlanabilir. Bunun

yapılmaması bilgisizlik yüzünden bir çok uyumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olabilir.

c. Öğretmenlerin disiplin ve eğitim tutumları-tedbirleri. Bazı öğretmenler sert, bazıları aşırı yumuşak, bazıları ihmalci, nemelâzımcı, bazıları tenkitçi, bazıları alaycı, bazıları eziyet etmekten hoşlanan, bazıları da müşkülpesent hiçbir şeyi beğenmeyen bir tutum içinde bulunabilirler. Bunlar çocukları ve gençleri suçluluğa kadar götüren bir etmen olabilirler. Bunların örnekleri arasına görülmekte ve acı sonuçlar doğurmaktadır. (Çağlar, 1981:37 – 38).

SOSYAL ETMENLER

Çocuğun mensup olduğu aile, devam ettiği okul ve bunları sarmalayan sosyal çevrede, birçok sosyal değerler uyuşmazlık halindedir ve olabilir. Çocuk ve genç bu farklı değerlerden üçüne de uygun davranışlar gösteremez. Bunlar arasından en çok benimsediği birini kendisi için en uygun bir davranış ve tutum olarak benimser. Ona göre davranır. Çocuk bir çevreye göre uyumlu diğer bir çevreye göre uyumsuz davranışlar gösterebilir. Ancak çevreler arasında aynı zamanda oluşan değer ayrılıkları insanda birçok karışıklıkların en büyük nedeni olabilir. İnsan ne yapacağını bilemez. Korkak, ürkek, çekingen, güvensiz bir durum ortaya çıkabilir. Çocuğun yaşadığı çevredeki farklılıklar çocuğun uyumsuz olmasında önemli etmenlerdir. Çocuklar ve gençler son zamanda yayın araçları ve insan ilişkilerinin çok artması yüzünden, kendi milli toplum değerleri, aile değerleri, okulların bekçiliğini yapmakta olduğu sosyal, kültürel değerlerle uyuşmazlık haline düşmüşlerdir. Ülkeler arasındaki sosyal etmenler çok kısa zamanda milli sınırlar ötesinde deniz aşırı ülkeler arasında daha kolayca benimsenmiş ve büyük uyumsuzlukların nedeni olmuştur.(Çağlar, 1981: 38).

EKONOMİK ETMENLER

İnsanların bütün temel ihtiyaçlarının karşılanması askari seviyede bir ekonomik güce bağlıdır. Yeme, içme, barınma, giyinme, dinlenme, eğlenme, öğrenme, hatta sevme ve sevilme, bir grup tarafından kabul edilme v.b. belli bir düzeyde bir geliri olmayan insanların bu ihtiyaçlarını karşılaması zorlaşır, gerekli sosyal yardım sağlanmadığı takdirde bu bazan imkânsızlaşır. Maddi zorluk içinde bulunan fakir kimselerin temel ihtiyaçlarını karşılaması, insanlık onurunu zedelemeyen, haysiyet kırıcı bir yola sapmadan karşılaması, zorlaşır. Hele o toplumsal sosyal güvenlik organize edilememişse birey bunu uygun olmayan, toplum tarafından onaylanmayan yollarla sağlamak durumuna düşecektir. Bunun için fakirlik maddi yoksunluk, hırsızlığın, yalancılığın, fuhşun, dilenciliğin, serseriliğin en baş sorumlusu olarak görülmektedir. İnsanlık geleceği için tehlikeli sayılabilecek bu davranışların alışkanlık haline getirilmemesi meslek haline getirilmemesi için her birey temel ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede bir ekonomik güce sahip edilmelidir. Toplumun bu konuda yapacağı yatırımların bir lirası, toplumun mutluluğu için en az bin lira kazanç getirecektir.

Fakir olan aileler ve çocukların korunması, toplum içinde başbelâsı olacak, uyumsuzlukların yok edilmesi açısından çok önemlidir.(Çağlar, 1981: 38 – 39).

YANLIŞ EĞİTİM

Yanlış eğitim çocuklarda ve gençlerde uyumsuz davranışların geliştirilmesinde en önemli etmenlerden biridir. Eğitim, bazı eğitimcilere göre “İnsanların davranışlarında kendi yaşantıları yolu ile istedikleri davranışları meydana getirme gayretindeki süreçtir”. Diğer bir moderin anlayışa göre eğitim, “Bireyin

bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve bulunduğu toplum için en uygun şekilde gelişmesi oluşumudur”.

Çocuk ve genç kendini, kendinde olup bitenleri, çevresini, toplumu, toplumun gereklerini, isteklerini ve ihtiyaçlarını uygun bir eğitim öğretim almak suertiyle öğrenebilir. Diğer bir deyimle birey kendini, sahip olduğu güçleri, değişiklikleri, çevresini, çevrenin istek ve ihtiyaçlarını ne kadar gerçek olarak öğrenebilirse o nisbette kendinin sahip olduğu yeteneklerini, ilgi ve isteklerini toplumun istek ve ihtiyaçlarına uygun düşecek şekilde geliştirme yollarını arar bulur. Bunları gereği gibi uygun eğitim yolu ile öğrenemeyenler, kendi yetenek ve isteklerini toplumun istek ve ihtiyaçlarına ters düşen şekilde geliştirirler. Uygumsuzluğa veya uyumsuz davranış göstermeye mahkum olurlar.

Çocuğa uygun eğitim aracılığı ile önce kendisi, yetenekleri, ilgileri sonra çevresi, çevrenin imkânları, istekleri, toplum ve toplumun değer yargıları tanıtılmalı, yaşantılarına sokularak nerede nasıl hareket edileceği, yüzyüze geldiği problemler ile nasıl mücadele edeceği ve onları nasıl yeneceği öğretilmelidir.

Bazı çevrelerde olduğu gibi çocuğun bütün arzularını yerine getirmek, ona her istediği şeyi yapabileceği veya elde edebileceği kanısının verilmesi bazı çevrelerde ise her istediğinin çok sınırlandırılması veya hiç yerine getirilmemesi çocuklarda ve gençlerde çeşitli uyumsuz davranışların geliştirilmesine sebep olacaktır.

Kararlı ve istikrarlı eğitim, birçok uyumsuzlukları oluşmadan önleyen sihirli ve koruyucu bir araç olarak bilinmelidir. (Çağlar, 1981: 39 – 40).

UYUMSUZ ÇOCUKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Uyumsuz çocukların sınıflandırılmasında birçok yollar uygulanmaktadır. Bunların en iyisi şudur demek doğru olmaz.

Uyumsuz çocukları aşağıdaki gibi dört katagoride sınıflandırmamız mümkündür.

1. Antisosyal Davranış Gösteren Çocuklar.
2. Alışkanlık Problemleri Olan Çocuklar.
3. Duygusal Gelişimle İlgili Problemleri Olan Çocuklar.
4. Ruhsal Bozukluk Gösteren Çocuklar.

ANTİSOSYAL DAVRANIŞ BOZUKLUĞU GÖSTEREN ÇOCUKLAR

İlk kez Amerikan psikiyatri Birliği, Washington D:C. tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan DSM-IV Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'nda verilen tanı ölçütlerine göre Davranım Bozukluğu gösteren çocuklarda aşağıda belirtilen davranışlar olabilir.

Davranım Bozukluğu

- A. En azından bir tanı ölçütünün son 6 aydır bulunması koşuluyla aşağıdaki tanı ölçütlerinden üçünün (ya da daha fazlasının) son 12 aydır, bulunuyor olması ile kendini gösteren, başkalarının temel haklarına saldırıldığı ya da yaşa uygun

başlıca toplumsal değerlerin ya da kuralların hiçe sayıldığı, yineleyici bir biçimde ya da sürekli olarak görülen bir davranış örüntüsü:

İnsanlara ve Hayvanlara Karşı Gösterilen Saldırganlık

1. Çoğu zaman başkalarına kabadayılık eder, gözdağı verir ya da gözünü korkutur.
2. Çoğu zaman kavga-dövüş başlatır.
3. Başkalarının ciddi bir biçimde fiziksel olarak yaralanmasına neden olacak bir silah kullanmıştır. (ör: bir değnek, taş, kırık şişe, bıçak, tabanca).
4. İnsanlara karşı fiziksel olarak acımasız davranmıştır.
5. Hayvanlara karşı fiziksel olarak acımasız davranmıştır.
6. Başkasının gözü önünde çalmıştır. (ör: saldırıp soyma, çanta kapıp kaçma, göz korkutarak alma, silâhli soygun).
7. Birisini cinsel etkinlikte bulunması için zorlamıştır.

Eşyalara Zarar Verme

8. Ciddi hasar vermek amacıyla isteyerek yangın çıkarmıştır.
9. İsteyerek başkalarının malına mülküne zarar vermiştir. (yangın çıkarma dışında) .

Dolandırıcılık Ya Da Hırsızlık

10. Bir başkasının evine, binasına ya da arabasına zorla girmiştir.
11. Bir şey elde etmek, bir çıkar sağlamak ya da yükümlülüklerinden kaçınmak için çoğu zaman yalan söyler. (yani başkalarını "aldatır").
12. Hiç kimse görmeden değerli şeyler çalmıştır. (ör: kırmadan ve içeri girmeden

mağazalardan mal çalma; sahtekârlık).

Kuralları Ciddi Bir Biçimde Bozma (ihlâl etme)

13. 13 yaşından önce başlayarak, ailenin yasaklarına karşın çoğu zaman geceyi dışarıda geçirmektedir.
14. Anababasının ya da onların yerini tutan kişilerin evinde yaşarken en az iki kez geceleyin evden kaçmıştır. (ya da uzun bir süre geri dönmemişse bir kez).
15. 13 yaşından önce başlayarak çoğu zaman okuldan kaçmıştır.

- B. Bu davranış bozukluğu toplumsal, okuldaki ya da mesleki işlevsellikte klinik açıdan önemli derecede bozulmaya neden olur.
- C. Kişi, 18 yaşında ya da daha ileri bir yaşta ise Antisosyal Kişilik Bozukluğunun tanı ölçütlerini karşılamamaktadır.

Başlangıç yaşına göre tipini belirtiniz:

Çocuklukta Başlayan Tip: Davranım Bozukluğuna özgü en az bir tanı ölçütü 10 yaşından önce ortaya çıkmıştır.

Ergenlikte Başlayan Tip: Davranım Bozukluğuna özgü hiçbir tanı ölçütü 10 yaşından önce başlamamıştır.

Ağırlık derecesini belirtiniz:

Hafif : Tanı koymak için en az gerekli olan davranım sorunlarından, varsa bile, az fazlası vardır ve davranım sorunları başkalarına çok az zarar vermektedir. (ör: yalan söyleme, okuldan kaçma, hava karardıktah sonra izin almadan dışarıda kalma).

Orta derecede: Davranım sorunlarının sayısı ve başkalarının üzerine etkisi "hafif" ve "ağır" arasında orta bir yerdedir (ör: başkası görmeden çalma, yıkıp dökme).

Ağır: Tanı koymak için en az gerekli olduğundan çok daha fazla davranım sorunu vardır ya da davranım sorunları başkalarına oldukça fazla zarara neden olmaktadır. (ör: Cinsel ilişkiye zorlama, fiziksel acımasızlık, bir silâh kullanma, başkasının gözü önünde çalma, kırıp girme). (Çev.Köroğlu,1994: 57 – 58).

Davranım bozuklukları,çocukluk ruhsal bozuklukları arasında önemli bir yer tutar. Yapılan araştırmalar, bu bozukluğun ilk belirtilerinin 1 – 5 yaşlarında görülebileceğini, ancak tanının 8 yaş ve sonrasında konulabileceğini bildirmektedirler. Çocuklarında davranım bozukluğu gösterenlerin yetişkinlikte de antisosyal davranışlar gösterdiği vurgulanmaktadır. Erkek çocuklarda davranım bozukluğu kızlara göre dört kat fazla görülmektedir. (Öztürk, 1988:393).

Davranım bozukluğu gösteren çocuklarda, yalancılık, hırsızlık, kaçma, saldırganlık, mala zarar verme (tahripkarlık), hayvanlara eziyet etme, zorla cinsel ilişki kurma gibi belirtiler görülür.

Bu belirtilerden birkaçı birlikte olabilir. Davranım bozukluklarında yineleme özelliği vardır. Her insan yalan söyleyebilir. Ancak aşırı biçimde yinelenmişse davranım bozukluğu sayılır. Bu tip çocukların bir kısmı gelecekte antisosyal kişilik bozuklukları (Psikopati) gösterebilir.

Davranım bozukluklarının birçok nedenleri vardır. Bunlar biyolojik ve psikolojik nedenler olarak sınıflandırılabilir. Biyolojik nedenler arasında kalıtım, beyindeki organik bozukluklar (E.E.G. ile saptanabilir) sayılabilir. Psiko – sosyal nedenler arasında sevgi eksikliği, zeka geriliği, çocuklar arasında ayırım yapma, anne babanın da davranış bozukluğu göstermesi ve çocuğun anne babayı model alması, boşanmalar ve diğer aile sorunları sayılabilir. Bu nedenlerden birkaçı davranım bozukluğuna neden olabilir. Tedavi için psikoterapi ve ilaçla tedavi birlikte uygulanabilir. (Ankay, 1998:162).

Antisoyal davranış gösteren çocuklar kategorisine giren çocukları beş kısımda göreceğiz.

1. Suça Yönelen Çocuklar: Bunlar, davranışları sosyal çevreleri ana baba tutumları veya kişisel özellikleri nedeniyle suç işlemeye yatkın veya suç işleme tehlikesi içinde bulunan çocuklardır. (Çağlar, 1981:42).

2. Suçlu Çocuklar: Kanunlarla suç sayılan fiilleri işleyerek kanunun cezai hükümleri kapsamına giren çocuklardır. Bunlar ya kendilerine karşı cürüm işleyenler, yahutta başkalarını zarara sokarak başkalarına karşı cürüm işlerler. Sosyologlara göre: kanuna karşı gelenler, gençler, yeni yetmeler, şehirleşme, aile parçalanmalarının yoksulluk, ayırt etmenin, uygunsuz ve fakir okul eğitiminin, işsizliğin ve akranı zorlamalarının kurbanlarıdır.

Psikologlara, psikiatristlere göre: Suçlular, aşırı alkol, ilaç kullanma, çocuğun kötüye kullanılması, çeşitli ruh hastalıklarının, psikopatiye yönelen karakter bozukluklarının kurbanlarıdır. Alışılmış ve sürekli suçlular ne ruh hastası ne de koşul

kurbanlarıdır. Onlar küçük yaşlarda hiç sevgi ve sempati görmemiş, aldatılmış ve bunun sonucu sapık davranış örüntüleri geliştirmiş kimselerdir.(Çağlar,1981:42).

3. Kaçak Çocuklar: Bazı çocuklar evden, okuldan, çalıştıkları iş yerlerinden kaçarlar. Bunlar kaçak çocuklar olarak adlandırılır. (Çağlar,1981: 42).

a. Evden Kaçma: Çocuk ya da gencin aile çevresinin mutlu bir ortama sahip olmayışı, ana babalar arasında sürekli geçimsizlikler, çocuğun onlarca sevilmeyip, istenmemesi, ihmal edilmesi, kardeşlerinin açıkça tercih edilmeleri gibi nedenler, bireyi aile çevresinden uzaklaştırmaya zorlayabilir. Burada kaçışın iki ruhsal nedeni olabilir: Biri cezalandırılma korkusudur; diğeri kendisine iyi davranmayanları cezalandırmaktır. (Yavuzer, 2001:186).

b. Okuldan Kaçmak: Okuldan kaçma belirli durumlarda sık rastlanan bir olay ya da kesinlikle saptanmış bir alışkanlık olarak belirlendiği zaman, bir çocuk problemi şeklinde dikkat çeker.(Yavuzer, 2001:187).

Kaçmanın Tanımı: Çocuk ve gençlerin bulunması gereken yeri terkedip ana baba ve öğretmenlerin iznini almadan başka bir yere gitmesidir.

Kaçmanın birçok sebepleri vardır. Bunları özetle şöyle sıralamak mümkündür:

a. Çocuklar genellikle bulundukları çevreyi kendileri için çok sıkıcı buldukları için buradan uzaklaşmak ve sıkıntıdan kurtulmak için evden, okuldan veya işyerlerinden kaçarlar.

b. Başkalarının dikkatini çekmek arzularını bu yoldan gerçekleştirmek için kaçarlar. Son zamanlarda sevdiğine verilmeyen, evlenmesine müsaade edilmeyen genç

kızların evden kaçtıkları sonra arkadan ana ve babaların aman kızım tek sen dön, istediğini yaparım, diye gazetelerde çağrıda bulunması bunu göstermektedir.

c. Sevgi ve macera aramak için. Bazı çocukların dinledikleri, okudukları macera romanlarının, masalların ve hikâyelerin etkisinde kalarak vapurla, trenin muhtelif gizli yerlerinde saklanarak, hatta uçakla kaçtıkları görülen olaylardır.

d. Çevrede heyecan yaratmak ve heyecan duymak için. Gazetelerde okudukları, gördükleri duydukları çocuk ve gençlere benzemek ve onların bu yoldan elde ettiklerine kavuşmak için.

e. Lüks hayat yaşamak, artist olmak için.

f. Para kazanmak için. Birçok çocuklar ve gençler içinde bulundukları sefaletten kurtulmak, insan gibi çalışarak kazanmak ve yaşamak için.

g. Korku yaratan hallerden kurtulmak, dayak yememek, tehditlerden korunmak için. Bazı ana baba ve öğretmenler bazı kusurlar için aşırı derecede ceza verirler. Dayak atarlar. Tehdit ederler. Bu kusurları gösteren çocuklar önce bundan kurtulmak için kaçar, sonra, kaçmayı alışkanlık haline getirirler.

h. Ana baba, okul idaresi ve öğretmenlerin reddetmesi, okuldan ve evden kovulmaları çocukların yeni bir yer arayıp bulmaları için.

i. Bülûğ çağında çevrenin etkilerinden kurtulmak için. Bu belli bir dönemde gelir ve geçer. Bu dönemde ana, baba, öğretmenlerin çok dikkatli olması gerekir. Anlayışla karşılama bunu fiiliyata geçmeden önleyebilir.

j. Erkek ve kız çocukların çete gruplarına mensup olması. Cinsel sapınçlar, bilinç altı suçluluk içinde bulunma ve bunun herkes tarafından bilindiği kanısı.

k. Çocuklara ve gençlere hakaret, kötü muamele edilmesi ve bunlardan kurtulmak için.

l. Arkadaşlarının baskıları ve teşvikleri, kandırmalar.

m. Ciddi uyum zorlukları ile yüzyüze gelme veya içinde bulunma.

n. Okul ev ve yakın çevresinden ve çevresindekilerden hoşlanmama, nefret ve kin duyguları besleme.

o. Aile bağlarının zayıflaması, sürekli aile kavgaları,

p. Başiboş bırakılma.

r. Şehir veya büyük şehir, büyük ülkeleri görme özlemi gibi nedenler evden kaçmaya neden olmaktadır. Tabii bu bilhassa genç kızlar için ömür boyu sıkıntısını taşıyacağı ve mutsuz olacağı durumlar yaratmaktadır.

Yukarda yazılı nedenlerin ortadan kaldırılması çocukların evden, okuldan ve işyerlerinden veya kendi çevrelerinden kaçmalarını önleyecek en etkili çarelerdir. (Çağlar, 1981:43 – 44).

4. Hırsızlık Yapan Çocuklar Tanımı: Başkalarına ait olan herhangi bir şeyin mal sahibinin haberi ve izni olmadan alınmasına hırsızlık diyoruz.

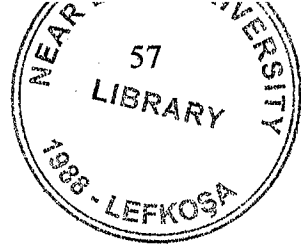
- Hırsızlığın bilinmesi gereken iki önemli birbirine zıt sebebi vardır. Bunlar,
- a. Ya çocuk birşeye sahip olmak, kendinde olmayan birşeyi elde etmek için çalar.
 - b. Yahut ta çocuk başkasının sahip olduğu şeyden onu yoksun etmek için çalar.
- (Çağlar,1981:44).

Yalan ile hırsızlık en samimi dostturlar. Kısaca hırsızlığın temelinde yatan nedenleri aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

Bunlar:

- a. Zorunlu temel ihtiyaçların karşılanmaması, çocuğu ihtiyacını karşılamak için hırsızlığa itebilir. Çocuğa yetecek kadar harçlık vermemek, gıda ve gerekli araç gereç almamak, hırsızlık nedeni olabilir.(Çağlar,1981:45). Ancak hırsızlığın kötülüğünü iyice öğrenmiş olan çocuk, gereksinme ne denli önemli ve güçlü olursa olsun bunu hırsızlık yoluyla doyurmaya kalkmaz. (Yavuzer, 1991: 185-186).

- b. Çocuklarda mülkiyet fikrinin gdiştirilmemesi. Çocukta kendine ait mal ve eşya sahibi olma kavramının kazandırılmaması hırsızlık nedeni olur. Hiçbirşeye sahip edilmeyen, eşyaları onun izini olmadan başkaları tarafından alınan çocuklarda mülkiyet fikri gelişmez. Ana baba ve öğretmenlerin çocuklara ait hiçbir şeyi onların



izni olmadan almaması onda mülkiyet fikrini geliştirir. Mülkiyete saygı duygusunu verir.

c. Çok şeye sahip olmak için yapılan hırsızlık. Çocuk daima çok şeye sahip olmak ister. Bunun için kendinde olmayan şeyleri çalar.

d. Başkalarını sahip olduğu şeylerden mahrum etmek, onlardan intikam almak için yapılan hırsızlıktır. Otoriter ana babaya, öğretmene ve eziyet eden kimselere karşı intikam alma duygularının etkisi altında yapılan hırsızlık. İntikam hissi duyduğu kişiye birşey yapamayacak güç ve durumda olan kimse onu sahip olduğu ve çok sevdiği birşeyden mahrum etmek için ona ait en kıymetli ve gerekli şeyleri çalarak doygunluğa erer.

e. Rüşvet alıp vermek için yapılan hırsızlıklar. Oyun arkadaşlarına birşeyler vererek onların tasvibini ve takdirini kazanmak için kendisine verilen harçlık yalnız kendine yetiyorsa, başkalarına birşeyler ikam etmeye yetmiyorsa bazan kişi çalar ve çaldığı şeyleri arkadaşlarına vererek onların sevgisini, onayını almaya çalışır. Okullarda kalem, defter, kitap v.b. araçları çalan çocuklar bunu birçok hallerde grubundan başka birine kendisininmiş gibi verir. Amacı sahip olmak değil başka bir arkadaşına yaranmaktır.

f. Gösteriş yapmak için yapılan hırsızlıklar. Hırsızlıkların bilhassa çocuklar arasında en yaygın olanıdır.

g. Aşağılık duygusunun etkisiyle yapılan hırsızlık. Bu duygunun etkisi altında hırsızlık yapanlar bunu itiraf etmezler. Fakat bazı alanlarda noksanlıklarını telâfi etmek başarılı bir iş yapabildiğini göstermek için yapılan hırsızlıklarda itiraf edilir.

Körler okulunda okuma yazmayı üç yılda başaramayan, hiçbir alanda, gösterdiği becerilerle kendisini kabul ettiremeyen öğrenci, öğretmenin kilitli masa çekmecesinden not defterini, sınıfın kilitli dolabından o zaman dış ülkelerden sağlanan ve çok ihtiyaç duyulan Taylor hesap taşlarını çalmak hem intikam ve hemde kendisinin görmediği halde hiç kimsenin farkedemeyeceği şekilde hırsızlık yapabileceğini göstermişti. Bunu kendisinin yaptığını kimse bulamamıştı. Fakat kendisi bunu kendi kendine itiraf etmiş ve ayrıntılı olarak açıklanmıştı. Ondan sonra bu öğrenci bütün arkadaşları tarafından varlığı hissedilen bir öğrenci haline gelmişti.

h. Özel bir heyecan ve haz duymak için yapılan hırsızlık. Buna tıp dilinde KLEPTOMANİ denilmektedir. Kişi ruhsal bir hastalığın etkisi ile yapmaktadır. Bunlar hastadır. Hiçbir Menfaat sağlamak için yapmazlar. Yalnız çalmanın verdiği heyecan ve haz onları hırsızlık yapmaya iter. Küçük çocuklukta alışkanlık haline getirilmiş hırsızlıklarda bu kleptomaniye dönüşebilir. Bunlar hırsızlıklarını inkâr etmez, ayrıntılı olarak anlatırlar. Hatta olayı anlatırken dahi bundan özel bir haz duyanlar vardır.

i. Cinsel haz duymak için yapılan hırsızlık. Bazı kızlar sevdikleri erkeklerin kasketlerini, eşarplarını, kravatlarını, mendillerini ve iç çamaşırlarını ve erkekler de kızların, çorap, mendil, iç çamaşırı veya onu iyi temsil edecek ona ait bir eşyayı çalıp muhafaza ederler. Hatta onu yatağa, alıp beraber yatarlar. Bu eşya sevdiği erkek veya kızın simgesidir. Onu temsil eder. Bu eşyalar, son derece gizli yerlere saklanır ve bu hırsızlıkları ortaya çıkarmak çok zor olur. Bu daha ziyade karşı cinsten sevdiği ve kendisine yüz verilmeyen kimseler tarafından sık yapılır. İntikam almak ve özel cinsel bir haz duymakla, karışık hislerin etkisiyle yapılan hırsızlıklardır.

j. Özel bir grubun tasvibini kazanmak ve o grupta saygı değer bir üye olmak için yapılan hırsızlıktır. Bu daha ziyade hırsızlık yapmak üzere kurulmuş çocukluk ve gençlik çete gruplarının teşvik ettiği hırsızlıktır. Herhangi bir genç çocuk böyle bir

gruba katılmak istediği zaman önce onun çalmada becerisini göstermesi ve birşey çalabildiğini ispat etmesi gerekir. Çocuk veya genç bu grupta üyeliğini devam ettirebilmesi için farketirmeden yakalanmadan çalmayı başarması istenir. Kendisine özel görevler verilir. Örneğin: kendi aralarında bir grup kurmuş 12-14 yaşlarındaki çocuklar birgün deniz kenarında şarap içmek istemişler. Şarap içmek için gerekli şarap, peynir, meyve, ekmek, soğan v.b. hazır mezelerin bakkal dükkânından alınması için grupça bir planlama yapılmış ve her üyeye bir görev verilmiş, Plan maharetle uygulanmış. Yalnız soğan çalan acemilik ederek kendisini ve grubu ele vermiş. Şarap içilememiş fakat soğan çalandan başka kimse polise yakalanmamış ama bu acemiliğinden dolayı, soğan çalan, arkadaşlarına aylarca çalmadaki hünerini tekrar yaparak isbat edinceye kadar gruba alınmamıştır. Bu olayı 1953 yılında Ağaçlı Yetiştirme yurduna alınan eğitimi güç çocuklardan dinlemişti. Birçok çocuk ve genç sadece böyle içine düştüğü bir çete grubunun değil ondan bu hizmeti isteyen ana baba ve kardeşlerinin tasvibini almak için yaparlar. Bazı köylerde, şehirlerde, bütün geçimi hırsızlığa bağlı olan meşhur aileler vardır. Bunlar yeni doğan çocuklarını da bu konuda maharet sahibi olacak şekilde yetiştirirler. Sadece çocuklar ardaşlarının değil anne babasının da etkisiyle hırsızlığı bir meslek becerisi olarak geliştirebilirler.

k. KRİMİNAL Hırsızlık. Suç sayılan hırsızlık. Hırsızlığı hırsızlığın hatırı için, bilerek, hırsızlık yapmak için yapılan hırsızlıktır. Burada kişi hırsızlığı fırsat buldukça yapmayı isteyecektir. Çeşitli nedenler etkis ile başlamış fakat alışkanlık haline gelmiştir. Burada arzu edilen davranış yakalanmamaktır. Bu tip hırsızlık rüşte ermiş, 18 yaşını bitirmiş çocuklarda suçtur. Kanuna göre cezalandırılır.

Tehlikeli olup çok kıymetli şeyleri çalarlar. Genellikle ailelerin hırsızlığa teşvik ettiği çocuklarda görülür. Hatta bazan çocuklar hırsızlık yapmaya zorlanırlar. Bunlar alışkanlık haline getirildikleri için bunu genellikle ömür boyu devam ettirmeye meyillidirler, bazıları ettirir. (Çağlar, 1981: 42-48).

Düzeltilme veya Önlemek için Alınacak Önlemler

Hırsızlığı önlemek ve hiç hırsızlık yapmamak için birçok önlemler önceden alınabilir. Sonradan düzeltmek de mümkündür. Bu önlemleri Doç. Dr. Doğan Çağlar Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi adlı eserinde aşağıdaki gibi sıralamıştır.

1. Çocuğun küçük yaşlarda birşeye sahip olma eğilimini ona ait oyuncaklar ve eşyalar temin ederek doyurunuz. Onun için bu senindir dediğiniz hiçbirşeyi onun izni olmadan ne öz kardeşine arkadaşına ve ne de çok sevdiği diğer akraba ve dost çocuklarına vermeyiniz. Çocukta mülkiyet fikrini, başkalarına ait olan şeyleri onun izni alınmadan almanın doğru bir hareket olmadığı fikrini, küçükken geliştiriniz. Mülkiyete saygı duymak çok küçük yaşlarda geliştirilmesi gereken bir duygudur, sizin verdiğiniz bir şeyi onun müsaadesi olmadan almayın ve kullanmayın.

2. Çocukların asgari ihtiyaçlarını zamanında ve yeterince temin ediniz. Onlara harçlık verilmesi gerekiyorsa yeteri kadar harçlık veriniz. Öğretmenleri onlardan makul olan ders araç ve gereçleri almasını istemişse bunları zamanında ve yeterince temin ediniz. Çocuk bunu siz almayınca mahcup olmamak için gayri meşru, istenmeyen yollardan temin etmeyi tasarlayabilir. Çocuğun para sarfetmesi gerekiyorsa bunu asgari şekilde ona vermeye çalışınız. Eğer mümkün ise bazan dostlarına da bir şeyler ikram etmesine imkân verecek kadar eklemeler yapınız.

3. Çocuklara evde, yatılı okullarda, kendilerine ait eşyalara sahip olması ve bu eşyaları muhafaza etmek için özel yerler, dolaplar sağlanması gerekir.

4. Çocuklara mümkün olduğu kadar müşterek eşya dağıtılmaması, özel eşyalar sağlanması ve bunların korunması sorumluluğunu onlara vermek gerekir.

5. Çocuklar başkalarına ait eşyaları almışlarsa daha ilk andan itibaren onu sahibine iade etmesi veya sahibinden mutlaka izin alınması veya onun haberdar edilmesi temin edilmelidir.

6. Çocuklar gördüğü, bildiği, duyduğu bir çalma davranışının gösterilmemesi, ana baba eğitimci olarak başkalarına ait bir şeyi hiçbir suretle almamakta örnek olmak gerekir.

7. Çocuğun mülkiyet fikri gelişmemesinden dolayı çalmaya doğal bir olay olarak bakmak ve dikkatini çekmeden, çok önemsemeden bir daha yapmamasını temin etmeye çalışmak gerekir. Telâşlanma, fazla önem verme, hırsızlığı pekiştirebilir. Sizi kızdırmak, üzme istediği zaman bu davranışı yani çalmayı kalıplaştırabilir. Çaldığı zaman fazla hiddet, şiddet, hatta dayak atmak yararlı olmaktan çok zararlı da olabilir.

8. Çocuğun hırsızlık yaptığı hallerde bunu mümkün olduğu kadar kendisi ile konuşunuz. Onu yapmamasının gerektiğine kendisini inandırınız, çocuğu başkalarına teşhir etmek son derece mahzurludur. Kimsenin bilmemesini, duymamasını, olayın bir sır olarak saklanması sağlayınız.

9. Çocuğun hırsızlık yaptığını görünce ana, baba, öğretmenlerin bu olay karşısında derin bir inceleme yapması çok gereklidir. Bu incelemede çocuk ne çalmıştır? Ne zaman çalmıştır? Bu çaldığı eşya kime aittir?. Çaldığı eşyayı ne yapmıştır? Ne yapmayı tasarlamaktadır? Ve bu kaçınıcı çalmasıdır? Bu soruların en

doğru cerabını bulduğumuz zaman bu hırsızlığın niçin yapıldığı ortaya çıkacaktır ve belkide çocuk hakkında bize çok ayrıntılı bilgi verecektir. Yalnız çocuk hakkında değil onun ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olan ana baba ve öğretmenlerin eğitim hatalarını ortaya çıkaracaktır. Hırsızlık birçok nedenlerin etkisi ile yapılır. O nedenler giderilmedikçe bu davranış alışkanlık haline gelebilir. Meselenin kökünü kazımak için hırsızlığın gerçek nedenlerinin bilinmesi şarttır.

10. Hırsızlık kleptomani şeklinde ise veya yapan bundan cinsel bazı hazlar elde ediyorsa bunun basit bir iş olmadığını bir psiko-analiz yapılması gerektiğini bilmek ve bu işi bir psikiyatrist veya psikologa vermek gerekir. Çünkü bu daha çok uzmanlık alanına giren çok yönlü inceleme ve tedbirleri gerektiren bir durumdur. (Çağlar, 1981: 48-50).

5. Saldırganlık

Saldırgan çocuk, ruhsal sorunları nedeniyle, yaştları ve genel olarak çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramayan çocuktur. Aşırı geçimsizdir. İlişkileri gergin ve sürtüşmelidir. Parlamaya hazırdır, kavgacıdır. Durmadan kuralları çiğner; sık sık ceza görür. Anababa, öğretmen ve genellikle büyüklere karşı gelmeye eğilimlidir. Olağan anlaşmazlıkları bilek gücüyle çözmeye çalışır. Tepkileri ölçsüz ve durumla orantısızdır. Öfkesini yenemez, hep kendini haklı çıkarma eğilimindedir. Davranışından utansa bile yinelemekten kendini alıkoyamaz. Cezalardan hiç etkilenmez veya bir süre etkilenmiş görünür. Bu tanıma giren çocuklar, ruhsal sorunlarını davranışlarına aktarırlar. Evde, çevrede ve okulda durmadan sorun yaratırlar. Erişkinlerle sürekli çatışma içindedirler.

Çocuklukta sık görülen yaramazlık, itişip kakışma, ara sıra geçimsizlik ve kavgalar, bir çocuğu saldırgan olarak tanımlamaya yetmez. Burada söz konusu olan, tutum ve davranışta süreklilik gösteren saldırganlıktır.

Genellikle, erkek çocuklar daha saldırgandır. Anlaşmazlıklarını dövüşerek çözmeye eğilimlidirler. Kız çocuklar ise ağız kavgasını yeğ tutarlar. Yapısal olarak erkeklerin daha güçlü olmaları yanında, kız çocukların daha çok engellenmesi, bu konuda, kız erkek ayrımını ortaya çıkarır.

Saldırganlık, cinsel dürtü gibi, hayvanda ve insanda doğuştan var olan bir dürtüdür. Aslında bireyin yaşaması için gereklidir. Kişinin eğitilmesi, bir bakıma yapısında var olan bu saldırganlığın yumuşatılması ve olumlu yollara aktarılması demektir. Toplumsal yaşam, bireylerin saldırganlık eğilimlerinin törpülenmesine bağlıdır.

Çocukta güven duygusu geliştikçe, beklemeyi ve tepkisini dizginlemeyi öğrenir. Gereksinimleri doyuruldukça yatıştır. Daha az tepkiyle de isteklerinin karşılanabildiğini öğrenir. Başkaldırma yerine, uysal davranmanın, kendi yararına sonuçlandığını görür. Kendisine sevgiyle yaklaşıldıkça, bu sevgiyi sürdürmek amacıyla, kendi kendini kısıtlamaya başlar. Bir yandan da saldırganlığını oyuna aktarır; bastırmak zorunda kaldığı dürtülerine boşalım alanı sağlar. Daha sonra, benimsediği ana babasına benzemek, onlarca beğenilmek için davranışını kendi denetlemeye başlar. Ötündeki örneklere göre, dürtülerine ket vurmaya, davranışlarını onlara uydurmaya çalışır. Bunlara, anababanın sevgisini yitirmek ve cezalandırmak korkusu da eklenince, çocuk, saldırganlığını daha da azaltır.

Her türlü saldırganlığın kısıtlandığı bir ortam, çocukta gerginlik yaratır. Çocuk bu durumda, saldırganlığını dizginlemeyi değil, ondan korkmayı öğrenir.

Başka bir anlatımla, dıştan gelen baskı ve kısıtlamalar ne denli büyük olursa, çocuğun tepkisi de o denli güçlü olur. Dayanın en çok kullanıldığı evlerden, en saldırgan çocukların çıkması boşuna değildir. Kendini anababa karşısında güçsüz bulan çocuk, tepkisini başkalarına yöneltir. Evde kardeşlerine, çevrede ve okulda arkadaşlarına saldırır. Attığı her yanlış adımda ceza gören bir çocuk, «Göze göz, dişe diş» ilkesinin geçerli olduğuna inanmaya başlar.

Saldırgan çocuk, temelde güvensiz çocuktur. Çevreden iyi bir davranış beklemediği için, ilk tepkisi saldırmak olur. Başkaları saldırmadan, ilk saldırıyı kendisi yapar. Kendi görmediği hoşgörüyü, başkasına gösteremez. Aşırı saldırgan çocuk, aynı zamanda doyumsuz ve sevilmediğine inanan çocuktur. Başka bir deyişle, özsaygı azdır. Kabadayılık gösterileriyle kendini güçlü olduğuna inandırmaya çalışmaktadır. Kuralları çiğnemek, vurmak, kırmak, büyüklere karşı gelmek, onda geçici bir güçlülük duygusu yaratır. Kendinden küçüklere karşı acımasız, kendinden güçlüler karşısında kuşkulu ve sinmiştir. İnsan ilişkilerini «Ezmezsen, ezilirsin» biçiminde değerlendirir.

Saldırgan çocuk, dürtülerini dizginlemeyi öğrenme olanağı bulamamış çocuktur. Anababa tutumu çok sert ve hoşgörüsüz olduğu için, biriken öfkesini ev dışında açığa vurur. Ya da evdeki eğitim çok tutarsızdır. Çocuk neyin doğru, neyin eğri olduğunu öğrenmekte güçlük çeker. Bu nedenle toplumsal kuralları benimseyemez.

Gevşek disiplinle yetişmiş bir çocuk da saldırgan olabilir. Kendisine sınır konmadığı için, kurallara uymak yerine, herkesin kendine uymasını bekler. Saldırgan çocuğun üstbenliği, yeterli ölçüde denetleme, dizginleme görevini yerine getiremez. Çünkü anababasıyla sağlıklı bir özdeşim yapamamıştır. Saldırgan çocuk, kendini ailenin itilen, ezilen, aşağılanan üyesi gibi algılar. Başka bir deyişle, evde ve çevrede, kendini şamar oğlanı gibi görür.

Saldırgan çocuk, ailedeki dengesizliğe ve ayartıcı çevre koşullarına bağlı olarak suça yatkınlık kazanır. Sevgi yetersizliğine, katı cezalar ve sürekli anlayışsızlık da eklenince suça itilme olasılığı artar. Aile ortamının sağlıklı oluşu, daha pek küçük yaştan, çocuğun saldırgan tutumu benimsemesine yol açar. Aşağıdaki örnek, bu görüşü kanıtlayan pek çok aile öyküsünden biridir.

Bir anaokulunda, beş yaşında bir erkek çocuğun saldırgan davranışları öğretmenleri hem şaşırtıyor, hem de tedirgin ediyordu. Çocuk her gün, arkadaşlarından birini ya da birkaçını dövüyordu. Hiç kışkırtma olmadan çocukları itip düşürüyordu. Burnu kanayan, dudağı yarılan arkadaşları için üzüntü göstermediği gibi, bir de karşılarına geçip gülüyordu. Oyunlarını bozuyor, ellerinden oyuncaklarını alıyordu. Öğretmenlerin denediği hiçbir yaklaşım sonuç vermemişti. Anneye durum bildirilmiş, ruh hekimine gitmezlerse, çocuğu okulda tutamayacakları söylenmişti. Çocuk Ruh Sağlığı Bölümüne başvuran anne, okuldan edinilen bilgileri doğruladı. Evdeki davranışlarının daha da kötü olduğunu belirterek söze başladı. Evde, annenin yapma dediklerini inadına yapar, annenin kızdığı şeyleri gözünün içine baka baka yinelermiş. İsteddiği olmayınca bardakları, tabakları kırarmış. Ablasının kitaplarını, defterlerini eğlence olsun diye yırtarmış. Ne tatlı sözden, ne de dayaktan etkilenmez; annesi döverken, ya karşı gelir, ya da gülermiş. Anneyi kızdıracak şeyler yapmaktan özellikle hoşlanırmış. Komşu çocuklarıyla geçinemez, gücü yettiğini dövermiş.

Şaşkın ve çaresiz kalan anne, çocuğuyla başa çıkamadığını, ona yalvardığını, oturup ağladığını ya da babasıyla korkuttuğunu belirtti. Özellikle, çocuğun hayvanlara karşı acımasız davranışı anneyi çok üzüyordu. Geçmişte, iki kedi yavrusunu boğmuş, civcivleri diri diri sobaya atmıştı. Bir iki kez kibritle oynarken perdeleri tutuşturmuş, evi yanmaktan zor kurtarmışlardı. Anne, oğlunun amcası gibi saldırgan bir ruh hastası olacağından korkuyordu. Aile öyküsünden, annenin bu korkusunda hiç de haksız olmadığı anlaşılıyordu: Karı koca arasında sürekli kavga ve geçimsizlik vardı. Birkaç kez ayrılıp bir araya gelmişlerdi. İlişkileri, düzelecek yerde

kötüye gidiyordu. Öfkeli ve kuşkulu olan baba, sık sık yolculuğa çıkıyor, eve dönüşünde karısını önemsiz nedenlerle dövüyordu. Gömleğinin ütülenmeyişi, yemeğin vaktinde hazırlanmayışı, karısına bağırıp çağırma ve ağır suçlamalar için yeterli neden oluyordu. Karısının giyinip süslenmesinden tedirgin oluyor, komşulara gitmesini istemiyordu. Onu başka erkeklere yüz vermekle suçluyor, dövüyor ve eli, yüzü morarmış halde evden kovuyordu.

Annenin yalvarmaları sonuç vermiyor, öldürüleceğinden korkup bir iki günlüğüne komşulara sığınıyor, sonra evine dönüyordu. Bütün bu olaylar çocukların gözleri önünde oluyor, onlar da korkudan bir köşeye sinip kalıyorlardı.

Evlilik süresince, haftada en az bir kez yinelenen bu olayların çocuklar üzerindeki etkisini açıklamaya gerek yok sanırım. Abla korkak, çekingen, içine kapanık ve başarısız bir öğrenci olup çıkmıştı. Erkek çocuk ise saldırganlığı kendinden güçsüzlere aktarmak yolunu seçmişti. Böyle bir ortamda büyüyen çocuğun geleceğini kestirmek hiç de güç olmasa gerek.

Saldırgan çocuk, doyumsuzluğunun ve sevilmediğinin bilincinde değildir. Sevilmek, benimsenmek gereksinimlerinin karşılanmadığını görerek umudunu yitirir. Bununla birlikte, bu istek ve gereksinimler bilinç dışında etkisini sürdürür. Çocuk kendisindeki bir kusur ve eksiklik nedeniyle, itildiği ve sevilmediği sonucuna varır. Başka bir deyişle içten içe bir suçluluk duygusuna kapılır. Olumsuz davranışlarını, aileyi sınamak için kullanır. Daha çok tepki gördükçe, sevilmediği duygusu iyice pekişir. Cezalandıkça bu suçluluk duygusu, bir süre için yatışır. Artık suçunu ödemiştir ve yeni bir saldırgan davranışa hazırdır. İtildikçe, anababaya yaklaşmak, onlarca sevilip benimsenmek eğilimlerini içine gömer. Yalancı bir güven ve bağımsız tutum takınır.

Bu çocuklar, topluma ve genel olarak insanlara karşı kuşkulu ve düşmanca duygularını ileri yaşta da sürdürürler. Ancak hepsi suça yönelmezler. Kimi, saldırganlığa daha çok olanak sağlayan askerlik, polislik, dövüşlü sporlar gibi alanları meslek olarak seçer, topluma ters düşmeden dengelerini korurlar.

Anababa tutumu ve ev yaşantısı, saldırganlığın oluşumunda ve gelişmesinde baş yeri tutarsa da kimi durumlarda çocuğun kendisinden gelen nedenler de saldırganlık kaynağı olabilir. Örneğin beyin örselenmesine yol açan beyin zarı yangısı, doğum sırasındaki beyin örselenmeleri, çocuğu saldırganlığa daha yatkın kılarlar. Bu çocuklar dürtülerini dizginlemekte güçlük çekerler. (Yörükoğlu, 2002:343 – 349).

Saldırgan Davranış

Saldırgan çocuk, vurur, ısırır, zorbalık yapar, tutturur ve ya hasar verir. Saldırganlık dürtüsü, insan doğasının bir özelliği olmasına rağmen, insanların çoğu bu tür sorunlarla başa çıkmayı, saldırganlık dürtülerini denetlemeyi ve uygun, toplum tarafından kabul edilebilir etkinliklere yönltmeyi öğrenirler.

Saldırganlık özellikle tehdit, hiddet, öfke ve hayal kırıklığı sonucu oluşur. Erken çocukluk yıllarının önemli bir görevi olarak çocuklar, saldırganlıklarını yönetebilmeli ve toplum açısından daha çok kabul gören tepkiler geliştirmelidir.

Okul çağına gelen çocukların çoğunun, becerileri yeterince gelişmiştir. Bunun yanı sıra onlar, yeterli sosyal becerilere de sahiptirler. Gergin ve hoşla gitmeyen durumlarla karşılaştıklarında bile genellikle sakin ve işbirliği içindedirler. Bu uygun

davranış onları mücadele etmekten ve yetenek geliştirmek için uğraşmaktan alıkoymaz.

Bazı ilkokul çocukları ise saldırganlıklarını etkili bir biçimde yönetmek ve engelleyebilmek için gereken becerileri kazanamamışlardır. Davranışları, vurma, bir eşyayı atma, öfke nöbetleri geçirme şeklinde çeşitlilik gösterebilir. Anaokulunda, saldırgan davranışı akranları ve kendileri için bir tehlike oluşturan çocukların uzman yardımı alması gerekir. Genellikle altı ile dokuz yaşları arasındaki çocuklar, aşırı baskı altında olduklarında saldırgan davranışta bulunurlar. Erkeklerde saldırganlık problemi, kızlara nazaran yaklaşık yediye bir oranında daha sıklıkla görülür. Bunun sebebi, erkek çocukların doğuştan getirdikleri saldırganlık eğilimlerinden, toplumumuzun onların saldırgan davranışlarını daha fazla destekleyip kabul etmesine kadar uzanan birçok faktörün etkileşimine dayanır.

Sosyal açıdan olgunlaşmamış çocuklar, olumsuz ve düşmanca duygularını yıkıcı yollarla ifade edebilirler. Mala zarar verme kendi oyuncakları veya başkalarının eşyaları gibi, objeleri fırlatma, mobilyaları devirme, lambaları kırma veya duvarları tekmeleme şeklinde saldırganlık nöbetleri geçirebilirler. Bu davranışlar, genellikle hayal kırıklığı, öfke veya aşağılanma ile başlar. Olumlu davranışları karşısında anne ve babaları tarafından yeterli derecede ilgi görmeyen çocuklar, ana-babanın dikkatini çekmek için olumsuz davranışlara başvururlar. (Yavuzer, 2004:218-219).

Saldırganlık genellikle doğuştan var olduğu kabul edilen bir dürtüdür. Bunun dışına çevrenin olumsuz tutum veya gereksiz engellemeleri, çocuğa yöneltile saldırganlıklar, çocukta saldırganlığın oluşmasına veya saldırganlık dürtüsünün beslenerek güçlenmesine neden olabilir. Başka bir yönü ile saldırganlığı ruhsal enerjinin doğrudan eyleme yönelmesi şeklinde kabul etmek de mümkündür. Böyle bir ruhsal enerjiden kaynaklanan saldırganlık dürtüsü dışa ve çevreye yönelirse

çocuk saldırganca eylem ve davranışlar içine girer. Bazen de bu dürtü çocuğun kendi kendine yönelir. O zaman da çocuğun kendi kendini yaralaması, öfke nöbetleri, saç koparma gibi uyum bozuklukları ortaya çıkar. Tırnak yeme, başını duvara, yere vurma gibi eylemler de bu nedenle ortaya çıkabilir.

Dışa yönelik saldırganlıkta yemekleri dökme, bebekleri dövme, oyuncakları kırma, kâğıtları yırtma, küfür etme, tepinme, ısırma gibi belirtiler sık görülür. Esas olan çocuk büyüdükçe ve geliştikçe saldırganlığı oluşturan gücün, toplumsallaşmanın kurallarıyla bağdaşır şekilde yararlı uğraş alanlarına dönüştürülmesi ve çocuğun uyumlu davranışlara yönltilmesini sağlamaktır. Saldırganlık dürtüsünün bu şekilde yararlı alanlara yönltilmediği çocuklar, ergenlik ve yetişkinlik çağlarında birçok eylemlerinde saldırganca özellikler gösterirler. Antisosyal davranışlarda bu durum çok daha belirgindir. (Aydoğmuş, 2004:148).

Çocuğun ilk aggressive saldırgan faaliyetleri hemen doğumdan sonra çocuğun aktif olarak yemeğe eriştiği zaman görülür. Bebek büyüyüp geliştikçe ve istekleri arttıkça, her zaman istediği her şeye sahip olamayacağını öğrenir. Bu engellemelerde çocuğun tepkisi çocuğun oluşan kişilik özelliklerine, serbestlik şuurlarına bağlıdır. Çocuğun serbestlik sınırları çok dar, rigid ve sıkı şekilde sınırlanmış çocuk bu dar kalıplara sıkı şekilde zorlanmış ise, sınırlar otokratik yahut kararsız olarak saptanmışsa, bunun tersine çocuğun bütün istekleri hemen yerine getiriliyorsa çocuk sıkıntıya, güvensizliğe terkedilmiş ise, çocukta maksatlı ve yapıcı saldırganlığın ortaya çıkması önlenmiş olur. Bu suretle gerek sıkı kontrol ve gerekse kontrolsüzlük normal gelişim sürecini karıştırır ve aggressive saldırgan faaliyetleri felç eder. İleri yaşlarda hapsedilmiş, kapanıp kalmış saldırganlık yönsemeleri büyük patlamaların sebebi ve nevrotik bazı davranış örüntüleri şeklinde oluşabilir.

Saldırganlık erken bebeklikte çok belirgin ise de bebeklikte az çok pasif bağımlılık ve çocuğun kısmen bağımsızlığa geçiş devresinde göze çarpan belirgin bir

özelliğ olur. Bu duygusal bozuklukları olan bilhassa erken çocukluk yıllarında ve okul öncesi devresindeki çocuklarda çok görülen bir davranış şeklidir.

Saldırgan cevaplar okul öncesi yıllarında çok görülmeye ve artmaya başlar. Erkekler sosyal değişme rollerinde kadınlardan daha çok saldırgan rol oynarlar. Çocukların çevresindeki büyük farklılıklar saldırganlığı yükseltip azaltabilir ve kızlarda kararlı olarak baskın gelirse de çevresel etkiler bu seks ayrılıklarının bütün sebebi değildir.

Bazı çocuklarda sık sık görülen agresive saldırgan tepkiler kuvvetli sosyal kalıtları yansıtır, diğer bir kısmında saldırganlık bir misilleme ihtiyacını yahut yetersizlik duygularının dengeleştirilmesini temsil ederler. Aşırı derecede saldırgan agresive olan çocuğun amacı, duruma hakim olmak önüne konulan engeli yenmek, yahut bir objeyi harap etmektir. Saldırganlık bir iş ve hareket yaparak ifade edileceği gibi bu fiilin gizlenmesi halinde kelime ve düşüncelerle de edilmiş olabilir. Bir kimse birinin kafasını kırmak isteyebilir. Bu istek fazla saldırganlarda fiile dönüşür. Yani bizzat kafayı kırar, bunu yapamadığı takdirde daha hafifi olan sözlü olarak senin kafanı kırarım der, veyahutta ne fiilen ne sözlü olarak bu arzusunu ifade edemeyen kişi o kişinin kafasını kırmayı sadece sessizce düşünerek saldırganlığını doyurabilir.

Bireyleri saldırganlığa sevkeden iten saik öfkede, nefrette, kıskançlıkta, taarruzda; savunmada, itaatsizlikte, huzursuzlukta olduğu gibi nahoş gerilimlerle ilgili de olabilir. Menfilikte, inkârda, küçük düşürmede, sahip olmada, fazla fors ve kuvvet, ağırlık koymada olduğu gibi üstünlük duygusuyla da ilişkili olabilir, Acı söz söyleme, eziyet etme, alay etme, işkence etme de olduğu gibi hoşnut duygularla ilişkili olabilir.

Aşırı saldırganlık genellikle ana babanın aşırı düşkünlüğüne, aşırı korumasına karşı bir cevaptır. Bilhassa bunlara reddetme ve fazla otorite de eşlik ederse bu daha da belirm hale gelebilir. Çocuklara aşırı dayak atmalar, ana baba arasında sözle, hareketle saldırganlık olabilir. Çocuklardan ne tip bir davranış beklendiğinin ana baba öğretmen ve çevresindekiler tarafından açıkça belirlenmemiş olması, çocukta bu davranışın nedeni olabilir. Ana baba arasında uyuşmazlık ve baba daima anneye saldırgan davranışlar gösteriyor ve çocuk ana tarafını tutuyorsa ve babaya karşı husumete dönüşmüşse bu saldırganlığın nedeni ve babaya yönelmiş bir saldırganlığın başlangıcı olabilir. Belki saldırganlık çocuğun yakalandığı bir organik hastalık sonucu veya beynindeki bir tahribat sonucu oluşabilir. Bilhassa beyin özürü (Brain injured) çocuklarda bu tip saldırgan tepkiler ve davranış örüntüleri genel bir özellik olarak görülmektedir.

Saldırgan- aggressive çocuk her duruma hakim ohnaya çalışır veya itme kakma, ısırma, tekmeleme, tükürme, eşyaları sağa sola atma, dökme, bağırıp çağırma ve öfke nöbetleri gibi davranışlar gösterebilirler. Ana babalar sık sık çocukların bu davranışları karşısında onun arzularını yerine getirmek, kolay bir çözüm yolu veya çıkış bulmayı tercih ederler. Eğer çocuk bu yollarla isteğini elde etmeyi başarır her fırsatta aynı yöntem ve teknikleri kullanacaktır. Buna son derece dikkat etmek gerekir.

Çocuk her zaman saldırganlığı açık bir davranış olarak göstermez. Pearson bu konuda saldırgan 64 çocuk incelemiştir. İncelediği bu çocuklarda ruhsal savunma ve esas saldırgan davranış yerini tutacak [substitute) davranışların kullanıldığını gözlemiştir. Saldırgan davranış olarak göstermeyip onun yerini tutan davranışları Pearson aşağıdaki davranışlar olarak görmüştür. Bunlar:

- a. Çocuğun gruba hakim olmaya muktedir olamadığı durumlarda çekilmek suretiyle,
- b. Bazı çocukların saldırgan davranışlarını inkâr etmek suretiyle,

c. Çocuklarda belli birtakım sır saklama, utangaçlık, şeytanlık, kurnazlık, sıkıntılı olduğunu göstermek suretiyle, saldırgan davranışların yerini tutacak şekilde davranmaktadır.

Bu çocukların saldırgan fiilleri ana babalar ve öğretmenler tarafından gizlice bağlanmakta ve önlenmektedir. Bazan bu tip çocuklar saldırganlıklarını evde ve okulda çok kıymetli şeyleri kırıp dökmek suretiyle gösterir ve sonunda kaza olduğunu söylemek suretiyle fiili örtbas etmeye çalışırlar.

Saldırgan çocuk bazan bir kişiye karşı antipati gösterebilir. Bu kişi ana, baba, kardeş, bir akranı, arkadaşı veya öğretmen hatla bizzat kendisi olabilir. İncelemede bu tip çocukların saldırganlık gösterdiği kişi ve bu kişi ile olan ilişkilerinin şekli büyük bir önem taşır.

Birçok çocuklar ve gençler kötü deyimler kullanırlar, öyle konuşmayı tercih ederler. Bu çoğu zaman geliştiklerini, büyüdüklerini göstermek ve dikkat çekmek için başvurulan davranışlardır. Sonradan bu kötü konuşmaların çevresindeki yetişkinler tarafından hoşla görülmediğini onları hayrete düşürdüğünü, hatta kızdırdığını ve diğer çocuklar arasında perestijini yükselttiğini görecektir.

Çocuğun bu hürmetsizlik ve saygısızlığa karşı olan cüreti, sakın makul bir şekilde karşılanır ve öyle muamele edilirse çocuk çevrenin değerlerini, adetlerini, ailenin değer yargılarını ve ailede heyecan hayret, şaşkınlık ve aşırı dikkat çeken kelime, deyim ve konuşmaları görecektir ve ailedeki kuralları kabul edecektir. Bilindiği gibi çocuklar kötü deyimleri ve arzu edilmeyen konuşmaları yetişkinlerden öğrenirler.

Bazı çocuklar evde aşırı derecede saldırgan, dışarda ve yabancılarla birlikte bulundukları zaman utangaç ve sakindirler. Bunlar genellikle ana babalarının fazla düşkünlük gösterdiği ve ana baba yanında istediklerini yapabileceğine, istedikleri herşeye sahip olabileceklerine inanan, yabancı bir çevrede kendi kendilerini nasıl yöneteceklerine dair yeterli sorumluluk verilmeyen çocuklardır. (Çağlar,1981: 119-120).

Saldırgan Davranışa Ne Sebep Olur?

Her tür davranış güçlüklerinde olduğu gibi, saldırgan veya yıkıcı davranışa da neden olan birçok farklı etken vardır. Bazı çocuklar kalıtsal kişilik özelliklerinden dolayı saldırganlığa daha yatkındırlar. Çok hareketli, inatçı veya dürtüsel-impulsif çocuklar saldırganlıklarını kontrol etmeyi öğrenmede daha çok güçlük yaşarlar.

Fazla saldırgan davranışları alışkanlık halinde getirmeden düzeltme yolları vardır. Bunun için Okul Çağı Çocuğu adlı eserinde Haluk Yavuzer şunları söylemektedir.

Çocuğunuzun çevresi - aile, okul ve akranlar - baskılı durumlara olan tepkilerini şekillendirebilir, öfkeyi ele alış ve saldırgan davranış sergileme biçimini büyük ölçüde belirleyebilir. Taklit, çocuğun gelişimindeki en güçlü etkilerden birisidir; çocuklar yetişkinler ve diğer çocukların kendi saldırganlık dürtülerini nasıl kontrol ettiklerini seyrederek ve kopya ederek, kendilerinin nasıl davranacaklarını öğrenirler. Bu yüzden eğer siz ve eşiniz çocuklarınıza, birbirinize veya temasa geçtiğiniz kişilere karşı saldırgan bir şekilde davranıyorsanız, çocuklarınızın kavga etmesine veya birbirlerine zarar vermelerine izin veriyorsanız, bu davranışın kabul edilebilir olduğunu öğreneceklerdir.

Bazen çocuk kendini denetlemek konusunda başarısız olduğu için saldırganlıktır. Çocuklar, kendilerini denetlemeyi, saldırganlık dürtülerine karşı kabul edilebilir sınırların ne olduğunu ana-babalarından öğrenerek geliştirirler. Tipik olarak, kendini kontrol etme yetisi yetersiz olan çocukların ana-babaları, aşırı hoşgörölü davranan, sınırlar koymayan ve çocukların istediğı her şeyi yapmasına izin veren kişilerdir. Bazen ana-babalar, çocuklarının olumsuz davranışlarına cevap verirken fiziksel ceza gibi uygun olmayan yollar kullanırlar. Bu ana-babalar, hatalı olarak, çocukları kavga ettiklerinde veya kötü davrandıklarında hafifçe vurmanın veya benzer saldırgan bir karşılığın uygun bir tepki olduğuna inanırlar. Ancak, fiziksel cezalar çocuğun olumsuz duygularını veya düşmanca davranışlarını denetim altına almayı öğrenmesi konusunda yardımcı olmaz; aksine öfkeli olduğunda, saldırgan olmayı öğretir.

Fiziksel cezalar, genellikle ebeveynin kendi öfkesini veya hayal kırıklıklarını etkili bir şekilde denetleyemediğinde ve bunun sonucu olarak, saldırganlığa başvurduğunda meydana gelir. Çocuğun saldırgan davranışı, ebeveynin daha saldırgan olan bir davranışıyla karşılaştığında, genellikle durum daha iyiye gitmek yerine, kötüye gider.

Saldırgan davranışın başka nedenleri de vardır. Çocuklar evlilik anlaşmazlıkları, boşanma, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, hastalıklar veya yeni bir şehire taşınmak gibi baskılardan bunaldıklarında daha saldırgan ve yıkıcı olabilirler. Bir çocuk fiziksel, cinsel ya da duygusal olarak istismar veya ihmal edilmişse, saldırganlık bir yardım çağrısı olabilir. Bazı çocuklar, ana-babalarının beklentilerine ulaşamadıklarını hissettikleri zamanlarda, hayal kırıklığı ve kızgınlık içerisinde saldırgan davranabilirler. Nadir olmasına rağmen bazı durumlarda saldırgan davranışın kökeni beyin travmaları veya hiperaktivite gibi sorunlara bağlı olarak da gelişebilir. (Yavuzer, 2004:219-221).

Akranlara Yönelik Saldırganlık

Çocuk evde saldırgan davranış sergilediğinde - örneğin oyuncaklarını fırlattığında veya kardeşine bağırdığında ana-baba anında müdahale edebilir ve kendisini denetlemesini öğrenmesine yardımcı olabilir. Çocuk saldırganlığını yönetmeyi evde öğrenmişse, akranlarıyla arasında kaçınılmaz olarak meydana gelecek çatışmalarla başetmeye daha iyi hazırlanacaktır. Fakat çocukların çoğunluğu okula başlamış olmalarına rağmen, hâlâ bu sorunlarıyla mücadele ederler. Ana-babalar, çocukları okulda, oyun alanında kavga ettiğinde veya diğer çocukları korkuttuğunda, durumu daha rahatsız edici ve yönetilmesi daha güç bulurlar.

Ancak bazı ailelerde ana-babalar, çocuğun erkekliğini göstermesi, çatışmaları bastırması ve "kendisini savunma"sı için bir yol olarak kavgayı destekler. Bu saldırgan davranış ve tepki şekli kendini tekrarlar hale gelir, ilişkilerde ve toplumsal kurallarda hayat boyu süren problemlere neden olurlar. Ana-babaların çocuklarına, akranlarıyla birlikteyken karşılaştıkları anlaşmazlıkları çözme konusunda, "Sana vurana sen de vur" parolası yerine, kendilerini idare etmeleri için toplumsal açıdan uygun yolları öğretmeleri gerekir (Yavuzer, 2004: 221)

Ana – Babaya Not:

Çocuğunuz akranlarıyla kavga ettiğinde, zorbalık ya da yıkıcı davranış bozuklukları sergilediğinde, muhtemelen bir uzman tarafından değerlendirilmesi gerekir. Okul Çağı Çocuğu adlı eserinde H.Yavuzer göz önünde bulundurmanız gereken bazı stratejiler önermektedir. Bu stratejiler şunlardır:

1. Onaylamadığınız belirli bir davranış hakkında yaşadığınız hayal kırıklığını, çocuğunuzun kötü birisi olduğunu ima etmeden, ifade edin. Meydana gelen durumu, diğer olası davranışları da ortaya koyarak derinlemesine tartışın.
2. Çocuğunuzun başkaları tarafından kendisine zorbalık edildiğinde ne hissedebileceğini görmesine yardım edin.
3. Bir zorbanın kimse tarafından seilmeyeceğini anlamasına yardım edin. Zorbaların arkadaşlarını kaybettiklerini veya yeni arkadaşlıklar kurmada ne kadar güçlük çektiklerini açıklayın. Ona davranışını ne kadar çabuk değiştirirse o kadar iyi olacağını söyleyin.
4. Kavgaya etme eğiliminde olan bir çocuğun anlaşmazlıklarını fiziksel güç kullanmadan çözmeyi öğrenmesi için ısrarlı olun. Başlangıç noktası olarak, evdeki anlaşmazlıkların çözümünde fiziksel gücün kullanılmasına izin vermeyin. Çocuklarınıza, farklılıklardan kaynaklanan sorunların çözülmesinde vurmanın değil, sözcüklerin kullanılması gerektiğini öğretin. Duygularını hareketleriyle belli etmek yerine, durup, ne hissettiklerini düşünmeleri ve daha sonra bunları sözcüklere dökerek ifade etmeleri için birlikte çalışın. Anlaşmazlıkları kavgaya etmeden çözümledikleri için onları ödüllendirin.
5. Çocuğunuzun evde kendini kontrol etmesini artırmak için etkili yollar saptayın. Ara verme, çocukların çoğunda işe yarar. Kendi denetimlerini tekrar elde edene kadar odalarında oturmaları gerektiğini söyleyin. Bu onlara kendilerini daha iyi yönetmeyi öğreninceye kadar güvenli bir ortam sağlayacaktır.
6. Ev dışında herhangi bir mala zarar gelmiş ise, zararı ödemekten çocuğunuz sorumlu olmalıdır. Örneğin, bir arkadaşının oyuncağına (veya kardeşinin oyuncağına) zarar vermişse, kırdığı şeyi tekrar yerine koymak için para biriktirmelidir. Bunun yanı sıra, özür diletmeyi de unutmayın.
7. Çocuğunuz öfkesini ve hayal kırıklıklarını daha kabul edilebilir yollarla ifade etmeyi öğrenirken kendisini ödüllendirin (örneğin, övgü ve yıldız tabloları ile). Bu, davranışını değiştirmesi için etkili bir yöntemdir.
8. Olumlu beklentiler geliştirin ki, çocuğunuz da kendi hayal kırıklığı ve öfkesini denetlemeyi öğrenebilsin. Kendisini denetleyebileceği konusunda kararsızsanız, kendinizi gözden geçirin ve nedenini belirleyin. Sizin tavırlarınızın çocuğunuzun davranışını şekillendirmede etkili olduğunu unutmayın.

9. Ailenizin öfkeyi ifade etme ve anlaşmazlıkları çözümleme şeklini inceleyin. Eğer aileniz, çocuğunuzun akranlarıyla olan ilişkilerinde gösterdiğine benzer bir davranış biçimi sergiliyorsa, çocuğunuza aile içinde kullanılan davranış tarzlarını değiştirerek yardımcı olabilirsiniz. (Yavuzer, 2004:222-223).

Ne Zaman Bir Uzman Yardımı Almalı?

Eğer çocuğunuzun veya ailenizin saldırgan davranışlarını kontrol etme konusundaki çabalarınız yeterli olmuyorsa, uzman bir çocuk psikologundan yardım isteyin. Bir uzmanın desteğine ne kadar erken başvurursanız, ulaşacağınız başarı o kadar büyük olacaktır. (Yavuzer, 2004: 223).

Saldırgan davranışları düzeltmek için Doğan Çağlar Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi adlı kitabında şu önerilerde bulunur:

a. Ana baba, öğretmen ve eğitici olarak çocuklara saldırganlık örneği olunmamalıdır. Onların gördüğü, duyduğu veya farketmediği yerlerde ve her zaman eşinize, arkadaşlarınıza, bilhassa çocuklarınıza karşı saldırgan davranışlar gösterilmemelidir. Diğer insanlar ve çocuklarınızla olan ilişkilerinizde saldırganlığın istenmeyen bir davranış olduğu gösterilmelidir. Yalnız saldırgan bir baba, ana ve öğretmenin bunu yapmayarak çocuklara, sözel nasihatlerde bulunması yarar değil zarar sağlayan bir tutum olacağı bilinmelidir.

b. Saldırgan davranışlara aldırmamazlık vurdum duymazlık etmemeli, tolerans gösterilmemelidir. Bilhassa saldırgan olduğu zaman çocuğun hiçbir isteği yerine getirilme yoluna gidilmemelidir. Çünkü çocuğun her isteği bu tip davranışlar gösterdiği zaman yerine getiriliyorsa, bunu isteklerinin kabul ettirilmesinde bir araç olarak geliştirir. Benzer durumlarda aynı davranışların oluşumunu besler. En uygun şekilde hiddete kapılmadan bu davranışların arzu edilmeyen davranışlar olduğu gösterilmelidir. Burada özellikle belirtmek istediğimiz husus çocukların saldırgan davranışlarının mükâfatlandırılmaması ve onun davranışının istenmeyen davranış olduğunun hemen gösterilmesidir.

c.Saldırgan davranışları dayakla cezalandırmayınız. Herçeşit maddi cezadan sakınılmalıdır. Dayak, saldırgan davranışın hemen bitiminde uygulandığı zaman onun derhal kesilmesini sağlayabilir. Fakat dayak atılan çocukta düşmanlık hislerini geliştirir, başka bir yer ve zamanda saldırganlık daha kötü şekilde patlama olarak ortaya çıkabilir. Ana baba ve öğretmenler dayak atarak veya başka türlü maddi cezalarla çocuğa saldırgan olmamayı, saldırganca davranışların kullanılmasının en tipik örneğini vermiş olmakla da saldırganlığı, üstün olan durumda insanların kullanmasının meşru olduğunu peşinen kabul etmektedir. Saldırgan davranışlar ortaya çıktığı zaman, fırtına koptuğu zaman, ana baba dayak yerine sükûneti tercih, etmeli anormal duygusal tepkiler göstermemelidir.

d.Çocuklar öfkeli, gergin, heyecanlı iken onlarla tartışmamalıdır. Çünkü bu anda etkileme olmamaktadır. Fırtınanın dinmesini, çocuğun sakinleşmesini beklemeli, çocuk hazır hale geldikten sonra davranışın mantıksızlığı ve akılsızca yapılmış olduğu birlikte görüşülmelidir.

e.Çocukların ev ve okul şartları, saldırganlık davranışlarının sık sık uygulandığı bir çevre olmaktan çıkarılmalı, uygun hale getirilmelidir

f.Çocuğa her fırsatta antisosyal, saldırganca yapılan davranışların dezavantajları ve sosyal davranışların avantajları gösterilmelidir. Çocuk böyle davranmakla birşey elde edemediğini ve arzu ettiği çok şeyleri kaybettiğini görmeli, yaşamalıdır.

g.Çocuklara her yaşta, beden, ruh ve zihin olgunluğuyla uyuşan çeşitli sorumluluklar verilmeli ve güç sınırları içinde birçok şeyleri başlatıp bitirmesi sağlanmalı, ve saldırganlığını olumlu şeyler başarmaya yönelterek onun olumlu yönde gelişmesi sağlanmalıdır.

h.Çocukta saldırgan davranışlar hakim olduğu zaman onun boşalmasını sağlamak amacıyla çocuğa, çekiçe birçok şeyler kırması, makasla birçok şeyler kesmesi, yumruklarını sallayacağı ve yumruklayacağı çeşitli oyun araçları v.b. olanaklar sağlanarak saldırgan yönsemelerini doyuracak ve biriken saldırgan , enerjilerini zararsız şekilde sarfetmeleri sağlanmalıdır.

h.Saldırgan çocukları mümkün olduğu kadar grup etkinliklerine teşvik etmeli ve katılımları sağlanmalıdır. Bunun için her fırsatta geniş grup faaliyetleri hazırlanmalı ve bu çocukların bu gruplarda etkin ve aktif olmaları bilhassa sağlanmalıdır. Çünkü çocuk böyle gruplarda aktif olarak, hele başarılı roller verilirse ve bu rollerini başarı

ile tamamlarsa grup tarafından saygı değer bir kişi olarak kabul görecektir. Grup etkinlikleri derken bu çocuklara bilhassa maksatlı olarak katılacakları, grupta en iyi yapabilecekleri roller ve sorumluluklar vererek bu sonuca erişilebilir. Onların yapamayacakları rollere sahip kılınmaları işi daha da karıştırabilir. Verilecek roldeki başarısı ona, üstünlük elde etme, hakim olabilme ve herkes tarafından varlığını hissettirecek nitelikte olmalıdır.

j. Her yaşta her devrede çocukların temel ihtiyaçları ve makul istekleri mümkün olduğu kadar zamanında ve yerinde yerine getirilmelidir. Lüzumsuz engeller konmamalıdır. Onların makul istekleri ve ihtiyaçları karşısında anlayış göstermeli, onların haklarına uygun şekilde saygılı olduğumuz her zaman her fırsatta gösterilmelidir. (Çağlar, 1981: 120-123).

ALİŞKANLIK VE EĞİTİM PROBLEMİ OLAN ÇOCUKLAR

Alışkanlık ve eğitim problemi olan çocukların sekiz türünü ayrıntılı olarak incelemek uygun olacaktır. Bunlar eğitimcilerin çok karşılaştıkları alışkanlık ve eğitim problemleridir.

1. Tikli Çocuklar
2. Parmak Emen Çocuklar
3. Tırnak Yiyen Çocuklar
4. Gündüz Rüyası Gören Çocuklar
5. Yalan Söyleyen Çocuklar
6. Masturbasyon Yapan Çocuklar
7. Altını Islatan Çocuklar (Enuresis)
8. Dışkı Kaçıran Çocuklar (Enkopresis)

TİKLİ ÇOCUKLAR

Tik nedir? "Bir kas kümesinin katıldığı bir tepki ya da hareketi hiçbir amaca yaramadığı halde sadece içten gelen itilerle istem dışı yapmaya TİK denir".

Bir başka tanımda, adale gruplarının maksatsız veya istem dışı hareketine tik yahut alışkanlık spazmaları denir. Tikin bir tanımı yapılabilir ama bunun içeriğinin açıklanması çok daha uygun olacaktır. Tikde, bir adale veya kas grubu, istem dışı sık sık aynı ve benzer hareketler şeklinde belirir. Belki bir kas ve adale grubu belki de birkaç kas ve adale grubu bu istem dışı harekete katılır. Hareket çoğu zaman refleks halinde kişi farkında olmadan tekrarlanır. Kişi istemesede bu kas ve adale gruplarının hareketini engelleyemez. Kendiliğinden oluyor hissini verir.

Genellikle alışkanlık spazmları veya tiklerini biz aşağıdaki şekilde ve yerlerde görürüz. Bunlar,

a.Yüz adalelerinin devamlı hareketleri, alt göz kapağının aşağıya doğru sık sık hareketi.

b.Göz kapaklarının fazla açılıp kapanması.

c.Göz kırpmalar ile yüz ve yanak adalelerinde oluşan tikler. Bunlardan göz kırpmalar, kültürümüzde bir nevi flört ve söz atma, işaretle anlaşma anlamı taşıdığından, bu tikleri olanlar sık sık yanlış anlaşılır ve kavga ile sonuçlanan durumlara düşebilirler.

d.Boyun adalelerinde oluşan tikler. Toplumda en çok dikkati çeken ve acaip görülen, gülünen alay ve taklit konusu olan tiklerdir.

e.Sinirsel kökten gelen öksürmeler şeklinde oluşan tikler.

f.Gerekmediği halde sık sık burun çekme ve üst dudakla birlikte yapılan tikler.

g.Yutkunma veya yutar gibi hareket etme.

h.Boğaz temizler gibi hıçkırmak, boğaz temizlemeye zorlama tikleri.

i.Omuz silkmek.

j.Parmak çatlatmak.

k.Dizini ve ayaklarını sallamak.

1.Sık sık gözlerini alışılmamış şekilde ayırmak.

m.Kollarını sallamak.

n.Kulakları oynatmak, kaşları sık sık kaldırıp indirme. Bu daha ziyade fazla göz açmaya eşlik eden tiklerdir.(Çağlar,1981:50-51).

Nedenleri:

Tikler genellikle iç gerilimlerin veya çatışmaların öncüleri veya açık belirtileridir. Bazan kişi her boynunu silkişte, kaşlarını gözlerini oynatışta iç hayatındaki bir gerilimden kurtulmak çabası içinde olduğunu açıklayabilir. Bazan kişi tikiğin yersizlik ve uygunsuzluğuna bilinçli duruma gelir ve bundan kurtulmak ister, çaba harcar ancak tike karşı direndikçe gerilim artar. Tiki veya alışkanlık spazmlarını yapmadıkça gevşeyip rahatlayamaz bir duruma düşer. Duygulanma, üzüntü ve yorgunluk arttıkça tikler artar. Direnme tiklerin artmasına sebep olabilir.

Tikler 8-12 yaşlarındaki çocuklarda daha sık görülür. 6 yaştan küçüklerde çok nadir olarak görülür. Sadece okul öncesi çocuklarda çabuk geçen göz kırpmaları görülür ve bu erken ergenlik çağında kaybolur.

Tutuk çocuklar, ağır öğrenenler üstün zekâlı çocuklardan daha çok etkilenirler. Ancak moronlarda ve onların altındaki seviyede zekâyâ sahip çocuklarda tike nadiren rastlanır. Tiklere erkek çocuklarda kız çocuklardan daha çok raslanır. Bir

kıza karşı üç erkekte tikler görülür. Yahudi çocuklarında tiklere diğer milletlerden daha fazla rastlanır.(Çağlar,1981:51-52).

Tiklilerin Kişilik Özellikleri

Kanner'e göre, tiklilerde belirgin kişilik özellikleri aşağıdaki alanlarda belirgin şekilde görülmektedir.

- a. Belirgin şekilde huzursuzluk gösterirler.
- b. Fazla hassas ve duyarlıdırlar. Alınganlıkları fazladır.
- c. Kendi kendine bilinçli, kendini oldukça bilen.
- d. Şımarıklık eden ve kolayca kaynayan.
- e. Haris, muhteris ve kaptisilik.
- f. Bencillikleri fazladır.
- g. Fazla heyecanlı, kolayca kızan, bozulan bir durumdadırlar,
- h. Kolayca yorgunluk ve yılgınlık gösteren bir durumdadırlar.

Tikler başlangıçta, hareketlerin istemsiz olarak tekrarını temsil ederler. Örneğin; göz kırpması, başlangıçta bir göz rahatsızlığına veya yorgunluğuna tepki olabilir. Boyun silkme, bir kolalı sert yakanın verdiği rahatsızlıktan kurtulmak için bir hareketle başlayabilir.

Omuz silkme başlangıçta hepimizdeki gibi bir istemin reddi karşılığı yapılabilir. Bu tepkiler bir defa bu yolla örüntü haline gelince, bu hareketler otomatik olarak tekrarlanabilir. Kaş kaldırma hepimizin günlük hayatımızda bir red işareti olarak kullandığımız bir tepki şeklidir ama tiklilerde bu alışkanlık şekline dönüşmüştür.

Tiklerin en önemli sebeplerinden biri de taklittir. Bazan küçük yaşlarda çocuklar ana, baba ve öğretmenlerin, oyun arkadaşlarının bazı hareketlerini taklit edici tepkilerde bulunurlar, sonra bu alışkanlık haline dönüşür. Çocukların başka birini sık sık taklit etmesi tekrarlama yolu ile kendinde bir tik olaral gelişebilir.

Tikler tamamlanmamış bir fiilin temsilcisi olabilir. Çocuk bu tamamlanmamış fiili istenmeyen bir davranış olduğu için açıklayamaz, gizler. Fakat, onu bilinç altı dürtülerle dışlar. Örneğin; kavgacılık, saldırganlık ve kincilik göstermek isteyenlerin bu hareketi yapmadığı için devamlı olarak el kol hareketleri bunun temsilcisi olabilir. (Çağlar, 1981:52-53).

Tiklerin Türleri

Tikleri dört tip olarak incelemek mümkündür:

a. Yumuşak ve Geçici Olan Tikler: Bu tür tikler genellikle çocuğun evde ve okulda yüksek gerilimlerine karşı olan bir tepkinin temsilcisidirler. Gerilimler kaybolduğu zaman çocuk bu tiklerden de kurtulabilir.

b. Ciddi. Kronik Tikler: Bunların sayıları azdır. Düzeltici tedbirlere karşı devamlı direnme gösterirler. Bu tiklere sebep olan mekanizmalar kesin olarak bugüne kadar keşfedilememiştir.

c. Giles Tiki - Tourette: Gilles tarafından bulunduğu için bu ad verilmiştir. Tourette tiki genellikle yüz, boyun, el ve ayaklardaki istemli adelelerin zorlayıcı sert vuruşları, müstehcen, konuşmaların kullanılışı, işitilen kelime ve ibarelerin tekrarı, birden görülen gelip geçen hareketlerin tekrarı olarak karakterize edilir. Hastalık 10 yaşından önce motor hareketlerin anormallikleri ile başlar. Sonra kelime ve ibarelerin tekrarı daha sonra da müstehcen konuşma başlar.

Kız ve erkeklerde aynı sıklıkta görülür. Her iki cinste aynı oranda etkilenir. Bu tip tikleri olanların aile geçmişi incelendiğinde, soylarında belirgin şekilde duygusal, ruhsal ve zihinsel bozukluklar gösterenlere rastlanmaktadır. Hareketler kuvvetli duygusal uyaranlar veya sesler tarafından oluşur ve mübalâğalandırılır. Genellikle uykuda kaybolur. Arasıra, bilhassa ateşli hastalıklar sırasında bu tiklerde bir hafifleme görülür. Birçok vakalarda fiziki ve zihni durum normaldir. Fakat bazı hastalar zihni bozukluklardan ve zihni psikozlardan rahatsızdırlar.

Belirtinin başlangıcından önce hasta genellikle itaatkâr ve çok uygun davranışlı ve bir hadde kadar herşeyinin mükemmel olduğunu kabul eder durumdadır. Davranış ve kişiliği hastalığın başlaması ile değişiklik gösterir. Düzeltici tedbirlere rağmen belirtiler azalmamış ise hastalığın teşhisi, tahmini (prognoz) uygun yapılmamıştır.

d. Postencephalilis: Hareketler yakın olarak psikocenik tiklere benzer, ensefalitlerin kronik basamağında nadiren görülürler. Basit göz seğirmesine benzer olabilirler. Bazan yıllarca devam eder ve birdenbire kaybolabilirler. Hareketler daha çok psikolojik faktörlerce etkilenirler ve muhtemelen organik sebeplere bağlı olabilir.(Çağlar, 1981:53-54).

Düzeltilici Önlemler

Küçük tikler genellikle geçicidirler. Özel bir ihtimam ve bakım gerektirmezler. Ciddi ve ağır tikler ekseriya devamlılık gösterirler, imkânı varsa fiziki kaynaklar ve nedenler aranmalı, bulunmalı ve ayrılmalıdır. Çocuğun ailedeki, okuldaki ve yakınları ile olan çatışmaları ve bunların nedenlerinin bulunup ortadan kaldırılması uygun ve köklü tedbirlerdir. Taklit etmekten, çocuğun dikkatini

çekmekaten, tenkit etmekten, akranları ile kıyaslamaktan sakınmalıdır. Hele yeteneklerini iyice saptamadan birçok derslerde daha başarılı olmaya zorlamaktan çekinmek gerekir. Hakaret, azarlama, izzeti nefislerinin kırılması ve bu çocuklara dayak atılması tiklerin daha da artmasına ve buna eşlik eden bir seri duygusal bozuklukların ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Ana babanın çocuğun bu halinden utanması ve çocuğu utandırması olumlu bir tedbir olmaktan uzaktır. Devamlı olarak ana babanın çocuğa kendi arzularına ve usullerine uydurmaya çalışması, yanlış bir tedbirdir. Çocuk bol bol dinlendirilmeli, bedenen uygun ihtimam görmelidir. Bazan gerekiyorsa okul dışı, ders dışı spor ve benzeri etkinlikler azaltılmalıdır. Gerekiyorsa, okulda çocuk arkadaşlarıyla öğretmenleri tarafından durumuna anlayış gösterilmiyorsa, çocuğun okulu değiştirilmelidir. Diğer taraftan az aktif, yalnızlık içinde bulunan çocukların grup etkinliklerine katılması teşvik edilmeli ve sağlanmalıdır.

Tikler stres karşısında artar. Tike karşı direnme artmasına sebep olabilir. Zaman zaman şiddeti ve sıklığı değişebilen tikler uykuda kaybolur. (Cirhinlioğlu, 2001:201).

Benzedrine ve aynı terkipteki ilâçlar belki gerilimleri ve endişeleri azaltmak ve yatıştırmak için faydalı olabilir, ilâçlar teskin edici tesir gösterirse hareketleri kolaylaştırabilir. Doktor tavsiye ederse ilaç verilmelidir. (Çağlar, 1981: 50-55).

PARMAK EMEN ÇOCUKLAR

Doğumunu takiben ilk 3-4 ayda normal olarak bir çocuğun yeme ve içmesi için tek yol emmedir. Birinci yılın sonuna kadar emme esas yol olarak kalır. Çocukların bu faaliyetten belli bir şekilde ve derecede zevk aldıkları görülmektedir. Emme refleksinin sıklığı değişir. Birçok çocukların beslenme sırasındaki emmeden yeteri kadar doygunluk elde ettikleri görülür. Ağız hayatta haz kaynağı olarak kalır. Bu faaliyet erken çocuklukta emme, çocuklukta sakız çiğnemek, parmak ısırma, gençlikte sigara içme, öpme ve hafif ısırma şeklini alır.

Başparmağın, emme objesi olarak seçilmesi muhtemelen rastlantıdır. Başparmak genç çocuğun rasgele yaptığı el hareketlerinde ağız ile temasa gelmesiyle başlamaktadır. Bu sırada faaliyet zevk verici bulunuyor ve bundan sonra da zevk kaynağı olarak devam ediyor. Çocuk önce elini ve eline aldığı herşeyi ağzına götürmektedir. Başparmağının bu sırada ağızla temasa gelmesi ve bunu emmesi haz ile birleşiyor ve çocuk bunu haz verici bir faaliyet olarak devam ettiriyor. Daha sonra tesadüfen diğer parmaklarında bir haz kaynağı olarak kullanmaya başlıyor.

Başparmağın emilmesi genellikle ilk çocukluk aylarında edinilen bir davranış oluyor. Bu bazan diş çıkarma devresinde ve nadiren de akranların taklit edilmesi ile başlıyor.

Bazı hareketler başparmak emmeye eşlik etmektedirler. Bu ortak hareketler genellikle şunlardır :

- a. Kulak çekmek,
- b. Başı okşamak,
- c. Saç kıvırmak ve çekmek,

- d. Battaniye, pike, yatak çarşafı ve havluyu emmek,
- e. Battaniye ile çeneyi ve yüzü ovmak,
- f. Battaniyeyi yüz üstüne çekmek,
- g. El ve kol emmek.

Birçok çocuklar ellerinde battaniye pike, veya bir parça kumaş varken parmak emerler. Bir çocuk sadece bir parça ipek kumaşı ağzına almış onu çiğnemişti ve parmak emmeyi terketmişti. Ama parmak emme durduktan sonra emme ve ipek kumaş çiğneme ortak bir hareket olarak devam etmişti.

Parmak emmeye benzer bir hareket de dil emmedir. Dil emme çocuk parmak emme falliyetinden alıkonulduğu zaman sık sık meydana gelir. Bunu her çeşit çocukta görmek mümkündür. Sakınılması gereken zararsız bir alışkanlıktır. Genellikle ikinci yılda kaybolur. Beslenmeye bağlı olan parmak emme birinci yılın sonunda kesilebilir. Fakat bazı hallerde devam edebilir. Gesel ve Ilg parmak emmenin 18-21 aylık çocuklarda en yüksek seviyeye çıktığını ve çok sık görüldüğünü söylemektedir. Özellikle hiçbir faaliyete katılmadan saatlerce parmak emerek oturduklarını gözlemiştir. Ancak bu faaliyetlere katılmasa da ikinci yılın sonunda durmaktadır. Nadir hallerde bu 5-6 yaşlarına kadar devam edebilir. Yetişkinlik yıllarında da devam eden vakalar vardır.

Parmak emmenin uyum ile sıkı bir ilgisi vardır. Birçok çocuklar parmaklarını uykulu oldukları ve uykuya daldıkları zaman emerler. 2 yaşındaki çocukların bir kısmı uykuya dalarken parmaklarını ağızlarına almak için direnirler. Üç yaşında bu alışkanlık uyku sırasında kendiliğinden kaybolabilir.

Parmak emmeyi bazı sapınçlarla ilgili bulanlar vardır. Parmak emmenin damak bozukluğuna, damak ve diş deformasyonlarına, hava yutmalarına, barsak

iltihabı rahatsızlıklarına, ağız hastalıklarına sebep olduğu söylenir. Bunlar arasında parmak emmenin dişlerin uygunsuz yerleşmesine sebep olduğu söylenebilir. Fakat parmak nasırının oluşmasına sebep olmaz. Hiçbir parmak hastalığına da sebep olduğu görülmemiştir. Bu alışkanlık fena ve zararlı bir alışkanlık olarak da bilinmez. Yukarda belirtilen hiçbir hastalığın da nedeni olduğu kanıtlanmamıştır. Çünkü, yukarda sıralanan deformasyonlara parmak emen ve parmak emmeyen çocuklarda aynı sıklıkta raslanmaktadır. Pis parmak emilmesi mikropların ağızdan girmesine sebep olur.

Mastürbasyon ve parmak emme her ikisi de elleri kullanarak vücutta bir haz alma ve doygunluk elde etme faaliyetidir. Fakat bunların ikisi arasında bir bağıntı aramak yersizdir. Parmak emen çocukların ileri hayatlarında parmak emmeyen çocuklardan daha sık mastürbasyon yaptıklarını gösterir bir inceleme mevcut değildir.

Parmak emme genel olarak inanıldığından daha az diş düzensizliğine sebep olmaktadır. Parmak emme 5-6 yaşından sonra devam ederse, düşkünlük görülürse arzu edilmeyen bir alışkanlık olur ve hatta sadece yatak zamanı devam etse de bu arzu edilmeyen bozuk bir alışkanlık olur.(Çağlar, 1981:55-57).

Parmak Emmenin Düzeltilmesi İçin Alınacak Önlemler

Parmak emmenin düzeltilmesi için D.Çağlar şunları öneriyor. Ana babaya parmak emmenin zararsız bir faaliyet olduğu açıkça anlatılmalıdır. Parmak emmenin yukarda da açıklandığı gibi, diş deformasyonlarına, sebep olmadığı, bir hastalık mahiyetinde olmadığı, mastürbasyon veya benzeri bir cinsel sapınca ilgisi olmadığı açıkça anlatılmalıdır.

Çünkü, halk arasında parmak emmenin günah olduğu, çocukların mastürbasyon gibi bozuk bir cinsel haz aracı olarak yaptıkları hatta din bakımından büyük bir günah sayılacağı ve sayıldığı kanısı hakimdir. Bu batıl inançların silinmesi alınacak tedbirlerin başında gelir. Çünkü, buna inanan anne baba ve aile büyükleri çok kötü, ömür boyu sürecektir bu kötü alışkanlıktan çocuklarını vazgeçirmek için çok şiddetli tedbirlere başvururlar. Hatta çocuğun parmaklarına acı biber sürenler, dayak atanlar, ellerini kollarını arkadan bağlayanlar, eline parmaklarına iğne batırıp onlara unutamayacakları acı veren cezalar uygularlar. Bu tenkitler, azarlamalar, dayak atmalar, parmağa acı sürmeler çocukta olumsuzluğun yükselmesine neden olabilir. Anne babayı rahatsız etmek için bir davranış olarak kalmasını pekiştirebilir.

Parmak emme kendi başına çocuklukta ve sonradan uyumu etkileyen bir alışkanlık değildir. Özel bir düzeltici tedbir almayı da gerektirmez. Ancak parmak emmeye başlayan veya bunu alışkanlık haline getirmiş çocuklara bu alışkanlıkları terketmeleri için uygun olmayan tabirlerin ve cezaların uygulanması sonucu, birçok uyum ve duygusal problemlerin ortaya çıkmasının nedeni olabilir. Basit bir alışkanlığı terkettirmek için uygulanan metotlar durumla ilgisi olmayan yeni ve kronik bazı uyum zorluklarına sebep olabilir.

Küçük yaşlarda çocuklar uygun şekilde beslenmelidir. Gıda ve anne sütünün kalitesi yanında çocuğun gıda verilirken tutuluşuna özel bir yer ve önem vermek gerekir. Çocuk gerek anne memesinden ve gerekse biberonla beslenirken annenin göğsüne onun sıcaklığını duyacak şekilde yaklaştırılmalıdır. Bir taraftan ona gıdası veya memesi verilirken diğer taraftan anne ona gözlerinden sıcak sevgi akıtmalıdır. Çocuğun gevşek tutulması, hırpalanarak, azarlanarak gıda verilmesi büyük bir anlam taşımaz ve haysiyet sahibi bir gence "al zıkkımlan" diye yiyecek vermenin yaptığı etkiyi yapar. Bazı anneler sadece gıdanın kalitesini kontrol ederler. Uygur insanların köpekleri beslerken yaptıkları içtenliği insan yavrusundan esirgerler. Uygun şekilde beslenme bu probleminde ortaya çıkmasına en büyük bir engel teşkil eder.

Belki çocuk parmak emme veya lâstik meme emmeden özel bir haz duyabilir. Bu hiçbir zaman zararlı bir alışkanlık değildir. Normal davranışlar ve ilişkiler yoluyla bu alışkanlık 1. yaşın sonunda terkedilebilir.

Eğer çocuk yürümeye başladıktan veya 1. yaşından sonra da bunu yapıyor, yani parmağını emiyorsa bu çocuğun fazla yorgun rahatsız, mutsuz, sıkıntılı, üzüntülü olduğunun belirtisidir. Çocuğun durumunun incelenmesi, düzeltici tedbirlerin, yalnız bir belirti olan parmak emme üzerinde değil bütün durumu düzeltmeye yöneltilmesi gerekir. Çünkü, parmak emmenin asıl nedenleri ortadan kalkmadıkça çocuk parmak emmeye devam edecektir.

Çocuğa uygun dinlenme, geniş ve çeşitli faaliyet olanakları, oyun oynamak, meşgul olmak için olanaklar sağlanmalıdır.

Anne babanın uygun olmayan davranışları düzeltilmelidir. Çocuklara bu alışkanlığından dolayı şiddet hareketleri uygulanmamalı çocuk batıl fikirlerle korkutulmamalıdır.

Çocukların büyük bir kısmı 5-6 yaşına kadar parmak emme alışkanlığını terk etmeye hazırdır.

Mükâfat vaadi, çocuğun bunu terketme arzusu ve gücünü harekete getirecek çeşitli tedbirler, çocuğun kendi arzusu ile parmağına sadece bir alışkanlık sonucu parmağını ağzına götürdüğü zaman uyarıcılık yapacak olan zararsız fakat acı mayi sürülmesi ve geceleri hatta gerekiyorsa gündüz, çocuğa eldiven takılması, alışkanlığı sona erdirmek için iyi bir hatırlatıcı olabilir.

Çocuğa bilhassa kendi kendini kontrol etmek için, isterse bu alışkanlığı terkedeceği inancını kazandırmak, alışkanlığı yenmek için en uygun tedbirlerden biri olabilir (Çağlar, 1981: 58-59).

TIRNAK YEYEN ÇOCUKLAR

Tırnak yeme alışkanlığı, çocuklarda 3-4 yaşlarından önce sıklıkla pek rastlanılmaz. Ancak, nadiren de olsa daha küçük çocuklarda da ortaya çıktığı görülebilmektedir.

Tırnak yeme alışkanlığı bir güvensizlik belirtisi olarak kabul edilir. Bu çocuklar daha çok baskıcı ve otoriter bir aile ortamında yetişen çocuklardır. Çocuğu sık sık azarlayarak eleştirme, yetersiz sevgi ve ilgi, kıskançlık, sıkıntı ve gerginlik gibi durumlar tırnak yeme nedenleri arasında başlıca etkenler olarak sayılabilir.

Okul çocuklarının bir çoğunda görülen bu alışkanlığın kazanılmasında, yine çocuğun saldırganlık dürtülerini boşaltamaması ve kendini rahatça ifade edememesi de bir nedendir. Ayrıca, aile içinde tırnak yiyen bir modelin bulunması da çocuğun tırnak yemesine neden olabilir.

Çocuk 3-4 yaşlarından önce tırnak yemeye başlamışsa, aile bunun üzerinde fazla durmamalı ve görmezlikten gelmelidir. Tırnak yiyen küçük çocuk, ilginin daha fazla olduğunu gördükçe bu davranışını daha çok sürdürecektir. Tırnak yiyen çocuklara, tırnak yemenin hoş birşey olmadığı onu aşağılayıcı ve gururunu incitici bir biçimde değil de, daha çok gururunu okşayıcı bir biçimde anlatılmalıdır. Öte yandan, kız çocuklarına manikür malzemeleri alınarak tırnaklarının manikürlenmesinin ve güzel görünüm verilmesinin faydası olabilir. Ancak, asıl yapılması gereken, tırnak yeme alışkanlığının nedeninin araştırılarak, buna neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması ve çocuğa güven kazandırılmasıdır. (Gökner,2004:186-187).

D. Çağlara göre ,tırnak yemenin nedenleri ve bu alışkanlığın terk edilmesi için yapılması gerekenler şunlardır, denilebilir.

Tırnak Isırma, çocuklukta ve ergenlik çağında çok görülen bir alışkanlıktır. Çocukların % 33'ünde tırnak ısırma ve yeme görülür. Bu oran erken ergenlik çağına kadar sürer. Ancak ergenlik çağında tırnak yiyen çocukların sayısı % 40-45'e yükselir. Bulûğ çağında bu artışın sebebi olarak gençlerin tasvip edilmemesi gösterilmektedir. Ayrıca tırnak yiyen çocukların ailelerinin çoğunda tırnak yiyenlere rastlanmaktadır. Bunun içinde tırnak yemenin bir taklit olduğu, büyükleri taklit etmek suretiyle öğrenildiği ileri sürülmektedir. Bulûğ çağında sosyal tasvip görmeyenlerin çoğu bu alışkanlığı terketmektedirler.

Tırnak yemenin terkedilmesi için azarlama, cezalandırma, men etmek için zorlayıcı yöntemler uygulanması fazla yararlı olmamaktadır. Hatta diğer bazı ruhsal ve duygusal problemlerin çıkmasına neden, olmaktadır. Tırnak yeme çoğunlukla parmak emen çocukların tersine gergin ve kolayca heyecanlanan çocuklarda görülmektedir.

Alışkanlık daha ziyade baskı altına alınmış heyecanların uygulandığı durumlara ilgili olup çocuk bunun arzu edilmeyen bir davranış ve alışkanlık olduğunu anlayınca kökleşmekte olduğu görülmektedir.

Tırnak yemek bazan ayak parmaklarını ısırma ve ayak tırnaklarını el parmakları ile yakalama ile ilişkili görülmektedir. Ayak parmağı tırnağının yenilmesi ve ısırılması hemen hemen sadece kızlarda görülmektedir.

Tırnak yeme büyük bir ihtimalle parmak emme de olduğu gibi psikolojik çevrede, hoşnutsuzluk yaratacak durumlar olduğu zaman yapılmaktadır. Bu teşebbüsler evdeki mevcut gerilimleri azaltmak için yapılmış olmaktadır. Bazan çocuk diğer tırnakları yerken gerekirse bir tırnağı kurtarmak için zorlanmış olabilir. Bir tırnak uzun olduğu zaman bu çocuğun tırnak yemesini durdurmaya yararmaktadır.

Böyle hallerde çocukların tırnaklarını uzatmasını teşvik etmek yararlı olacaktır. Yerken keskin tırnak uçları dil ve dudaklarda yaralanmalara ve acı duymalarına sebep olmaktadır. Hatta parmak derisi ve tırnak üzerine zeytinyağı sürmek suretiyle tırnak daha da keskinleştirilmekte ve çocuğun yemesini, ısırmasını zorlaştırmaktadır.

Tırnak yeme sağlık için zararlıdır. Yenilen tırnakların yutulması bazı ihtilâtlara neden olabilir. Ancak tırnak yemek kendi başına düşünülmemelidir. Bunu yapmaya zorlayan neden veya nedenler bulunup çıkarılmalıdır.

Tırnak yiyen çocuklara eski hafif pamuk eldivenler giydirmek suretiyle yatağa yatırmak ve geceleyin tırnaklarını ısırarak veya yemek istediği zaman hatırlatıcı olması bakımından yararlı olabilir. Aynı şeyi ayak parmaklarını ısırarak ve yiyen çocuklar için de uzun parmakları ve ayakları içine alacak şekilde yapılmış özel pijamalar yaptırmak ve çocuğu bunlarla yatırmak yararlı olacaktır.

Parmak ve tırnağa acı fakat zararsız bir mayi sürülebilir. Bu hem hatırlatıcı ve hemde tırnağını ağzına götürdüğü zaman acı ile birleştiği için terketmeye yardımcı olabilir. Hatta kızlar tırnaklarına oje sürmeye başladıktan sonra onun acı tadı yüzünden bu alışkanlığı terkettikleri veya çok azalttıkları görülmelidir.

Çocuk bu alışkanlıktan vazgeçmesi için zorlanmamalıdır. Zorlandığını anlarsa alışkanlığın terkedilmesi zorlaşır. Tedavide uygulanan bu tür yöntemler bunu açıklamaktadır. Çocuklara heyecan anlarında sakız çiğnetmek, sinema, T.V. seyrederken, radyo ve konser dinlerken onun ağzını çiğneyecek birşeyle meşgul etmek, tırnak yemenin ve ısırmanın yerine geçecek bir etkinlik olabilir. Çocukların arasına başarılarından dolayı mükâfatlandırmalar, bazı hallerde yarar sağlamaktadır.

Ancak bunun kısıtlı ve uygun şekilde kullanılması şarttır. Çünkü, çocuk yeni mükâfatlar almak için tekrar başlayıp fasılalı olarak terkedebilir.

Çocuğun tırnak yemek ve ısırma suretiyle kötü bir duruma düştüğünü söylemekte bazan çok etkili olmaktadır. Bilhassa genç kızlarda çocuğa tırnaklarının düzeltilmesini öğretmek, onları tırnak bakımına teşvik etmek, onlara manikür, pedükür takımları alarak onları kullanması öğretilerek bu alışkanlıktan vazgeçirilebilmektedir.. Çünkü yenen çentiklenen tırnakların düzeltilmesi haftalar almaktadır. Çocuk bunu gördüğü için onu ısırma ve yeme alışkanlığından bilinçli olarak vazgeçmeye çalışmıştır.

Düzgün olmayan tırnaklar çocuklarda yeme ve ısırmaya pek engel olmamaktadır. Çocukların bu alışkanlıktan vazgeçmelerini sağlamak için ellerinde daima bir tırnak filesi taşmaları yararlı olacaktır.

Son söz ve bir önlem olarak tırnak yemenin ve ısırmanın çok kötü bir alışkanlık olmadığı ve bunu isteyen kimselerin kolaylıkla terk edebilecekleri çocuklara ve gençlere öğretilmelidir. Çocuk buna inandırıldığı zaman bu alışkanlıktan vazgeçmek için çaba gösterecektir. Çünkü dış etkiler çocuğun bu alışkanlıktan vazgeçmesinde fazla etkili olmamakta, bazı hallerde alışkanlığın kökleşmesine ve başkalarını kızdırmak, huzursuz etmek için bir araç olarak kullanmasına sebep olmaktadır. (Çağlar, 1981: 60-61).

GÜNDÜZ RÜYASI GÖREN ÇOCUKLAR

Gündüz rüyası görmek ekseriya kuluçkaya yatmak, yün toplama, incelemede bulunma, hayal âleminde olma, midye çıkarmak, havada kale yapmak, kartondan apartman yapmak ve son zamanlarda da astronotluk gibi deyimlerle tanımlanan, çocuklarda ve gençlerde sık sık görülen bir davranıştır. Bu yıllarca devam edebilen bir fantazidir. Eğer düşkünlük derecesine varmamışsa, uçlarda bulunmuyorsa bu anormal bir durum değildir. Hatta arzu edilen bir davranıştır. Çünkü çocuğun imgeleminin gelişimine aracılık eden serbest bir eksersizdir. Çocuğun hüsrانlarının ve şaşkınlıklarının basit bir çıkış yolu olabilir. Bir taraftan da çocuklar ve gençlerin normal faaliyetlere sarfedeceği zaman ve enerjiyi tüketir.

Gündüz rüyaları her çağın bazı ihtiyaçlarını karşıladığı için içeriği yaşlara göre değişiklik gösterir.

Çocuklarda 3-10 yaşları arasında gündüz rüyalarının muhtevası daha ziyade bencil arzulardır. 10-13 yaşlarında benlik, grup faaliyetleri, spor klüpleri, lider olma, kahramanlık, v.b. konulardır. Bazan çocuklar yetim kalmayı, yetimliği, bazıları aileden olmadıklarını, bazıları kral ailesine mensup olduklarını bazılarıda aşâğılık bir aileye mensup olduklarını hayal ederler. Bunlar ekseriya çocuk evde kötü muamele gördüğü zaman oluşur. Kısaca çocuklara gündüz rüyası konusunu aile ve yakın çevresindeki ilişki kurduğu kimseler verirler.

14-17 yaş ergenlik çağında, gündüz rüyaları görme zirveye ulaşır. Çatışmalardan kaçma, sevme, başarılı, üstün olma gündüz rüyalarının temel konularıdır. Okudukları kitaplar, seyrettikleri filmler, dinledikleri hikâyeler, onların gündüz rüyası konusu olur. Son zamanlarda uzay yolu birçok T.V. seyreden gencin

gündüz rüyası konusu olmaktadır. Çoğu zaman gençler, başarılı kimseler, kral, muzaffer bir kumandan, bir kâşif ve astronot olurlar. Ders sırasında bunlar senin gözünün içine bakarlar ama çoğu zihnen sınıfta değildir.(Çağlar,1981: 62).

Nedenleri

Gündüz rüyasını her insan, yaşamında belli bir süre devam ettirir. Ancak bunun hayatı etkisi altına alması, günün birçok saatlerini gündüz rüyasına hasretmesi normal sayılmaz. Çağlar'a göre bunun belli başlı nedenlerini aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

Çocuklar ve gençler genellikle gündüz rüyalarını

- a.Rahatsız oldukları, yalnız oldukları ev ve okulun arzularına cevap vermedikleri hallerde görürler. Erişmek istediği fakat çeşitli nedenlerle erişemediği konu ve durumlarda, kendilerini gündüz rüyasında onlara erişmiş görerek, doygunluk elde etmek için rüya görmeye meylederler.
- b.Yapılan etkinliği kendisi için anlamsız, ilgisiz bulduğu zamanlar.
- c.Yapılan etkinlikte kendisine faal olacak bir rol verilmediği zamanlar.
- d.Okul ve evde yaptırılan etkinlikleri doyurucu bulmayan, bilhassa üstün zekâlı çocuklar basit işler yapacakları yerde hayal aleminde birçok şeyler düşünmeye eğilim gösterirler.
- e.Sık sık sinemaya gidenler, çeşitli roman okuyanlar, bilhassa hayali konularda T.V.ve benzeri programlar görenler gündüz rüyası görmeye meyleder. T.V. de uzay yolunu seyreden ve onlar gibi uzayda yolculuk yapmak isteyen bir çocuğun gündüz rüyası malzemesi görmeyenlerden daha fazladır.

- f. Gerçek yaşamında yeteri doygunluklara sahip olmamak. Sevgi, eşya giyim, eş; arkadaş, yiyecek, seyahat, başarılı olma, kabul edilme ve toplum içinde saygı değer bir üye olma v.b.
- g. Kendine güvensizlik olduğu zaman. Gerçeklerle yüzyüze gelmekten korktuğu zamanlar ve hallerde. (Çağlar, 1981: 62 – 63).

Düzeltilici Önlemler

Çağlar'a göre çocukları gündüz rüyalarından kurtarmak için şu önlemler alınabilir.

- a. Çocukları ve gençleri yalnızlıktan korumak, onlara eş ve arkadaş bularak etkin kılmak suretiyle onlara gündüz rüyası görme fırsatı verilmez.
- b. Çocuklara hayalden çok hakikatten haz duymayı alışkanlık haline getirmek suretiyle çocuğa ailenin sahip olduğu, kendisinin sahip olduğu ve olmadığı şeyler gerçekçi bir şekilde anlatılmalıdır. Hayali milyonlarla yaşam planlama yerine sahip olduğu veya almakta olduğu 7000-8000 liralık aylık ile yaşam planları yapmayı öğretmelidir.

Ailenin bu konuda etkileri fazladır. Astsubay olamayacak sınırlı bir yeteneğe sahip çocuğa küçük yaşlarda, inşallah paşa olacaksın, olursun telkinleri onu gerçekle yüzyüze getirmeyecektir. Dilek seviyesini ona göre ayarlayacak ve ayakları arza değmeyecektir.

- c. Çocukların sözlü tartışmalara ve grup etkinliklerine katılımını sağlamak suretiyle onları daima faal kılmak.

d. Çocukların serbest hareket etmesini sınırlayan ana, baba ve öğretmenlerin yanlış tutumlarının düzeltilmesi ve çocukların daha rahat hareket etmesini sağlamak.

- e. Okulda çocuklar için düzenlenen ve hazırlanan etkinliklerin çocuklar için anlamlı olmasına, bireysel ayrılıklara ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmesine dikkat etmek suretiyle okul çalışmaları çocuklar için ilginç olacaktır. Yalnız onlarla ilgileneceklerdir.

f.Çocukları ve gençleri uygun okullara yerleştirme, ilgileri ve yetenekleri esas alınarak yapılan sınıflandırma çocukların ilgisini ve gayretini harekete getirir. Bulunduğu okula karşı ilgisi ve isteği olmayan bir gencin sınıfta ve okulda ilgisini, dikkatini, çekmek her babayiğidin kârı değildir.

g.Çocukları ve gençleri gerçeklerle yüzyüze gelecek şekilde kendilerine güvenli kılmak, cesaretlendirmek suretiyle gençlerde gündüz rüyası görme eğilimi kısmen önlenebilir veya normal dozunda tutulabilir.

Çocuklar ve gençlerle zaman zaman bunun açıkça bireysel ve grupça görüşülmesinde yarar vardır. Gündüz rüyası hakkında bilgi edinmeleri ve bunun marazileşmesinden doğacak zararlardan korunmaları sağlanmalıdır. (Çağlar, 1981: 63-64).

YALAN SÖYLEYEN ÇOCUKLAR

Yalan bir toplumda karşılıklı güven duygularını yıkan ve insanları birbirine güvensiz yapan toplumun iç kurdudur diyebiliriz. İnsanlar arasındaki bütün bağları gevşeten, en içten toplumların dahi bir anda yıkılmasına neden olan toplumsal bir hastalıktır. Bunun için yalanın ayrıntılı olarak bilinmesinde ve gerekli tedbirlerin alınmasında bilgili olmak her eğitimci için büyük bir önem taşır. (Çağlar, 1981: 64)

Yalan söylemek bir hatayı gizlemek amacıyla gerçeğe uygun olmayan bir girişimde bulunmaktır. Bu girişim sözle olabildiği gibi, jest, yazı ve susmayla da olabilir. Sosyal bir davranış olan yalanın amacı, başkalarını yanıltmaktır.

Ana babaların birçoğu, çocuğun gerçeğe sadık kalmasını çok erken bir dönemde isterler. Oysa 3 yaş çocuğunun “inanılmayacak öyküler” uydurması ve taklit oyunlarından hoşlanması doğaldır. Çocuk zeki ve hayal gücü geniş olduğu ölçüde bunda başarılı olur. Öykü uydurmak ve taklit oyunu yalan söylemek değildir ve bunu engelleyici hiçbir girişimde bulunulmamalıdır.

Öykü uydurmaktan ayrı olarak, kasıtlı biçimde gerçeğe sadık kalmama küçük bir çocukta doğaldır ve bu tür yalan çocuğun eğlenmeyi sevmesinin, birine takılmaktan hoşlanmasının, doğal övünme arzusunun, arkadaşlarından geri kalmama isteğinin ya da cezalandırılma korkusunun bir sonucudur. Ayrıca, ana babanın üzerinde durdukları bir konuda ilgi çekme ya da ana babayı taklit etme amaçlarıyla da çocuk bu tür bir yalana başvurmuş olabilir.

Yaşamın ilk 5 yılında çocuğun yalan söylemesi konusunda endişe etmeye gerek yoktur. Gerçeğe sadık kalma çocukta giderek gelişen bir olgudur. Çocuğun gerçeğe sadık kalması konusunda ısrar etmek ve çocuğa yalan söylediğini kanıtlama girişiminde bulunmak yanlıştır. Çocuk açıkça anlaşılan bir yalan söylediği zaman endişeyle karşılanmamalıdır. Ancak çocuk 4 yaşına geldiğinde, yalan salt övünmekten öte bir amaçla söylenmisse düş gücü ürünü ya da bir şaka değilse, o zaman annenin çocuğa, eğer doğruyu söylemezse ona ne zaman inanacağını bilemeyeceğini söylemesi yeterlidir. Sert cezalar suçlanmadan kaçmak için çocuğun yalan söylemesine yol açar. (Yavuzer,1998: 262-263).

Yalanın birçok türleri vardır. Ben burada yalanın on üç türünü inceleyeceğim.

1.Küçük Çocuklarda Sözde (Pseudo) Yalanları

Çocuk psikoloklarına göre, çocuk 7 yaş öncesinde yalan söylemez. Bazı uzmanlarsa ilk yalanın 6 yaş dolaylarında görüldüğünü savunurlar.

Çocukların gerçektışı konuşmaları çok sık görülür. Burada hemen “yalan” damgasını vurmak doğru değildir. Çocukta gerçekçilik duygusunun zaman içinde kazanıldığını unutmamak gerekir.

3-4 yaş çocuklarının sık sık söylediği yalanlar, aslında gerçek anlamda yalan değildir. Sahte ya da görünürde, başka bir deyişle, “sözde” (pseudo) yalanlardır.

Bu tür “sözde” yalan, gerçek yalandan farklıdır; gerçek yalanla yüzeysel benzerliği çoğunlukla karıştırılmasına neden olur. Eğitimsel yanlışlıklar, sosyal ve moral anlam verme, kınama, üzüntüyle karşılama bu tür yalanları doğurur, örneğin, masada bardağı deviren çocuk, bundan kardeşinin sorumlu olduğunu söyleyebilir.

Görünürde yalan bazen oyun niteliği taşır. Çocuk çevresindeki kişiler ya da kendisiyle ilgili olaylara ince ayrıntılar katarak bunları süsler. Gerçeğe bir anlamda bağlı kalabildiği gibi, tümüyle başka bir olay da yaratabilir. Bu tür uydurmalar 7 yaş öncesi çocuklarda sıklıkla görülür.

Uydurmalar zamanla gelişebilir ve bir öykü gibi tamamlanabilir. Bu hayal gücü ürünlerinin özelliği, ikinci bir kişinin yaratılmasıdır. Çocuk çoğunlukla kendisiyle aynı yaş ve cinsiyette bir kardeş, kuzen, arkadaş yaratır. Çocuk duygu ve

Deneyimlerinin bir bölümünü, sorumluluklarından bazılarını ona aktarır. Tek çocuk da kardeşleri kendisinden çok büyük olanlarda bu daha sıktır.

Örneğin, 3 yaşında bir erkek çocuğun kendisinden 7 yaş büyük bir kardeşi vardır. Oyun arkadaşı olmayan bu çocuk, Kendisiyle aynı yaşta sembolik bir arkadaş yaratır. Kendisi bir şey istediğinde, bu hayal ürünü arkadaş da ister ve bu istek çocuk tarafından hemen ailesine bildirilir. Çocuk, bazen arkadaşının anne ve babasının ona armağan verdiklerini söyler. Aslında bu, kendi ana babasından istediği bir şeydir. Çocuk ailesiyle yaptığı bir gezintide korktuğu için ata binmez. Ancak ertesi gün arkadaşının kahramanlık öykülerini ayrıntılarıyla anlatır. 4 yaşına doğru çocuk artık arkadaşından pek söz etmemeye başlar. Anne ve babası kendisine arkadaşının ne yaptığını sorduğunda: "O trafik kazasında öldü," yanıtını verir. "Sözde" yalanlar çocuk düşüncesinin kendiliğinden ve özgün ürünlerdir.

Çocuk psikolojik gereksinimleri nedeniyle gerçekdışı fikir, bilgi, söz ya da hayallere sığınabilir. Çocuk kurduğu hayalleri gerçek gibi kabul eder. (Yavuzer,1998: 263-264).

Bundan önceki konuda da değindiğimiz gibi hayal kurmak yalan söylemek değildir. Bazı ana babalar tarafından hayaller yalan olarak görülür ve gereksiz tahrip ve heyecanlara neden olabilir. Bu tip yalanlar erken çocukluk yıllarında genellikle görülen yalanlardır. Çocuk bu dünyada aptalca bulduğu hemfikir olmadığı şeylerden kaçır. O zaman hayal ile gerçeği karıştırır, garaz ve kinden uzak olarak yalan söyleyebilir. Bu tip yalanlarda çocukların söylediklerinde en ufak bir mantıki düşünme görülmez. Ona göre herşey vukubulabilir. O periler, ejderhalar, cinler şeytanlar görebilir. İşittiklerinin etkisinde kalarak bunları gördüğünü söyleyebilir ve nasıl olduklarını dahi anlatmaya çalışırlar. Hayvanlarla konuşur. Oyunlarında yeni hikâyeler uydurur, icat eder. Prens ile prenses ile konuşur. Yedi cüceleri gördüğünü onların sırça saraylarını gezdiğini ve bunun yakın bir ormanda olduğunu söyleyecek kadar hayali uydurmalar görülür. Bu marazileşmemek şartıyla çocuğun hayalinin gelişiminin bir parçası, devresi olduğu bilinmelidir. Belki kararlı olmak şartıyla

teşvik de edilmelidir. Bu onun hayal gücünün gelişmesine yardım edecektir. Ancak hayali şeyler ve uydurmalar ifrata vardığı zaman çocuk bir hayali dünyada yaşamaya başlar. O zaman mutlaka müdahale edilmelidir.

Çocuğun bu devreyi buhransız atlatması için hayal ile gerçeğin uygun bir şekilde anlatılması gerekir. Zaman zaman bu konuda görüşmeler yeterli olabilir. Örneğin; inanılmayacak bir masal anlatıldığı zaman bu inanılır şey midir diye onun dikkatinin çekilmesi ve mantığının çalıştırılması, onun gerçek dışı şeyler kaşısında durup düşünmesine yardım edecektir.

Eğer çocuk hayali yalanlarını onun içinde yaşadığı dünyadan serbest yapıyorsa veya onun içinde yaşadığı dünyası onun için ilgisiz ve hiç olmayan bir yer ise, çocuğun yaşadığı çevrenin düzeltilmesine çalışılmalıdır. Hayatın ilgisiz yönleri onlar için ilgili ve cazibeli şekilde sunulmalıdır. (Çağlar, 1981: 65-66).

2. Taklit Yalanları

Alâka çekmek için ve eğlenmek için anne ve babaların olayları renklendirmesi, çocuklarda bu tür yalanlar için genel bir neden olarak gösterilir. Çocukların huzurunda çocukların duyabileceği her mübalâğalandırılmış şey onların hayal ile gerçek arasında bir ayırım yapamamalarını doğurabilir. Çocuklar ana ve babalarını örnek olarak alırlar, çoğu zaman hatalarından habersizdirler. Çünkü bu hata ana babasından normal olarak gördüğü şeyin aynıdır. Çocukların yanlış ile doğruyu ayırt edememe durumuna düşmelerine neden olabilir. (Çağlar, 1981:66).

3. Mübalâğa Yalanları

Çocuklarda mübalâğa genel bir özelliktir. Çoğu zaman taklit olarak başlar ve gelişir. Çok şeylerin gerçeğini bilmez sadece duymuştur. Heyecan yaratmak için o da tabiatından gelen bir etki ile biraz daha büyütür. Çevresinde yakın ilişki kurduğu insanların etkisi çoktur. (Çağlar, 1981: 66-67).

4. Alışkanlık Haline Gelen Yalan (Sosyal Yalanlar)

Çocuğun gerçeğe gerçek olmayanı ayırt etmesinden sonra yalanın hâlâ süregelmesi halinde, yalanın temelinde çevreyle olan olumsuz ilişkiler yatıyor demektir.

Burada uydurma sözler anlatma, öyküler icat etme ya da kendi yararına bazı şeyleri reddetme gibi hayali yalandan daha önemli yalanlar söz konusudur. Bu tür yalan, birtakım bencilce sonuçları elde etme amacıyla bilerek ve isteyerek başkalarını aldatmaktır. Bu anlamdaki yalancılığın “kendini kontrol edememek ve aşırı bencillik”le çok yakından bir ilgisi vardır. Alışkanlık halinde yalan söyleyen çocukların kişiliklerinde, bu iki özellik bulunur. Bu durum çocukların eğitimlerinde onları sosyalleştirme işinin gerektiği gibi başaramadığının işaretidir. Bir başka deyişle, çocuk, başkalarının hak ve çıkarlarına hiç olmazsa kendisinininki kadar değer vermesini öğrenememiştir.

R. Allendy'e göre, yalana neden olan dört etken; aşağılık duygusu, suçluluk duygusu, saldırganlık ve kıskançlıktır.

Olması gereken eğitimsel koşullarda yetişmiş normal çocuk yalan söylemez. Eğitimci ve yetişkinlerin, kendileri ve çevreleriyle barış içinde olan çocukların yalana en az başvuranlar olduklarını unutmamaları gerekir.

Bir tür aldatma olan, derste kopya çekmekle bencillik arasında sıkı bir bağlantı vardır. Yine yalancılık, hırsızlık, okuldan kaçma gibi davranış bozukluklarıyla yakından ilgilidir. Bu tür çocuklar ceza tehlikesinden korunabilmek için çekinmeden yalana başvurur, olanı olduğu gibi değil de, büyüklerin istedikleri gibi göstermekten çekinmezler.

Çocuk ergenlik dönemine girdiğinde yalanın türü ve içeriği değişir. Genç, nezaket, gönül alma, vb. nedenlerle özel ve tümüyle bilinçli bir davranışla yalana başvurur, ki bu tür yalan "sosyal yalan" adını alır. (Yavuzer, 1998:264-268).

Bu yalanlar en yaygın olan bir yalan türüdür. Çoğu zaman yetişkinlerin söyledikleri ve çocuklara söyledikleri yalanlardır. Örneğin, bir davete katılmak istemiyorsak, dostumuzun davetini, bugün başka biryere davetliyim veya başka bir bağlılığım var; kendimi iyi hissetmiyorum gibi nedenler ileri sürerek gitmeyiz.

Direkt olarak ben sizin davetinize gitmek istemiyorum demek onu kıracağı için bu reddi sosyal olarak tasvip edilen mazeretler göstermek suretiyle reddederiz.

Çoğu zaman bu haller çocukların huzurunda yapılır ve çocuklar evvelâ bizi aynen taklit ederler. Sonra bizim yaptığımız gibi yapmak istemediği, canının istemediği bir işin yapılması istendiğinde, aynı şeyleri uygular. Genelleştirir. Ancak canı istediği şeyleri yapar. İstemediği zaman biz büyüklerin böyle durumlarda

uydurduğu bir yalan uydurur. Sosyal yalanlar kolaylıkla yalana dönüşür. Örneğin; bir gün çok içten olduğunu söylediği bir hanımın çok önemli bir arkadaş grubu toplantısına katılmayan bir anne, kızı ile beraber gezerken o hanıma rastlar ve kızının yanında, “ Ah sizin toplantınıza katılmayı çok arzu ettim. Özel olarak berbere gittim. Ama ne aksilik tam size gideceğimiz sırada İstanbul’dan yakın bir akrabamız geldi.” der. Çocuk,” Anne ne zaman geldi? O gün biz evde idik.” der ve herşey tuz buz olur. Çocuk bunun üzerine babasının yanında güzel bir dayak yer. Babası müdahale eder. Çocuk doğru değil mi diye, o da hanıma bir dayak atar.(Çağlar,1981:67).

Seçilmeden önce seçmenlerine evimin kapısı her zaman sizlere açık diyen bir politikacı dostumun seçimleri kazandıktan sonra çocuklarına ilk işi sıkı bir yalan söyleme talimi yaptırmak olmuştu. Bana kim telefon etse, kapıya kim gelse babam mecliste, babam toplantıda, babam partiye gitmişti diyeceksiniz demişti. Çocuklarda bu talimata aynen uymuşlar ve görevlerini hakikaten başarı ile devam ettiriyorlardı. Ama politikacı dostumuzun evine gelip aynı yalanları dinleyen birisi, kızına baban partiye ne ile gitti? Diye sormuş. O da tabii arabası ile gitti, amca demiş. Hemşehrisi hacet kalmadı kızım parti merkezi sizin ev olsa gerek, çünkü babanın arabası kapınızın önünde duruyor. Fakat biz senin hatırın için babanı parti merkezinde arıyacağız ve bekleyeceğiz demişler. Bu durum karşısında çocuğun düşeceği durumu tahmin edersiniz. İstenmeyen bir misafir beklenmeyen bir telefon geldiği zaman, çoğu zaman telefonun öbür ucundaki kimsenin evde yok dememizi duymasına dahi aldırış ve dikkat etmeden evde yok dedirtiriz. Kapıdan baba seni istiyorlar deyince oğlum kimse evde yok diyecek kadar açık seçik yalan söyleriz.(Çağlar,1981:67- 68).

Fakat, kızımız ve oğlumuz canı istemeyip okula gitmediği ve gezip tozduktan veya sinemaya gittikten sonra eve döndüğü zaman bize ben bugün rahatsız olduğum için okula gitmedim dediği ve bunun yanlış olduğunu öğrenince küplere binmeyi kendimizde hak görürüz. Hem onlarda yalanı alışkanlık haline getirmede eğitim verir, bunu bize karşı kullandıklarında da ifrit olur, onları cezalandırmaya kalkarız.

Onlara yalanın kötülükleri hakkında bir büyük nutuk atarız. Tabii o dinler fakat, senin bu söylediklerinin hepsi yalan anne, baba der içinden.

Sosyal yalanlar belki iki arkadaş arasında ilişkilerin düzeltilmesi için kullanılabilir. Ama bunun dışında çocukların huzurunda, çok kısa zamanda aksi görülecek durumlarda söylenmesi insanlık için, insanların arasındaki içten ilişkiler ve güven sağlanması için son derece olumsuz bir tutumdur. (Çağlar, 1981: 67-68).

5. Savunma Yalanları

Bir çocuğun ve gencin kendisini korumak için söylediği yalanlardır. Fazla tahdit ve yasaklar konulduğu, çocuk mükemmelliğe itaate, vaadlere zorlandığı zamanlarda ve sık sık sorguya çekilmelerde bu tip yalanlara başvurulur. Çocuk yaptığı bir suçu inkâra zorlanırsa, cezadan kurtulmak, savunmak için bazı tahrifler yapar.

Çocuğa karşı güvensizlik şüphe, çok emin olmadıkça çocuğun doğru sözlerine karşı yalan söylüyorsun diye yapılan ithamlar ve bunların tekrarı çocukta savunma yalanlarını alışkanlık haline getirecektir.

Çocuğa karşı güvenmek, onu her kusuru görüldüğünde cezalandırmamak hele korkutucu, onda etkili olacak şekilde cezalandırmamak, karşılıklı güven hislerini geliştirmek suretiyle bu yalanlardan korunmak mümkün olur. (Çağlar, 1981: 68).

6. Dikkat Çekme Yalanları

Çocuklar birçok hallerde dikkat çekmek için yalan söylerler. Anne ve babası iyice bildiği halde "ben elimi yıkadım" diyerek onarın dikkatini üzerine çekmek ister. Okula gitmediği halde bugün okula gittim, gittiği halde gitmedim diyebilir. Kısaca çocuklar anne baba ve öğretmenlerin dikkatlerini çekmek için onların arzu istek ve eğilimlerine ters düşen davranışları yapmış göstererek, yalan söyleyerek dikkat çekerler. Bu çocuğun ana baba, öğretmen ilgisine muhtaç olduğunu, onlar tarafından yeteri kadar ilgi görülmediğini açıklar. (Çağlar, 1981: 69).

7. Yüceltilmiş Yalanlar

Başkalarının hayranlığını ve mükâfatını almak için söylenen yalanlardır. Çocuğun başkalarının takdirini kazanmak ve mükâfat almayı arzu etmesi temel bir ihtiyaçtır. Bunları normal olarak başaramayan veya onlara yapabilecekleri ve bu alandaki ihtiyaçlarını doyuracak olanaklar verilmediği zamanlar bunu başka yollarla sağlayacaktır. Yüceltilmiş yalanlar söylemede en önemli nedenleri aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür. Bu nedenler,

- a. Çocuklardan yapamayacakları şeyleri beklemek ve istemek.
- b. Çocuklardan birçok şeyler istemek.
- c. Çocuğun uydurduğu yalanları başarısızlıklar için kabul etmek. Örneğin; okulda derslerde başarı gösteremeyen çocukların öğretmenleri suçlaması ve bunun aile tarafından tahkik edilmeden aynen kabul edilmesi, bu yalanları artırmaya

sebebe olabilir. Bu bazı hallerde doğru olabilir ama ana babanın bunu en uygun şekilde tahkik etmesi ve ondan sonra kabul etmesi gerekir.

d. Çocukların aile içindeki yerini ancak yalan söyleyerek koruma durumunda bulunmaları. Türkçe ve İngilizce iyi değil ama matematikte öğretmenin gözbebeğim, daima sınıfta beni kaldırıyor problem çözmeye gibi diyerek. Burada çocuğun durumu tahkik edilmeden, azarlanacağı yerde bravo veya başka şekillerde mükâfatlandırılması bu yalanları oldukça pekiştirir.

Bunun için çocukların ve gençlerin olduğu gibi kabul edilmesi ve sahip oldukları kıymetli yönlerin tanınması gerekir. Onları olduğundan fazla görmek ve onlardan yapamayacağı şeyleri yapmasını beklemek, yanlış bir tutum olabilir ve onları yüceltilmiş yalanlar uydurmaya zorlayabilir. (Çağlar, 1981: 69-70).

8. Zıddına Söylenen Yalanlar

Kişiler arasında olumsuz ilişkiler veya düşmanca duyguların gelişmesi kurulması, bireyleri gerçek olmayan durumlara sürükler. Sevmediği, arasında düşmanca hislerin geliştiği kişiden birşey yapması istendiği zaman o kişi zamanı olmadığı için istenilen şeyi yapamadığını söyler. Yapmak istemediği, düşmanca duygular beslediği kişiyi rahatsız etmek ve istediği işi yapmamak için hiç olmayan nedenler ileri sürer.

Aralarında bu tip ilişkiler teestüs etmiş öğretmen ile öğrenci sık sık birçok durumlarda çatışmalara düşerler. Örneğin; ödevini bir türü günü gününe yapmayan öğrenci, hiç elektrik kesintisi olmadığı halde dün elektrikler kesildi, evvelki gün bir tarafik kazası geçirdik, dün gerekli araçları bulamadığım v.b. için ödevlerimi

amadım diyebilir. Eve geç gelen bir kız, saat üçte otobüs bulamadığını, bindikleri otobüsün yolda bozulduğunu ve diğer otobüslerin yolcuları almadığını, öğretmenlerin kendilerine fazla ev ödevi verip okulda kalarak yapmaları için konulduğunu, eve geç gelmelerinin nedeni olarak gösterebilirler.

Çocuklar ve gençler zıddına giden insanların hoşuna gitmeyen şeyleri yaparak, onları rahatsız etmek için yalan söylerler. (Çağlar, 1981: 70).

İntikam Yalanları

Bu bir kimsenin karşıdaki kimseden intikam almak için uydurdukları planlı yalanlardır. Burada temel motiv intikam almaktır. Kişi sevmediği, hoşlanmadığı, kendi arzularını frenleyen kimseleri rahatsız etmek onları zarara sokmak, müşkül bir duruma sokmak için yalan söyler. Bunlar son derece tehlikeli durumlar ortaya çıkarmaktadır. Küçüklükte annesi babasının denize girmesine izin verilmeyen çocuk bunu şiddetle arzu ediyorsa, onları rahatsız etmek için denize girmediği halde, bugün denizde bir güzel yüzdüm der. Kamp yerinde ormana yalnız gidilmesi yasak edilmişse bunu yasak eden öğretmeni huzursuz etmek için tuvalete gidip bekleyen, burada olduğu sorulduğunda "öğretmenim şöyle 1 km. kadar ormana açıldım, ağaçlara tırmandım" demek suretiyle öğretmenin koyduğu tehditlere karşı olduğunu göstermek ister. Çocuk arzularının yerine getirilmesine engel olan kimselere birşey yapamadığı için onları çileden çıkaran yalanlar uydurmak suretiyle doyunluğa erer, özel bir haz duyar.

Bu genellikle kıskançlık duygularının tahrik ettiği durumlar sonucunda çok belirgin hale gelebilir İntikam genellikle otoriteye fazla baskıya karşı bir tepki şeklindedir. Ana babanın fazla sıkı davranması kardeşler arasında ayrıcalık yapması, kıskançlık duygularını harekete getirecek bariz hatalar yapması, birini sevmesi, fazla

şeyler vermesi diğer bir kardeşi ihmal etmesi, ailede bu tip yalanların baş nedenlerinden biri olabilir. Okulda öğretmenlerin öğrenciler arasında ayrıcalıklar yapması, bazı öğrencilerine karşı çalışkanlığından, yakışıklılığından, zenginliğinden, uysallığından özel ilgi duyması, fazla yakınlık göstermesi kıskançlığı harekete getirir, onları gözden düşürücü yalanlara konu edilebilir.

Hatta böyle durumlarda masum bir genç kızın ömür boyu ızdırabını çekeceği, etkisinde kalacağı yalanlar söylenebilir. Hiç haberi olmadığı ve belki de aklından geçirmediği ilişkileri yaptığı söylenir. Ana baba, öğretmen ve çevresindekilerin gözünden düşürücü yalanlar uydurulabilir. Bunlara bazan iftira yalanları da denilmektedir. Toplumda adalet mekanizmasını dahi tamir edilmez hatalara düşüren, günahsız insanlara ömür boyu unutamayacağı ve toplum içinde yaşamını mutsuz kılan birçok yalanlar bu yalanlardır.

Örneğin; çok sevdiği bir erkek kendisini sevmemekte, çok dürüst ve güzel bir kızla arkadaşlık etmektedir. Bu sevdiği erkekle arkadaşlık ve ilişkilerine bu güzel kızın engel olduğunu düşünen ve kuran çirkin kız bu engeli ortadan kaldırmak suretiyle sevdiği erkeğin sevgisini kazanacağına inanmaktadır. Bunu sağlamak için hayatında başka bir arkadaşla gezmemiş, hayatında bu erkekden başkasına bağlanmamış kızın, geçmişte, 9 yaşındanberi birçok kimselerle flört ettiğini ve hatta aşırı cinsel ilişkiler kurduğunu ortaya atan ve bunu hazırladığı planlarla erkeğe isbat ederek aralarını açıp, kızın ve erkeğin intiharına neden olacak kadar bu işi ileri götürenler olmuştur. Günlük gazetelerde, gerçek hayat hikâyelerinde ve sinemalarda gerçek hayata yakın filmlerde bunu görmek mümkündür. Türkiye'de Güneydoğu illerinin meşhur bir filme konu olan EZO GELİN dramı böyle bir kıskançlık sonucu intikam almak için iftira yalanlarının sonucu ortaya çıkmış gerçek bir olaydır.

Kişiyi en tehlikeli yapan, toplumda tamir edilmesi mümkün olmayan mutsuz yaşamların nedenlerinden biri bu tip yalanlar ve bunu alışkanlık haline getirmiş yalancı kişilerdir.(Çağlar, 1981:70-72).

10. Menfaat Karşılığı Söylenen Yalanlar

Bu tip yalanlar menfaat için belli kişilerin arzu ettiği şekilde söylenmesi alışılmış yalanlardır. Küçükken anneler, babalar çocuklarını başkalarının yanında şahit olarak kullanmak için, çok basit konularda dahi kendilerini haklı göstermek onların desteklerini sağlamak için yalan söyletirler. Hatta Çocuklar böyle yalanları söyledikleri zaman çeşitli şekilde mükâfatlandırılırlar. Örneğin; "kocasını çalışan ve kendisi bir türlü evde durmayan anne akşam kocasını eve döndüğünde hanım ben seni bugün gezerken gördüm. Biz otobüste idik. Ne yapıyordun?" deyince, hanım "hayır galiba benzetmişsin ben bugün evden hiç dışarı çıkmadım ev işlerinden başımı kaşıyacak zamanım yoktu" der. Ve arkadan "öyle değilmi? Kızım ben bir yere çıkmamıştım. Seninle hep bütün gün evde idik" der. Çocuk "evet" der. Annesi ona ertesi gün bol harçlık veya çikolata alarak taltif eder, cezalanacak davranış mükâfatlandırılır. Çocuk bunu her yaptığında annesi babası tarafından mükâfatlandırılmak suretiyle iyice pekiştirilir. Bu sınıfta yapılan suçların örtbas edilmesinde arkadaşlarının öğretmenlere karşı uydurdukları yalanlarda, anababalara karşı uydurdukları yalanları mühürleyici olurlar. Ama her mührü mahalle muhtarları gibi belli bir rayice bağlarlar. Böylece arkadaşlarını, analarını, babalarını, haraca bağlayarak gününü gün eden, bedava sinemaya giden, çikolata ile beslenen, kalem, defter, mendil, kravatla taltif edilen kimseler vardır. Bunlar yalanını tasdik edeceği kimselerin yanında onları pür dikkat dinler, başıyla sözüyle onları tasdik ederler.

Çocukluk ve gençlikte başlatılan ve çeşitli şekilde mükâfatlandırılan bu kimseler toplum için birer çibanbaşı olurlar. Adli hataların yapılmasında en büyük destek olurlar. Birçok katilleri, katlin olduğu anda bizim yanımızda idi demek

suretiyle kurtarılır. Hiçbir olayla uzak yakın ilişkisi olmayan masum insanları hapishanelerde süründürür ve hatta idama dahi götürürler. Bu tip yalancılar adliye civarında konaklarlar. Bazı hâkimler her davanın şahidi olan bu kişileri kolayca tanır. Sıkıştırır ve gerçeğin ortaya çıkmasına çabalarlar.

Toplumu temelden sarsacak mahiyette, bütün kurumların en büyük dayanağı olan adalet müessesini dahi güvensiz hale getirecek bu kişilik bozukluğunun ta gençlik ve ilk çocukluk yıllarında başlatıldığı ve mükâfatlarla kronik hale getirildiği bilinmeli. Ana, baba öğretmen ve çevrede eğitim yapan kişiler buna dikkat etmelidirler. Çünkü bunlar hepimizin en büyük saygı duyduğumuz hakkın ve doğruluğun ortadan kalkmasına küll atacak, gerçeği hiçbir kimsenin bulamayacağı kadar bulunmaz hale getirecek toplum kanseri mikroplandır. Onu görünmeden yok etmek elimizdedir. Başkalarına karşı kullanmakta olunan bu çok tehlikeli silâhın birgün bize karşı da kullanılacağı kaçınılmaz olduğu hepimizce bilinmeli, bencil duygularla kendimizi korumak için uygun önlemlerin alınmasına gayret etmeliyiz. (Çağlar, 1981: 72-73).

11. Patolojik Yalan

Hiçbir avantajı olmadığı halde düşünülerek tasarlanmış yalanlar bu tip yalanlardır. Genellikle ergenlik çağının ilk yıllarında başlar ve tedavi edilmezse ömür boyu devam edebilir. Bu daha çok okuldan kaçma, evden kaçma ve hırsızlık ile sıkı sıkıya ilgili yalanlardır. Uygun bir inceleme yapılır gerekli tedbirler alınırsa düzeltilebilir. Yalnız bu yalanların nedenlerinin iyice etüd edilmesi oldukça ihtisas, bilgi ve tecrübe gerektiren bir iş olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Düzeltilmesi de kısa zamanda gerçekleşmeyebilir. Uzun zaman alan bir iş olduğu bilinmeli, başlanılan işlerin devam ettirilmesi gerekir. (Çağlar, 1981: 68).

Patolojik yalan, duygulanım (affective) bozukluğunun bir belirtisi olarak görülür. Aşağılık duygusu ve güç istemi, bazı patolojik yalanların temel nedenlerini oluştururlar.

Patolojik yalanda çocuk sevinçli ve kaygısız görülür, ki bu kaygısızlık dikkat çekicidir. Çocuk okulla ilgilenmez, aile içindeki olaylara kayıtsızdır, sosyal değişikliklerle yetinir, gerçek arkadaşlığı aramaz, yaşından aşağı görünür, davranışları oldukça çocuksudur, duygusal ve ahlâkî bakımdan olgunluğa ulaşmamıştır.

Çocukta yalanın alışılmamış sıklığı, sürekli hırsızlıkların ortaya çıkışı, alarma geçilmesi gereken durumlardır.

Patolojik yalanın gerçeğe benzerliği önemli özelliklerinden biridir. Çocuk inanılmak için yalan söyler ve bu amaçla önlemler alır. Yararsızlık da bir başka özelliktir. Bir kez uydurmak alışkanlık haline geldi mi, hiçbir yarar sağlamasa bile yinelenir. Bazen de çocuk ilginç olmak için yalan söyler.

Patolojik yalan üzücü, sıkıntı veren bir gerçeğin reddini belirtebilir, hattâ çatışma objesi hakkında olabilir. Örneğin, kardeşi daha fazla ilgi gören çocuk, kardeşinin hasta olduğunu ya da öldüğünü anlatabilir.

Patolojik yalan, duygulanımda bir gerilemenin ifadesidir.

Basit yalanla patolojik yalan arasındaki farklar şöyle özetlenebilir: Olağan yalancılıkta gerçek, bencilce bir sonuca varmak için bilerek saptırılır. Marazi yalancılıktaysa birey hiç olmazsa görünüşte çıkar peşinde değildir. Olmayacak şeyler anlatmak, olanı abartmak, hayret verici şeyler söyleyerek çevresindekilerin şaşkınlığını uyandırmak kendi içinde bir zevk vermektedir. Şiddetli aşağılık duygusu olanlar, söyledikleri sistemli yalanlarla bu duyguyu ödünleyip yatıştırmak isterler.

Bu yalanı belirlemek amacıyla yapılan psikolojik inceleme amacına ulaşırsa, bir yanda çatışma durumu ve duygulanım bozukluğunu, öte yanda bozukluktan itibaren patolojik yalan adı altında kendini gösteren belirtilerin nedenlerini saptamayı sağlar.

Sutter, konuyla ilgili bir gözlemini şöyle aktarır: «Arlette 10 yaş 5 aylık bir kız çocuğudur, özellikle yalan ve hırsızlık için bize getirilmiştir. 6 yaşında bir kız kardeşi, 19 aylık bir erkek kardeşi vardır. Genelde uysal, sessiz ve çekingendir. Dışa vurulmayan aşırı duygusallık (hiperemotivite) nedeniyle içe kapanıktır. Zihinsel düzeyi normaldir.

Bir yıl öncesine kadar büyükanne ve büyükbabasıyla yaşıyormuş. Anne babası yeni bir ev bulmuş, taşınırlarken okul değiştirmesin diye Arlette'i büyükanne ve büyükbabasının yanında bırakmışlar. O yıl okul dönemi ve tatili normal geçmiş.

Aynı yılın sonbaharında Arlette, yuvasına dönmeyi umut ederken, yine büyükanne ve büyükbabasının yanında kalması gerekince durum değişmiş. Okul başarısı düşmüş. Anne ve babasını ziyarete gidince bozuk paralar çalmaya başlamış. Baba kızgınlığını abartmalı boyutlarda göstermiş ve «hırsızın elleri yanar!» demiş. Korkutmak için Arlette'i karakola götürmüş ve Noel'de armağan almayacağını söylemiş.

Yalanlar diğer belirtilerle aynı zamanda belirmiş; bazıları kötü notları, hırsızlıkları gizleme, bazıları ise ilgi çekmek amacıyla söylenmekteymiş.

Arlette bize geldiğinde aile durumu değişmişti. Büyükbabasının ölümüyle Arlette ailesinin yanına dönmüştü. Mutlu görünüyor ve gülümseyordu, okul başarısı artmıştı.

Kişilik Testi (Thematic Apperception Test) sonuçları ortaya çıkardı. Çocuk karamsardı, güçlükler saplantı haline gelmişti. Ahlâki değerleri kabul ediyor, kendisini yargılayıp suçlayabiliyordu.

Arlette, kitap okuyan bir kadının yanına oturmuş, kollarında bebek tutan küçük bir kızı gösteren resmi şöyle yorumladı: “Bu, kızıyla annesi.” “Anne ne yapıyor?” “Bir öykü okuyor.” “Hangi öyküyü?” “Zavallı Blaise’ın öyküsünü, hep yalan söyleyen bir çocuk bu. Babası ona hep, Zavallı Blaise, diye bağırıyor, onu korku duyulan bir yere götürüyor. “Küçük kız ne yapıyor?” “Bebeğini kucığında tutuyor.” “Ne düşünüyor?” “Blaise’ın aslında dürüst bir çocuk olduğunu, ama hep suçlandığını, bu nedenle mutsuz olduğunu düşünüyor.”

Yalanların çoğu sosyal yalan çerçevesi içindedir; okuldaki başarısızlığını saklamak, küçük hırsızlıklarını gizlemek, ilgi görmek amacıyla söylenmektedir. Yalan söylemesinin nedeni, ailesi tarafından sevilmediğine inanması, evine dönmek istemesi, aile baskısı, sevilme isteği, mutluluk özlemidir. Arlette bu durumdan önce yalan söylemeye alışık değilmiş. Yalanın kötü bir şey olduğuna inanıyormuş. Tüm hırsızlık ve yalanları kırıklık duygusunu gidermek amacına yöneliktir. T.A.T.’yi yorumlarken, kendisini Blaise’la özdeşleştirir. Ona “zavallı” demesinin nedeni, kendisini acı çektirilen biri gibi görmesinden ileri gelmektedir. (Yavuzer, 1998: 265-267).

12. Propoganda Yalanları

Bunlar bazı politikacıların seçimler sırasında ve diğer zamanlarda seçmenlerine söyledikleri yalanlardır (Çağlar, 1981: 74)

13. Şartlı Yalanlar

Doktorlar, psikologlar, psikanalistler tedavi ve yardım etmek durumunda olduğu kimselerin durumlarının düzeltilmesine destek olacağına inandığı hususları değişik şekilde, kasden değiştirerek anlatırlar. Bir trafik kazasında yaralanmış ve şoke olmuş bir kişiye yaşama gücünü artıracak, korkusunu hafifletecek birçok şeyler gerçekten farklı olarak verilecektir. Yakınlarını kaybetmiş bir kişiyi yeni duruma alıştırmak için ona gerçek durum anlatılmayabilir.

Dost ve arkadaşlıkların zedelenmesi halinde yeniden tesisi sırasında aracılar, duyduklarını bildiklerini değişik şekilde sunarlar. Hele karıkoca ilişkilerinin düzeltilmesinde aracılık yapan iyi ve dürüst kişilerin olumlu ilişkiler kurmasına yardım etmektedir. Veya kişiyi yeni duruma alıştırmak kendine zararlı olacak etkilere korumak amacını güder. (Çağlar, 1981: 74).

Çocuk Yalan Söylemeyi Nasıl Öğrenir?

Görünürde yalan tam anlamıyla yalan olmasa bile, çocuğa ilk yalan söyleme yolunu öğretir. Bu bir hazırlık, bir yalan tohumudur.

7 yaş sonrasında uydurmalar uzun süre semboller, fantaziler şeklinde görülür. Bu dönemde çocuk kendini çok uzun düşlere kaptırır; güçlü, kahraman, çok beğenilen biri ya da umutsuzluk içinde ve mutsuz biridir.

Çocuğa yalanı öğreten ikinci yol, taklittir. İlk önce diğer çocukları taklit eden çocuk, hemen sonra yalanın onlara bazı olanak ve avantajlar sağladığını saptar. Bir de buna arkadaşlarının, “Benim gibi yapamıyorsun, çünkü korkuyorsun”, ya da, “Gerçeği söylemekle hata ediyorsun” türünden yönlendirmeleri eklenir. Böylece çocuk yaptığı bir hatada kendini masum gösterip cezadan kurtulmasını öğrenmiş olur.

Yetişkinleri taklit de çocuğu yalana iten bir başka etkidir. Yetişkinler kendi aralarında ve daha da önemlisi, çocuklara yalan söylerler. Bunun da ötesinde yetişkinler, bazen çocuğun yalan söylemesini isterler, örneğin, “Dün evdeydik diyeceksin,” ya da, “Bunu yaptığımı babana söylemeyeceksin,” gibi tembihlerde çocuğu yalana iterler.

Yalan söylemenin empoze edilişi açık bir şekilde olmayabilir, örnek olma da bir tür telkindir, örneğin, istemediği bir yere gitmemek için başının ağrıdığını bahane eden anne, sofrada çocuğuna ellerini yıkayıp yıkamadığını sorduğunda, çocuk yemeğe başlamak için olumlu yanıt verecektir. Bundan sonra her durumda isteğine uygun yanıt arayacak ve bundan suçluluk duymayacaktır.

eden anne, sofrada çocuğuna ellerini yıkayıp yıkamadığını sorduğunda, çocuk yemeğe başlamak için olumlu yanıt verecektir. Bundan sonra her durumda isteğine uygun yanıt arayacak ve bundan suçluluk duymayacaktır.

7 yaş öncesinde çocuğun sınıflandırma yapma yeteneği olmadığına işaret etmiştik. Ancak bu yaştan sonra çocuk, "Tüm yetişkinler yalan söylüyor, demek ki, yalan bana dendiği gibi kınanan bir davranış değilmiş," gibi bir mantık yürütebilir.

Yalana yol açan bir başka olay, suçu çocuğa baskıyla kabul ettirmektir. Gilbert Robin'in örneği şöyle: Anne şeker kutusunu bulamaz ve kızını almakla suçlayarak: "Sen yaptın, biliyorum, itiraf edersen cezalandırmayacağım!" der. Sonunda çocuk, suçu kabul etmek zorunda kalır. Birkaç gün sonra kutu bulununca şaşırان annesine kız şöyle der: "Sen hep gerçeği söyle diyordun, ben de senin "evet" yanıtından hoşnut kalacağını düşündüm." (Yavuzer, 1998:267-268).

Yalan Söylemenin Nedenleri

Zihinsel düzeyi düşük çocukların gerçeğe çok aykırı yalanlar söyledikleri, buna karşılık normal ve üstün zekâya sahip olanlarınsa, mantığa daha uygun yalanlar söyledikleri ve ayrıntılı öyküler uydurdukları saptanmıştır.

Aileye bağlılık, dayanışma, verilmiş söze saygı gibi durumlar yalan söylemeye neden olabilir. Örneğin, 10 yaşındaki bir, kız çocuğu, karnelerin alındığı gün, anne ve babasına karnelerin verilmediğini söyler. Oysa karnesi kötü olduğu için anne babasının ona kızmayacağını ve onu kınamayacağını çok iyi bilir. Ama yalnızca annesini üzmemek kaygısı içindedir, çünkü iyi bir karne getireceğine söz vermiştir.

Çocuk çekingenlikle de yalan söyleyebilir. Bu tip yalanın oluşumunda heyecana kapılma önemli rol oynar. Güçlü bir belleğe sahip bir çocuk, bir gün anne babasının konukları önünde şiir okuması isteğine: “Unuttum,” karşılığını verir. Şiiri çok iyi anımsamasına karşın, topluluk karşısında okumaya cesareti yoktur. Çekingenlik çoğu kez çocuğun hatasını itiraf etmesini engeller ve ceza kaygısından daha güçlüdür.

Bazen de çocuk kendisine fazla karışılması nedeniyle yalan söyler. Bu durumda hata yetişkindedir. Eğitici çocuğun dünyasına ait her şeyi öğrenmek ister. Bu davranış çocuğa zayıflığıyla alay edilmiş izlenimini verir. Kendince karşılık vermek için yalandan yararlanır, örneğin, ikide bir kardeşini sevip sevmediği sorulan çocuk, aslında kardeşini sevdiği halde: “Sevmiyorum,” yanıtını verebilir.

Bunun yanı sıra, iyi gelişmemiş ahlak bilinci ve grup içinde statü kaybetme endişesi bazen çocuğa içinde bulunduğu bazı durumları utanç verici gibi gösterebilir, örneğin, ailenin fakirliği, cinsel konular üzerine bilgi eksikliği gibi. Çocuk bu durumda ailesini geçim sıkıntısı yokmuş gibi tanıtır, cinsel konuların kendisi için sır olmadığını söyler.

Suçlu çocuklar üzerinde gerçekleştirdiğimiz araştırma sonuçlarımıza bakıldığında, yalan ölçeği açısından suçlu denek grubunun suçsuz kontrol grubuna göre daha yüksek bir ortalama tutturduğu görülmüştür. Bu da bize suçlu gençlerin suçlu olmayanlara oranla daha fazla yalan söyleme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Yavuzer, 1998: 268- 269).

Yalanla Mücadele Nasıl Olmalı

Çocuğun yalan söylemesiyle etkili bir mücadele için öncelikle yalanın ne tür olduğu bilinmelidir. İncelediğimiz yalan tipleri arasındaki farklar iyice görülmeli ve yalandan çok, buna neden olan psikolojik faktörler ele alınmalıdır.

Küçük çocuğun “sözde” yalanları ahlâki bir hata gibi görülmemelidir. Böyle bir davranış karşısında değer yargılarını anlatmak ya da kızgınlıkla cezalandırmak yanlış olur. Önceden çocuğa doğru söylemenin övülmeye değer bir davranış olduğu anlatılmalıdır.

Yetişkinler çocuğa iyi birer örnek olmalı ve davranışlarında, çocuklarında görmek istemedikleri hatalara yer vermemelidirler.

Patolojik yalan karşısında hem psikolojik durum, hem de eğitsel etkenler üzerinde durulması gerekir, öncelikle nöro-biyolojik muayene yapılmalıdır, örneğin, iç salgı bezlerinin işlevleri, metabolik düzensizlikler, ansefalik bozukluklar araştırılmalıdır. Bunun yanı sıra, yeniden eğitime başvurulmalıdır. Uzun ve düzenli bir yeniden eğitim çok iyi sonuç verir. Eğitimsel girişimler psiko-motor bozuklukların ve konuşma güçlüklerinin düzeltilmesiyle birleştirilmelidir.

Sık sık ne yaptıkları ya da ne gördükleri çocuklara anlattırılmalı, çeşitli bahanelerle davranışlarının nedenleri ve hataları sorulmalıdır. Artık yalan söylemedikleri saptanınca, yeniden eğitimde doğruyu söylemenin gerekliliği

lerinde durulmalıdır. Aşırı duygusal (hiperemotive) çocuğun kaygı ve çekingenlik
zünden yalan söylemesi nedeniyle ona güven verilmeli, öfke ve kınama
pkilerinden kaçınılmalıdır.

Oluşmuş bir yalan karşısında mücadele, kötünün iyisini yapmaktan başka bir
ey değildir. Yalan söyleme davranışını iyileştirmek önlemekten daha zordur, önemli
lan, çocuğu yalana itecek durumlara meydan vermemektir.

Çocuklarının kendileriyle birlikte ya da kendi yerlerine yalan söylemelerini
steyen ailelerin sayısı, ne yazık ki, az değildir. Bunlar, davranışlarının sonuçlarını
tüçümser, haklı nedenler gösterirler, hattâ bununla eğlenirler. Çoğunlukla yalan
öyle bir örnekten kaynaklanır.

Yalanın engellenme biçimi çocukta gerilim yaratabilir. Aşırı kızgınlık,
çocuğun yalanını engellemek açısından olumsuz bir davranıştır. Bu yolla yaratılan
suçluluk duygusu, çocuğu yalandan uzaklaştıracak yerde, daha çok yaklaştırır.

Genelde yalan bir hata gibi görülür ve suçluluk duygusu itirafla son bulur.
Çocuğun itiraf etmesine yardımcı olmalıdır. Ancak çocuğu kendisi ve çevresiyle
banştırmazsa, itirafın değeri yoktur.

Yalan söyleyen çocuk bu mücadeleyi anlamalı, onun iyiliği için böyle
davranıldığını bilmelidir. Burada bir güç gösterisi değil, yardım sözkonusu olmalı ve
ona güven vermelidir.

Yalan, kişiliğin bir eksikliği, bencillğe ve kolaycılığa doğru bir çıkış, bireyi
diğer insanlardan soyutlayıcı bir kendini reddetmedir. Yalanla mücadele yeterli

değildir, aynı zamanda dürüstlük, açık yüreklilik içtenlik ve sevgi için de savaşım verilmelidir. Bunlar bireye denge ve mutluluk getirirler.

Kısaca, yalancılık olayı çevresel ilişkilerle birlikte ele alınmalıdır. Önce çocukta yalancılığın gelişmesini kolaylaştıran nedenlerin bulunması gerekir. Sonra da aile çevresiyle işbirliği yapıp, çocuğa doğruluğun yararları, getireceği haz ve avantajlar elle tutulur biçimde öğretilmelidir. (Yavuzer, 1998: 269-271).

Yalanın Düzeltilme Yolları

Yalanın bütün türleri düzeltilebilir denebilir. Yalnız bunun için istenilen şeylerin dikkat ve titizlikle uygulanması gerekir. Bu önerileri Orhan Çağlar Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi adlı kitabında şöyle sıralar.

1. Ana baba, öğretmen ve eğitimciler yalan söylemekten şiddetle sakınız. Ana babalar, öğretmenler, çocuk ve gencin çevresindeki insanlar ne kadar dürüst olurlarsa o nisbette yetiştirdiklerimiz de dürüst olacaktır.
2. Çocuklar ve gençler istemediğimiz tepki, davranış ve tutumlar gösterdikleri zaman mümkün olduğu kadar yumuşak, toleransla hareket ediniz. Onları bazan bilerek, bazan bilmeden yaptıkları istenmeyen davranışlarından dolayı şiddetle cezalandırmak yolunu tutmayınız.
3. Çocuklar ve gençlerden yapamayacakları şeyler istemeyelim ve beklemeyelim. Onları bilhassa yeteneklerinin, ötesinde başarı göstermeye zorlamayalım.
4. Küçük çocuklar yalan söyledikleri zaman onu cezalandırmayalım. Yalanları karşısında hiddet, üzüntü, sıkıntı nöbederi gösterebilir. Bunu bir doğal olaymış gibi görelim. Çocuğun yaş durumu, niçin yalan söylediğini inceleyip, sebepleri görmeye çalışalım. Gerekiyorsa çocukla bunu açıkça görüşelim.
5. Fazla baskılardan sakıyalım. Olmayacak tehditler koymayalım. Her alanda çocukların ve gençlerin davranışları için koyduğumuz normların sınırları kesin

olmasın. Çocuğun, yaş, cinsiyet ve çevre şartlarına göre esnek ve tolerans sınırları bulunsun. Bu sınırlar içinde hareket etmek serbestisi verelim. Koyduğumuz kurallar onun yaşamını fazla sınırlamasın.

6. Çocuklar ve gençlerle birçok şeyleri, değişiklikleri konuşmaya ve tartışmaya hazır olunuz. İsteklerini, sıkıntılarını, kaygı ve endişelerini rahatça dinlemeye ve çözüm yolları bulmada yardımcı olmaya hazır olduğunuzu hissettirin.

7. Çocuklarınızın, bedeni, zihni, sosyal gücünü, duygusal ve sosyal özelliklerini, ilgilerini ve isteklerini dikkatle inceleyin ve gerçekçi bir gözle tanıyınız. İsteklerinizi, ondan beklentilerinizi mümkün olduğu kadar çocuğun durumu ve özelliklerine uydurunuz.

8. Çocuklarınızı başka çocuklarınızla mukayese etmeyiniz. Öğretmen iseniz her çocuğu kendi nefsi ile mukayese ediniz. Olduğu gibi kabul ediniz. Her bireyin sahip olduğu nitelikler ayırdır, insanları birbirleriyle kıyaslayıp kıskançlık tohumlarını ekmeyiniz. Ana babanın bütün çocukları aynı derecede sevmesi, kabul göstermesi yaratılışındaki farklı özelliklerinden dolayı çocuklarını üzecek durumlar yaratmaması gerekir.

Öğretmenler sınıftaki bütün öğrencilerin öğretmenidir. Bütün çocukları aynı derecede sevmesi, herkesin özel durumuna karşı aynı ilgi ve duyarlılığı göstermesi gerekir. Öğrencilere ayrıcalık ilgi gösterilmesi çocuklar arasında kıskançlığı tahrik eder. Çok sevilenleri gözden düşürücü davranışlara teşvik eder.

9. Çocuklara hiçbir surette yalan söylemelerini tavsiye etmeyiniz. Hele ana baba olarak dostlarınızla, yakınlarınızla olan ilişkilerinizde çocuklara yalan söyleterek onları araç olarak kullanmayınız. Daima gerçeği söylemelerini temin ediniz.

10. Çocukları yalanlarından dolayı, sizin teşvik ederek söylediğiniz yalanlarından dolayı mükafatlandırmayınız. Onlara sizin yalanlarınızın mühürdarı oldukları için çeşitli avantajlar sağlamayınız. Hele bir öğretmen olarak tahkikat konusu bir durum ortaya çıktığında öğrencilerinizi bir kenara, evinize veya öğretmen odasına çekerek gerçek dışı beyanlarda bulunmasına asla tevessül etmeyiniz. Çocukların ve gençlerin en büyük yıkıcısı olan uydurmalarıyla kendinizi korumak yoluna sapmayınız. Bunun size sağlayacağı geçici bir zafer, toplumun yıkılmasında bir dinamit olarak gelişecektir.

11. Çocuklarınız ve gençler önünde büyüklerin yalanlarını, nekadar yalancı ve yalan dolanla mevki sahibi olduklarını tartışmayınız. Bu onlarda yalancılığı bir yükselme yolu olarak görmelerine ve yalanın her zaman, her seviyede insanlara hoş görünmek bir yarar sağlamak için kullanılan etkili bir araç olarak kullanılmasını teşvik edecektir.

12. Analar, babalar, öğretmenler, çocuklarınıza örnek olunuz. Onların takip etmesini istediğiniz yolu önce siz açınız. Eğer çocuklarınız, öğrencileriniz sizi aldatıyorlarsa önce kabahati sizde, anne, baba ve çocuğun ilişki kurduğu yakın çevresin-dekilerde arayınız. Orada düzeltilmesi gereken çok şey bulacak, ayıklanması gereken çok baldıran otu bulacak ve ayıklayacaksınız. Yetişen genç nesil bizlerin eseridir. Eserimizdeki kusurlar eserin sahipleri, yapıcılar, şekil vericileri olan bizlere ait olacaktır. (Çağlar, 1981: 74).

MASTÜRBASYON -İSTİMNA- YAPAN ÇOCUKLAR

Mastürbasyon için onanisme, istimna terimleri kullanılmaktadır. Mastürbasyon, "bir kişinin cinsel arzularını kendi üzerinde doyumluğa kavuşturulması için el ve başka bir araçla zevk alma" faaliyetleridir. Genellikle mastürbasyon el ile yapılır. Cinsel organlar çeşitli kaygan ve yağlı maddeler sürülmek suretiyle el ile tahrik edilir ve cinsel haz duyulur. Ergenlik devrinde erkek çocuklarda kız çocuklardan daha sık raslanan bir alışkanlıktır.

Mastürbasyona karşı çeşitli devirlerde çeşitli toplumlar farklı tavır ve davranış geliştirmişlerdir. Kısaca bir tarihe bakıldığında, eski Yunanlıların mastürbasyonu tabii bir ihtiyacın, açlığın giderilmesi gibi normal bir etkinlik saymışlardır. Diyojenin Atina sokaklarında en kalabalık yerlerde mastürbasyon yaptığı görülmüştür.

Bazı düşünürler mastürbasyonu serbest cinsel temas yapamayan kadınlar, esirler, mahkumlar, sakatlar için bir normal cinsel faaliyet şekli olarak düşünmüşlerdir. Hristiyanlıkta mastubasyon yasaklanmıştır. Müslümanlıkta da biraz daha sert yasaklar göze çarpmakta mastürbasyon yapanların öldükten sonra büyük ceza göreceği söylenmektedir. Birçok düşünürler ve tıp mensupları çok yakın zamanlara kadar mastürbasyonun birçok bedeni ve ruhi hastalıklara neden olduğunu ileri sürecek kadar ileri gitmişler, aşırı masturbasyon yapan psikopatları da bunun sonucu geliştirilmiş bir hastalık durumu olarak örnek vermişlerdir.

Çocuklar mastürbasyona ne zaman başlar konusu son zamanlarda bu konuda ilgililerin araştırma konusu olmuştur. Çünkü birçok bilim adamları mastürbasyonu bir ergenlik (puberty) yaşının kusuru sayarlar. Ve çocukların mastürbasyona 13-15 yaşları arasında başladığını sanırlar. Son zamanlarda bu konuda birçok araştırmalar yapılmıştır. Bilhassa çocukları inceleyen klinikler de çok güvenilir incelemeler yapılmıştır. Bunlardan G.F.Still'in kliniğinde inceleme yaptığı 25 çocuktan 22 sinin mastürbasyona alıştıkları zaman çocukların iki yaşından küçük olduklarını ortaya koymuştur. Delmas kliniğine getirilen 7 yaşından küçük minik bir kızın günde 10-15 defa mastürbasyon yaptığını anlatmışlar. Fuchs'un hastalarından biri kendisinin iki yaşında dadısı tarafından sürtüşme suretile mastürbasyona alıştırıldığını anlatmıştır.

Kraft Ebing çok meşhur ve tutunmuş "Psychopathia Sexualis" adlı eserinde çocukların çok erken yaşlarda mastürbasyona başladığı bir vaka olan 8 yaşındaki kızın dört seneden beri mastürbasyonu alışkanlık haline getirdiğini anlatır ve bunu nöro-psikopatik bir yapıya bağlar.

Steckel mastürbasyonu beşiğe kadar götürür. Çocukların meme emmelerini kundakları açılınca bacaklarını açarak cinsi uzuvlarını yaymaktan zevk almalarını bir

çeşit mastürbasyon olarak sayar. Cinsi hayat doğumla başlar ölümle biter der. Hatta bazı bilginler fetüs devrinde cinsel haz olduğunu kabul ederler. Henoch küçük çocukların sallanmalarını, bedenlerin üst kısımlarını ileri geri oynatmalarını mastürbasyon olarak görür.

Bütün bunlar gösteriyor ki mastürbasyon çok erken yaşlarda başlayan ve çocukların kendi bedenlerinde cinsel doygunluk elde ettikleri bir etkinlik olarak kabul edilmektedir. Ancak ilk çocukluk yıllarında görülen mastürbasyon hareketleri kız çocuklarda erkek çocuklardan sık görülmektedir. Ancak ergenlik mastürbasyonlarında bu erkeklerde daha sık rastlanan bir cinsel faaliyet olmaktadır.

Erkek ve kızlar arasında mastürbasyonu inceleyen Katgherin Davis erkek çocuklarda % 29,9'unun 11 yaşına kadar mastürbasyonu denediklerini ve aynı yaşta kız çocukların ise % 49,1'inin istimnayı denemiş olduklarını ileri sürmüştür. Fakat 11-14 yaş arasında masturbasyon yapan erkek çocukların oranı kız çocuklardan çok yüksek olduğunu, yetişkinlik yıllarında ise kadınların erkeklerden çok masturbasyon yaptıklarını ortaya koymuştur.

Başlangıçta erkek çocukların sex organlarının sertleşmesi kendiliğinden olan ve sık sık vuku bulan bir şeydir. Ereksiyonu-sertleşmeyi müteakip sex organları ile oynamaya başlar. Bu genital organlara el ile dokunmak seksüel bakımdan en hassas organ olan peniste bazı hazlar oluşturur. Bu haz duyma ile sex organına dokunma arasında bir birleşme olur ve çocuk bunu sık sık tekrar etmeye başlar. Bunun yalnız çocuk değil maalesef bazı ana babalar da, çocuklara bakan bakıcılar da maksatsız olarak yaparlar. Çocukların seks organları ile dokunmak suretiyle oynarlar. Çocukların bazan kaba etlerine (baldırlarına) onları teskin etmek ve sevmek için vururlar. Bunlar çocukta haz tevhit eder. Çocukların, erkek ve kızların genital organlarında kaşınma ile ilgili bazı rahatsızlıklar görüldüğü hallerde, idrardan mütevellit yanmalarda, kızartılar tedavi edilirken o kısımları vazelin, çocuk kremleri

ile yağlamak ve ovalamak çocuklarda büyük hazlarla birleştirilebilir. Aynı şeyleri çocuk tekrar tekrar isteyebilir. Çocuklukta mastürbasyonun tesadüfen dokunma ve dokunmanın yarattığı haz sonucu oluşan bir alışkanlık olduğunu düşünenler vardır.

Birçok yazarlara göre dar elbiseler çocukların genital organlarına sıkı sıkıya temas ederek sürtünmekte ve haz tevlit etmektedir. Bilhassa kız çocuklara giydirilen dar iç çamaşırları ve ipekli kumaşlar bu sürtünmeden oluşan hazzı daha da belirgin hale getirmektedir. Çocukların genital organlarının kirli bırakılmaları ve kaşıntılara neden olarak kaşınırken aynı hassasiyet ve haz ile ilişki kurulmaktadır. Bazan çocukların büyük ve küçük aptesten sonra sabunla temizlenmesi sırasında aynı haz duyulmakta ve çocukta bu haz arama hareketi tekrar edilmek suretiyle alışkanlık haline getirilmektedir.

Kinsey'in inceleme ve gözlemlerinden aldığı sonuçlara göre 5 aylık erkek çocuklarda orgasm olmakta ve bu yetişkinlerdeki gibi haz tevlit etmektedir. Ancak çocuklarda bir meni akması olmamaktadır. Bu davranış penisin belirgin ve farklı atışları, kalça ve karında belirli hareketler, vücut hareketleri, duygusal kapasitede açık bir değişiklik, adelelerde son bir gerilim ve iltihaçla karışık bir gevşeme ve makatta bir gevşeme ile karışık bir hareket şeklinde görülmektedir. Bu sırada çocukta dış uyaranlara karşı duyarsızlık ve sükûnet içindedir. Bu gittikçe artan sertleşmeden sonra bir rahatlık takip etmektedir. Kinsey'in 16 yaştan küçük çocuklar üzerinde yaptığı gözlemlerde bunu görmüş ve tipik orgasm (halvet) halinin 7 çocukta olduğunu saptamıştır.

Still'e göre mastürbasyon bazı çocuklarda hayatın ilk haftasında başlamaktadır. Still gözlemleri sırasında çocukların mastürbasyon olarak nitelendirdiği fiil esnasında kalçaları birbirine sıkıca sürdüklerini, vücuda karşı yastıkları sürterek ovduklarını, yahut el hareketi ile sürtme ve ovma yaptıklarını gözlemiştir. 6 aylık bir bebeğin sırtüstü yatarak bacaklarını sıkıca birbirine

sarmalayarak, vücudu ileri geri götürüp getirmek suretiyle mastürbasyon yaptığını gözlemiştir. Mastürbasyonda aktif safhanın bir, iki dakikada sona erdiğini, sona ererken çocuğun heyecanlı bir görünüşe sahip olduğunu ve hırıltı çıkardığını görmüştür. Çocuğun bakışlarını bir noktaya fikse ettiğini ve dondurduğunu, bu anda rahatsız edilse son derece sıkıldığını izlemiştir. Fiil sonunda bazı çocukların son derece dinlenmiş, rahatlığa kavuştuğu ve bazı çocukların ise son derece yorgun düşerek derin bir uykuya daldıkları saptanmıştır.

O. Çağlara göre erken mastürbasyon hali görülen çocukların bu davranışları alışkanlık haline getirilmeden düzeltilebilir. Bunun için ana baba ve çocuk bakıcıları şunlara dikkat etmelidir.

- a. Çocukların azarlanması çırpıştırılması ve bu halde utanma gibi davranışlar bu çocuklarla çalışanlarda görülmektedir.
- b. Çocukta bazı bedeni faaliyet sınırlandırmaları yararlı olabilir.
- c. Çocuk bacaklarını birbirine sürterek mastürbasyon yapıyorsa bu çocuğun bacakları arasına bez koymak bilhassa kalın bez koymak uygun olacaktır. Çünkü bu hallerde çocuğun, bacaklarının tutulması yararlı olur.
- d. Çocukların böyle hallerde gevşekçe karyola ve beşiğe bağlanması yararlı olabilir.
- e. Çocuklara sıkı elbiseler giydirmemek, genital organları ile lüzumsuz olur olmaz oynayıp haz tevlit etmemelidir. Onları temizlerken çok dikkatli olmalı genital organları ile oynamamalı.
- f. Çocuk serbest kaldığı zaman onu cezbedecek çeşitli, yaş seviyesine uygun oyuncaklar sağlanarak onlarla oynaması temin edilmelidir.
- g. Seks gerilimlerini azaltmaya yarayan Benzedrine, Phenu-bardital ve Benadryl belki doktorun tavsiye etmesi şartı ile, onun tavsiye edeceği dozlarda verilmesi çok yararlı olabilir.

Çok küçük yaş çocuklarda görülen bu alışkanlıkların yukarıda yazılı önlemlerle önüne geçilmesi kronik bir alışkanlık olmasını önleyecektir. (Çağlar, 1981: 143-147).

Çocuklarda Mastürbasyon

Erken çocuklukta, yani bebeklikte, çocuklukta ve bulûğ devrinde görülen mastürbasyonların hem başlamaları hem fiilin yapılması ve hemde düzeltilmesi için alınacak önlemlerde farklılıklar vardır. Bunun için mastürbasyonu üç devrede görmek ve incelemek uygun görülmüştür.

İlk, küçük çocukluktan ergenlik çağına kadar çocuklarda mastürbasyon, genellikle ilk çocuklukta kazanılan alışkanlıkların bir devamı ve buna ek olarak bazı nedenlerle başlar. Bu devrede çocuğu mastürbasyon yapmaya iten nedenleri aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür:

- a. Çocuklara dar ve bilhassa ipekli kumaştan yapılmış iç çamaşırları giydirmek suretile sürtünme sonucu genital organlarda haz tevlit eden durumlar yaratmak, çocuğun bu fiile başlamasına hazırlık olabilir.
- b. Kızlarda vagina.(döl yatağı) akıntısı, kız ve erkeklerde barsak kurtları ve solucanların oluşu bilhassa makattan çıkar ken kaşıntı yapması sonucu dokunmaların, kaşınmaların çocuklarda haz yaratması.
- c. Çocukların çocuk bahçelerinde kum havuzuna kaymaları için yapılmış kaydıraklar üzerinde kaymaları, kar üzerinde alta hiçbirşey almadan, hiçbir şey üzerine oturmadan aşağı doğru kaymalar.
- d. Salıncaklarda fazla şekilde sallanmalar çocuklarda bir haz konusu ve aracı olabilir ve çocukların bu işe başlamalarına neden olabilir.
- e. Çocuklara küçük yaşlarda önden cepli pantolon giydirmeler.
- f. Bunu bilmeyen, çocukların bilen çocuklarla arkadaşlık etmeleri ve bilenler tarafından mastürbasyon yapmaya teşvik edilip nasıl yapıldığını öğretmek ve müşterek mastürbasyonlar yapılması.
- g. Çocukların apış aralarında oluşan kaşıntılar ve devamlı kaşınmalar.

h. Çocukların büyükler tarafından -bilhassa evde bakıcı olan ailelerde- bu davranışa alıştırılmaları, cinsel organları ile oynamak suretile onlarda bu alışkanlıkların ortaya çıkmasına neden olabilir.

i. Bilhassa kırsal bölgelerde sık sık hayvana binmek zorunda olan çocukların semerli ve çerkez eğerli hayvana binerek yolculuk yapmaları sırasında sürtünmenin yarattığı haz, çocuklarda ilk uyarıcı olup bu alışkanlığı geliştirmektedir. Hatta bu hazzı almış çocukların daha büyük bir insan kucağında hayvana binmeyi reddettikleri ve yalnız daha önceden çocukluk orgasm hallerinin bu çocuklarda sık sık görüldüğü, orgasm haline yaklaşan çocukları hayvandan indirmeye teşebbüs edildiğinde şiddetle karşı koyduğu görülmektedir. Bu her iki cinste de oluşabilen bir nedendir.

Prof. Dr. Mazhar Osman Uzman kitabında bu şekilde masturbasyona başlayan ve evlilik hayatında da bu yolla tatmin olmayı eşine tercih eden ve hatta bu yolla cinsel doygunluğa kavuşabilen hastalardan bahseder.

Mastürbasyon genellikle gizlice yapılır. Çocuk bunu ya yatağa girdiği zaman yahutta gizli yerlere çekilerek, karanlık bodrumlarda, okul ve evin tuvaletinde veyahutta herhangi bir görünmez vadiye giderek yaparlar. Başiboş bırakılmış çocukların civar ormanlara, pınar başı, deniz kenarı ve dere içine giderek bazan grupça bu fiili yaptıkları görülür. Hele bu alışkanlığın istenmeyen ayıp birşey olduğunu öğrendikten sonra tamamen yalnız bir yere çekilerek anne, baba ve yakın arkadaşlarından da gizlemek suretiyle bu işi yaparlar. Genellikle bunu alışkanlık haline getirmiş çocuklar bu fiillerini günde birkaç defa yaparlar. Bilhassa sinemalarda, yazın deniz kenarlarında, yalnız kaldıkları zaman odalarında çeşitli resimlere bakarak masturbasyon yapmayı devam ettirirler.

Genel olarak kronik hale gelmeyen mastürbasyonlar için endişe etmemek gerekir. Ancak bu çocuğun sağlığını bozacak, genital organlarında bazı belirtiler görülecek hale gelmişse çok dikkatle üzerinle durmak uygun olacaktır. Çünkü birkaç

deneme yapmış çocuk bunu kendiliğinden terk edebilir. Fakat fark ettirmeden bazı önlemler almak şartı ile. Bu bilhassa çok sık mastürbasyon yapan çocuklarda arasıra idrar rahatsızlıkları, sık sık idrara çıkma ve idrara cerahat karışması gibi haller görülebilir. Bu aşırı derecede yapıldığı takdirde moral ve duygusal gelişimi etkiler, zararlı bazı sonuçlar çıkarabilir. Bilhassa kendine olan saygısını, güvenini kaybedecek, suçluluk duygusu hissedecek şekilde gelişmişse çocuk için zararlı olabilir. Bunun sonucu olarak çocuk yalnız kalmayı ister, daima yorgunluk hisseder, etkin olmak istemez, çeşitli etkinliklerle ilgilenmez, dikkati dağılabilir. Çocuk bilhassa durumun tehlikeli olduğunu öğrenince veya mastürbasyon hakkında mübalâğalı şekilde bilgiler almışsa bu durum çok artar ve zararlı olabilir. Genellikle mastürbasyonun zararları çocuklara çok mübalâğalı ve yanlış bilgiler vermek sureti ile engel olma yolu tutulur, ama bunu alışkanlık haline getiren çocuklarda bu yıkıcı etkiler yapar.

Erken çocukluk ve ergenlik mastürbasyonları arasında kalan bu mastürbasyon halinin önlenmesi için alınacak özel önlemler neler olabilir burada kısaca değinelim. Önce erken çocukluk devrinde alınan bütün önlemlerin alınması gerekir. Bunları burada tekrar edilmeyecektir. Bunlara ek olarak alınacak önlemleri aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür:

- a. Çocuklara, kız ve erkek, dar pantolon giydirmemelidir. Bilhassa pantolona cep yaptırmamak yararlı olabilir. Hele modaya uymanın hatırı için ön cep yaptırmamalıdır. Çünkü çocuk her elini koyuşta cinsel organları ile oynamak olanağını bulacak bu haz ile birleşince devamlı olarak aynı hareketi yapmasına neden olacaktır.
- b. Çocukları çocuk bahçelerindeki salıncaklarda uzun müddet sallanmamalıdır ve kaydıraklarda sürtünmeden haz duyacak şekil ve sürede kaymasına engel olunmalıdır.
- c. Çocukların gizli yerlerde, dar, karanlık yerlerde oynamasına müsaade edilmemelidir. Yalnız kalmasına, odasını arkadan kilitleyip saatlerce orada olmasına uygun şekilde ve yöntemlerle mani olunmalıdır.

- d. Çocukların akranları ile kontrolsüz bir yere gitmelerine ve böyle gruplarda bulunmasına engel olunmalıdır. Yahutta bu gruplar ilgili ve iyi alışkanlıklara sahip ana babalar veya yetişkinler tarafından kontrol edilmelidir. Artık ben kurtuldum diyerek bir oh çekip rahat nefes alarak çocuğu daima dışarı arkadaşları, akranları veya daha ileri yaşlardaki kız ve erkekler arasına atıp keyfine bakarsan çocuğun hergün ne öğrendiğini, arkadaşları tarafından ne kadar kötü alışkanlıklara sahip olduğunu bilemez ve ateş bacayı sardıktan sonra dizlerini döğebilirsın. Çocuğun artık oynayabiliyor birkaç kilo metre gidiyor diye salıvermek bu alışkanlıkları kazanmanın kucağına atmak olabilir. Bilhassa kendinden büyük çocukların böyle küçük çocukları, kendinden daha küçük tecrübesiz olanları bu yola teşvik ettikleri sık sık görülen vakalardır. (Hele Ankara'nın kenar mahalleleri vadi kenarında kurulmuş evlerin dere içlerine salıverilmiş çocukların neler yaptıklarını anne babalar bir göreceksın hayretten dillerini dışarı çıkaracak ve ana baba olduklarından utanacak çocukların birbirlerine neler öğrettiklerini gözleriyle görecektir). Çocukları kontrollü olarak serbest bırakmak gereklidir.
- e. Çocukların birçok çeşitli mekanik sınırlamalara tabi tutulması denenmelidir. Bu çocuklarda hüsrana ve gücenmelere neden olabilir. Fakat ihtilaf çıkarmayacak şekilde bazı sınıflandırmalar uygulanmalıdır.
- h. Çocuklara uygun tuvalet alışkanlıkları ve temizlenme alışkanlıkları verilmelidir. Çocuklara çeşitli sosyal faaliyetler, hazırlanmalı ve aktif katılımları sağlanmalıdır. Çocuklar diğeri ile işbirliğine ve kendi nefsi ile daha iyi ve başarılı olmada yarışa çıkarılmalıdırlar. Bu onun daha iyi şeylerden hoşlanmasını sağlayacak ve alışkanlığı terketmesine kendisinin çaba göstermesine yardım edecektir.
- i. Çocuklar mümkün olduğu kadar aşırı olmayacak şekilde fiziki etkinliklere sevkedilmeli ve yorgun düşürülmelidir. Hemen yatağı gider gitmez uyumaya başlaması sağlanmalı, masturbasyon yapmaya zaman ve enerji bırakılmamalıdır.
- j. Çocuklara sabahleyin uyanır uyanmaz yataktan kalkma alışkanlıkları kazandırılmalıdır. Çocuğun hayal kurarak bu fiile teşebbüsü bu yolla önlenabilir. Çünkü uyanık olduğu zaman sabahın ilk saatlerinde çocuklar daha dinçtir, enerjiktir. Bilhassa gördükleri rüyalar da vardır. Ondan da etkilenirler. Bu suretle erotik hayaller kurmasına mani olmak mümkün olmaktadır.

k. Çocukta görülen kaşıntılı rahatsızlıklar ve barsak kurtları ile ilgili rahatsızlıklar için önlem alınmalıdır. Genital organların temiz ve sağlıklı olmasına bilhassa dikkat etmelidir.

1. Çocuğa mastürbasyonun bir küçük çocukluk alışkanlığı olduğu anlatılmalı, kendisinin artık büyüdüğünü bunu çocukların aklı ermediği için yaptıkları uygun bir şekilde açıklanmalıdır.

m. Çocuğa her yaşta ve devrede sex bilgisi verilmelidir. Bu çocuğun yaşına, zekâsına, tavırlarına, ilgilerine ve sorduğu sorulara uygun şekilde cevaplar olmalıdır. Bilhassa çocuğun sorduğu sorular onun anlayacağı şekilde ve seviyemde hemen açıklanmalıdır. Sus, ayıp, senin bunları öğrenme zamanın değil, zamanı gelince öğrenirsin demek gibi çok yanlış bir yol tutulmamalıdır. Sen gerçeği öğretmezsen onun yanlışım akranları veya başkaları ona zararlı olacak bir yolla açıklayabilir. Çocuk bunun yalnız psikolojik yönlerini ve gerçeklerini değil biyolojik, fizyolojik ve moral yönlerini de öğrenmelidir. Bu suretle seksüel kontrolün moral gereklerini de öğrenmelidir. Çocuk kendisi hakkında ve belli bir düzeyde sex bilgisi almak için doğal bir yönsemeye sahiptir Bu yönsemenin doyurulması duruma daha iyi yön vermesine yardımcı olabilir.

n. Çocuklara mastürbasyonun biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve moral yönden çok fena bir alışkanlık olduğunu telkin etmeyiniz, Onları korkutmayınız. Onları bu alışkanlıklardan dolayı bilhassa maddi cezalarla cezalandırmayınız. Onlara bunu terketmesi için anlayışla yardım ediniz. Onları yalnızlıktan koruyunuz, daima faal olmasına, birşeyler yapmasına yardım ediniz. O zaman bu alışkanlık kendiliğinden ortadan kalkacaktır. (Çağlar, 1981: 147-152).

Ergenlik ve Bulûğ Çağı Mastürbasyonları

Daha öncede muhtelif defalar belirtildiği gibi seksüel hayat ergenlikte başlamaz. Doğuştan beri mevcuttur. Ama ergenlikte sex kuvvetler belirgin hale gelir,

arttığı görülür. Bu zaman herkes görebildiği için sanki bu zaman başlıyormuş hissini verir. Halbuki bundan önce başlatılmış birçok cinsel fiil türü çocukta alışkanlık haline gelmiş olabilir.

Ergenlik çağında seks kontrolü ilginin en önemli kısmı olur. Çünkü bu devrede mastürbasyon yaygın hale gelir. Erkeklerde hemen hemen genel bir alışkanlık haline gelirken kızlarda da çok sık görülür. Bu sırada erkekler de mastürbasyon daha genel bir alışkanlık olarak kendini gösterir. Ekseriya karşı cinsten birini aşk objesi alan bir şekilde olduğu gibi hayali sex hayatı şeklinde de oluşur. Bu bazan sadislik (eziyet eden) bazan mazohistik (eziyet edilmekten hoşlanan) eğilimler şeklinde kendini gösterebilir. Bu zaman çocuk bu alışkanlığından ve alışkanlığın fena sonuçlarından haberdardır. Mastürbasyonun ortaya çıkmasının kendisini sapıtacağından korkar. Genellikle çocukların ve ergenlerin yaşadığı ilgisiz, anlamsız yaşam ve duygusal hoşnutsuzluklar çocuğun mastürbasyona karşı itilmesinin ve onu arzulamasının nedeni olabilir.

Seksüel problemlerin bulûğ devrinde birdenbire aşırı derecede ortaya çıkmasının nedenlerinden birkaçı şunlar olabilir:

- a. Ana babanın konuyu hayatın tabii bir seyri olarak insan ilişkilerinin bir yönü karşılıklı saygı ve sevgisiz hayatın ve insan ilişkilerinin anlamsız ve yarım bir hayat olduğunu sunmada başarısız olması.
- b. Seksin iğrenç, müstechen utanılacak, bir konu olarak sunulması,
- c. Seks hakkında ergenlerin akranlarından yanlış bilgiler alması,
- d. Evde sekse karşı arzu edilmeyen davranış ve tutumların gelişmiş olması ve ergenlerin bu yönde tavır almasının zorlanması,
- e. Anne babanın karı koca ilişkilerinde kötü bir evlilik örneği olması.
- f. Çocukların seksüel hayallere fazla düşkün olması, çünkü bu hayaller seks doygunluğu verecek düzeye eriştikleri zaman genç mastürbasyon yolu ile seksüel doygunluğa erecek ve hep aynı yolu deneyecektir. Kişi zamanla bir yetişkin olarak

normal sexüel ilişkilerden hoşlanmayacak ve fazla sayıda mastürbasyona başvurmak suretiyle sex doygunluğu elde etme yoluna girecektir.

g. Ana baba arasındaki gizli kalması gereken ilişkilerin ergenlik çağındaki çocuklar huzurunda yapılması veya onların görmesine engel olacak şekilde yer ve zamanda yapılmamasıdır.

Mastürbasyon cinsel haz elde etmenin en ilkel şeklidir. Gençler ergenlik çağında çeşitli yollarla mastürbasyon yaparlar. Erkekler, elleri ile, sabunla, bacaklarını birbirine sürerek, cinsel organlarını birbirine sürerek, makatlarına bir şey sokarak, cinsel organlarını emzirmek v.b. tahrik edecek eşyalar ve araçlar kullanarak yaparlar. Bazan sevdiği bir kızın eşyalarını (çorap, mendil, saç telleri ve eldivenini) kullanarak bu fiili yaparlar. Kızlarda ise genital organlarını .parmakla, havuç, muz, saç tokası, sabun ve benzeri penis taklidi bir araç kullanmak sureti ile, iki kız cinsel organlarını ve dizlerini birbirinin cinsel organlarına sürmek suretile bu fiili yerine getirir ve doygunluk elde ederler.

Gençler mastürbasyon yaparken canlı aşk objelerini gizli şekilde gözetleyerek yaptıkları gibi onların resimlerine bakarak, açık saçık alınmış seksüel pozlar veya çizilmiş resimleri karşlarına alarak veya seksüel arzu duydukları kimseleri hayalinde canlandırarak bu fiili tamamlarlar.

Ergenlik çağında zaman zaman yapılan mastürbasyonun vücutta yıkıcı ve zararlı etkileri görülmez. Hatta bunun yararlı olduğunu bile ileri sürenler çoktur. Fakat sık sık, günde birkaç defa yapılan mastürbasyonun birçok fiziki zararları olduğu gibi yapılan telkinlerin etkisi ile yan etkileri de görülmektedir. Bu konuda eski bir anlayış ve inancın aksettirilmesi bakımından sayın Dr. Ord. Prof. Mazhar Osman'ın Tababiyeti Ruhiye adlı kitabında Mastürbasyonun etkileri; ve belirtilerini açıklayan bir kısmı almayı yararlı bulmaktayım.

Onanizmanın (Mastürbasyon) ruh hastalıklarında neden; ve araz olarak yeri pek önemlidir. Bu hal gençlerde ne kadar erken başlamış, ne kadar çok sürmüş, ve ne kadar şiddetli olmuşsa o kadar tereddi yüklü sayılır. Dinç ve sağlam gençler tabiatın yarattığı, uyandırdığı cinsel taharrüşe gece ihtilâmları pollution ile katlanır, mastürbasyon hali nadirdir, öyleyken bu bile moraline dokunur, böyle çirkin bir iş yaptığı için kendinden utanır, irade zaafını nefesine yakıştırmaz, günlerce bir azap ve nedamet duyar. Moral ceza bununla da kalmaz, bu kötü işin sağlığı üzerinde yapacağı fenalıkları da kurar ve daha üzüldür. Psikopat çocuklar ise bu işe çok erken alışır, uzun yıllar bu kötü alışkanlıktan vazgeçemez. Bir genç tembel sersem, tatsız ve tuzsuz olmaya başladığı ilk önce hatıra onanizma gelmelidir. Bazıları çabuk kızardıklarından, çarpıntılardan, derin nefes alamamaktan, kitap okurken nefesi kesildiğinden, merdiven çıkamadıklarından şikâyet eder. Bunlar masturbatör dür.

Gencin göz kapakları elleri, parmakları titrer, zekâyı da kütleştirir, sinirli yapar, nefesine güvenini azaltır, çalışmasına ilerlemesine engel olur, neşesini kaybettirir, vücudunu zayıflatır, vereme yol açar. Bazı gençlerde tikler, ihtilâçlar yapar. Durup dururken âdeta bir elektrik bataryasına dokunmuş gibi kolu ayağı sarsılır. Eskiden Şehvet Sarası diye anılan bir onanizmadan bahsedilirdi. Saralı bir genç mastürbasyon yaptıkça sara'sı artar. Mastürbasyonun sar'a yaptığı söylenemezse de ilk sar'a nöbetinin mastürbasyon sırasında veya esnasında görüldüğü vakidir.

Klinikte incelediği bir vaka, ilk sar'a nöbetinin kendisine masturbasyon yaptıran arapça öğretmeninin mastürbasyon yaptırdığı sırada geldiğini söylemiştir. Sallier, genç erkeklerde sar'a şeklinde görülen ihtilâçların mastürbasyondan ileri geldiğini, bu alışkanlıktan vazgeçince sar'a ayılıp bayılmalarında ortadan kalktığını ileri sürer.

Mastürbasyon yapan ve bunu aşırı dereceye vardiyan gençler de bazı tipik arazlar görülmektedir. Bu gençlerin gözlerinin altında morartılar el titremeleri,

korkaklık, ürkeklik, çekingenlik, aşın derence utangaçlık, kızarma, kadınlardan ve kızlardan kaçma, yalnızlıktan hoşlanma, zayıf irade, unutkanlık, yorgunluk, nefesine karşı güvensizlik, aşağılık duygusu gibi bir veya birkaç özellik belirgin halde olmaktadır.

Hele mastürbasyonu gençliğin mezarı, bir damla meninin 12 gram kandan oluştuğunu, insanın beden ve ruh sağlığı için son derece kötü bir alışkanlık olduğu telkinin altında bulunan gençlerde çok daha etkili olarak ciddi uyum, duygusal ve ruhsal problemler çıkardığı, çocuk ve gençlerin bu tür problemlerini inceleyenler tarafından görülmektedir. Bu problemlerin, ciddi uyum zorunluklarının, ruhsal ve duygusal bozuklukların ortaya çıkmasına mastürbasyonun kendisinin değil mastürbasyonun zararları hakkında yapılan yanlış telkin ve verilen yanlış bilgilerin neden olduğu bilinmektedir.

Mastürbasyon yaşayan normal insanların % 90'ı tarafından hayatın muhtelif devrelerinde yapılmış bir cinsel faaliyettir. Bunun belli fasılalarla yapılmasını tavsiye edenler dahi vardır. Mastürbasyonun hiçbir zaman normal bir cinsel doygunluk sağlayamadığı da bilinen bir gerçektir. Çünkü bu fiilde bilhassa aşırı hallerde vücut, zihin, hayal gücünde büyük zorlamalar vardır. Organizmanın mutaat olmayan şekilde bir faaliyete zorlanması elbette bazı zararlara neden olacaktır. Mastürbatörler, her defa yaptıktan sonra bir daha yapmayacağını ve bunun son olduğunu söyler, hatta yemin ederler. Fakat çoğu zaman organizma bir doygunluğa ermediği için vücutta seksüel enerji olmadığı halde bu fiili hemen kısa bir zaman sonra tekrarlar ki bu mastürbasyonun kişice seksüel bir doygunluk elde etmediğinin açık bir belirtisidir.

Mastürbasyonun tamamen önlenmesi mümkün değildir. Bunu ne teşvik etmek ve ne de yapılması insanın beden ve ruh sağlığı için son derece kötü etkiler yapan bir etkinlik olduğunu telkin etmek doğru değildir. Ergenlik çağında görülen normal ve iptidai bir seksüel haz duyma etkinliği olarak görülmesi ve ona göre

Önlemler alınması etkinliğin kronik hale gelmemesi ve yan etkilerinden korunmak için yararlı olacaktır. (Çağlar, 1981: 152-155).

Mastürbasyon'un Zararlı Hale Gelmemesi için Alınması Gereken Önlemler

Doç. Dr. Doğan Çağlar Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi adlı kitabında, mastürbasyonun zararlı hale gelmemesi için alınması gereken önlemleri şöyle sıralamıştır. Bu önlemlerden daha önceki yaşlarda alınan önlemleri aynen almak gerekir. Bunun dışındaki alınacak önlemleri aşağıdaki hususlarda özetlemek mümkündür.

a. Yeni yetmelere ve gençlere mastürbasyon hakkında yanlış, korkunç olduğu, iğrenç bir fiil olduğu, beden, ruh ve duygusal sağlığımız için kötü sonuçlar verecek aşağılık bir alışkanlık olduğunu anlatıp onları korkutmamalıdır. Bunların etkisi mastürbasyonun etkisinden daha kötüdür. Bu telkinler çocuğun kendisinden utanç duyacak, kendisine karşı sevgi, saygısını, iradesini ve kendine güvenini yıkacaktır. En doğru yol mastürbasyonun onların yaş, zekâ ve anlayış seviyelerine uygun bir şekilde açıklanmalı, bunun bir süre sonra zararsız bir şekilde istenildiği zaman terkedileceği inancı verilmelidir.

b. Yeni yetmelerin ve gençlerin saygı ve güvenleri kazanılarak, onların duygularına ve problemlerine duyarlık gösterdiğinizi içtenlikle göstererek bu konuda onlarla açıkça görüşmek, mastürbasyonun çeşitli yönlerini tartışmak, faydalı ve zararlı yönlerini bazı hallerde enerji kaybı olduğunu da açıklamak ve gençlere bunu kabul ettirmek yararlı olabilir. Yalnız bu açıklamanın erkek çocuğa baba, kız çocuğa anne veya çok yakın oldukları bilinen erkek ve kadın kimseler tarafından yapılması ve çocukların, yeni yetmelerin haya ve utanç duygularını rencide edilmeden yapılması gerekir.

c. Yeni yetmelerin birbirlerine çok etkili olduğu gruplarda çete faaliyetlerinde durumları yakından izlenmeli ve bu gibi alışkanlıklara hazırlayan etkinlikler önlenmelidir.

d. Yeni yetmeleri daima etkinliklere sevk etmelidir. Yalnız kalmasına engel olmalı, onların her fırsatta grup olarak çeşitli sosyal faaliyetlere katılımı için gerekli milli oyun ekipleri, müzik, spor ve sosyal toplantı klüpleri kurmalarına ve organize etmelerine azami yardım sağlanmalıdır.

e. Anne babaların gizli ilişkilerini çocukların görmemeleri için gerekli uygun önlemler alınmalıdır. Çocuklara ayrı uygun yerler sağlanarak orada yatması sağlanmalıdır.

f. Çocuklara mastürbasyon yaptığı için maddi ceza uygulanmamalıdır.

g. Çocukların ergenlik ve bulûğ çağında açık seçik müstehcen resim ve filmleri görmelerine mani olunmalıdır. Bu konuda, onları, cinsel bakımdan tahrik edecek kitapları, yazıları yeni yetmelerin ve gençlerin okumamasına dikkat etmelidir. Bunu yalnız yetişkinler okusun görsün anlamında kulladığım kanısı uyanmasın. Gerçekte tahrik her yaş için zararlıdır. Yeni yetmeler için aşırı etkiler yapar. Belki bazı hallerde evli yetişkinlerin tahrike ihtiyaçları olabilir diye düşünenler vardır. Fakat organizmanın ve iç salgı bezlerinin fazla salgı yapması dengeyi bozar ve bazı bozukluklara neden olabilir. Çocukları ve yeni yetmeleri her ileri ülkede olduğu gibi resimle, hareketli resimle, filimler ile, yazılı kitaplar ile tahrik etmekten sakınmalıdır.

h. Gençlere temizlik alışkanlıkları verme. Bilhassa genital organların temizliğine dikkat etmeyi öğrenmeli ki pislikten dolayı gelecek kaşıntıları gidermek için kaşınmalar, haz verecek hareketler yapılmasın.

i. Yeni yetmelerin sex hakkında bütün soruları uygun şekilde cevaplandırılmalı, dolambaçlı, yalan yanlış bilgiler vermekten sakınmalıdır. Münkün olan çevrelerde çocuklara bu konuda gayet iyi yetişmiş öğretmen veya diğer meslek mensupları tarafında, tecessüsü artırmayan fakat onlara ihtiyacı olan temel bilgi verilmelidir. Mastürbasyon nedir, nasıl olur ve vücuttaki etkileri şematik olarak açıkça anlatılmalıdır.

j. Ergenlik çağındaki kız erkek arkadaşlıkları teşvik edilmeli, kontrollü olarak uygun şekilde arkadaşlıkların devam ettirilmesi öğretilmelidir. Okullarda kız erkek karışımı sosyal toplantılar yapılmalı ve çocukların buna katılmaları sağlanmalıdır.

k. Yeni yetmelerin boş zamanlarında çeşitli bağ, kır, ve açık hava sporları deniz sporları yapmaları için gerekli hazırlıklar yapılmalı ve bunlardan zevk alması öğretilmelidir. Çocuklara ve yeni yetmelere çeşitli güzel sanatlar alanında çeşitli

beceriler kazandırılmalı boş zamanları hoş ve faydalı geçirerek birçok beceriler öğretilmelidir.

m.Ailede anne baba birbirine karşı örnek sevgi ve saygı bağı ile bağlı olduklarını göstermelidir. Geçimsizlik göstermemeli ve çocukları, gençleri yeteri kadar sevmelidirler.

n.Aşırı mastürbasyona düşkün olan gençler bir psikiyatriste ve psikologa veya bu konuda yetkili kimselere incelettirilmeli ve onların tavsiye ettiği, ilaç ve diğer tedavileri uygun şekilde yapılmalıdır. Bu ilaçların neler olduğu erken çocukluk mastürbasyonlarının düzeltme kısmında açıklanmıştır. (Çağlar, 1981: 156-158).

ALTINI ISLATAN ÇOCUKLAR (Enuresis)

Normal gelişmekte olan bir çocuğun, 4-5 yaşlarından sonra altını ıslatmasına enuresis denir. Altını ıslatma erken çocukluktan beri devam ediyorsa bu arada çocuğun kuru kaldığı uzunca bir dönem yoksa, buna pritrer enuresis, altını ıslatmadığı uzunca bir dönemden sonra ıslatmaya başlarsa buna da sekonder enuresis denir. Enuresis, ilkokula başlama çağındaki çocuklarda % 10-12 gibi hayli yüksek oranda olup püberte öncesi dönemde bile % 3-5 oranında görülmektedir. Hatta ergenlikte ve yetişkin çağda da enuresise rastlanabilir. Çocuktaki altını ıslatmaların yaklaşık % 80'i gece (Enuresis noctürna), % 5'i gündüz (e. diürna), % 15'i hem gece hem gündüz (e. noctürna et diürna) görülmektedir. Bazı vakalarda hemen her gece, hatta gecede birkaç defa, bazılarında ise birkaç gecede bir enuresis olabilir. Birçok vakada yaşı ilerlemesiyle önce seyrelme, sonra kendiliğinden düzelme olur. Zekâ geriliğinde tuvalet kontrol alışkanlığı da geç sağlanacağından, altını ıslatma epey uzun sürebilir.

Enuresise, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan, duygusal yıkıma uğramış nevrotik ve uyumsuz çocuklarda daha sık rastlanır. (Aydoğmuş, 2004:147).

Enürezis'e genetik, organik ya da metabolik ve psikolojik nedenler yol açmaktadır. Genetik nedenler %75 oranında rol oynamaktadır. Altını ıslatan çocukların ailelerinde %65 ve kardeşlerinde %27 oranında ıslatma saptanmıştır. Ürogenital sistem enfeksiyonları, anomalileri, mesane fizyolojisi ile ilgili sorunlar, bazı nörolojik bozukluklar, metabolik hastalıklar (diabetes mellitus vb), hormonal etkenler gibi organik ya da metabolik nedenlere bağlı enürezis olguları gözlenmektedir.

Enürezis'e neden olan psikolojik etkenler ise çok çeşitlidir. Hatalı tuvalet eğitimi enürezise zemin hazırlayan nedenlerden biridir. Erken ya da geç başlanan ve baskılı olan tuvalet eğitimi buna sebep olabilir. Tuvalet eğitimine çocuğun işeme kasları (sifinkterleri) üzerindeki denetimini kazanmaya başladığı bir buçuk yaşından önce ya da iki buçuk yaşından sonra başlanması uygun değildir. Erken başlanıldığında yaşanan güçlükler çocuğun ilerde bu konuda aile ile inatlaşmasına neden olabilir. İşeme kasları üzerinde denetimi olmasına karşın gerekli tuvalet alışkanlığının öğretilmemesi de çocuğa bezine yapmasının uygun olduğu mesajını verecektir. Ayrıca aşırı titiz, temiz, düzenli annenin katı ve baskılı tuvalet eğitimine çocuk isyan eder. Tepki niteliğinde altını ıslatır ve uygun olmayan yerleri kirletir.

Olumsuz aile tutumları enürezise ortam hazırlayabilir. Ailenin aşın koruyucu hoşgörülü tutumu çocuğun bebeci kalma eğilimlerini destekleyerek bu duruma yol açabilir. Özellikle yedirilen, giydirilen, ana baba ile yatmasına müsaade edilen, olgunlaşma olanağı verilmeyen çocuklarda enürezis sık görülmektedir.

Ölümler, aynlıklar, hastalıklar, göç, geçimsizlikler, boşanma vb. aile düzenindeki önemli değişiklikler ve sorunlardan sonra enürezis başlayabilir. Psikososyal stres yaratan durumlardan (yuvaya başlama, kardeş doğumu, hastaneye yatma vb.) örseleyici yaşantılardan, alışılmadık dayak ve cezalardan, ameliyatlardan, ciddi korkulardan sonra da görülebilir.

Ayrıca zeka geriliği olan çocuklarda idrar ve dışkı kontrolü daha geç öğrenilir.

Enürezis çoğunlukla ergenlik çağına kadar kendiliğinden geçmektedir. %1 oranında da yetişkin çağa kadar devam etmektedir.

Aile enürezisli çocuğu utandırıcı, aşağılayıcı, cezalandıran bir tutum içerisinde olmamalıdır. Çocuk arkadaşları ya da kardeşleri ile kıyaslanmamalıdır. Çocuğa bunun bir hastalık olduğu diğer çocuklarda da görülebildiği, kendisinin de işbirliği ile geçeceği söylenmelidir. Çocuğa yeterince ilgi ve sevgi gösterilmelidir. Yaşına uygun davranışları desteklenmeli, ona olgunlaşma olanağı verilmelidir. Tuvalet eğitimi bir buçuk, iki buçuk yaşları arasında verilmelidir. Bu eğitim ne aşırı katı ve baskılı ne de aşırı hoşgörölü ve disiplinsiz olmamalıdır.

Çocuğun gece işemelerini kontrol altına almak amacıyla sıvı kısıtlaması yapılabilir. Akşam yemeklerinden sonra sıvı gıdalar en asgari düzeye indirilir. Böylece, uykudaki idrar miktarı azaltılmış olur. Ayrıca, çocuk uyuduktan bir- bir buçuk saat sonra uyandırılarak tuvalete gitmesi sağlanır. Gerek görülürse gecede iki kez çiş tutulabilir. Bunlar çocuk tamamen uyanık hale getirilerek yaptırılmalıdır. Bu çocukların çoğunda uykunun derin olduğu saptanmıştır. Derin uykuda sidik torbasının büzücü kasları gevşemekte ya da işeme uyarılması çocuğu uyandırmaya yetmemektedir.

Çocuğun problemin çözümüne katılımı ve sorumluluk alması sağlanmalıdır. Bu amaçla çocuğa ıslak ya da kuru kalktığını kaydedebileceği bir çizelge hazırlanabilir. Çocuktan her sabah durumunu gösterir bir işareti bu çizelgeye kendisinin koyması istenir, örneğin, kuru kalkılan günler için güneş, ıslak kalktığı günler için yağmur resmi yaptırılabilir. Çocukla da bir anlaşma yapılır. Eğer belli sürelerde yapılan kontrollerde (haftalık, aylık olabilir) çizelgedeki kuru günlerin sayısı amaçlanan seviyeye ulaşmışsa çocuk ödüllendirilir. Kuru kalkılan günlerin

sayısı ile ilgili beklenti çocuğun ıslak kalktığı günlerin sayısına göre ayarlanmalıdır. Örneğin, yatağını her gün ıslatan bir çocuk için başlangıçta haftada dört gün kuru kalkması bir ilerlemedir ve ödüllendirilebilir. Bu ödül, hem çocuğun isteğine ve durumuna hem de aileye uygun olmalıdır.

İdrar kesesinin tonusunu ve kapasitesini artırmak için çocuğun gün içinde çiş geldiği zaman bir süre tutması (başlangıçta bir- iki dakika) ve bu süreyi giderek arttırmaya çalışması sağlanmalıdır.

Bazı çocuklarda bu sorun bebeklikten beri süregelenmektedir. Bu grupta daha çok genetik yatkınlık, biyolojik ve gelişimsel etmenler sorumlu tutulmaktadır. Bazı çocuklarda ise en az bir yıl kuru kalınan bir dönemden sonra altını ıslatma görülmektedir. Bu grupta ise daha çok psikolojik ve medikal etmenlerin sorunu başlattığı öne sürülmektedir.

Çocuk altını ıslatma ile birlikte, kekemelik, tik vb. bazı bozukluklar göstermiyorsa, kaygılanacak bir durum yoktur. Bu tek başına bir davranış bozukluğu, uyumsuzluk göstergesi değildir. Sevgi ile sabır ve anlayışlı bir yaklaşımla kısa sürede, çözümlenir. Gerek duyulursa doktor kontrolünde ilaç da kullanılabilir. (Cirhinlioğlu, 2001: 198-200).

DIŞKI KAÇIRAN ÇOCUKLAR (Enkopresis)

Normal gelişen bir çocuk 2-3 yaşını tamamlarken bilinçli olarak büyük aptesini de kontrol etmeye başlar. Bir sfenakter kusuru veya megakolon gibi organik

neden söz konusu olmaksızın çocuğun 3-4 yaşından itibaren altını kirletmesine enkopresis denir. Enuresise oranla daha seyrek olan ve erkek çocuklarda daha sık görülen bu tablo, genellikle uygun olmayan tuvalet eğitimi, aile içi çatışmalar, annenin aşırı titizliği, psikik stresler gibi nedenlere bağlı bebeklik dönemine gerileme olarak açıklanmaktadır. (Aydoğmuş, 2004: 158).

Dışkı kaçırmaya, seyrek görülen ve daha çok erkek çocuklarda rastlanan bir durumdur. Genellikle, yatağa işemede olduğundan daha ağır bir ruhsal uyumsuzluk göstergesidir. İlkokul yaşlarında süregitmesi, önemli ruhsal bozuklukların varlığını belirtir. Yatağa işemede olduğu gibi, bir çeşit dışkı kaçırmaya vardır ki, yetersiz ve gevşek bir eğitim nedeniyle, baştan beri, dışkı tutma alışkanlığı kazanılmamıştır.

İkinci bir çeşidinde ise, dışkılama düzene girdikten bir süre sonra bozulmuştur. Bu durum, sonradan başlayan yatağa işeme gibi, genellikle ruhsal etkenlere bağlı olarak ortaya çıkar. Yeni bir kardeşin doğumu, anneden ayrılık, korkutucu olaylar, hastaneye yatış, anaokuluna gidiş gibi tedirgin edici durumlar çocukta, bir gerilemeye yol açar. Bu çocukların annelerinin, temizlik ve titizliğe önem verişleri ve cezalandırıcı tutumları özellikle belirgindir. Çocuğun dışkılama eğitimi çok baskılı bir yöntemle uygulanmıştır. Bir bakıma çocuk, bu davranışıyla, hem annesinin ilgisini çekmekte, hem de ona başkaldırmaktadır. Başka bir deyişle, anneyi en duyarlı yerinden yaralamaktadır. Aşırı titiz bir anneyi, dışkısını donuna kaçıran bir çocuk kadar kızdıran ve uğraştıran bir kimse düşünülemez. Çocukla anne arasında bir çekişme başlar. Cezalar, korkutmalar, dayaklar birbirini kovalar. Ancak anne bu savaştan yenik çıkar. Kimi çocuk, tuvalete gitmeye karşı direnç gösterir. Yalnız dışarda oynarken değil, evde bile tuvalete yetişemediğini söyleyerek anneyi çileden çıkarır.

Okula giden kimi çocuğun, bütün gün dışkısını tutup da eve dönüşte donunu kirletmesi sık görülen bir durumdur. Bu gözlemler, dışkı kaçırmaya, kalın bağırsakta

bir bozukluktan ileri gelmediğinin en açık kanıtıdır. Dışkılamanın, yalnız evde sorun olması da, çocuğun annesiyle arasındaki bozuk ilişkiyi gösteren bir ipucudur. Gerçekten, dışkılarını tutamayan çocuklarda pek çok uyumsuzluk belirtisi gözlemlenir. Bunlar genellikle yaşlarından küçük davranan çocuklardır. Çevreye ve okula uyumları yetersiz, arkadaş ilişkileri ya kısıtlı ya da bozuktur. Bağımlı ve inatçıdırlar. Açıktan saldırgan olamaz, ama tepkilerini dolaylı yoldan gösterirler.

Bu çocukların anneleri, titizlikleri ve baskıcı oluşları yanında, tedirgin ve ev işlerinden yorgun düşmüş kadınlardır. Bir bölümü, kocalarının uzakta oluşu nedeniyle evin tüm yükünü omuzlamak zorunda kalmışlardır. Ruhsal bıkkınlık ve çökkünlük belirtileri gösterirler. Bütün sıkıntılarını dışkısını tutamayan çocuğa yöneltirler. Böyle bir anne ruh hekimine, ancak çocuğuna bağırarak rahatladığını söylemişti. Çocuğu her gün dövüyor, kirli çamaşırlarını kendisine yıkıyor, en ağır sözlerle azarlıyor, hırpalıyordu. Kendisine, “Bir süre dövmemeyi deneyebilir misiniz?” diye sorulunca, deneyeceğini söylemişti. Gerçekten sözünü tutmuş ve on gün süreyle çocuğunu dövmemeyi başarmıştı. Ancak, öfkesini boşaltmadan geçen bu sürede, anne baş ağrıları çekmiş ve konuşurken kekelemeye başlamıştı.

Dışkısını tutamayan bir çocukta, her şeyden önce gereksiz baskıların kaldırılması, aşırı titiz tutumdan vazgeçilmesi gerekir. Çocukla olumlu bir ilişkiye girildikten sonra, dışkılamasını düzene sokmak kolaylaşır. Ceza ve dayığı bırakarak kesin bir tutumla çocuğun günde üç-dört kez, belirli aralarla, tuvalete oturması sağlanmalıdır. Yemeklerden sonra bağırsak çalışması hızlandığından, bu saatlerin seçilmesi daha uygun olur. Çocuk dirense de, anne soğukkanlı ve kararlı tutumunu sürdürmelidir. Buna uymazsa, oyuna çıkamayacağı veya TV izleyemeyeceği söylenerek çocuk düzene girmeye zorlanmalıdır. Bu yolla, okul öncesi çağda, eğer annenin tutumu çok katı değilse, kısa sürede dış-kılama düzeni sağlanabilir. İlişkilerin çok bozuk olduğu durumlarda ailenin Çocuk Ruh Sağlığı Bölümüne başvurmaları gereklidir. (Yörükoğlu, 2002: 331-333).

9 yaşlarında bir kız çocuğu, yağmurlu havalarda okula gitmek istemez, yollar çamurlu olduğu zaman da sokağa çıkmaktan kaçınır. Bu saplantının nedeni araştırıldığında, küçük yaşta annenin kazandırdığı bir korkudan kaynaklandığı görülür. 2 yaşındayken çocuk, büyük abdestini yere yapar, annesi de, büyük bir öfkeyle çocuğun yüzünü kirli yere bastırır. Daha sonra çocuk, kurala uyar. Tabii, tuvalet gereksinimini tek başına ve istenen biçimde yapan bir kişi olur. Ama bu duygusal; yara onda söz konusu saplantıya dönüşmüştür.

Enkopretikler dışkılarını tutanlarla, kaçırانlar olarak ikiye ayrılabilir. Dışkılarını tutan enkopretikler, aşırı miktarda dışkı biriktirir. Sonra birdenbire boşaltırlar. Kaçırانlarsa, külotlarını ve yataklarını kontrol dışı olarak kirletirler. Bazı uzmanlar genel nüfusun yaklaşık % 3'ünün enkopretik olduğunu tahmin etmektedir.(Levine, 1975; Yates, 1970).

Bazı uzmanlar da enkopresis ile enuresisi birbirleriyle bağlantılı davranışlar olarak kabul etmemektedirler. Böyle bir ilişki olabilir görünse de, iki bozukluk arasındaki ilişkiye ait kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca bazı araştırmacılar da yaptıkları çalışmalar sonucu böyle bir ilişkinin bulunmadığını açıklamışlardır. (Deleys, Mc. Whorter, Williams ve Gentry, 1977). Yani enuretik bir çocuk aynı zamanda enkopretik olabilir ya da olmayabilir.

Tedavisi

Genellikle, enkopresis tedavisinde 3 esas kuramsal yaklaşım tıbbî, psikanalitik ve davranışsal tedavilerden biri uygulanır. Tıbbî müdahale, uygun bir

rejim ile birlikte dışkınn kontrolü için lavman, laksatif ve fitil kullanarak, feces ile doğrudan fiziksel kontrolü sağlanmaya çalışılır.

Enkopresis, psikanalitik görüşe göre, iç çatışmaların bir belirtisi olarak değerlendirilir. Tedavi doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Doğrudan tedavi; oyun terapisi, psikoterapi ya da grup-terapisi yoluyla varılan tanı doğrultusunda sürdürülen tedavidir. Dolaylı tedavi ise; aile terapisi, öğretmenle görüşme gibi çevre şartlarını iyileştirmeyi amaçlayan tedavi türüdür.

Davranışsal tedavide ise esas çevrede yaratılacak sonuçların çarelerini bularak doğru bir tuvalet alışkanlığının sağlanmasına ve sürdürülmesine önem verilir.(Yavuzer, 1998: 256-257).

DUYGUSAL GELİŞİMİLE İLGİLİ PROBLEMİ OLAN ÇOCUKLAR

Bu çocuklar daha çok duygusal gelişmeleri normal olmadığından anormal duygusal ifadelerde bulunurlar. diğer bir deyimle duygusal davranışlarda belirgin şekilde sürekli olarak birçok bozukluklar görülür. Bunları aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür. (Çağlar, 1981: 76).

KAYGILI ÇOCUKLAR

Korku ile karışık bir tepkidir. Korku bu tepkinin içindedir. Dışardan korku yaratan bir uyaran almasına gerek yoktur. Çünkü, korku tepkinin tabiatında mevcuttur ve tepkide oluşur.

Bedensel düzeyde dengeleşimi bozacak tehlikelere karşı bir tepki yahut bozulan dengeyi yeniden düzeltileme çabalarının başarısızlığa uğrama sonucu ortaya çıkan duruma kaygı diyebiliriz.

Bütün insanlarda ve çocuklarda kaygılar vardır. Bu ilişkilerden oluşan bir duygusal ifadedir. Ancak kişiliğin fonksiyonel durumunu engellediği veya engelleyecek sıklıkta ifrata kaçtığı zaman anormaldir. Bu hallerde çocuklar beceriksiz, birşey yapmaya isteksiz, olmayacak şeylerden endişeli bir yaşam sürdürmeyi alışkanlık haline getirirler. Bu durum onların çevresi ve kendi benlikleri ile normal ilişki kurmalarını engeller. (Çağlar, 1981: 77).

Kaygılı çocuk çabuk üzülen, çabuk heyecanlanan çocuktur. Hep gergin ve tedirgindir. Duygusal ve içlidir. Her şeyi büyütür, küçük şeyleri kendine dert eder. Örneğin sınavlarda çok heyecanlanır. Sararır, solar, terler, yüreği kalkar, kusabilir. Heyecandan dili tutulur, bildiğini söyleyemez, eli ayağı dolaşır. Yeni karşılaştığı durumlarda heyecanı çok artar. Tırnak yiyebilir, ellerini oynatır, kız çocuksa durmadan saçıyla oynar. Kaygılı çocuk genellikle sevecen ve acıma duygusu güçlü olan bir çocuktur. Kendisi gibi aile üyeleri için de üzülür. Arkadaş ilişkileri genellikle iyidir. Arkadaşlarına karşı vericidir, anlayışlıdır, bu nedenle sevilir ve aranır.

Öğretmenlerince de sevilir çünkü kurallara uymaya özen gösterir. Kendisine kızılmasına veya eleştiriye karşı duyarlıdır. Çünkü hep onaylanmak ve beğenilmek ister. "Öğretmenim ne der?", "Başarabilecek miyim?", "Annem kızarsa" diye sık sık kaygılanır. Sınavdan bir gün önce veya yolculuktan, doğum gününden önceki geceler uykusu kaçır. Hastaneye veya doktora gidişlerden çok heyecanlanır, yerinde duramaz olur. Kısacası kaygılı çocuk sürekli tedirgin olan, duygusal tepkileri abartılmış olan çocuktur.

Kaygılı çocuk önemli bir korku geçirince veya çeşitli ruhsal etkenler sonucu bunalı nevrozu (Anxiety Neurosis) geliştirebilir. Bu durumda çocuk nedenini bilmediği bir korku çeker, soluğu yetmiyormuş gibi sık sık solur, sararır, solar, terler

Kaygılı bir çocuk genellikle eğitim ve gelir düzeyleri yüksek olan ve çocuklarına çok değer veren ailelerden çıkar. Bu ailelerde çocuğa gösterilen ilgiyle orantılı olarak beklentiler de yüksektir.

Kimi kaygılı çocuk vardır ki hem kaygılı hem bağımlıdır. Kaygıların odak merkezi annedir. Anneden ayrılık çok tedirgin eder onu. Bu nedenle annesini gözünün önünden ayırmak istemez. Bitişik odada çalışmaktansa annesinin yanında çalışmayı yeğler. Sokakta arkadaşlarıyla oynamaktansa evde oturur. Okuldan dönüşte annesini evde görmek ister ya da ne zaman eve döneceğini bilmek ister. Bakkala giden anneyi dö-nünceye dek pencerede bekler. Anneden ayrılık böyle bir çocuğa dayanılmaz gelir. Heyecanlanır, korkar, annesinin başına kötü bir şey geldiğini sanır, ağlar. Anne veya babasına bir şey olacağı, başlarına bir kaza geleceği korkusunu hep yaşar. Bu nedenle annesini gölge gibi izler. Bu durumdan sıkılan anne tepki gösterirse ağlar, bağırır, sevilmediğinden yakınır. Karnına ağrılar girer. Annesinin itici davranışından öyle mutsuz olur ki, "Beni sevmiyorsunuz" der, "Kendimi öldüreyim de kurtulun" der. Böyle hem kaygılı hem bağımlı olan çocuk yalnız yatmak istemez. Ya annesiyle yatmak ister ya da uyuyuncaya kadar yanında

birinin durmasını ister. Çocuğun anneden ayrı düşme korkusu yanında başka korkuları da olabilir. Uykusu düzensizdir. Sık sık karabasanlar görür. Böyle çocuklar için evden uzaklaşmak, yalnız bir yolculuğa çıkmak ölümle birdir. Korkular başlığı altında yer alan Okul Korkusu adı verilen ruhsal durum bu tür çocuklarda daha kolay gelişir. (Yörükoğlu, 2002: 308-310).

Kaygının Çocuklardaki Belirtileri

Kaygılı çocukları birçok hallerinden dolayı kolayca tanımak mümkündür. Bu belirgin özellikler aşağıdaki hususlardır.

- a.Çocukların yüzlerindeki ifadeler bozuktur. Devamlı huzursuzluk ve endişeli bir yüz ifadesine sahiptirler. Gözlerinde korku ile karışık ürkeklik her an görülebilir.
- b.Adalelerinde belirgin derecede sertlikler vardır. Gevşek ve rahat değildir. Bazılarının adaleleri gerilmiş bir ok gibidir. Her doğacak bir tehlikeye karşı organizma adeta savunmaya hazır bekler.
- c.Fazla hareketlilik belirgin şekildedir. Birdenbire hareket ederler. Adeta her an mevcut, endişe ettiği bir tehlike vukuunda erken harekete geçmenin onu koruyacağı inancı içindedirler. Eli tetikte bulunan kovboylar gibi tetiktedirler.
- d.Eşyaları ve vücutlarının bazı kısımlarını çiğnerler, sık sık ısırırlar.
- e.Düzgün konuşamazlar veya çoğunda çeşitli konuşma özürlerine raslanır.
- f.Bazı hallerde sık sık adeli kontrolü kaybederler.
- g.Sık sık kusmalar görülür. İştahsızdırlar. Bu iştahsızlık ve kusmaların bazıları yemekler ve bunların bedende yaratacağı zararlarla ilgili yanlış fikirler sonucudur. Kaygılar bilhassa mide-sindirim sistemi üzerinde fazla etkileme yapmıştır.
- h.Geceleyin normal uyuyamama halleri fazladır. Gece korkuları ve aldanmalarına sık sık rastlanır. Hiçbir neden olmadığı halde geceleyin sık sık korku ile uyanırlar. Sokakta gördüğü alaca karanlıktaki bir varili kendisine saldırmak üzere bekleyen bir

ejderha olarak görebilirler. Korkarlar. Korkulu haller karanlıklarda daha sık ve mübalağalı görülür.

i.Saldırganlık vardır. Kendilerini korumak endişesi içinde olduklarından saldırganca davranışlar gösterirler.

j.Fazla bağımlılık gösterirler. Kendi kendilerine dayanamazlar. Çoğu zaman yanlarında onların güvenebileceği birinin olmasını isterler.

k.Sık sık ağlarlar. Hele geceleri bu çocuklar yalnız kaldıkları ve odada yattıkları sırada korkuyorum diye tepinerek ağlarlar.

Kaygılara kızlarda erkeklerden fazla rastlanır. Bir erkeğe karşı dört kız olduğu yapılan başvurmalardan anlaşılmaktadır. (Çağlar, 1981: 77-78).

Nedenleri

Kaygının kökü, kökeni yanlış eğitimidir denilebilir. Çocukları küçük yaşlarda bakıp büyüten kimselerin uyguladıkları yanlış eğitim, onları bu duruma düşüren baş nedenlerdir. Bunları kısaca aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

a. Korkulu eğitim usullerinin uygulanması. Bu çoğu zaman çocukları istedikleri gibi yönetemeyen çocukluğun verdiği enerji ile fazla hareket etmek isteyen çocukları korkutarak onlarda istediği davranışları görmek eğiliminde olanların yaptıkları etkilerdir. Örneğin; Yaramazlık yapan çocuğunu durdurmak için sen yaramazlık yaparsan, bende evi terk ederim diyen anne, yaramazlık yapan çocukları gece uykuda iken bir ihtiyar toplar ve demin ben onu senin odanda gördüm. Bizim evde cin şeytan var, yaramazlık yapar, ağlarsan, onlarda seni çarpar v.b. yanlış şeylerle çocukları korkutmalara hatta bazan bunları çıkarılan acaip seslerle daha da kötü duruma düşürmeler, görüyorsun, duyuyorsun diye acaip şekiller gösterip sesler dinleterek bu uydurma imajları besleyip çocukta iki üç buutlu korku malzemesi ile korkutmalar.

- b. Aşırı derecede korunma. Çocuğa hiçbirşeyden korunma olanağı vermeme. Onun ben hiçbirşey yapamam, benim yanımda muhakkak birinin bulunması gerekir kanısını verme.
- c. Çocuğu geleceği hakkında yanlış telkinler vererek, endişeye düşürme. Çok çalışmaz başarılı olmazsan, bizde ölünce sen sokakta kalırsın, bir lokma ekmeğe muhtaç olursun, işte şu sokakta gördüğün çocuklar hep senin gibi çalışmamış, anneleri babaları ölmüş, onlarda sokakta kalmış, gibi çocuğu küçük yaşta devamlı endişeye düşürmeler.
- d. Çocuğa korkunç yaşantılar yaşatma. Çocukları birçok hallerde yalnız bırakarak onları kendi kendilerine anlayamayacakları ve izah edemeyecekleri durumlara terketme. Veya yalnız evde bırakılan bir çocuğa alınması, çalınması, yangın ve ölüm tehlikesine maruz bırakılmasını duyup işitmesi, aynı şeyin kendininde başına geleceğini düşünmesi gibi durumlar yaratma çocukta kaygının nedeni olabilir. (Çağlar, 1981: 79-80).

Çocukları Kaygılı Olmaktan Koruma Yolları

Çocukları kaygıdan korumak, uygun eğitimi vermekle mümkündür. Doç. Dr. Doğan Çağlar'a göre çocukları kaygıdan koruyacak önlemler şunlardır.

- a. Çocuklarda endişe, korku ve kaygı yaratacak telkinler yapmayınız. Onları korkutmayınız. Bilhassa olmayacak şeylerle onları doldurup, olmaz şeylerle genç zihinleri yararsız malzeme deposu yapmayınız.
- b. Çocukları küçük yaşlarda yalnız bırakarak, terkederek korkulu yaşantılar edinmesine meydan vermeyiniz. Belli bir çağa kadar daima anne baba veya eğitici olarak onlarla birlikte olunuz. Yüzyüze geldiği fakat sınırlı yaşantılardan dolayı kendi başına anlayamadığı veya sıyrılamadığı olayları anlayacağı lisanla açıklayınız. Kendi kendine yapabileceği şeyleri yaptırınız. Kendine güvenmeye

alıştırınız. Ona birçok şeyleri yapabileceği, birçok durumlardan kendi kendine çözüm yolları bularak kurtulabileceğini gösteriniz. Onları yaşantılarına sokunuz.

c. Çocuğu korkutan, ürküten, kaygıya düşüren problemleri en açık bir şekilde açıklayınız. Her insanın yüzyüze geldiği durumlara sükunetle baktığı zaman, şaşırıp kalmadığı kendine güvendiği ve dayandığı zaman uygun çözüm yolları bulabileceğini ve kurtulabileceğini açıklayınız. (Çağlar, 1981: 79-80).

KORKULU ÇOCUKLAR

Çocukları sarmalayan en büyük tehlikelerden biri de korkudur. Korku bütün organizmayı ve organların fonksiyonlarını etkisi altına alabilen ve birçok tehlikeli durumlar yaratan bir heyecan halidir. Kısaca tanımlamak gerekirse korku, duyguların şiddetlenmiş, coşku haline gelmiş şeklidir. Aşırı korkuların kişiyi son derece huzursuz, ruh hastası yaptığı ve bazan ölümlere neden olduğu bilinmektedir. (Çağlar, 1981: 80).

Korku, canlı varlıkların, görünen ve görünmeyen tehlikeler karşısında gösterdikleri en doğal tepkidir. Aslında her korku, canlıyı uyaran ve kendini savunmasını sağlayan yararlı bir düzenedir (mekanizma dır). Canlı, kaçarak, saklanarak, zorda kalınca da savaşı göze alarak kendini korumaya çalışır.

Genellikle, yeni olan ve bilinmeyen her şey ürküntü verir. Çocuğun güçsüzlüğü ve bilmediklerinin çokluğu düşünülürse, özellikle ilk yıllarda, korkuların bolluğu anlaşılır. Çocuk çevresini tanıdıkça, beden gücü ve zihin yetenekleri geliştikçe, korkularını bir bir yener. Bir bakıma, insan yavrusu çevresinden ve kendi içinden gelen korkuları yene yene olgunlaşır. Örneğin bir bebek için her şey

korkutucudur: Gürültüler, alışılmamış bir nesne, bir yabancı yüz. Bebek, acıkma, susama, altının ıslanması gibi kendi içinden gelen nedenlerle de korku tepkisi gösterir.

İki - üç yaş çocukları yüksek seslerden, tuvaletin çekilmesinden, elektrik süpürgesinden, gök gürültüsünden ürkerler. Üç-dört yaşlarında bunlara, karanlık, dilenci, hırsız, polis ve öcü korkuları eklenir Bu yaşlarda anababadan ayrı kalmak tedirginliğe yol açar. Kalabalıkta, birkaç dakika anasından ayrı kalan üç-dört yaş çocuğunun uğradığı ürkü (panik) herkesçe bilinir. Çocuk yırtınırcasına ağlar; gözlerinde korku ve şaşkınlık okunur. Çoğu kez de altını ıslatır. Balta girmemiş bir ormanda tek başına yol arayan yetişkin bir insanın durumu da bu çocuğunkinden değişik değildir. Çarşıda pazarda tutturan çocukları, anneler bundan yararlanarak kolayca susturur: "Uslu durmazsan bırakır giderim!" derler.

Gerçekten çocuklar için düşünülebilecek en büyük korku anababadan ayrı düşmek, ortaklıkta kalmak korkusudur. Her tehlikede sığındığı anababanın kendisini bırakıp gitmesi olasılığı, çocuğu sınırsız biçimde tedirgin eder; güvenini sarsar. Dört yaşında doruğa varan korkularda yavaş yavaş, azalma görülür. Korkular daha somutlaşır. Köpekten, düşüp yaralanmaktan, bir yerin sıyrılıp çizilmesinden, kesilip kanamasından korkulur.

Anaokulundan dönüştü, anneyi evde bulamamak da, katlanılması güç bir şeydir çocuk için. Altı yaşında, korkularda yeni bir artma gözlenir: Hayalet, cadı ve hortlak korkusu alevlenir. "Karyolanın altında biri var" diye odalarında yatmaktan çekinirler. Yangından ve hırsızdan korkarlar. Filmlerin çok etkisinde kalırlar. Bu yaşlardan sonra, genellikle korkularda yatışma olur ama eski korkuların arada bir depreşmesi ya da yenilerinin ortaya çıkması olağandır.

Çocuklar, deneylerinin az, düşünme yeteneklerinin sınırlı olması nedeniyle, gördüklerini ve duyduklarını gerçekçi olarak değerlendiremezler. Benzeterek, gördüklerini çarpıtarak, abartarak, süsleyerek korkulu sonuçlar çıkarırlar. Bodrumda gördükleri korkunç hayvandan, karanlık odada saklanan umacıdan and içerek söderler.

Çocukluk çağının bu özellikleri göz önüne alınırsa, çocukları korkak yetiştirmenin çok kolay olduğu sonucu ortaya çıkar. Gerçekten ülkemizde, anababalar, nineler, dedeler, korkuyu bir disiplin aracı olarak, bol bol kullana gelmişlerdir. Çünkü uyumayan çocuğa, "Hav hav geliyor! Uyumazsan öcü gelir, seni alır götürür!" denince sesi soluğu kesiliverir. Bu yol anababaya hem kolay gelir, hem de çocuğu hırpalamaya gerek bırakmayan sakıncasız bir yöntem sanılır. Ne yazık ki çocuk yetiştirmede en kestirme ya da en kolay görünen çözümler her zaman en doğru olanlar değildir. İş burada da bitmez. Çocuk yaramazlık yaptıkça, "Bekçi geliyor! Uslu durmazsan torbalıya veririm, dilenciye veririm! İğneci geliyor!" sözleriyle çocuğun içine iyice korku salınır, özellikle doktorla korkutmak, çok sık başvuru olan bir yoldur. Ancak ana ve babalar çocuğu, doktora, hastaneye götürmek gerektiğinde bu yöntemin acısını çok çekerler.

Ülkemizde köy olsun, kent olsun her yörede ağıza sakız edilen bir korkutma yolu da erkek çocukları sünnetçiyle korkutmaktır. "Pipini keserim, sünnetçi amcaya veririm!" sözleri şaka yollu söylene de, okul öncesi çağda, çocukların çok ciddiye aldıkları sözlerdir. Ancak korkutarak sindirme, okul çağında da bitmez. Seyrek de olsa kimi 1. sınıf öğretmenleri çocukları ilk günden korkutup sindirirlerse, daha iyi disiplin sağlayacaklarını sanırlar.

Kimi evde çocuk, korkutulmadığı halde ürkektir, korkaktır. Anneler çocuklarını hiç korkutmadan eğittiklerini övünçle söylerler. Doğrudur. Ancak, yapılan görüşme, annenin kendisinde birçok korkular olduğunu ortaya çıkarır.

Bunlar, yanlarına kedi köpek yaklaşınca ürküp sıçrayan, evde böcek görünce çılgılığı basan, kocası evde yokken çocuklarını koynuna almadan yatamayan annelerdir. Çocuklara sık sık kapıyı yabancılara açmamalarını öğütleyen, kapıya ikiden çok kilit ve sürgü taktıran annelerdir. Kısacası, böyle bir evde korkutma yoktur ama annenin aşırı korkaklığı ve ürkekliği çocuklara bulaşmıştır.

Korkutma yönteminin hiç kullanılmadığı evlerde sıklıkla görülen başka bir durum da daha önce sözü edilen, aşırı koruyucu ve kollayıcı tutumdur. Bu tutumla yetişen çocuğa, “Aman düşersin! Çocuklara sokulma, döverler. Sen karşıya geçemezsin, dur ben geçireyim.” diyerek, çevrenin tehlikelerle dolu bir yer olduğu inancı aşılanır. Çocuk adım atsa yanında birisi yardıma hazırdır. Özgürlüğü bu denli kısıtlanmış bir çocuk, neyin tehlikeli neyin tehlikesiz olduğunu öğrenmeye olanak bulamaz. Her şeyden ürker, kendi gölgesinden korkar olur. Burada “Korunan göze çöp batar.” sözünün gerçeği yansıttığını söyleyelim. Denemeye fırsat verilmediği için, kendine güveni gelişmemiş bir çocuk, elbet ilk denemelerinde düşecek ya da ürküttücü bir durumla karşılaşacaktır.

İki-üç yaş çocuklarının gerçekten korunmaya gereksinimleri vardır. Oyunlarının denetlenmesi, görünür ve görünmez tehlikelere karşı önlemler alınması gereklidir. Çocuğa yapılacak uyarılarda, soğukkanlı ve gerçekçi olmalı, tehlikeler abartılmamalıdır. Örneğin beş yaş çocuğunu tehlikesiz bir bahçede oynamaya bırakmak, ara sıra da pencereden denetlemek yetebilir. Ancak kimi annenin içi rahat olmaz, sokağa fırlar, başına bir şey gelir korkusuyla, ya çocuğun başında bekler ya da pencereden ayrılmaz.

Çocuğun elinden tutup, okula götürüp getiren anababalar vardır. Sanırsınız ki yarım saatlik yoldan geliyorlar. Tersine, evleri okula beş dakikalık yürüyüş uzaklığındadır. Üstelik arada geçilmesi güç bir ana-cadde de yoktur. Çocuk, birinci sınıfta da değildir. Belki birkaç kez, okula kendi gidebileceğini de söylemiştir.

“Arkadaşlarım gidiyor, ben neden gitmiyorum?” demiştir. Ancak annenin içi rahat değildir; çocuğunu tehlikelerden esirgemek için, yanında olması gerektiğine inanmıştır. Tek başına göndermediği gibi, yolda da çocuğun elini sıkı sıkı tutar.

Ülkemizde annelerin, bunaldıkça, çocuklarına uyguladıkları bir sindirme yöntemine de değinmek gerekir. Bu, “Beni üzersen hastalanıp ölüürüm, annesiz kalırsın!” ya da benzeri sözlerle çocuğu bir yandan suçlama, bir yandan da sindirme ve kendine acındırma yöntemidir. Bu yöntemle, çocuk bir süre için sindirilebilir. İçten içe tedirgin olur, her hastalanışında annenin yanına koşar, merakla sorular sorar. Hele anne birkaç kez, karı koca kavgasının ardından fenalık geçirmiş ya da baş ağrısından dolayı uzanıp yatmışsa, çocuk bu sözlerin doğruluğuna iyice inanır. Birini üzmele, onun hastalığına ya da ölümüne yol açabileceğim sanır. Ancak, içten tedirgin olsa ve suçluluk duysa da, bu yolla çocuğun uzun süre uslu kaldığı pek görülmez. Suçluluk duygusunun etkisiyle kendine ceza getirebilecek durumlar yaratır. Cezasını çekerek, suçluluk yükünden kurtulur. Usluluğu bir sonraki yaramazlığa dek sürer.

Kimi evlerde, sık başvuru olan bir yıldırma da, Tanrı'yı yardıma çağırarak uygulanır: “Sus, Allah Baba taş eder! Çarpılırsın! Tanrı her yaptığını görür!” Bu yola sık sık başvurulursa, çocuk kendini kötü görmeye kalmaz. Tanrı'ya karşı korkuyla karışık bir öfke de geliştirir.

Çocuklarda görülen kimi korkulardan anababa sorumlu tutulamaz. Aile ve çocuğun elinde olmayan çok çeşitli nedenler çocukta korku başlatabilir ya da olağan saydığımız korkuların artmasına ve uzamasına yol açabilir. Bunlar çocuğun yaşadıkları ile ilgili korkulardır: Kaza geçirmek, evin soyulması, ev dışında korkutulmak, deprem, yangın, su baskını, yıldırım gibi doğal yıkımlar etkisi erişkin yaşlara dek süren izler bırakırlar. Ev dışında tanık oldukları büyük kavgalar, yaralanmalar ya da ölümle biten kazalar da çocukları belirli bir süre tedirgin ederler.

Sık sık hastaneye yatan, arka arkaya ameliyatlar geçiren çocuklarda da korkuların yer etmesi doğaldır.

Kuşkusuz bu çeşit korkulardan dolayı anababaları suçlayamayız. Ancak unutmamak gerekir ki, korkak yetiştirilmiş ya da çok kollanmış çocukların bu durumlarda örselenmesi daha kolaydır ve izleri kolay silinmez. Ayrıca elde olmayan bu korkuların yenilmesi, çabuk atılması da anababanın uygun tutumuna bağlı olacaktır. Örneğin bir komşu çocuğunun kaçırılma olayından sonra, bir anne, çocuğunu yıllarca evden çıkarmamıştı. Bu durumda, çocuğun korkuyu üstünden atması olanak dışıdır. Bunun gibi, sokakta oynarken kaza geçiren bir çocuğun, evde anababanın kanatları altında tutulması çocuğa kazalardan sakınmayı öğretmez. Tersine, daha güvensiz, daha ürkek yapar. Dış tehlikelerden bir ölçüde korunmuş olur ama kendi korkularının tutsağı olup çıkar.

Kent yaşamının tehlikelerle dolu olduğunu yadsıyamayız. Özellikle oyun alanlarının, çocuk bahçelerinin azlığı karşısında, anababaların kaldırımlarda, işlek caddelerde oynayan çocukları için kaygılanması boşuna değildir. Ancak bu gerçek, en doğal gereksiniminden çocuğu yoksun bırakmaya neden olmamalıdır.

Yaşına göre çok korkak ya da korkuları çok süren çocuklarda, anababanın şu önerilere uyması yararlı olacaktır:

Çocuğunuzun korkuları karşısında sert tepkilerden kaçının. "Erkek çocuk korkar mı? Koskoca çocuk olacaksın." gibi sözler, korkuyu azaltmaz. Korkularından dolayı, çocuğu ayıplamak ve utandırmaktan kaçının. Korkularıyla alay etmeyin; korkunun üstüne gitmeyin.

Korkunun nedenlerini araştırın. Ev içinde korkutucu tutum olup olmadığına bakın. Çocuk, oyundan ve arkadaştan yoksunsa, bunlara olanak yaratın. Aşırı kollayıcı tutumları gevşetin. Kendi işini kendisinin görmesini sağlayın. Çocuğa süre tanıyın. "Çivi çiviye söker." yöntemini kullanarak, korkuları bastırmaya, bir korkuyu başka bir korkuyla yenmeye çalışmayın. Örneğin, karanlıktan korkan bir çocuğu, karanlık bodruma sokmaya kalkmayın; karanlık odaya birlikte girin. Korkuyu yavaştan ele alın. Köpekten korkan bir çocuğa, çoban köpeğini okşatmaya kalkmak korkuyu azdırır. Ama işe bir yavru köpek ile başlarsanız, sonuca daha kolay varırsınız.

Sudan, denizden korkan bir çocuğu, bağırta çağırta suya sokmak korkuyu pekiştirir. Bunun yerine, çocuğu su kıyısında, kumsalda oynamaya bırakın. Küçük bir havuz yaparak, suyla barışmasını sağlayın. Göreceksiniz, sandığınızdan daha kısa sürede başarı kazanacaksınız. (Yörükoğlu, 2002: 289-295).

Okul Korkusu

Anababaları çok şaşırtan bir korku türü de çocuğun okula gidişiyile ilgilidir. O güne değin okulunu seven ve derslerinde başarılı olan çocukta isteksizlik başgösterir. Sabahları karın ve baş ağrılarından yakınmaya başlar. "Bugün okula gitmesem olmaz mı?" der. Evde kalınca, yakınmaları kısa sürede geçer. Hiç bir şey olmamış gibi oynar, zıplar, derslerine bile çalışır. Ancak ertesi saban okula gitme isteksizliği yeniden ortaya çıkar. Mızızlanır, huysuzlanır. Öğretmenenden çekindiğini, kırık not almaktan korktuğunu ya da arkadaşlarının kendisine sataştığını ileri sürer. Okula ağlayarak gider. Derslere girer çıkar. Öğretmen çocukta bir değişiklik sezmez. Çalışkandır, ilgilidir ve evdeki tedirginliğini okulda göstermez. Ancak okul dönüşünde ertesi günün tasasını çekmeye başlar. Okulu sevmediğini, okula

gitmeyeceğini söyler. Ertesi gün, gitmesi için zorlanırsa ağlar, tepinir. Üstüne gidildikçe tedirginliği artar. Evden dışarı çıkmaya büyük bir direnç gösterir. Kolundan tutup götürülmek istenirse yere yatar, avazı çıktığı kadar bağırır, ortalığı birbirine katar. Korkudan kustugu olur. Tedirginliği o denli gerçektir ki anababa daha ileri gitmekten çekinir. Dayak ve korkutmalar da sonuç vermez. Çünkü çocuk daha baskın çıkar. Aileyi, kendini öldürmekle bile korkutur. Evde kalmayı başaran çocuk bir süre sonra gene yatıştır, korkularından iz kalmaz. Ancak ertesi sabah benzer sahne daha gürültülü olarak yinelenir. Aile, çocuğun delirdiğini sanacak kadar şaşkınlık içindedir. Ancak evde kaldığı zamanki mutlu ve sevinçli görünüşüne bir anlam veremezler. Yatıştır umuduyla birkaç gün evde kalmasına ses çıkarmazlar. Öğretmene danışrlar. Öğretmen de çocuğun bu direncini ve korkusunu açıklayacak bir neden bulamaz. Yakınmalarında gerçek payı olsa bile bu denli şaşırtıcı bir tedirginliğe yol açacak nitelikte değildir. Okula zorla götürüldükten sonra, kimi çocuğun evdeki korkuyu hiç göstermeyişi anababa ve öğretmeni büsbütün şaşırtır. Ancak kimi çocuk, özellikle evde uzun süre alıkonan çocuk, okula dönse bile sınıfa girmek istemez. Yaygın deyimle okul korkusu adı verilen bu durum nasıl açıklanabilir? Çocuk okuldan çok, evde iken korku çektiğine göre bu duruma okul korkusu diyebilir miyiz? Gerçek bir öykü ile bu korkuyu açıklamaya çalışalım.

On yaşında ve çok başarılı bir dördüncü sınıf öğrencisi olan Fatma, ders yılı ortalarında okula gitmek istemediğini söylemiş. Neden olarak önceleri “Hastayım, başım ağrıyor.” demiş. Sıkıştırılınca yedek bir öğretmenin sert tutumundan yakınmış. Öğretmen kendisine iyi davrandığı halde, başka çocuklara bağırmasından korktuğunu ileri sürmüş. Arkadaşlarının kendisini sevmediğini, aralarına almadıklarını söylemiş. İlk günler huysuzlanmasına ve yakınmalarına aldırmadan okula yollanmış. Ancak bir süre sonra Fatma gitmemekte diretmiş. Tatlı sözler, korkutmalar ve dayak hiç sonuç vermeyince, anne ve babası, “Birkaç gün evde kalsın, belki düzelir.”, demişler. Evde kaldığı birkaç gün içinde Fatma, annesine yardımcı olmuş, derslerine çalışmış ve hiç tedirginlik belirtisi göstermemiş. Düzeldiğini sanan annesi, okula gitmesi gerektiğini söyleyince eski sıkıntıları daha da artarak depresmiş. Bunun üzerine aile, çocuğu Ruh Sağlığı Bölümüne getirdiler.

Anne Fatma'yı çok yetenekli, sessiz ve söz dinler bir çocuk olarak tanıttı. Arkadaş seçer ve toplu oyunlara pek katılmazmış. Annesinin yanında olmaktan hoşlanır, ona dert ortaklığı edermiş. İçli ve anlayışlı imiş. Karı koca iyi anlaşır, iyi geçinirlermiş. Mutluluklarını bozan tek neden birkaç ay önce anneannenin ölümü olmuş. Bundan kısa bir süre sonra da anne düşerek bacağını kırmış. Eşini yitiren dedenin de, daha yasları bitmeden, evlenmeye kalkması aile için bir başka üzüntü kaynağı olmuş. Bunları ağlayarak hekime anlatan anne, bu nedenlerle son haftalarda kızıyla gereği gibi ilgilenemediğini belirtti. Anne ayrıca okul açılmasından kısa bir süre önce geçirdiği bir kanama nedeniyle hastaneye yattığını anımsadı. Fatma eve dönünce anneyi bulamamış ve çok ağlamış. Anne hastaneden dönünce hiç yanından ayrılmak istememiş ve okul açıldığında bir süre isteksiz gitmiş. Fatma'nın okulla ilgili yakınmaları arasında bir tanesinin gerçek olduğunu belirtti. En yakın arkadaşı olan bir öğrenci, başka bir kente göçtükleri için okuldan ayrılmak zorunda kalmış. Fatma buna çok üzülmüş.

Bu kısa öyküden de anlaşıldığı gibi Fatma'nın okul korkusunda evle ilgili nedenler ağır basmaktadır. Anneannenin ölümü, dedenin yarattığı sorun, annenin ayağının kırılması, Fatma'nın arkadaşının ayrılışı hep bir araya gelmiştir. Bu nedenlere bağlı olarak, annenin sinirlerinin bozulması ve kızıyla sıkı ilişkisinin aksaması Fatma'nın tedirginliğini arttırmıştır. Annenin kanama nedeniyle hastaneye yatışının yol açtığı "Anneyi yitirme korkusu." son olaylarda büsbütün pekişmiştir. Annesine bağımlı bir çocuk olan Fatma, bu korkusunu ancak, okula gitmeyip evde annenin yanında kalarak bastırabiliyordu. Bilincine varamadığı asıl korkusunu okula aktarıyor, evde kalmasının gerekçesi olarak kullanıyordu. Evde kaldığı sürece sıkıntı ve tedirginlikten uzak oluşu da bundan ileri geliyordu.

Okul korkusunu, daha doğru deyimle evden ayrılma korkusunu ortaya çıkaran nedenler şaşılabilecek ölçüde benzerlik gösterirler. Bunlardan birincisi anne ve çocuğun ortak yaşam (sembiyoz) ölçüsüne varan sıkı ilişkileridir. İkincisi de bu ilişkiyi sarsan

hastalık, ayrılık gibi durumlardır. Başka bir deyimle anneyi yitirme korkusuna yol açan nedenlerdir.

Okul korkusu ilkokul çağında, daha seyrek olarak da ortaokul ve lise çağında ortaya çıkar. Genellikle ortaokul ve lise yıllarında görülen okul korkusu daha ağır ruhsal sorunların göstergesidir.

Okul korkusu ile karşılaşan anababaların göz önünde tutacakları noktaları belirtmekte yarar var: Her şeyden önce çocuğun okuldan uzak kalmamasına önem verilmelidir. Evde kalış uzadıkça okula dönüş o ölçüde güçleşir. “Yatışsın, dinlensin, aman üstüne varmayalım.” diye çocuğu evde tutmak bunalımını azaltmaz, artırır. Anne ve baba çocuğa soğukkanlı bir tutumla yaklaşmalıdır. Korkutmalar, dayaklar geri teper. Ana ve baba kısa sürede yenik düşerler. Yalvarmalar, alttan almalar da etkisiz kalır. Ancak ana ve babadan hangisi daha kararlı ve tutarlı davranabiliyorsa çocuğu okula o götürmelidir. Çoğunlukla sıkı ilişki nedeniyle anne bu görevi kolay başaramaz. Öğretmene durum anlatılmalı ve işbirliği sağlanmalıdır. Vurgulamakta yarar var: Çocuk tedirgin ve korku içinde olsa da okuldan uzak kalmamalıdır. Sınıfa girmek istemese bile okula gitmelidir. Öğretmen odasında oturması ya da bahçede dolaşması bile evde kalmasından iyidir.

Çocuğa, “Bir şeyin yok senin, naz yapıyorsun numara yapıyorsun.” gibi sözler söylemekten kaçınılmalıdır. Okul başarısının şimdilik önemli olmadığı anlatılmalı, sıkıntılar anlayışla karşılanmalı ama okula gitme konusunda ödün verilmemelidir. Evde kalışının sıkıntılarını geçici bir süre için azaltıp sonradan artıracığı vurgulanmalıdır.

Bu denli sıkıntı ve tedirginlik geçiren bir çocuğu okula gitmeye zorlamak kimi ana babaya çok acımasız bir çözüm gibi gelir. Ancak diş ağrısı olan bir

kimsenin diş hekimine gitmekten kaçınması ne yarar sağlarsa, çocuğu evde tutmak da o ölçüde yarar sağlar.

Çocuğun okula götürülmesi çözümün yarısıdır. Korkuya yol açan nedenlerin ortaya çıkarılıp konuşulması, anne çocuk ilişkilerini düzeltici önlemlerin de alınması gerekir. Bu ise ancak bir çocuk ruh hekiminin yardımıyla olabilir. Birkaç günde düzelmeyen okul korkusunda, gecikmeden, bir çocuk ruh hekimine başvurmak zorunludur.

Gece Korkuları

Bir çeşit korku vardır ki, görünürde anababa için anlamsızdır. Çocuk, okul öncesi çağında, yatma zamanı gelince, yatağına gitmek istemez. Annesiyle yatmak ister ya da gece sık sık kalkıp ana ve baba odasına gidip ortalarına yatar. Anababa yatağında yatma alışkanlığı olmayan bir çocukta bu durum korkulu ya da heyecanlı yaşantıların etkisinden ileri gelebilir. Ancak kimi zaman bunun alışkanlık ya da şımarıklıkla ilgisi bulunmadığı, korkunun gerçek olduğu, çocuğun saatlerce, uykuya dalamayışından anlaşılır. Çocuk anababanın cinsel birleşmelerine ya da sevişmelerine tanık olmuştur. Çocuk cinsel birleşmeyi, annesinin saldırıya uğraması biçiminde yorumlar; aynı durumun yinelenmesi korkusuyla uykuya dalamaz. Anababanın arasında yatarak ya da anneyi kendi yanına çekerek, kötü olaylara engel olacağını sanır.

Ana ile babanın büyük kavgaları da buna benzer bir durum yaratabilir. Yedi yaşında bir küçük kız, gece korkuları nedeniyle, Çocuk Ruh Sağlığı Bölümüne getirilmişti. Çocuk bir aydır geceleri, ya sık sık uyanıyor ya da saatlerce uyanık

kaldıktan sonra dalabiliyordu. O güne dek kendi odasında yatan çocuk annesi ile yatmaya başlamıştı. Uykuda bile annenin elini bırakmıyordu. Anne yanından kalksa sıçrayarak uyanıyordu. Neden uyuyamadığı sorulunca “Korkuyorum.” diyordu. Geceleri anababasını bitkin düşürdüğü gibi, gündüzleri de sakin değildi. Camdan biri bakıyor deyip perdeleri kapatıyor, bacadan birinin girdiğini sanıyordu. Çok huysuzlaşmış ve bebekleşmişti. Yemeğini hep annesi yedirsın ve hep yanında otursun istiyordu. Sokağa çıkmıyor, tuvalete bile gitmek istemiyor, tırnaklarını yiyordu. Çocukta birden ortaya çıkan ve anababayı şaşkına çeviren bu değişme neden olmuştu? Anneyle yapılan bir görüşme, çocuktaki bu tedirginlik ve ürküyü (panik) açıklamaya yetmişti: Korkuların başlamasından bir süre önce, ana ile baba arasında kavga çıkmıştı. Anneye göre baba, sık sık yaptığı gibi, tartışmayı “İstemiyorsan git bu evden.” diyerek kapatmıştı.

Anne, daha önce “Bir daha böyle söylersen, gerçekten giderim.” diye yemin ettiği için, kalkmış kendi annesinin evine gitmişti. Çocuklar babayla kalmışlar ve birkaç gün anneyi görmemişlerdi. Baba anneyi geri getirmiş, ortalık da yatışmıştı. Ancak korkuların başlamasından az önce, bir başka tartışma çıkmıştı. Çocukların önünde baba, anneye bir tokat atmış, anne fenalık geçirerek yere yığılmıştı.

Uykusuzluk ve gece korkuları bu olayı izlemişti. Küçük kız anneyi gündüz bile uyutmaz olmuştu! “Kalk anneciğim, bayılmadın değil mi, hastalanmadın değil mi?” diye silkeliyor, sık sık “Yüzüme gül anneciğim, gidelim bu evden.” diye ağlıyordu.

Bu öyküden anlaşılacağı gibi, çocuğun gece korkuları, yeniden çıkabilecek bir kavgada anneye bir şey olacağı ya da annenin daha önce yaptığı gibi, kendini ortada bırakıp kaçacağı korkusundan kaynaklanıyordu. Çocuk uyanık kalmakla, bilinçdışında, bu kötü sonu önleyebileceğine inanıyordu. (Yörükoğlu, 2002:299-301).

Karabasanlar

Gündüz korkuları gibi uykuda gelen korkular da oldukça yaygındır. Çocuklukta gündüz yaşanan heyecanlı olayların uykuya vurması sıklıkla görülür. Uykusunda sayıklamayan, ara sıra korkulu düş görmeyen çocuk yok gibidir. Korkulu bir düşten sonra uyanıp anababa yatağına sığınan çocuk çoktur. Çocuklar bu korkulu düşlerini kullanıp “Anne benim odamda güzel rüyalar yok, ben sizin yanınızda yatayım.” diyerek anababa yatağına girmeyi alışkanlık durumuna da getirebilirler. Sık yineleyen korkulu düşler, çocukta genellikle iç sıkıntısı ve tedirginlik belirtisidirler. Özellikle kimi korkulu düşler karabasan (kâbus) denen ürkütücü biçime girerler. Çok korkutucu bir düşten sonra çocuk sıçrayarak veya bağırarak uyanır. Şaşkın ve korkulu gözlerle çevresine bakar. Kısa bir süre düşün gerçek olup olmadığını bilemez. Yatıştırılınca yeniden uykuya dalar ve ertesi gün korkulu düşünü anımsar. Bu tür karabasanlar yıldan yıla azalsa da erişkin çağda da sürerler.

Karabasanın bir çeşidinde ise çocuk korkulu düşten sonra uyanmaz. Yatağında oturur, gözlerini korkuyla açar. Saçma sapan konuşur, anababasını tanımaz. Yerinde debelenir veya ayağa kalkıp amaçsız dolaşır. Kendisini yatıştırmak isteyen anababasıyla didişir. “Geliyor, geliyor.” diye bağırıp çağırır. Birkaç dakikadan yarım saate kadar sürebilen bu nöbetten sonra çocuk uykuya dalar ya da uyanır. Uyandıktan sonra gördüğü düşü hiç anımsamaz. Olup bitenleri bilmez. Bu karabasan çeşidinde, çocuk zor kullanılmadan uyanırsa nöbeti sona erer. Uyanmazsa, yapılacak iş, çocuğun çırpınması sırasında kendisini yaralamasını önlemektir. Aileyi sürekli bu durum sık sık yinelenmiyorsa kaygı verici değildir. Bu karabasanlar zamanla yıla azalarak ergenlik çağında son bulur.

Gündüz yaşanan olaylar ve korkulu yaşantılar uykuda da etkilerini gösterirler. Özellikle ilk yaşlarda annenin evden ayrılması ya da çocuğun hastaneye

yatışından sonra sıklıkla görülebilirler. Örseleyici olaylar, kazalar ve geçirilen büyük korkular, başka etkileri yanında, yetişkinde olsun çocukta olsun, uykuyu bozarlar.

Düş görme, gündüz çözümlenmemiş olayların bilinçdışını sürekli uğraştırması sonucu ortaya çıkarlar. Başka bir deyişle, doyurulmamış istekler, özlemler düşe yansıyarak işlenir. S. Freud'un ortaya koyduğu gibi başarılı bir düş, bu istek ve özlemleri, dolaylı yollardan, gerçekleşmiş gibi göstererek uykunun bozulmasını önler. Çocuk düşleri, bunu kanıtlayan örneklerle doludur: Çocuk beklediği bir oyuncak düşünde almış görür. Sevinçle uyanır ve odasında aramaya koyulur. Ertesi gün girilecek bir sınavı düşünde olup bitmiş gibi görmek de kişinin deliksiz bir uyku uyumasını sağlar. Böylece düşler, uykuyu tedirgin edici duygu, düşünce ve yasak eğilimlere karşı savunma görevi görürler, korkulu düş ve karabasanlarda bilinçaltının düşkurma yoluyla uykuyu koruma görevi yetersiz kalmakta, uyku bozulmaktadır. Yukarıdaki sınav örneğinde olduğu gibi, heyecan ve güvensizlik çok ise kişi sınavda kaldığını düşleyebilir. Bu da bir bakıma, beklenen kötü sonucu bir an önce yaşayıp atlatmak isteğinin düşe yansımasıdır. (Yörükoğlu, 2002:301-303).

Korkunun Belirtileri

Korkunun organizmada birçok tezahürleri vardır. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir.

- a. Korkulu hallerde korkanın kalp ve nabız atışlarında büyük bir çabukluk görülür. Bunu her insan kolayca gözleyebilir.
- b. Sindirim organlarının çalışması farklılaşır. Bazı hallerde sindirim işi duracak kadar yavaşlar. Mide kasılır, kramp girer.

- c. İç salgı bezlerinin salgılarında bir değişiklik ve dengesizlik meydana gelir. Bilhassa adrenalin fazla salgı yapar.
- d. İdrar torbası daralır. Hatta bazan çocuklar kendilerini kontrol edemez ve altlarına ederler. Aynı şey barsaklarda ve büyük apdest kontrolünde oluşabilir.
- e. Adele ve kaslarda belirli şekilde sertleşme, gerginlik olur. Kas seğirmeleri ve titremeler görülür.
- f. Kusma ve ishal olabilir. (Nedeni tamamen korku olan kusma ve ishal, organik bir nedene bağlı olmadan).
- g. Gözler hayretten açılmış bir haldedir. Bu bazan göz yuvarlağı dışarı çıkacakmış gibi fırlama şeklinde belirir.
- h. Nefes alış verişler düzensizleşir. Sık sık solumalar başlar.
- i. Kan deri yüzünde adeta çekilir, vücut soğur, yüz sapsarı kesilir.
- j. Dişler gıcırda ve çatırda.
- k. Sık sık yutkunmalar, bazı hallerde ve kişilerde dil tutulmaları olabilir. Birçok konuşma kusurları ve özürleri ortaya çıkar. Bilhassa kekemelik yaygın haldedir.
- l. Kişi soğuk soğuk terlemeye başlar. Maksatsız garip hareketler yapar. Parmak çatlatmalar, kaşınmalar, çimdiklemeler, parmak ve tırnak kemirmeler görülür.
- m. Yüzün derisi gerilir. Burun yanında dikey çizgiler belirir. Ohlamalar poflamalar başlar.
- n. Korkan bazan tam hareketsizlik içindedir. Bazı kişiler korkudan kurtulmak için aşağıdaki şekilde hareket ederler.
- o. Hafif hafif şarkı söyler. Kendini avutur. Bilhassa yalnız olduğunda bu hareketlere başvurulur. Kendi kendine cesaret verir. Isık çalarak aynı yalnızlığı gidermeye çakşır.
- p. Çeşitli bahanelerle kahkaha atar. Korkmuyormuş gibi, korkuya aldırış etmeyen bir tutumda bulunduğunu göstermek için.
- r. İçki içerler. Tiryaki iseler sigara içmeyi artırır. (yetişkinler).
- s. Kimseden, birşeyden korkmadığını göstermek için tehdit savururlar. (Çağlar, 1981:80-81).

Fobi

Tehlikeli sayılmayan nesneler ya da durumlar karşısında olağandışı güçlü bir korkudur.

Korkuların marazi hal almasına ve aşın derecede korkulu hallere biz FOBİ diyoruz. Fobiye yakalanan kişi bunun gayrimakul olduğunu bilir ama korkular marazi şekle dönüştüğü için onu kontrol etme gücünü kaybeder. Korkuların giderilmesine çalışılmaz ve artarsa fobiye dönüşebilir. Belli başlı fobi çeşitleri şunlardır, sudan, şimşekten, açık havadan, kapalı havadan, gök gürültüsünden, ateşten, vadiden, nehirden, denizden, yüksekten, mikroptan, ölümden, bulaşıcı hastalıklardan, yılan, kedi, köpek ayı ve maymun gibi çeşitli hayvanlardan, yalnızlıktan, trafikten, otomobil, tren, uçak, vapurdan v.b. de aşırı korkular. Kişi bunlardan şiddetle korkar. Zorlandığında da bayılmaya kadar varan direnmeler olabilir. Korku veren durum ortadan kalkınca fobi tepkisi sona erer. (Çağlar, 1981:81).

Nedenleri

Korku ve korkunun marazi, aşın hale gelmiş hali olan fobilerin birçok nedenleri vardır. Bu nedenleri aşağıdaki hususlarda özetlemek mümkündür.

a. Bedensel bozukluklar ve bazı hastalıklar sonucu gelişebilir. Bilhassa kaza sonucu oluşan beden kusurları ve uzun süre devam eden hastalıklar kişinin aşın korku geliştirmesine neden olabilir. Bilhassa kazanın oluşu ve hastalığın tedavisi sırasında uygulanan yollar hastada birçok şeylerden aşırı derecede korkmanın nedeni olabilir. Hele bu çocuklukta olmuşsa çok daha köklü korkuların yerleşmesine neden olabilir.

Çocukların ve gençlerin hastalık sırasında uygulanacak tedaviye alıştırılmaları son derece gereklidir.

b. Çocukları korkutmalar: Korkunun ve çocuklarda görülen fobinin nedenleri incelendiğinde baş nedenin çocukları korkutmak olduğu görülmüştür. Olur olmaz nedenlerle çocukları korkutmak, hayvanlar, eşyalar ve durumlar hakkında korkutucu şekilde bilgilerle donatmak, çocuk ve gençlerde ömür boyu sürecek korkuların tohumlarını ekmektedir.

c. Çocuklara korku verici yaşantılar verme: Çocuklar birçok şeylerden korunmasını bilmezler. Nasıl korunacaklarını hesap edemezler. Denizde, ırmakta, yüksek bir balkonda, gök gürültüsü ve şimşek çaktığı anlarda, yılan, kedi, fare, kedi, köpek ve benzeri hayvanlarla ilişkileri sırasında, kendinden daha bilgili ve tecrübeli biri ile birlikte bulunması ve bunlar hakkında gerçek bilgi almak ihtiyacındadırlar. Bunların niteliği ve bazı hallerde bunlardan nasıl korunacağını bilmeleri gerekir. Tek başlarına bu eşya, durum ve hayvanlarla karşılaştıklarında ömür boyu unutamayacakları kötü izlenimler alabilirler. Hatta bunlar hakkında yanlış bilgi verilmesi de aynı sonuçları doğurabilir.

d. Çocukların kötü örnekler görmeleri. Çocuk birlikte yaşadığı ilişki kurduğu kimseler nelerden korkuyorsa büyük bir çoğunlukla onları taklit ederler ve onların korktuğu herşeyden, korkarlar. Çocukların yakın ilişki kurdukları kimseler, ana, baba, kardeş ve yakın arkadaşlar, onlara örnek olarak nelerden korkulacağını öğretirler. Korkulu-fobili insanların bulunduğu aile çevresindeki çocukların da bu anormal korkuları duyması gayet tabiidir. Bazı istisnalar olabilir ama bunu genelleme yapabiliriz.

e. Korkuyu eğitimde bir etkili araç olarak kullanmak. Çocukları eğiten kimseler birçok hallerde çocukları korkutarak onları istedikleri gibi hareket etmeye zorlarlar. Çocuklar neden korkutularak eğitime çalışılmışsa, onlardan korkmayı öğrenirler. Hayatımızda karşılaştığımız birçok ızdıraclarımızı dindirmek için en büyük yardımları yapan doktorlardan, dişçilerden, hastabakıcılardan, hemşirelerden ve sağlık memurlarından çocukların korkmasının tek nedeni anne, baba, öğretmen ve diğer ilişki kurduğu kimselerin yaramazlık ettikleri zaman uslu otur yoksa iğneciye çağırırım demesi, doktoru çağırırım, dişçiye götürürüm demesi, onları çocuğun gözünde korkunç bir insan yapabilmekte ve çocukların en gerekli zamanlarda dahi bu

kimselerle ilişki kurmasına engel teşkil edecek şekilde marazileşmesine neden olmaktadır.

Aşırı, mübalâgalı bilgileri de bu meyanda görmek yararlı olacak çocuklara bu nesneler, durumlar ve hayvanlar hakkında mübalağalı korkutucu bilgiler vermek korkunun nedeni olmaktadır.

f. Çocuğun ve gencin geçirmiş olduğu şoklar. Çocuk bazan bu eşya, durum ve hayvanlarla ilişki kurduğu sırada ömür boyu unutamayacağı şiddette bir olayla yüzyüze gelerek şok olabilmektedir. Bu da çoğu zaman korku ve fobilerin en baş nedeni olabilmektedir. Örneğin; Çocukluğunda bir deniz kazası geçirmiş ve hayatını zor kurtarmış bir çocuğun deniz araçlarına karşı, bir otomobil kazası geçirmiş kimsenin oto fobi, bir uçak kazasından paçayı zor kurtarmış bir kimsenin uçak fobi, boğulma tehlikesi geçirmiş bir kimsenin denize karşı, nehre karşı aşırı korku duyması gayet tabiidir. Bunun tipik bir örneğini kısaca anlatmak isterim. Yatılı bir öğretmen okulunda okuyan bir öğrenciye arkadaşları devamlı olarak ders çalışıp yatağına geç geliyor diye, yatağının içine yasatık kılıfına konarak bağlanmış bir kedi koymuşlar. Gece geç vakit yatağına giren bu arkadaş yatağına girer girmez kedinin üzerine yattığı için kedi can havli ile arkadaşın üzerine atılmış ve yastık kılıfından sonra arkadaşın yüzünü ellerini de parçalamış. Neye uğradığını bilemeyen arkadaş o anda geçirdiği bir şok sonunda muvazeneyi kaybetmiş. Bir müddet akıl hastanesinde kaldıktan sonra okula dönmüş. Ama bu arkadaşımız kedinin resmini dahi görse o anı hatırlayarak derhal onları ortadan kaldırıyor. Hatta nerede canlı bir kedi görse kıyarcasına kovalıyor yakalarsa eziyet ediyordu. Kedi lafı bile onda unutulmaz şoku hatıra getirecek şiddetle korku ve nefret duygularını harekete geçiriyordu.

Küçük yaşlarda geçirilmiş şokların etkisiyle kronik fobi geliştirenlere çok rastlanmaktadır. (Çağlar, 1981:82-84).

Korunma Yolları

Korku öğrenilmiş bir tepki ve davranış şeklidir. Çocuklar ve gençleri korkudan kurtarmak mümkündür. Bunun için Orhan Çağlar şu tedbirleri önermektedir.

1. Çocukları korkutarak onlara isteğinizi yaptırmayınız. Onları eğitirken korkuyu ve korkutmayı bir eğitim aracı olarak kullanmayınız.
2. Çocuk ve gençlere olayların, hayvanların ve korku yaratan şeylerin gerçek durumunu anlatınız. Bunların nasıl, nerede hangi durumlarda tehlikeli olacağını ve korunma yollarını anlatınız.
3. Çocuklara örnek olunuz. Olur olmaz şeyler karşısında ayılıp bayılıp korku belirtileri göstermeyiniz. Korku yaratan durumlarda onlarla beraber olunuz ve onların korkulacak birşey olmadığını gösteriniz. Söz etkili olamaz. Onlara nasıl davranılacağını gösteriniz. Gerçekçi bir görüş kazanmasını yaşantılarına sokarak gösteriniz.
4. Çocuk bütün bunlara rağmen korkuyorsa çevresine bakınız. Korkularını inceleyiniz, nedenlerini bulmaya çalışınız. Nedenleri ortadan kaldırdığınız zaman çocuklar ve gençler korkularına kendileri güleceklerdir. Bazan çok basit gibi görünen bir neden çocuklarda aşırı ve köklü korkulara neden olabilmektedir. Korkunun nedenini derinliğine inceleyerek bulunuz, onu ortadan kaldırınız.
5. Gerekiyorsa çocuğun çevresini değiştiriniz. Çünkü çevresindeki kimselerden oluşan korkular çocuk o çevrede kaldıkça artacaktır. Müzminleşecektir.
6. Çocukları şoke edecek durumlardan koruyunuz. Hele bu konuda yakışıksız ve uygunsuz şakalardan şiddetle sakınınız. Yatılı okullarda kontrol edilemeyen öğrenciler arasında bu tip şakalaşmalar yüzünden ruh sağlığını yitiren çocuklarımızın ve gençlerimizin sayısı az değildir. Örnekte verdiğimiz kedi yerine yatağa yılan koyanlar, köpeği üzerine saldırtmalar, denizde şakadan boğma hareketleri yapanlar vardır. Bunların bir kısmı evde de başka şekillerde yapılmaktadır.
7. Çocukla korkularını açıkça görüşünüz. En basit şeylerden dahi korksa onları ayıplamayınız. Ayıplamak, erkek adam korkar mı lâfi bir anlam taşımaz. Onunla

korkularını yenmede beraber olduğunuzu, korkusuna içten ilgi ve saygı duyduğunuzu gösteriniz. Korkuyu onun yenmesi için daha kuvvetli olmasına yardım ediniz.

8. Çocuklara korkunç hikâyeler, romanlar okutmayınız. Sinemalarda bu tür filmleri görmelerine engel olunuz. Çocuk bunlarla gerçeği karıştıracak ve korku yerleşecektir. Hele uyku saatlerinden önce bu tür umacı masallarını, T.V.filmelerini onlara uygun şekilde yasaklayınız. Bunun tecessüsü artıracak şekilde yasaklar şeklinde değil, anlayışla karşılamasını temin ederek, işbirliği sağlayarak yasak ediniz.

9. Korku yaratan durumlarla ilgili mümkün olduğu kadar birinci elden yaşantılar kazınmasını ve korkulacak birşey olmadığına kendisinin karar vermesini sağlayınız.

10. Etkili olsun diye gördüğünüz, işittiğiniz, okuduğunuz, seyrettiğiniz bir olayı mübalâğa etmeyiniz. Çocuklar ve gençler bundan daha çok etkilenirler. Hatta çocuk ve gençlerle bu tür olayları konuşurken daha anlayışlı olunuz ve olayı olduğundan daha küçük görmeye çalışınız. (Çağlar, 1981:84-85).

(Tempertant) ÖFKELİ (Hiddetli) ÇOCUKLAR

Öfke: Engellenme, incinme ya da gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi. (M.E.:126) Ruhbilim sözlüğü.

Öfke Nöbeti: Özellikle küçük çocukların herhangi bir şeyi yapmaları engellendiği zaman gösterdikleri güçlü ve olağanüstü kızgınlık. Eğ. Ter. Sözlüğü F.O. 130.

Engelleme, incinme veya tehdite karşı gösterilen olağan dışı kızgınlık tepkisi (Çağlar, 1981:85).

Tempertantrum: Aşırı hiddetlenme ve öfke patlaması anlamına gelen bu durumda bazen çocuk kendini yerden yere atabilir, başını yerlere duvara vurabilir.

Katılana kadar ağlama krizi de olabilir. Birikmiş saldırganlık dürtüsünün bir çeşit boşalma şeklidir. Birçok psişik bozukluk nedeniyle olabildiği gibi, hatalı terbiye, ve yetiştirme tarzının bir sonucu da olabilir. Örneğin her istediği yapılmış, şımartılmış bir çocuğun haklı bir nedenle engellenmesinde bu durum ortaya çıkabilir. (Aydoğmuş, 2004:147).

Öfke faal bir üzüntü halidir. Herhalde çok tatlı olmalı ki atalarımız buna "öfke baldan tatlıdır." demişler. Birçok zamanlar hepimiz kızdığımız, üzüldüğümüz olaylar karşısında bu baldan tatlı denilen duygusal ifadeye başvurarak boşalma ihtiyacı duyarız. Gerçi bunda zararlı çıkanlarda vardır ama kararında ve dozunda gösterilen bir tepki ve davranış olduğu takdirde birçok birikmiş sıkıntıları dışlamamıza da aracılık eder. Çocukların birçoklarında öfke hali belirir. Sık sık görülür. Onların istekleri ve ihtiyaçlarının doyurulması engellendiğinde bu halleri ve duygusal ifadeleri kullanırlar, bazan öfkesini ayarlayamayanlar için de atalarımız "keskin sirke küptüne zarar." derler. "Keskin sirke küptünü çatlatır" ve "öfke ile kalkan zararlar oturur" derler. Bunlar öfkenin yarar ve zararlarını anlatan deyimlerdir. (Çağlar, 1981:86).

Bir ana-baba tarafından en sıkıcı ve utanç verici anlar bir çocuğun öfke nöbetleri sırasında yaşanır. Bu çocuklar öfke ve hayal kırıklıklarını çığlık atarak, oyuncaklarını fırlatarak veya oyun arkadaşlarına vurarak, muhtemelen başkalarına veya kendilerine zarar vererek ifade ederler; istediklerini elde edemediklerinde kendilerini yere atarak ağlar, küfreder veya mala zarar verirler. Bu çocuklar özel bir meydan okuma sergilerler.

Ara sıra yaşanabilecek öfke nöbetleri, bir-bir buçuk yaşından dört yaşına kadar olan çocuklar için tamamiyle normaldir ve bu tür dışavurumlar okula başladıklarında azalır.

Okul çağı çocuklarında normal psikolojik gelişim, kendilerini daha iyi denetlemelerini, daha işbirlikçi ve eğitime açık olmalarını sağlar. Üzgün olduklarında bile, okul çağı çocukları genellikle hayal kırıklıklarını ve öfkelerini kelimelerle ifade edebilirler.

Ancak bu durum, her zaman bu şekilde gelişmez. Bazı çocuklarda öfke nöbetleri okul yıllarında da düzenli olarak devam eder. Ana-babalar bu davranış karşısında hayal kırıklığına uğrar ve üzürlüdürler. Çocukların öfke ve hayal kırıklıkları ile başetmede toplumsal açıdan daha uygun yollar geliştiremeyenlerin nedenlerini sorgularlar.

Bu soruya cevap vermek için, genellikle uzmanlar, ana-babalara öncelikle özeleştiri yaparak modelleri değerlendirmelerini önerirler. Ayıca öfke konusunda kendilerinin nasıl tepki verdiklerini ve çocuklarına nasıl tepki vermeyi öğrettiklerini irdelemelerini isterler. Ana-babalar abartılı, yıkıcı dışavurumlar ve sinir krizleri gösterme eğiliminde olduklarında, çocukları da çoğu kez benzer davranışlar sergilerler.

Ana-babalar, hiddet dolu davrandıklarında başkalarıyla olan ilişkilerinde öfke nöbetleri geçirdiklerinde çocuklarına bu davranış kalıbını öğretmiş olurlar.

Bunun yanı sıra deneyimsiz bazı ana-babalar, çocuklarının davranışlarıyla ilgili gerçekçi olmayan beklentilere girebilir. Örneğin, çocuklarından uzun süre sessizce oturmalarını isteyebilir, fiziksel ve gelişimsel becerilerinin üzerinde görevleri yerine getirmelerini bekleyebilir veya çocuktan, adil olmadığı gözüken sorumlulukları ve kendileri tarafından belirlenen kararları kabul etmesini isteyebilir. Bu gibi durumlar, çocuğu hayal kırıklığına uğratabilir ve yıkıcı dışavurumlara neden olabilir.

Kişilik özelliklerine bağlı olarak bazı çocuklar, olaylar karşısında daha çabuk hayal kırıklığına uğrarlar ve yoğun bir şekilde hoşnutsuzluklarını olumsuz ifadelerle

dile getirme eğilimi gösterirler. Güçlü istekleri olan çocuklar, öfkelerini ve olumsuz duygularını denetlemede daha fazla güçlük yaşarlar ve kendilerini denetlemeyi öğrenmek konusunda daha fazla zorlanırlar.

Ekonomik güçlükler, alkolizm, fakirlik, fiziksel veya cinsel istismar veya arkadaşlardan ve aileden uzaklaşmak gibi nedenlerden dolayı, aile içinde sürekli baskı ve gerginlik varsa, çocuklar daha sık öfke nöbetleri şeklinde tepkiler verebilir. Ayrıca, kronik hastalıkları ve öğrenme güçlükleri olan çocuklara sahip bazı ana-babalar, bu tür çocukların daha fazla öfke nöbetleri geçirme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeni bozukluklarından dolayı süregelen hayal kırıklıklarıdır; ancak bu tür problemleri olan çocukların çoğunluğunda öfke nöbetine rastlanmaz.

Bazen, okul çağı çocukları öfke nöbetleri göstermeksizin birkaç yıl geçirebilirler, gözle, görülür bir şekilde hayal kırıklıklarını büyük oranda bastırarak, uyum sağlama becerisi gösterebilirler; daha sonra tekrar öfke nöbetleri geçirebilirler. Aynı durum sizin çocuğunuz için de geçerliyse, bu belirtilerin okulda, evde veya yakın çevrede meydana gelen yeni ve bunaltıcı bir baskı kaynağından dolayı ortaya çıkıp çıkmadığını araştırın. Çocuğunuz baskı yaratan durum karşısında yaşadığı duygusal gerilimle başa çıkamadığında, yaşadığı endişe, korku ve öfkeyi uygun olmayan bir şekilde ifade edebilir. Bir ana-baba olarak bu baskının kaynağını saptamalı ve çocuğunuza, sorunuyla daha etkili bir şekilde başetmesi için yardım etmeye çalışmalısınız. Gerekirse, problemin nedenlerini keşfetmek konusunda yardımlarını almak için öğretmenlerle ve çocuğunuzun arkadaşlarıyla konuşun. (Yavuzer, 2004: 209-211).

Ana – Babaya Not:

Birçok ana-baba, çocuklarının öfke nöbetlerine nasıl tepki göstereceklerine karar vermek konusunda güçlük yaşar. Prof. Dr. Haluk Yavuzer'e göre aklınızda bulundurmanız gereken bazı öneriler şunlardır:

- a)Çocuğunuzdan gerçekçi olmayan beklentilerde bulunmaktan kaçının. Beklentilerinizi çocuğunuzun arkadaşlarının ana-babalarına ait beklentilerle karşılaştırın.
- b)Çocuğunuz kontrolünü kaybettiğinde, öfke nöbetini görmezlikten gelin, böylelikle uygun olmayan davranışı ödüllendirmemiş olursunuz. Dikkat çekmeye ya da dışavurumlarını pekiştirebilecek olumlu veya olumsuz herhangi bir tepki almaya uğraşmıyor olabilir. Bu yüzden, görmezlikten gelmeye veya ortamdan uzaklaşmaya çalışın. Bu, çocuğa kendini kontrol etmesi için fırsat sağlar.
- c)Ancak, bazen peşinizden koşarak geldiği, oyuncaklarına zarar verdiği ya da kardeşine vurduğu için öfke nöbetini görmezlikten gelemeyebilirsiniz. Bu gibi durumlarda, başkalarından uzakta tekrar kontrolünü kazanıncaya kadar, başka bir odaya ara vermek için gitmesi konusunda ısrarcı olun. Odasına giderken ona eşlik etmeniz gerekebilir.
- d)Genelde, ana-babalar olabildiğince sakin olmalı, kendi hayal kırıklıklarını ve öfkelerini denetleyerek, öfke nöbetine kapılmamalıdır. Ayrıca fiziksel mücadelelere girmekten kaçınmalıdır.
- e)Çocuğunuz ve siz sakinleştikten sonra onunla bu dışavuruma neyin sebep olduğu hakkında konuşun. Olumsuz duyguları hareketler yoluyla değil de, kelimeler yoluyla ifade etmenin önemini vurgulayın ve tepki vermede kullanabileceği daha olumlu yolları tartışın. Çocuğunuz anlaşmazlıkları öfkelenmeden çözdüğünde, övgüde bulunun. (Yavuzer, 2004:211-212).

Ne Zaman Bir Uzman Yardımı Almalı?

Haluk Yavuzer'e göre aşağıdaki durumlardan herhangi birinde profesyonel yardım almayı ciddi olarak düşünmelisiniz.

- a) Çocuğunuz öfkeli ya da kızgın olduğunda bu öfke nöbetleri alışkanlık haline gelmişse,
- b) Öfke nöbetleri sık sık ortaya çıkıyorsa (örneğin günde birkaç kez yineleniyorsa),
- c) Öfke nöbetleri kendini ev dışında da (örneğin okulda) gösteriyorsa,
- d) Öfke nöbetleri çocuğunuzun veya başkalarının fiziksel olarak hırpalanmasıyla sonuçlanıyorsa,
- e) Öfke nöbetleri, ebeveyn açısından tahammül edilemez bir hal almışsa veya sağlıklı bir ana-baba-çocuk ilişkisini engelliyorsa.

Bu durumlardan herhangi biri varsa, derhal problemi gidermeye çalışın. Öfke nöbetleri kendiliğinden yok olmaz. Çocuğunuzun anlamaya çalışın. Bunun yanı sıra kendi öfke patlamalarınızı da kontrol altına alın.

Eğer bu belirtiler ergenliğe kadar devam ederse çok daha ciddi durumlar ortaya çıkabilir. Gençlik yıllarının getirdiği ek baskılarla ve artmış bedensel güçleriyle çocuğun bu öfke nöbetleri çok daha tehlikeli, endişe verici ve başa çıkılması güç bir hal alabilir. (Yavuzer,2004: 212).

Öfkenin Belirtileri

1. Öfkeli kimselerin öfke halinde iken adaleleri gergindir, yumrukları sıkılmıştır.
2. Yüz ifadeleri sert, alın kırışık, kaşlar çatılmıştır.
4. Bazan ağzı köpürmüştür. Çok kızgın hallerde ağızdan köpük saçılmaktadır. Saldırmaya hazır bir durustadır.
5. Ayaklar tepinmeye hazır, kırıp dökme, ısırma ve başkalarına zarar vermeye tam bir hazırlık pozisyonundadır.
6. Vücutta muhtelif yerlerde seğirmeler görülür. Tikleri fazla harekete geçer. Bütün yüz ifadesinde nefret hakimdir.
7. Yüzde kızarma ve şiddetli hallerde sararma görülür. Kan damarlarında bir kabarma ve genişleme bilhassa alın damrlarında şişkinlik belirir.
8. Nefes alıp vermesinde bir sıklaşma görülür. Kanda adrenalın miktarı artmıştır.
9. Konuşma düzeninde bariz bir bozukluk vardır. Acele acele konuşur. Kızgın kelimeler ve kelime hazinesi kıt olanlarda galiz küfürler iştilir.
10. Nabız ve kalp atışları hızlaşır. Bütün iç organların çalışması normal dışına çıkar. Hazım durur.
11. Düşünce hayatı tamamen veya kısmen kaybolur. Bilinçli hareketler azalır hatta kaybolur.
12. Şiddetine ve kişinin durumuna göre vücutta belirgin titremeler görülür.

Bazan bu çocuklarda daha da olgun olmayan tepinme, kendini yerden yere atma, ortalığı kasıp kavurma, kırıp dökme şeklinde tehlikeli davranışlar da görülür. Yaralanmalar dahi olabilir.

Belli durumlar olaylar karşısında ve insan hayatının belli dönemlerinde hiddet veya öfke nöbetleri hayatın bir yönüdür. Geçici olduğu takdirde bu normaldir,

önceden de bahsedildiği gibi bunun devamlı olması bozuk olduğuna delil sayılabilir.(Çağlar, 1981: 86-87).

Nedenleri

Öfke ve hiddet bir bozukluktan ziyade çocuğa yapılan bozuk bir davranış ve tutumun nişanı olarak görülmelidir. Öfkeye sebep olan birçok nedenler vardır. Bunları aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

1.Çocukta görülen bedeni rahatsızlıklar ve kusurlar. Çocuklar rahatsız oldukları, hasta oldukları, sıkıntı yaratan bir durumda bulundukları zaman gerekli ilgi gösterilmezse öfkelenirler. Altını ıslatan çocuk temizlenmezse, ateşi yükselen çocukla ilgilenilmezse, midesi rahatsız çocuğun ağrılarını dindirecek ilaç verilmezse çocuk öfkelenir.

2.Çocukların ve gençlerin temel ihtiyaçları asgari seviyede ve düzenli olarak karşılanmadığı zaman hiddetlenirler. Zamanında yedirilip yatırılmayan uygun şekilde ve zamanında dinlendirilmeyen çocuklar haklı olarak bundan mahrumiyet ile oranlı olarak öfkelenenlerdir. Bir gün herkesin bu çocuk deli gibi bir çocuk dedikleri masum ve çok efendi bir yavru evinin kapısını tekmeliyordu. Annesi ağza alınmayacak beddualar ediyordu. Bana yardım etmemi bu çocuğu delilikten vazgeçirmemi rica ettiler. Çocuğun yanına yaklaştım ona niçin yaptığını sordum. Çocuk bana, "Amca ben hergün öğleyin eve gelirim, bir saat annemi arar bulamam, yemek yiyip geri okula yetişmem gerekiyor. Annem her zaman gezer ya aç okula gitmem yahutta annemi bulmak için bütün tanıdıkları gezmem gerekir. Ne işi var bunun. Ağzı yanmış gibi sabah akşam gezer. Ben ne yapayım siz söyleyin." deyip içini boşaltmak için ağladı. Bir kelime bile mukabelede bulunamadım. Çünkü yavru haklıydı. Annenin sorumsuz, luğu çocuğun yakışıksız davranışından bin defa daha yakışıksız idi. Anneye böyle davranılır mı, anne hakkı ödenilmez cennet annenin ayakları altındadır diye tek taraflı vaazlarla halledilecek bir problem değildir bu. Ne

cennet bu anneni ayağının altında, ne bu annenin hakkı vardır çocukta. Bu anne çocuğu zevk mahsûlü olarak dünyaya getirmiştir. Ne çocuğuna karşı ne toplum ve ne de komşularına karşı sorumluluğunu yerine getirmektedir. Kendi davranış ve tutumuna karşı tam ve haklı bir tepkiyi sadece onu doğurmuş olmanın hakkına bağlaması ve saygı beklemesi en büyük haksızlıktır.

3. Anne, baba ve öğretmenlerin aynı durum ve davranış için başka başka davranmaları, birinin takdir ettiğini diğerrinin cezalandırması veya aynı davranışa değişik zamanlarda değişik tavır ve davranışlarda bulunması. Çocuk neyin doğru olduğunu, neyin yanlış olduğunu bilemez. Değişik muameleden dolayı çocuk çileden çıkabilir. Dün takdir ettiğin davranışına karşı bugün neden tekdirle mukabele ediyorsun, der.

4. Çocuğun, aç, susuz ve yorgun olması.

5. Çocuğun yakın çevresindeki kimselerin öfke ve hiddetlenerek ona kötü örnek olması. Çocuk çevresindeki ilişki kurduğu kimselerin sık sık öfkelenediklerini ve isteklerini bu yolla gerçekleştirmelerini gördükçe kendisi de onları taklid eder. Bir ihtiyaç ve isteğini elde etmede o yola başvurur.

6. Çocuklara uygulanan sert ve zalimce verilen cezalar, çocukları çileden çıkarır.

7. Büyüklerin, öğretmenlerin, anne ve babaların çocukları yargılama ve değerlendirme hataları. Çocuklarda hak ve adalet her şeyin üstündedir. Kardeşler, okulda sınıf arkadaşları arasında yargılama hataları ve yanlış değerlendirmeler çocukları ve gençleri çileden çıkaran önemli etmenlerden biridir. Çocuk büyüklere karşı saygısını yitirir. Hayvanları bile asi yapan, vahşileştiren, insanların kendi yararlarına ve eğilimlerine göre hayvanları sınıflandırması olarak gösterilebilir.

8. Haksız ve yersiz cezalar. Analar, babalar, öğretmenler bazan hiç kabahati olmayan çocukları ve gençleri cezalandırırlar. Bu çocuklar çileden çıkıp ben ne yaptım ki beni cezalandırıyorsun, diye şiddetli mukabele ederler. Hele bu ceza maddi olursa aynıyle mukabele ettikleri de olur.

9. Fena örnekler. Hiddetli, öfkeli kimselere verilen avantajlar, hem yapanda hiddeti ve öfkeyi pekiştirir ve alışkanlık haline getirir. Hem yakın çevresindekileri öyle davranmaya teşvik eder. Tepinen çocuğun tepinerek harçlık alması, veya annesine babasına öfkelenerek, bağırıp çağırarak isteklerini yaptıran, aman komşulara rezil

olmayalım da bunun istediğini yerine getirelim diyen ana babalar çocukların öfkelenerek isteklerini elde edebileceğini açıkça söylemiş olurlar.

10.İçki içmek. İçki içen insanların çoğu şuur kaybına uğradıktan sonra küçük dağların yaratıcısı olurlar. Hiçbir engel ve karşılık istemezler görmezler. Hiçbir neden olmadan dahi var mı bana yan bakan diye kahramanlık taslarlar. Öfke nöbetlerine kapılırlar. Öfke içkiye eşlik eder. (Çağlar, 1981: 87-89).

(Temperetant) Öfkeyi (Hiddeti) Önleme Yolları

Nedenlere bakıldığında öfkenin alınacak eğitsel tedbirlerle düzeltilebileceğini anlamak mümkündür. Öfkenin düzeltilmesi için alınacak tedbirleri Doğan Çağlar kısaca aşağıdaki gibi sıralar.

1. Çocuğu öfkeliendirecek, sıkıntı veren hastalık ve rahatsızlıklardan koruyunuz. Çocuk öfkeliendiği zaman hemen onun ihtiyacını sorunuz. Ve bunu derhal gideriniz. Çatladın mı biraz daha bekle, biraz sonra sana temiz bez bulur altını değıştiririm demeyiniz.
2. Çocukların yeme, içme, giyinme, dinlenme gibi ihtiyaçlarını asgari seviyede ve zamanında karşılayınız. Onları kendi keyfiniz için, zevkiniz için ihmal etmeyiniz. Çocuk annesi bulaşık yıkarken öfkelenmez. Ama annesi onu bırakıp kâğıt oynar kendini ihmal ederse kızar. Çocuklarınızın kişilik gelişiminde önemli olan sevgiye ve ilgiye onu doyurunuz.
3. Çocuğun her hiddetlendiğı, köpürdüğü zaman çivi çiviye söker ilkesine dayanarak hiddete kapılmayınız. Sakin olunuz. Konuyu inceleyiniz. Şiddete şiddet prensibini asla uygulamayınız. Makul bir hiddet ise onu yerine getiriniz. Makul olmayan şeyler istiyorsa hiddetlendiğı için onu yerine getirmeyiniz. Sakin değılseniz dahi öyle görünmeye gayret ediniz.
4. Beden kusurları ile ilgili hiddet nöbetlerini o kusurları düzeltmek için bir belirti sayınız ve mümkünse onları düzeltmeye çalışınız.

5. Çocuklarınızın aynı davranışları için anne baba ve öğretmen olarak değişik davranış göstermeyiniz. Aynı davranışına aynı şekilde davranınız. Onu şaşırtıp çileden çıkarmayınız.
6. Çocuklara öfkelenerek örnek olmayınız.
7. Öfkeli çocuklarınıza öfkelenedikleri zaman isteklerini (bilhassa burada belirtilmek istenen gayri makul istekleridir) yerine getirmeyiniz. Çünkü bunu gayri kabil, makul olmayan isteklerini elde etmek için bir davranış örüntüsü şekline getirecektir.
8. Çocuklara haksız cezalar vermeyiniz.
9. Çocukları yargılama ve değerlendirmede adil olunuz.
10. Çocukların içki içmelerine mani olunuz.
11. Hiddetli çocuklar için özel sosyal faaliyetler hazırlayınız. Onları daha sosyal yapmak için önlemler alınız.
12. Çocukları mümkün olduğu kadar açık havada bulundurunuz. Yaş ve durumlarına en uygun düşen sportif imkânlar hazırlayarak onların boşalmalarını sağlayınız. Serbest oyunlar, halk dansları öğretiniz.
13. Çeşitli iş ve uğraşlar hazırlayınız. Ve sık sık değiştiriniz.
14. Çocuklarda hiddet nöbetleri gördüğünüz zaman bunu derinliğine inceleyiniz veya bu işi iyi bilen birine incelettiriniz. Nedenine inerek nedeni ortadan kaldırınız. Çünkü, öfkenin ortaya çıkması çoğu zaman ana baba, öğretmen ve yakın çevresindekilerin bir ihmali ve kusuru sonucuna bağlıdır. Çocuklarımızda gördüğümüz hiddet ve öfkeler çocukların çılgınlığını değil bizim sorumluluklardan yılgınlığımızı açıklar. Yalnız öfkeli çocukları düzeltmek değil, nedenleri incelersek kendimizinde öfkeye neden olduğumuz bozuk davranışlarımızı da düzeltmek imkânını buluruz. (Çağlar, 1981: 89-90).

İNATÇI ÇOCUK

Kimi çocuk vardır açıktan saldırgan değildir, başkaldırmaz ama söz de dinlemez. Anababasının buyruğunu ya duymaz gibi davranır ya da birkaç kez söylenmeden, bağırılmadan duymaz. Duyduktan sonra da ya bana ne diye omuz silker ya da “tamam” der ama gene bildiğini okur. Başka bir deyişle bu çocuk suya gitmem demeyen ama testiye kırıp dönen Nasreddin Hoca'nın oğluna benzer.

İnatçı çocuk, saldırganlığını pasif direniş yoluyla açığa vuran çocuktur. Her şeyi ağırdan alır. Çantasını hazırlamaz, ağır giyinir, okula geç gider. Çalışmam demez, ama masa başına geçip hiçbir şey yapmadan oturur. Bir şey söylenince anlamamış gibi boş gözlerle bakar. Bu tutumlarıyla anababayı çileden çıkarır, sert tepki görür. Anne ne yapacağını, nasıl yaklaşacağını bilemez. Dayak ve cezaya başvurur, çocuğun değişmediğini görür, büsbütün kızar. Böyle bir çocuk, kardeşini açıkça dövüp hırpalamaz ama sinsice kızdırır. Okulda da öğrenmeye karşı isteksiz davranır, yeteneğini kullanmamakta sanki direnir. Ancak geçecek not alır. Kısacası anababa ve öteki yetişkinlere karşı olumsuz bir tutum içindedir. Arkadaşlarıyla açıktan kavga etmese de, geçimsiz ve uyumsuzdur. Yerinde duramayan aşırı hareketli çocuklar da bu özellikleri gösterebilirler.

İnatçı çocuğun genel tutumu çoğunlukla gergin ana-çocuk ilişkisinin bir sonucudur ve başlangıcı özerklik dönemine kadar gider. Annenin tuvalet eğitimi veya yemek konusunda çok katı ve ısrarcı oluşu çocuğu pasif direnmeye götürür. Yemekte nazlanarak, oturağına oturtulunca dışkısını tutarak anneye direnir. Ana-çocuk arasında bu dönemde başlayan savaş başka alanlara da sıçrayarak sürüp giderse ortaya inatçı bir kişilik çıkar. Çok karışan, çok söylenen, ayrıntılar üzerinde çok duran bir anne, çocuğunu böyle bir savunma yoluna kolayca iter. Kardeşler

arasında ayırım yapılması da çocuğu daha inatçı yapan nedenlerden biri olabilir. (Yörükoğlu, 2002:352-353).

İnat çocuk gelişiminin belli bir devresinde görülmesi gereken bir özelliktir. Çocuk ve genç kendi varlığını hissettiği zamanlarda, varlığını kabul ettirmek için çevreden gelen uyarılara karşı direnir. Bu gelişimin en doğa bir tezahürüdür. Burada inceleyeceğimiz inat, bu gelişim devresinin gösterisi inattan ziyade marazi hal almış inattır. Tanımı: Kişinin belli ve makul bir neden olmaksızın bir harekette ısrar etmesi, düşünmesini, görüşünü, durumunu, davranışını değiştirmemesi haline İNAT diyebiliriz. Buna halk arasında dik kafalık, aksilik de derler. Bir tür direnme ayak diremedir.

"İnadı 9 gün kaynatmışlar, yine de pişmemiş."

Eğitimde inat terimi kişinin etki ve telkinlere muhalefet etmesi, eğiticinin iradesine boyun eğmemesi, itaat etmemesi, anlamında kullanılmaktadır. Çocuklarda 3-5 yaşlar arasındaki devre inat devridir. Bu zamanda çocuk ne dersiniz yengeç gibi tersini yapmaya başlar. Yengeçsel bir davranış göstermeye başlar. Kendi varlığını hissettirmeye, kabul ettirmeye çabalarlar. Bu devredeki bu davranışlar olağandır. Doğaldır. Normal gelişimin belirtileridir. Normal gelişimin bir safhası olan 3-5 yaş inat çağını normal olarak kabullenmek bunu marazi inatçılık ile karıştırmamak gerektir. Çünkü, bazı ana baba ve ana okulu devresinde çalışan öğretmenler ve mürebbiyeler çocuklarda bilinçlenmeyi kırmak isterler. Bu kızlarda daha da erken yaşta görülür. Bu süre içinde çocuğun direnme gücünü kırmaya çalışmak çok hatalıdır. Çocuğun açılmaya başlayan benlik duygusunu zedeler.

Diğer zamanlarda inatçılık çocuğun kendi benliği ve çevresindekilerle olumlu ve dengeli ilişkiler kurma ve sürdürmesini engeller, zorlaştırır. İnatı bir alışkanlık haline getirmek uyumsuzluk için. büyük bir sermaye sayılır.

İkinci inatçılık devresi ergenlik çağının ilk yıllarıdır. Çocuklar bu yaşlarda artık bağımsız olmak ihtiyacını duyarlar. Kendi başlarına kurallar koymaya, yetişkinler tarafından konulmuş kurallara uymamaya yönelirler. Sık sık otoriteler ile çatışırlar. Onların iradesine karşı direnirler. Bu devrede daha çok anlayış gerekir. Çünkü, bu devrede öğretmen ana baba ve diğer insanların bu doğal sonuca karşı daha fazla güç kullanmaları ve çocukların gençlerin teşvik edilmesi gereken bağımsızlık isteklerini ve yönsemelerini kırmaları bir çok ihtilâtlara yol açabilir. Yeni yetmelerin bağımsızlık arzuları normal şekilde kanallize edilmekle bu devre yararlı bir aşamaya getirilebilir. (Çağlar, 1981: 90-91).

İnat'ın Belirtileri

İnat hallerinde çocuklarda ve gençlerde bazı belirtiler görülür. Bunları kısaca aşağıdaki hususlarda sıralamak mümkündür.

- 1.Çocuğun çeneleri sıkılmıştır. Dışardan gelen isteklere olumsuz bir bedeni tavır takınmıştır.
- 2.Dudaklar alta doğru sarkmıştır. Alt dudak ilerde bir pozisyon almıştır.
- 3.Burun kabarmış ve kaşlar çatılmıştır. Bakışları normal dışı olup genellikle eğridir.
- 4.Eller birbirine bağlı yahut arkadadır.
- 5.Bütün beden fethedilmez bir kale gibi gergin bir durum almıştır. Bütün tekliflere tek cevap olumsuzdur. Hayır demeye hazır ve bunu gerçekleştirmek için dış etkilere uygun tepkilere hazırlanmıştır.

Nedenleri

İnatın birçok nedenleri vardır. Doğan Çağlar'a göre bunları kısaca açıklamak gerekirse aşağıda özetlenen hususlarda görmek mümkündür.

1. İnat insan yavrusunun ilk 3-5 yaşlarında ikinci olarak ergenlik çağının başlangıç yıllarında görülen doğal bir gelişim belirtisidir. Gelişimin doğal bir safhasıdır.
2. Çocukların ihtiyaçlarının zamanında, düzenli olarak karşılanmaması. Bazı ana, baba ve eğitimciler çocukların karşılanması gereken ihtiyaçlarını zamanında ve düzenli olarak karşılamazlar. Çocuğun bağırması ve çağırmasını beklerler. Tepinmeden yırtınmadan bunları yerine getirmezler. Çocuk böyle ailelerde inatçı olur.
3. Sinirlilik, Bazı çocuklar sinirli olurlar. Bunun bedensel bazı hastalık kökü olduğu söylenebilir.
4. İnatçı olmaya zorlayan eğitim metotları. Çocukların belli derecelerde yetişkinler tarafından istediklerini yapmaya zorlanmaları, şiddet zor kullanma ve inadı kırmak için dayak atma gibi uygun olmayan eğitim yollarına müracaat edilmesi.
5. Çocuklarda epilepsy-sara'nın bulunması veya epileptik bir bünyeye sahip olması. Çünkü sara ile inat birbirine eşlik ederler.
6. Çocukların ana baba ve eğitimcilerden öç alma arzuları. Onları mahcup etmek ve küçük düşürmek için fırsatlardan faydalanma arzuları. Bazı çocuklar başkaları yanında ailenin fertlerini mahcup etmek için onların destekleyecekleri durumlarda yetişkinlerin isteklerine ve iradelerine karşı gelerek onları küçük düşürmek suretiyle hırçın olmayı tasarlarlar böyle fırsatlara inat ederek bunu doyururlar.
7. Hayali öç almak için yapılan inatlar. (Çağlar, 1981: 92-93).

İnatı Önleme Yolları

Doç. Dr. Doğan Çağlar'a göre inattan çocukları korumanın yolları vardır. Çünkü inat doğal olarak bizimle getirdiğimiz bir kişilik özelliği olmaktan ziyade çevrelerin etkileriyle kazanılmış bir özelliktir. Bunu düzeltmek veya kişide belirgin hale getirmemek için aşağıdaki tedbirlerin alınması uygun olacaktır.

1. Çocukların, 3-4-5 yaşlarında ilk defa, ergenlik yıllarında görülen ikinci defa beliren inatçılık belirtilerini normal bir gelişim safhası olarak karşılayınız. Onlara daha anlayışlı olunuz. Bu devre de benliğe karşı bilinçlenmeyi ve bağımsızlık isteklerini normal olarak karşılayınız, sevininiz, çünkü bu çocuklarınızın normal olarak geliştiğini gösteren belirtilerdir. Bu devrede onlara yardımcı olmaya yöneliniz.

2. İnatçı davranışlar karşısında sizde daha inatçı olarak mukabil bir davranış göstermeyiniz. Çivi çiviye belki marangozlukta söker, İnat inadı söker inancı ile hareket etmeyiniz. İnadı karşısında aldırmaçlık gösteriniz. Heyecanlanma öfkelenme ve üzülmeye gibi aciz davranışlar göstermeyiniz.

3. Çocuğun karşılanması gereken yemek, dinlenme, içme, temizlik, ihtimam ve sevgiye olan ihtiyaçlarını sağlıklı ve düzenli olarak karşılayınız. Daima bir düzen içinde sağlayınız. Bunun dışında çocuk yeni bir düzen kurmak istiyorsa onu uygulamayınız. Örneğin: Çocuk belli saatlerde kahvaltı yaparken arasına buna uymak istemiyor ve inat ediyorsa, aldırış etmeden kahvaltıyı yapınız ve öğle yemeğine kadar onun için ikinci bir kahvaltı hazırlamayınız. Öğleye kadar aç beklemesini muhakkak temin ediniz. Ona herşeyin bir zamanı olduğunu öğretiniz ve onun inadı karşısında yılgınlık gösterip fedakârlık etmeyiniz.

4. Çocuklara ve gençlere sert muamele etmekten, şiddetle cezalandırma tedbirleri almaktan sakınıınız. İsteklerinizi harfiyen yerine getirmesi için sert ve katı olmayınız. Bu da bir inat görünümündedir. Hem hınç almayı ve hem de kuvvetli insanın isteklerini yaptırmak için herşeyi yapması gerektiğini gösteren tipik bir inat örneği olabilir.

5.Çocukların arzularını normal davranışlar gösterdiği zaman yerine getiriniz. Tepinip, kızıp, bağırıp çağırdığı zaman değil. Hatta o zamanlar bu davranışlarında ısrar ederse o arzularını yerine getirmeyiniz.

6.Ana, baba ve ailenin diğer fertleri çocuklara uyguladığınız eğitim yöntemlerinin uygulanmasında birleşiniz. Biriniz zamanında kahvaltı yapmayan çocuğa veya gence öğleye kadar yemek vermemek kararını vermişse diğeri, büyük anne ve anne olarak siz de bu kararı aynen uygulayınız. Gizlice arada istediği zaman ona kahvaltı yaptırmayınız. Amaca birlikte varılır. Yufka yüreklilikle inada avantaj sağlamak çocuklarımızı uyumsuz, inatçı, marazi bir kişi yapabilir.

7.İnat anında çocuğun dikkatini başka bir konuya çekiniz. Aynı şeye aldırış etmediğinizi ve inat etmekle arzusunu yerine getiremeyeceğinizi davranışlarınızla açıkça anlamasına yardım ediniz.

8.Çocuk inatçı davranışlar gösterdiği zaman bunu cezalandırmaktan çok onu bir inceleyiniz, İnadın yapılmasına neden olan neden veya nedenleri ortaya çıkarmaya çalışınız.

9.Diğer insanlarla ilişkilerinizde ana, baba, öğretmen olarak siz de inatçı davranışlar göstermeyiniz. Kötü örnek olmayınız. Çünkü çocuklar bu davranışı çevresindekilerden öğrenirler, uygulalar ve alışkanlık haline getirirler. Sizlerde kendi aranızda inada inatla mukabele ederek isteklerinizin yerine getirilmesinde galip gelmeye çalışmayınız. Galiptir bu yolda mağlup olmasını bilen eğitimci, inatla elde edilen zaferde acı bir tat vardır. İnat göstermeden yumuşak başlılıkla kazanılan zafer de insani bir haz vardır. Böyle zafer elde edenler çocuklarının ve ctrafindakilerin içten saygısını toplarlar. (Çağlar, 1981: 93-94).

SİNİRLİ-ASABI ÇOCUKLAR

Burada öfkeli veya hiddetli çocuklardan ayrı birde öfke ve sinirliliği birbirinden ayırmak için sinirli çocukları ayrı bir bölümde incelemeyi uygun buluyorum. Çünkü bunlar arasında birçok belirgin farklar görülmektedir.

Sinirlilik iç ve dış uyaranlar karşısında, hızla uyuma yarayan amaçsız, coşkusal davranışlar gösterme durumu olarak tanımlanabilir (Çağlar, 1981: 94 – 95).

Sinirli Çocuklarda Görülen Belirtiler

Çağlar'a göre sinirli çocuklarda genellikle aşağıdaki belirtileri görmek mümkündür.

1. Bu çocuklar bünyece genellikle zayıf olurlar. Narindirler. Derileri beyaz ve şeffaftır. Bunun yanında diğer bünyelerde de oluşur.
2. Benizleri, yüz renkleri kansız ve hafif yeşil derilidirler.
3. Derilerinde hafif kaşınmalar dahi iz bırakacak şekildedir.
4. Dış uyaranlara karşı çok duyarlıdırlar. Kolayca etkilenirler. Hafif dış uyarılara karşı dahi çok şiddetli duygulara kapılırlar.
5. Korkak ve ürkektirler. Daima tetikte bulunurlar.
6. Ruhsal hallerinde sık sık değişiklikler oluşur.
7. İzzeti nefislerine karşı çok hassastırlar. En ufak birşeyden alınırlar. Her dediklerini yapmak isterler.
8. Kolaylıkla kızışır münakaşa ederler. Çabuk darılırlar. Münakaşaları artan bir şekilde devam ettirirler ve kavgaya dönüştürürler. Hareketlidirler. Tartışmalarda karşısındakine tekme tokat atma eğilimi gösterirler. Hareketlerine hâkim olamazlar.
9. Grup oyunlarında kavgacı ve geçimsizdirler. Basit olaylar karşısında dahi oyunbozanlık ve kavgaya çıkarmayı tercih ederler.

10.Öfke nöbetlerine kapılırlar, tepinir, tekme atar. sesleri çıktığı kadar bağırır çağırırlar. Yüzleri morarınca kadar ağlarlar. Heyecan gösterileri belirgin derecede ölçüsüzdür, uçlardadır. Devamlı olarak içlerini çekerler.

11.Aşırı derecede neşeli, durgun ve üzgündürler.

12.Etkinliklerden çabuk bıkarlar. Zekâ durumları normalin üstünde olanlar dahi genellikle başarısız olurlar. Akademik etkinliklerle başları hoş değildir.

13.Derin uykuludurlar. Uykularında çok sık ve çeşitli rüyalar görürler. Rüyalarının konuları yaşamlarını ve isteklerini aksettirir. Gece ağlamaları sık sık görülebilir. Arasına geceleyin korkulu rüyalarla ilgili olarak uyanırlar. Aralarında Samnanbül-uyur gezer olanlar da görülmektedir.

14.İklim ve hava değişikliklerine fazla hassaslık gösterirler. Kolayca hastalanırlar. Bunlarda sık sık başağrıları, mide ağrıları ve üşütme sonucu nezle ve diğer gripal enfeksiyonlar görülür.

15.Beslenmeleri ve yemeleri anormaldir. Yemek yemeleri düzensizdir. Kendine yarayan şeyleri yemezler ve tuzlu şeylerden çok hoşlanırlar. Bunlara yemek yedirmek bir merasime tabidir.

16.Hazım organlarında normal çalışma görülmez. Bazen ishal olurlarsa da ençok kabızlıktan şikâyet ederler. Mideleri ile başları hoş değildir. Mideden sık sık rahatsız olurlar.

17.Devamlı gerilmiş bir halleri vardır, iletişim güçlükleri vardır, iyi şeyleri yanlış anlayabilir ve etrafındaki iyi niyetli kimselerle sık sık anlaşma güçlükleri nedeniyle iltifata düşerler.

Yukarda açıklanan bu özelliklerin hepsi bir sinirli çocukta bulunmayabilir. Bunlardan birkaçı görülebilir. Ancak sinirlilik derecesi ile oranlı olarak bu özelliklerden çoğunu bir vakada görmek mümkündür. (Çağlar, 1981: 95-96).

Nedenleri

Çocukların sinirli olmasında birçok nedenler vardır. Bunlardan büyük çoğunluğu kontrol edilebilir. Bazıları, bilhassa kalıtsal olduğu söylenen veya düşünülen nedenlerin kontrol edilmesi mümkün değildir. Sinirliliğe neden olan nedenleri D.Çağlar şu şekilde sıralamıştır.

1.Soyaçekim -Kalıtım- Veraset. Sinirli ana babadan sinirli çocuklar doğar inancı eskiden sinirliliğin tüm nedeni olarak bilinmekte idi. Ama bilimsel incelemeler bu konuda çok yeni şeyler bulmuştur. Evet sinirli ana babanın çocukları genellikle sinirli olmaktadır. Bu özelliğin kalıtsal mı yoksa aynı ana baba yanında yetiştiği için mi olduğu hakkında kesin birşey denemez. Hatta aynı çevreye en iyi çocukları bıraksanız dahi onlarda sinirli olurlar. Sakin ailelerden de sinirli çocuklar geldiği kalıtım üzerinde fazla durmanın koruma bakımından büyük bir yarımı olmayacağı kanısını uyandırmaktadır. Esasen doğuştan önce olan nedenleri de;

- a.Kromozonlarda taşınan genlerdeki soyaçekimden veya;
- b.Anne rahmindeki ceninin zehirlenmesine neden olan içki, şok, hastalık nedeniyle zedelenme.
- c.Dölllenmiş yumurta veya dölleyen spermanın bioşimik ilişkilerden özel bir nevropatik oluşum husule getirmesi olarak düşünmek gerekir.

2.Hamile annenin geçirdiği düzensiz hamilelik yaşamı, ruhi sarsıntılar ve şoklar geçirmesi.

3.Doğumdan önce çocuk düşürmek için alınan ilâçlar ve yapılan mekanik müdahaleler ile doğum arasında yapılan ilâçlar ve mekanik müdahaleler sırasında çocuklarda yapılan zedelenmeler ve tahribatlar.

Bunların çok etkili olmadığı, fakat asıl sinirliliğe neden olan etemenlerin.

4.Çocuğun doğup büyüdüğü aile yaşamının, ana baba ilişkilerinin,

5.Çocuğun yaşamını devam ettirdiği çevrenin,

6.Çocuğa uygulanan eğitim yöntemlerinin büyük etkisi olduğu eğitimciler tarafından kabul edilen bir gerçektir.

7.Çocukların uzun süre hastalıklara yakalanması ve hastalık sırasında gösterilen ihtimam şekli. Hastalık sırasında aşırı ihtimam, ilgi ve şefkatin hastalığı müteakip birden kesilmesi. Hastalık bir taraftan beden dayanıklılığını azaltarak, diğer taraftan çocuğun mizacında bazı değişiklikler yaratarak buna neden olmaktadır.

8.Çocuğun yaşadığı çevre, toplumun yapısı ve çocuğun psiko-fizik yapısı arasındaki uygunsuzluklar. Bunlar çocuğun tek çocuk olması, çok çocuklu bir ailede olması, zenginlik, fakirlik, ailenin kalabalık veya azlığı, ailenin eğitim anlayışı, tutumu ve kullandığı yöntemler ve aile fertlerinin sinirlilik durumu çocuğu etkileyen önemli etmenlerdir.

9.Anne baba arasında geçimsizlik, kavgalar, tartışmalar oluşu veya anne babanın ayrı olması. Çocuğun terkedilmesi. Boşanma, üvey çocuk olma v.b.

10.Aile yaşamının düzensizliği. Sık sık evde partiler verilmesi, kumar içki toplantıları, evin sigara kokusu, dumanı, içki kokusu, gürültü patırdı ile dolması boşalması, misarfirliklerin sık sık olması ve bu sırada gösterilen bozuk davranışlar, lâubalilikler. Kiminin bir davranışından dolayı mükâfatlandırması kiminin cezalandırması.

11.Çocuğun anne baba ile aynı odada yatıp kalkması. Bazan çocuk odanın bozuk havasından etkilenir. Bunun yanında anne babanın mahrem ilişkilerini görür. Gerilim duyar. Tecessüsü artar. Uykusu kaçır, devamlı bekleyiş onun sinirlerini bozar. Çocuk anne babasına karşı garip hisler geliştirebilir.

12.Çocuğun anne ve babasının ölümü, çocuğun gerekli sevgi ve ihtimamı göremeyip bir çöküntü veya üzüntüye düşmesi.

13.Uygun olmayan eğitim yöntemleri uygulanması. Uygunsuz ceza ve mükâfatlar, fazla tahditler, çeşitli hayvanlarla, olaylarla korkutmalar, doktor, dişçi, içneci, polis, vb. meslek mensupları ile ilgili tehditler. Hayali ve korkunç masallar anlatma.

14.Ruhsal köklü hastalıklardan birine yakalanma. (Çağlar, 1981:96-98).

Düzeltilmek için Alınacak Önlemler

Doç. Dr. Doğan Çağlar'a göre sinirli çocukların düzeltilmesinde alınacak tedbirleri aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür:

1. Sinirli çocuğun sistemli bir incelemeye tabi tutulması. Bu incelemeler:

a. Çok yönlü tıbbi bir muayenesinin yapılması. Sinir ve sindirim organlarının bilhassa özel olarak incelenmesi.

b. Psikolojik bir inceleme yapılması.

c. Çocuğun yaşamını sürdürdüğü çevrenin sosyal, ekonomik ve eğitsel açıdan incelenmesi suretiyle nedenlerin köküne inilmesi gerekir.

2. Çocuğun gelişimini engelleyen durumların ortadan kaldırılması için uygun eğitim ortamının hazırlanması, gerekiyorsa çocuğun anne babasının yeniden eğitime tabi tutulması.

3. Gerekiyorsa çocuğun evde odasını ayırmak. Beslenmesini, dinlenmesini yeniden düzenlemek çocuğun ihtiyacı olan ilgi sevgi, bakım ve uygulanacak eğitim yöntemlerinin uygun şekilde dozunun ayarlanması.

4. Çocuğun durumu gerektiriyorsa geçici ve sürekli olarak aileden alınmasını sağlamak ve uygun şartları taşıyan bir aile yanına veya bir eğitim kurumuna yerleştirmek.

5. Ruhsal ve bedensel bir tedavi gerekiyorsa çocuğun tedavisini yaptırmak suretiyle sinirli çocukların büyük kısmında bir iyileştirme sağlanabilir. (Çağlar, 1981:98-99).

KAPRİSLİ ÇOCUKLAR

Çocuklarda ve her yaş insanlarda görülen çevresindekilerle ve kendi benliğiyle dengeli ilişki kurmaya büyük bir engel olan bu durumdaki çocuklar ve büyükler diğer insanlar tarafından başbelası olarak nitelendirilirler.

Anlamı ve mahiyeti: Kapris kelimesinin Türk Dil Kurumunun çıkardığı sözlükteki anlamı, geçici heves, düşüncesizce heves, maymun iştahlılıktır. Kapris kelimesinin Lâtince "Caper" kelimesinden geldiği söylenmektedir. Caper = erkek keçi, capra = dişi keçi karşılığıdır. Bunun için keçi özelliklerini gösteren çocuklara bu terim kullanılmaktadır. Geçinilmesi ve doyurulması mümkün olmayan, ilgilileri hem kendi yaşamından hem de ilişki kurduğu insandan usandıran bir haldir.

Her yaşta insanlarda olur. Yalnız kadınlarda erkeklerden daha fazla olduğu söylenmektedir. Doç. Dr. Doğan Çağlar'a göre kaprisli kişilerde görülen **tipik** özellikleri ve sık sık rastlanan davranışları şöyle özetleyebiliriz.

- 1.Kaprisli kişiler isteklerinde sık sık değişiklikler, terslikler ve dönüşler yaparlar.
- 2.Karasızdırlar. Hareketlerinde bir mantıksızlık vardır. Etrafındaki insanların sıkılmasına, üzülmesine ve kızmasına rağmen aklına geleni yapar ve yapmakta ısrar ederler. Etrafindakilerin duygularına, zevklerine, isteklerine, tavsiyelerine aldırış etmezler. Onların zıddına, tersine davranışlar göstermekten hoşlanırlar. Yengeçsel davranışlar gösterirler.
- 3.Maymun iştahlıdırlar. Çok geçici hevesleri vardır. Yerine getirildiği anda ısrarla istediği şey onun nazarında değersizleşir. Yeni yeni hevesler peşine düşerler.
- 4.Aklına gelen herşeyi, sürekli olarak değiştirerek başkalarına kabul ettirmek isterler. Ve başkalarının bu değişen arzularını yerine getirmesinde ısrar ederler. Şiddetle arzu ettiği şeyi yerine getirince yenisini, ona sahip olursa bir daha yenisini sıralar ve akla hayale, mantığa uymayan bir seri gayri makul arzular ortaya çıkarırlar.

Buna açık ve tipik bir örnek vermek isterim.

Bir köylü çocuğu annesinden yumurta ister. Anne verir. Pekmez ister, getirir. Annesine bu yoğurt ve pekmezi birbirine karıştır der. Annesi karıştırır. Hayır ben yoğurt isterim der. Anne tekrar sade yoğurt getirir. Pekmez isterim der sade pekmez getirir. Hayır ben bu yoğurda karıştırdığın yoğurdu ve pekmezi ayrı ayrı istiyorum der. Bu imkânsız olduğu için tabiidirki yapılamaz. Bu çocuktaki kaprisin en tipik bir örneğidir.

Çocuklarda, gençlerde hatta yetişkinlerde buna benzer birçok kapris örneklerinin birçoklarımız tarafından görüldüğü bir gerçektir. Bunları en yakınımız dahi olsalar ne kadar katlanılmaz birer kişi olduğunu da hepimiz söyler dururuz. Hiç kimsenin katlanamadığı bu halin önceden alınan tedbirlerle düzeltilmesiyle çocuklarımızı ve gençlerimizi mutsuz bir yaşama atılmaktan korumak mümkün olabilir. (Çağlar, 1981:99-100).

Nedenleri

Kaprisin oluşmasında aşağıdaki nedenlerin önemli rol oynadığı söylenmektedir. Bunlar:

- 1.Çocuğun her istediğini yerine getirmek. Çocukta her istediğinin yerine getirileceği inancını vermek. Bunu temel ihtiyaçlarının belli bir düzeyde yerine getirilmesi şeklinde anlamamak gerekir. Bu gayet çok tavsiye edilen bir yöntemdir. Ancak kastedilen şey çocuğun makul ve gayri makul her isteğinin yerine getirilmesidir.
- 2.Çocuğun fazla bencil ve egoist bir şekilde yetiştirilmesi.
- 3.Çocuklarda irade eğitimine fazla yer verilmemesi. Çünkü kaprisli çocuklarda irade zayıflığı belirgin bir şekildedir. Muhakeme güçlerinin zayıflığı, istediklerinin mantıki olup olmadığını ölçememesi, yerine getirilip getirilemeyeceği hakkında düşünceli ve

seviyeli bir muhakeme gücüne sahip olmaması. Çocukların zayıf mantık ve muhakeme güçlerine sahip olması.

4.Sinir sisteminin gevşekliği ve basit psikolojik yaşam sürdürmeleri. Diğer bir deyimle psikolojik olgunluğa erişmemiş olmaları.

5.Çocuklarda ve gençlerde kendine güvenin gelişmemiş olması veya istenilen düzeyde kendine güvenememeleri onlarda önemsiz şeylere karşı şiddetli arzu ve duyarlık göstermeleri.

6.Dış etkilere ve uyarılara karşı gelme arzusu, onlara tabi olmama arzusu.

7.Güzelliğine, üstün başarılı olduğuna, zenginliğine bilinçli kılınarak her istediğinin herkes tarafından her zaman yerine getirileceği inancı verilmesi. Hatta bu konuda anne, baba ve diğer yakınlarının çocukları ve gençleri küçük yaşta bu konuda teşvik ve tahrik etmeleri.

8.Hastalıkları sırasında uygun olmayan aşırı ihtimam ve her istediklerinin yerine getirilmesi, kaptisi alışkanlık haline getirebilen nedenlerdir. (Çağlar, 1981:199-101).

Koruyucu ve Düzeltici Önlemler

Doç. Dr. Doğan Çağlar'a göre çocuklarda ve gençlerde kaptisi bir davranışa dönüştürmeden veya bir davranış örüntüsü haline getirmeden önlemek mümkündür.

Bu önlemlerden bazıları şunlardır:

1.Çocukların beden, ruh, sinir, zayıflıklarını ve irade zayıflığını kontrol ediniz. Çünkü kaptisli çocukların kaptisli oluşlarının en büyük nedenleri bu alanlardaki zayıflıktadır. Onları destekleyiniz.

2.Çocuğa ve gence kıymet veriniz. Onlara ailenin saygı değer bir üyesi olduğu hissini içtenlikle veriniz. Çocuğa aşağılık duygusunu ve değersiz aciz bir kimse olduğunu hissettirmeyiniz. Bunu önleyiniz.

3.Çocukları mümkün olduğu kadar sosyal yaşantılar içinde sosyal olmasını sağlayınız. Kendine ait şeyleri başkası ile paylaşmaktan zevk duyacak şekilde

eğitiniz. Sadece sahip olmaktan, almaktan değil aynı zamanda başkalarına birşey vermekten hoşlanan, zevk alan bir kişi olmasına yardım ediniz. “Dünya almak değil vermektir.” sözünü içtenlikle kabul eden bir seviyeye gelmesi için temel hazırlıkları yapınız.

4.Hastalığı bilhassa uzun süreli hastalıkları sırasında uygun şekilde davranınız. Onun makul gayri makul bütün arzularını yerine getirmek gibi bir hata yapmayınız. Makul isteklerini makul seviyede karşılayınız.

5.Çocuklarınıza her yaşta onların ihtiyacı olan bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimlerine yardım edecek ihtiyaçları makul seviyede karşılayınız. Bunları ne ihmal ediniz ne de fazlası ile karşılayınız. Dozunda, kıvamında bırakınız, azı dondurur, çoğu çocukları fazla hareketten kaynatır. Sonuç olarak biri yanar, biri donar, ikiside aynı kapıya çıkar.

6.Çocukların mevcut güçlerini en güzel, doğru ve objektif olarak değerlendiriniz. Kendi kendilerini en gerçekçi bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olunuz. Kendilerini tanıtınız. Kendilerine güvenebilmeleri için onlara en iyi yapabilecekleri, başarılı olacakları alanlarda, etkinliklerde görev veriniz. Başarılı olduğunu görmesini, bu suretle kendine güven kazanmasını sağlayınız.

7.İradesini ve cesaretini artırmak için tedbirler alınız. Onları mümkün olduğu kadar cesaretlerini kırmadan, kırıcı tepkiler göstermeden irade gelişimine yardımcı olunuz.

8.Çocuğunuz, güzel, başarılı, yakışıklı, kuvvetli, zeki, çok cazip ve çekici olabilir. Onlara bu özelliklerinden dolayı herkesin her istediklerini yerine getireceği inancını vermeyiniz. Bu özelliklerinden dolayı onları mutsuzluğun kucasına atacak gurur duymasını değil, onların mutluluğunun anahtarı olan alçak gönüllülüğü öğretiniz. Çok şey istemelerini teşvik etmeyiniz. Kanaatkar olmasını telkin ve tavsiye ediniz.

9.Çocuklarınıza diğer insanlarla ilişkilerinizde kaprislilik örneği vermeyiniz. İsteklerinizde makul olunuz. Makul olmayan isteklerinizin yerine getirilmemesi karşısında onun haklı yönlerini görerek, göstererek çocuklarınızın makul olmasına öncülük ediniz. Size ait şeyleri yakınlarınıza, dostlarınıza vererek insancıl olduğunuzu gösteriniz.

10.Çocuklarınızın kaprislerini yerine getirmeyiniz. Konuyu gerekirse çocukla onun anlayacağı dil ve seviyede birlikte görüşünüz. Onların gayri makul arzularını yerine

getirmede zayıflık göstermeyiniz. Ve gayri makul arzuların yerine getirilmesinin mümkün olmadığını davranışınızla çocuklarınıza gösteriniz.

Konuyu, kronik hale gelmişse ilgili ve yetkili kişilere inceletiniz. Onun tavsiyelerine göre hareket ediniz. Geçici olmayan ve kronikleşen kaprisler uzman kişilerin yardımı ve müdahalesiyle çözümlenecek bir durumdur. Gerekli hallerde tıbbi, sosyal, psikiatrikve eğitsel incelemeleri derinliğine yaptırınız. (Çağlar, 1981: 101-103).

UTANGAÇ ÇOCUKLAR

Bunlar alışmadığı durumlarda serbest davranamayan çocuklardır. Bazı çocuklar aşırı derecede utanırlar ve kendi kabuklarına çekilirler. Hiçbirseyde iddialı olmayıp başkalarının bulunduğu bir olaydan ve durumdan çekilmeyi tercih ederler. Kimse için bir tehlike teşkil etmezler. Ama belirgin derecede kendileri için birçok duygusal problemler yaratırlar. Bunlar kendi yollarında giderler. Büyüklerle herhangi bir çatışma ve onlara problem çıkarmadan uzaktırlar. Hatta yetişkinler tarafından çok uyumlu olarak görülür ve sevilirler. Fakat kendi benlikleri ile çatışma halindedirler. (Çağlar, 1981: 102).

Çekingenlik Reaksiyonu: Uyumsuzlukların büyük bir kısmı çevreye yönelen, dışa dönük, genellikle etrafı tedirgin edici niteliktedir. Oysa uyumsuzlukların bir kısmı, çevre tarafından kolay fark edilmeyen çekingenlik, içe dönüklük tipindeki davranışlardır. Bu tip uyum güçlükleri, arkadaş edinememe, oyunlara katılmama, okul başarısında yetersizlik, istek ve ihtiyaçlarını belirtmeme, çevrenin şaka ve

eğlencelerine katılmama gibi davranışlardır. Baş ağrısı, açlık, karın sancısı veya parasızlık gibi durumları çoğu zaman belli etmeme gibi hallerde kendini gösterir. Yatılı okul, ya da yeni taşınılmış semtlerde kolayca bu reaksiyonlar ortaya çıkar. Bu haller geçici bir özellik gösteriyorsa önem taşımaz. Ama bir süreklilik kazanmışsa davranış bozuklukları içinde ele almak gerekir. (Aydoğmuş, 2004:152).

Nedenleri

- 1.Çocukların sınırlı sosyal yaşantılara sahip olması hatta yoksun olması.
- 2.Çocuklara yapılan yanlış telkinlerin etkisi.
- 3.Çocukların güvensizlik yaratan durumlarda kendilerine karşı güvensizlik geliştirmesi.
- 4.Çocukların ufak tefek hataları karşısında mükemmellik beklenerek, ayıplanması, azarlanması. (Çağlar, 1981: 103).

Düzeltilme ve Koruma Yolları

- 1.Çocukların mümkün olduğu kadar sosyal yaşantılar yoluyla bir seri gerekli sosyal becerilerle donatımı. Oyun, güzel giyinme, konuşma, halk dansları öğretme, güzel konuşma ve toplu yerlerde nasıl davranılacağını yaşantılara sokarak öğretme, onun kendine güvenini artırma.
- 2.Hatalarını hemen ayıplayarak onları utandırmama. Hele bunu başkaları yanında asla yapmamak gerekir.

3. Onlara yanlış telkinler vermemek, mümkün olduğu kadar her becerinin zamanla herkes tarafından belli bir seviyede öğrenilmesinin tabii bir şey olduğunu mükemmelliğin hiçbir zaman kısa zamanda kendi kendine oluşmayacağını ve bunun belli bir sürede gelişeceğini çocuklara, uygun bir şekilde anlatılması gereklidir. (Çağlar, 1981:103-104).

OLUMSUZ MENFİ ÇOCUKLAR

Uyumu en çok etkileyen nedenlerden biri de olumsuzluktur. Çocuk kendinden istenenleri yapmamak için direnir. Bu çocuklar ile yetişkinler ve arkadaşları arasında anlamayı ve uyumu önemli derecede etkiler.

Okul öncesi devrede her duygusal problem kendi kendine aşırı derecede menfilik göstermeye müsaittir. Ana baba ve bu devrede çocuk ana okuluna gidiyorsa orada görevli öğretmen ve mürebbiyelerin fazla otoriter olması, çocuğun herşeyini tenkit etmeleri ve çocuğun her yaptığını kendileri düzeltmeye kalkmaları üzerine çocuklarda bir olumsuzluk gelişir. Bu gittikçe kronikleşir ve okullarda menfi Ahmetler, Mehmetler, Mustafalar çoğalabilir. Olumsuzluk aileleri tarafından aşırı derecede korunan çocuklarda da belirgin bir özellik olarak görülür. Bu çevrelerde çocukta görülen saldırgan arzulara uygun direnme olanakları sağlanmaz. Halbuki çocuğun bazı direnme arzularının da uygun şekilde doyurulması, ben varım, varlığım belli oluyor duygusunun kazandırılması gerekir. Çocuğa uygun şekilde direnme imkânı vermeyen çevreye karşı çocuk menfi davranışları bir isyan olarak şekillendirir.

Çocuklarda erken yaşlarda görülen menfilik daha ziyade çocuğun fiziki ifadelerinde görülür. Çocuk aşırı olumsuz, menfi davranışlarını fiziken gerilim ve çekilme suretiyle göstermeye çalışır. Çocuk dili öğrendikten, konuşmaya başladıktan sonra istenilenleri sözlü olarak reddeder. Bunları bilhassa yapılması gereken şeyleri de refüze etme eğilimi göstererek aşırı menfi davranışları oluşturur. Kendisine baskı yapan çeşitli davranışları ile kendisini rahatsız eden hoşlanmadığı kimselerin emir ve isteklerinin tersini yapar veya onu reddeder.

Çocuklarda istenilen davranışları görmek için bazan ana babalar ve mürebbiyeler bunlara ters emirler verirler. Örneğin: Çocuğunun yemekten önce elini yıkamasını istiyorlarsa çocuğa "yemek hazır elini yıkamadan gel yemek ye", temizlenerek yatağa gitmesini istiyorlarsa "Yatak hazır temizlenmeden yatağa git", okula erken gitmesini geç kalmamasını istiyorsa "bugün hava soğuk okula bir saat geç git", yemekte süt içmesini isiyorsa "süt içme" meyve ve sebze yemesini istiyorsa "sebze ve meyve yeme" demek suretiyle çocuğun yapmak istediklerini yaptırma yolunu tutarlar ve genellikle bu yolda çocuk onun tersi olanlarını yaparak amaca ulaşılır.

Çocuklarda görülen tembellik ve ağırdan almalarda bir şekil menfi davranıştır. Bu davranış genellikle fazla otoriter ana ve babaların çocuklarında görülür. Hele çocuğun çalışmasını ve işlerini çabuk yapmasını isteyen ana babaya karşı tam red değil yarı red anlamında kullanılan ve geliştirilen bir davranış örüntüsüdür.

Çocuklarımız bazan açık olarak isteklerimize karşı koymazlar, istenilen hareketi geciktirerek anne babanın arzulanna karşı koyarlar. Örneğin; kızım gazetemi getir dersiniz, o birhayli zaman sonra gider getirir. Yemeğini çabuk ye dersiniz, o yavaş yer, Çabuk giyin dersiniz o bunu mümkün olduğu kadar yavaş yaparak karşı geldiğini gösterir.

Bazı çocuklar olumsuz davranışlarını işitmiyormuş gibi davranarak gösterirler. Bu annenin ve babanın arzularını yerine getirmek istemedikleri zamanlar olur. Fakat çocuk bunu açıkça ifade etmekten korkar. Verilen emirleri duymamazlığa gelerek, hem cezadan kurtulur, hemde ana baba arzularına karşı gelebildiği için özel bir zevk duyar.

Bazan da olumsuz çocuklar yapamayacaklarını beyan ederek istenileni yapmazlar, "Ben onu yapamam", "Ben onu bilmiyorum" der ve yapmaz. Bu daha ziyade otoriter ,fazla tenkitçi, fazla koruyucu ve fazla müdahale edilen ailelerin çocuklarında görülür. Çünkü bu haller gerçekten çocuğun cesaretini kırar.

Olumsuzlukta ısrar etmeye yeni yetmelik devrinde sık rastlanır, kadınlarda erkeklerden daha çok görülür.

Çocuklarda menfilik düzeltilebilir. Hatta gelişmeden önlenabilir. Bunun hiç ortaya çıkmaması için veya düzeltilmesi için aşağıdaki tedbirlere başvurulması uygun olabilir.

- 1.Çocukların her yaptığı şeyi tenkit etmeyiniz. Onun yaptıklarını beğenmeye ve takdir etmeye çalışınız. Hiç olmazsa bunu yapamıyorsanız onun yaptığı şeyi tamamen değersiz bulup, bozup siz istediğiniz gibi yapmayınız. Beğendiğinizi, taraflarını söyleyiniz. Sonra da onlara beğenilmeyen kısımlarını, yönlerini göstererek, onun tasvibini alarak, onun düzeltmesine çalışınız.
- 2.Çocukta beliren bazı saldırgan davranışları sert tedbirler, otorinize ve üstün beden gücünüze dayanarak bastırmayınız. Anlayış gösteriniz, onun arasına direnmelerini gelişimin bir safhası ve tezahürü olarak kabul ediniz. Hiç olmazsa aldırış etmeyiniz.
- 3.Çocuklardan başarı seviyesinin üstünde ve yetenekli olmadığı alanlarda daha başarılı olması için zorlamayınız. Kardeşleri akranları ve sınıfta erişemeyeceği kadar üstün yetenekli arkadaşları ile kıyaslamayınız. Onları yetenek sınırları dışında beceri seviyesinin üstünde bir iş yaparken acele yapmasını istemeyiniz. Kendine uygun gelen sürat ayarlamasını kendine bırakınız. İki ayağını bir papuca sokmayınız.

4. Çocuklar arzu etmedikleri, yemek istemedikleri şeyleri kendilerine o an için çok yararlı olduğunu bilseniz dahi onu yemeyi reddediyorsa bırakınız ısrar etmeyiniz. Bir yemek sonra belki o sizden bunu isteyecektir. O anda geçici bir arzu, direnme arzusu ile yapmış olacağını hatırdan çıkarmayınız. Siz bunu yedirmek için zorlar, sinirlenir üzüldürseniz, olumsuzluk, menfilik geliştirmesine en büyük yardım etmiş olursunuz.

5. Çocuklara olumsuz davranışlar, göstererek örnek olmayınız. (Çağlar, 1981:104-106).

DÜŞMANLIK HİSLERİ TAŞIYAN ÇOCUKLAR

Düşmanlık başkalarına karşı duyulan yıkıcı, yokedeci, marazi-leşmiş hisler, arzular veya iç kuvvetlerdir şeklinde tanımlanabilir.

Çocuklar zaman zaman günlük yaşantılarında annesine, babasına, yakın kardeşlerine, oyun arkadaşlarına, ileri yaşlarda öğretmenlerine karşı bu hisleri geçici olarak duyarlar. Önemli olan bu hislerin davranışlara dönüşmemesi veya davranış örüntüsü şeklinde gelişmemesidir. Normal bir ortamda büyüyen ve gelişen çocuklar bu hislerini iç kuvvetlerini ve arzularını kontrol ederler. Fakat daima bu hissi ve kuvvetleri beslenen, körüklenen kimseler bunu davranış örüntüsü haline getirirler.

Erken çocukluk yıllarında çocukların duygusal ifade alanları çok sınırlıdır. Bir bebek aç, susuz, rahatsız olduğu, üşüdüğü, acı duyduğu zaman öfkelenir, tepinir; bunlardan, yani acı ve rahatsız edici durumlardan kurtulmak ister. Kendi bunları tek başına ortadan kaldıracak güçte olmadığı için bu zaman anne, baba ve diğer bakıcıların yardımına ihtiyaç vardır. Bu durumların sıklığı ve bu durumlarda anne, baba ve diğer insanların aldıkları tavırlar önemlidir. Anlayışla karşılanmış çocuğun ızdırabı dindirilmiş veya ihtiyacı uygun şekilde giderilmiş ise çocuk bunu yapanlara

karşı minnet, sevgi, saygı hisleriyle dolacaktır. Onun altı ıslakken onu rahatlatan ve zamanında ah yavrum gecikmişim diye onu sevip okşayarak rahatlatan anneye çocuk bu sıcak ilgi alakasına karşı sıcak sevgi geliştirecektir. Ama çocuğunu istemeyen, devamlı gece gündüz kuaförden çıkmayan, daima gezmek isteyen bir anne çocuğunu bu arzularını yerine getirilmesinde engel gören, çocuk ağlayıp sızlayıp rahatsızlığını belirttiği zaman, yanına yaklaşan anne bütün davranışları ile kıyarcasına hırpalayıp, "Allahın belâsı, Allah seni bana nerden verdi, canımı alsa da biraz rahat etsem, genç yaşında bütün zevklerimden mahrum ettin." diyerek ona yardım ederse ve bunu çocuğun her ihtiyaç duyduğu, bakım gerektirdiği zamanlar yaparsa bu yavrunun annesine, babasına ve çevresindeki insanlara sevgi ve saygı duyması beklenemez.

D.Çağlar Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi adlı kitabında düşmanlık hisleri taşıyan çocuklarla ilgili şöyle bir olay anlatır. 7 ve 9 yaşlarında iki erkek çocuk sahibi bir ana baba çocuklarından devamlı şikâyet ediyorlardı. Baba biraz daha makul, anne ise sert, haşın her fırsatta çocuklara "Allah sizi alsa da yaşadığımın farkına varsam." diye acı temennilerde bulunuyordu. Çocuklarda açıkça, evin bahçesinde birgün ona oldukça kalabalık bir komşu topluluğunun içinde "Allah canını alsada senin gibi bir anadan kurtulsak. Babamız yeni bir cici anne alsada biz bir ana görsek." demişler. Bu anneyi çok etkilemiş, çocukları çok hırpalamış, kendi kendine ağlamış, kocası gelince ona durumu anlatmış, kocası da ne var hanım bunda bu kadar hiddetlenecek deyince hanım daha da çileden çıkmış bunu sen işliyorsun, öleyimde bari daha güzel ve genç birisiyle evlen. Erkek milleti değil misiniz, kökünüz kurusun, v.b. güzel deyimleri sıralamış. Duruma bir aile dostu olarak bende karıştırıldım. Aile ile açık bir oturum yapma zarureti hasıl oldu. Anne herkesten evvel bir seri şikâyetlerini sıraladı. Çocuklar her ikisi birden "Amca bu anamızın ondan birşey istediğimiz zaman bize en iyi sözü, Allah canınızı alsada kurtulsamdır." Hep gezer tozar, babamda çalıştığı için çoğu zaman kapı önünde kalırız. Çişimizi bile ya kapı önüne yapar ya da dışarda bir köşe başına ederiz. Annemiz bize sıcak bir yemek verip okula yollamaz. Misafirleri olduğu zaman bizi dışarı atar, içeri girmek istesek almaz. Onlara hazırladığı şeyleri bize tattırmaz. Babamız gelince bizde bunu söylersek bize ertesi gün güzel bir dayak atar, bir daha söylerseniz sizi öldürürüm der. Biz böyle

anaları görüyoruz, çocuklarını seviyor, okuldan gelmelerini bekliyor, onları yedirip geri okula yolluyor. Onların annelerine imreniyoruz." dediler. Anne bunları bir iftira, olarak vasıflandırdı. Ağladı sızladı. Baba ise anlatılanları sükûnetle dinledi ve hanımdan çekindiği için başı ile çocukların dediklerini doğruladı.

Olay bütün çıplaklığı ile ortada. Çocuklar annelerinin ölümünü istiyorlar, babalarının yaşamasını hatta daha iyi bir anne ile evlenmesini istiyorlardı. Çünkü, anne onlara düşmanlık tohumunu ekmişti. Anne onların ortadan kalkmasını isteyecek kadar bencil ve düşmanca duygular beslemişti, onlara karşı. Bu duygulara karşı masum yavruların daha şiddetlisini duymaları gayet doğal bir sonuçtu. Annenin bundan şikâyeti yersizdi. Çünkü ektiğini biçiyordu. "Rüzgar eken fırtına biçer" sözünü o başkaları için laf ebeliği gerektirdiğinde yapıyordu. Ama kendisini sarmalayan bir durumda kullanamıyordu. Böyle bir çevrede yaşayan çocuklar çok daha makul hareket ediyorlardı. Çünkü annenin yaptıklarını yalnız ona yöneltilmiş bir düşmanlık şeklinde oluşturmuşlardı. Genellememiş, hatta babasını bu işte ayırmışlar, her kadının kendi anneleri gibi olamayacağını ve yeni bir anne alınırsa bu baş belâsından kurtulacaklarına inanacak kadar makul bir düşüncede idiler.

Küçük çocuklar duygusal patlamaları kontrol edemezler. Bu zamanlarda bu patlamaların istenmeyen davranışlar olduğunu anlatmak yararsızdır. Çünkü bunun makul ve gayri makul olduğunu ayırt edemezler, anlayamaz ve kontrol edemezler.

Okul öncesi çağda, çocukların özel olarak bir kişiye ve bir şeye karşı özel düşmanlık hisleri geliştirmesi tabiidir. Bu, normal gelişim süresinin bir kısmıdır. Bilhassa biraz önce anlattığımız ana ve çocukla arasında gelişen düşmanlık hissi tamamen özeldir. Fakat bu artık davranış örüntüsü haline gelmiştir. Zira anne aynı şekilde davranmış ve çocuklarda da bu his kronik şekilde gelişmiştir. Okul öncesi çağda çocukların duyguları önceki zamanlardan daha yeğlilik kazanır daha kuvvetli olarak yaşanır. Çocuk çeşitli etkinliklerde serbestliğin, kısıtlandığını gördükçe

gücenir ve öfkelenir. Çocuk düşmanca hislerin ve faaliyetlerin istenmemesinden ve büyükler tarafından tasvip edilmemesinden haz duyar. Çünkü serbestliğe engel olarak onları görür. Bu hasmane davranışları gerçek durumlarda baskı altına alır. Endirekt yollarla ifade etmeye çalışır. Oyunlarda oyuncaklarla oynarken bu duygularını açıklar. Çocuklar oynarken, oyuncakları ile oynarken kime ne derece hasmane düşünceler ve duygular taşıdığını görmek, gözlemek mümkündür. Daha sonra bu duygularını ve davranışlarını diğer fiziki etkinliklerde ve ilişkilerde yücelterek gösterirler.

Doç. Dr. Doğan Çağlara göre düşmanlık hislerinin geliştirilmesinde belli başlı nedenleri özetlersek, bunları aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür:

- 1.Çocukların makul ve hayati istek ve ihtiyaçlarının zamanında ve dozunda karşılanmasına engeller koyma ve bu ihtiyaçları karşılarken hasmane davranışlar gösterme.
- 2.Çocukları tehdit etme, azarlama, haksız yere dayak atma.
- 3.Çocukları sevmediğimizi fiziken ve sözde davranışlarımızla açıklama.
- 4.Çocukları kışkırtma. Kıskançlık duygularını harekete geçirerek eğitim yapmaya kalkma.
- 5.Çocukların yanında onlara örnek olacak şekilde düşmanlık duygularını harekete getirecek davranışlar ve tutumlar gösterme. (Çağlar, 1981:106-109).

Önleme ve Düzeltme Yolları

Doğan Çağlar'a göre düşmanlık hislerinin önlenmesi ve düzeltilmesinde şu yollara başvurulabilir.

- 1.Çocukları yeteri kadar seviniz. Onların ihtiyaçlarını yeterli şekilde ve düzenli olarak karşılayınız. Onları başbelası olarak nitelemeyiniz. Onların ihtiyaçlarına, acılarına, üzüntülerine, sıcak, içten ilgi duyunuz. Onlara dostça yakınlık gösteriniz, yanlarında olunuz.

- 2.Çocukları kıskandırmayınız. Ne kardeşi, ne arkadaşı ve ne de yakınları ile kıyaslamayınız. Çocuğu kendi yetenek sınırları içinde kendisi ile kıyaslayınız.
- 3.Çocuklarınızın yanında başkalarının yok olması temennisinde bulunmayınız. Başkalarına düşmanca duygular beslediğinizi çocuklara göstermeyiniz. Başkalarının hakkında çocukları düşmanca duygular beslemeye teşvik etmeyiniz Anlaşmazlığa düştüğünüz kimseler hakkında çocuklarınızın düşmanlık hisleri taşımalarını istemeyiniz. Böyle hisler farkında olmadan gelişmişse bunu engellemeye çalışınız.
- 4.Çocukları kin ve nefret hisleriyle doldurmamaya gayret ediniz
- 4.Çocuklarda kendinize ve diğer insanlara karşı aşırı düşmanlık hisleri gelişmiş görürseniz ilgili ve yetkili kişilerle görüşerek, çocukta bu duyguların marazileşme nedenlerini inceletin. Nedenlerini bulup ortadan kaldırmak için onlara yardımcı olunuz ve onların dediklerini aynen uygulayınız. (Çağlar, 1981: 109-110).

KISKANÇLIK VE KISKANÇ ÇOCUKLAR

Çocuk ruhunu sarsan büyük iç tartışmalarının temelinde kıskançlık yatar. (Berge, 1971: 81).

Kıskançlık çocukların kendi benlikleri ve çevresindeki insanlarla olumlu ve dengeli ilişki kurmalarına engel olan ve hatta insanı yaşanılması zor mutsuz bir duruma düşüren marazi bir duygudur. Bu duyguyu normal düzeyde tutabilmek yaşamın anlamlı ve zevkli olması için büyük yararlar sağlayacaktır. Kıskançlık duyan çocuklar ve gençler devamlı olarak huzursuzluk içindedirler. Başkalarına karşı marazi duygular beslerler. Ne kendileri başkalarını içten severek ne de sevilerek bir doygunluk elde edemezler. Marazileşme derecesi ile oranlı olarak günlük yaşamları kendileri için çekilmez olur.

Kıskançlık kökü itibariyle insan denen varlığın yaratılışından gelen bir duygudur diyebiliriz. S. Freud insanda üç benlik olduğunu ileri sürer. Bunlar id, ego ve süper ego'dur. Bu buluş ciddi, bilimselliği birçok otoriteler tarafından kabul edilmiş bir buluştur. FREUD'un İD diye adlandırdığı benlik hayvani benliğimizdir. Birçok özellikleri vardır. Bunlar arasında İD, bencildir-egoisttir, arzukeştir, herşeyin kendisine ait olmasını ister, doymak bilmez, ne verseniz daha çoğunu ister v.b. Bunu hareket noktası olarak aldığımız da id denilen benliğimiz bizi etkisi altında tutar ve herşeyin kendisine ait olmasını ister. Daha çok şeyler almak, onlara da sahip olmak ister. Bunu doymak mümkün değildir. Çünkü, daima ister, yeni yeni şeylere sahip olmayı arzu eder. Halbuki toplumsal bir varlık olan insanın birçok şeyleri birlikte yaşadığı insanlarla paylaşması, idin bu doymak bilmeyen herşeye yalnız kendisinin sahip olma arzusunun frenlenmesini gerektirir.

Örneğin; yeni doğan bir çocuğun bir anne ve babası vardır. Bunlar tarafından sevilmesini istemesi, beklemesi ve bunlara sahip olması onun hakkıdır. Ancak ikinci bir kardeş geldiği günden itibaren bunların ilgi, sevgi, bakım ve maddi olanaklarla sağlayacakları şeyleri yeni kardeşiyle paylaşması da gerekir. Çünkü, bu kimseler onunda ana ve babasıdır. İd denilen hayvani benliğimizin bencil özelliğinin doyurulması, diğer bir deyimle herşeyin ona ait olma özelliğinin doyurulması, bir insan olarak toplum hayatı yaşamak durumunda bulunan bir birey olarak imkân ve ihtimal yoktur. Öyleyse çocuk küçük yaşta sahip olduğu şeyleri başkaları ile paylaşmak için hazırlanmalı ve eğitilmelidir.

Kıskançlık çocuğun, ikinci yaşında görülebilen karmaşık bir duygusal tepki şeklidir. Kıskançlığın ortaya çıkmasında birçok duygular rol oynarlar. Bu konuda çalışan ve kıskançlığı analiz etmeye çalışan kişiler kıskançlığın öfke, nefret hisleri, intikam alma düşünceleri, kendine acıma, üzüntü, can sıkıntısı, keder, küçük düşme, korku ve bunalım gibi karışık duyguların birleşmesinden oluştuğunu kabul etmektedirler. Kıskançlığın incelenmesine konu olan birçok kimselerin bu duyguların etkisi altında kıskançlık duygularından şikâyet ettikleri görülmüştür. Fakat bu

duygulardan en çok etkili olanların öfke, kendine acıma ve üzüntü olduğu söylenmektedir.

Her insan gibi çocukta küçük yaşlarda o zamana kadar hep kendisine ait olan bir şeyin başkasına verilmesi veya kısmen kısıtlanarak başka biri ile paylaşmak durumunda bırakılması, çocuğu üzer ve kıskançlığa sevkeder. Çocuklarda bu duygu yani birşeyin başkalarıyla paylaşılması gelişmemiştir. İd denilen hayvani benliği sosyal durumlarda yeteri kadar eğitilmemiştir. Sahip olduğu şeylerin başkalarıyla paylaşılmasını kabul edecek duygusal olgunluğa erişememiştir.

Yetişkinlerde de bu duygu bazı hallerde çok marazi şekilde tezahürlerle kendini gösterir. Kardeşini kıskananlar, ana babayı kıskananlar, yanında sevdiği birinin başka birini sevmesi hatta yakınlık göstermesi birçok insanları çileden çıkarır, kendine, sevgilisine ve sevgilinin sevgilisine karşı birçok suç ve cürümler işleyecek hallere düşürür. Ömür boyu hapisane köşelerinde kalacak suçlar işlemeye sevkedilebilir.

Genellikle kıskançlık küçük bir ikinci kardeşin dünyaya gelmesiyle ilk çocukta görülür. O zamana kadar evde ilgi ve sevgi merkezi olan çocuk birden, ikinci biri ile karşılaşır. Anne, baba, yakınlarının sevgi ve ilgisini onunla paylaşmak durumunda kalır. Yeni doğan çocuk durumu icabı daha çok ilgi, bakım ve sevgi görür. Bu durum ilk çocuğu üzer, sıkar, öfkelenendirir, ondan nefret eder, onu belki yoketmek isteyebilir. Yeni bir kardeşin gelmesi hele bu ani olursa, çocuk buna alıştırmazsa, çok yıkıcı etkiler yapar. Çocuk tam ruhsal bir bunalım içine düşer. Hele çocuğun annesi babası aile çevresindeki yakınları çocuğa "Pabucun dama atıldı.", "artık sen bu evin tahtından indirildin." şeklinde bilinmeden yapılan şakaların olumsuz etkileriyle çocuk büsbütün perişan olur. Bunu birçok uyumsuz davranışlar göstererek dışarı vurur. Bu davranışları aşağıdaki şekillerde görmek mümkündür. (Çağlar, 1981:110-112).

Görülen Davranışlar

- 1.Çocuk çocuksu davranışlar göstermeye, anne memesinden emmeye, annesi tarafından beslenmeye, gece onunla yatmaya, altını ıslatarak yeni doğan bebek gibi ihtimam istemeye v.b. davranışlar göstermeye,
- 2.Geceleyin uykusuzluk göstermeye, korktuğunu, üşüdüğünü, acıktığını söyleyerek anne babayı rahatsız etmeye,
- 3.Daha önce kendi hizmetlerini kendisi yaptığı halde artık onları yapmamaya ve bu hizmetleri de anne babası tarafından yaptırmaya,
- 4.Yeni doğan çocuğa karşı açıkça düşmanlık hisleri göstermeye, hatta onun canını acıtmaya, karyoladan beşikten düşürmeye, açıkça ona zarar ve bedeni yaralamalara neden olacak saldırılara,
- 5.Çeşitli nedenlerle, kızmaya, ağlamaya, bağırıp çağırmaya etrafındaki eşyaları kırıp dökmeye başlayabilir.
- 6.Devamlı olarak huzursuzluk duyabilir ve etrafındakilerin de devamlı olarak huzursuz olması için çeşitli hareketler yapabilir.

Kıskançlığın doğal bir yönseme olduğu ve uygun eğitim önlemleri ile düzeltileceğini kabul etmek gerekir. Böyle düşünüldüğü takdirde hem kıskanç bireyi çok mutsuz kılan, hem de toplumda birçok sosyal problemlere neden olan kıskançlık düzeltilebilir. (Çağlar, 1981: 112).

Önleme ve Düzeltme Yolları

Doğan Çağlar'a göre kıskançlığın marazileşmemesi ve normal bir düzeyde tutulabilmesi için aşağıdaki önlemlerin alınması uygun olabilir. Bunlar:

1.Yeni bir çocuk doğacağı zaman diğer çocuklarınızı veya çocuğunuzu buna alıştırmınız. Sizin odanızda ise onun odasını doğumdan önce ayırınız. Bir kardeşi olacağını ve ona ablalık veya ağabeylik yapacağını buna göre yeni gelenin daha zayıf, kuvvetsiz ve daha çok bakıma ihtiyacı olacağını uygun şekilde çocuğa anlatınız. Çocukça bakım ve ihtimamın kendisi gibi kuvvetli biri için olmadığını ona kabul ettirmeye çalışınız. Ona daha çok ilgi ve sevgi gösterileceğini ve bunun gerektiğini, artık kendisinin başkalarının bu kadar ihtimamına, ilgisine, sevgisine muhtaç olmadığını anlatarak, onun gururunu okşayarak kabul ettiriniz.

2.Çocuklarınızı lüzumundan fazla severek onu şımartmayınız. Birgün o kısıtlandığı zaman onu perişan edecek seviyede fazla sevgi, ilgi ve ihtimam göstermeyiniz. Bunlar kısıtlandığı zaman onlardan mahrumiyete katlanmasına alışacak şekilde onları güçlendirmeye önem veriniz. Bunları karar seviyede veriniz ve gittikçe azaltınız.

3.Çocukların kıskançlığını tahrik edecek, "Gönül tahtından indin.", "Taçtan oldun.", "Pabucun dama atıldı." gibi soğuk şakalar etmeyiniz. Çünkü çocuk bunu anlayacak olgunlukta değildir. Her tekrar ediş onda biraz daha olumsuz bir etki yapacaktır.

4.Eskiden çocuklar için aldığınız eşyaları alıp yeni çocuğa vermeyiniz. Bu hem o çocuğun mülkiyet hissinin zedelenmesine hem de bütün ona ait sevdiği şeylerden olacağı hissine kapılmasına hizmet eder. Ancak bu son derece gerekli ise, örneğin; çocuk karyolasına sığmıyacak kadar büyümüşse ona da yeni birini alarak artık sen büyüdün sana yenisini alalım, bu onun olsun şeklinde onun rızasını alarak ona ait eşyaları yeni doğan çocuğa veriniz. Battaniyesini, yorganını ve bebeklikte kullandığı bütün eşyaları bu yolla alıp veriniz. Hem ona haz veren büyüklük duygusunun gelişmesi, başkalarına birşey vermenin hazzı ve mülkiyete saygı duygularının gelişmesi gibi çok yönlü yarar sağlayacaktır.

5. Çocuklarınız arasında tercih yapmayınız. Hepsine eşit şekilde sevgi, ilgi ve ihtimam gösteriniz. Birine fazla şeyler vermeniz kıskançlığı tahrik eder. Güzellik, çirkinlik, kız, erkek, kuvvetli, zayıf, sağlam, sakat oluşlarına bakılmaksızın hepsine aynı şekilde davranınız. Ayrıcalık yapmayınız.
6. Çocuklarınızı ne kardeşleriyle ne arkadaşlarıyla mukayese etmeyiniz. Çocuklarınızı kendi nefisleriyle mukayese ediniz. Dün nasıl, bugün nasıl, ona göre bir yarış içinde bulundunuz. Onları başkalarıyla kıyaslarsanız, hele çocukların erişemeyeceği derecede başarılı, kuvvetli ve yetenekli biriyle, çocuğunuzu üzmekten, kendine acımaktan öyle olamadığı içinde onu kıskanmaktan ve ona karşı düşmanlık, kıskançlık hissi duymaktan başka birşey sağlamazsınız. Hele kızlar ve erkekler arasında kıyaslamalar yapmak ve bunu bilhassa kızlar aleyhinde kullanmak kıskançlığı cins arasında körükler, düşmanlığa dönüştürebilir.
7. Çocukları küçük yaşlarda sahip oldukları şeyleri başkaları ile paylaşmaya alıştırmınız. Bunu zorlamadan yapınız. Hele aynı şeyi paylaşmak durumunda, aynı kaynaktan eşit şekilde başkalarının da yararlanmaya hakkı olan duruma, kişi ve eşyaları başkaları ile paylaşmasına alıştırmınız. Anne babanın diğer çocuklarının da kendisi kadar hakka sahip olduğunu, sınıftaki bütün öğrencilerin, öğretmen ve okuldaki hizmete sunulan araçlardan, en az kendisi kadar yararlanmasının başkaları içinde bir hak olduğunu anlamasına yardım ediniz. Onu başkalarının haklarına saygılı olacak ve bunu içtenlikle kabul edecek şekilde yetiştiriniz.
8. Çocuklarınızda, kıskançlık yerine imrenme duygusunu geliştiriniz, öğretmenleri tarafından çok sevilen, takdir edilen, çevresindeki diğer insanlar tarafından sevilen, sayılan kişilerin hangi özelliklerinden dolayı sevidiklerini, üstün başarılı olanların nasıl bu başarıya eriştiklerini ve toplum içinde beğenilen takdir edilen bir duruma gelirken yaptıkları meşru hayat mücadelesinin hikâyesini anlatınız. Onların başarılarına imrenmesini meşru gayretlerini takdir etmesini, onlar gibi olmak istiyorsa onların takip ettikleri yolları takip etmesini temin ediniz. Onları kötülemek ve kıskandırmak suretiyle değil.
9. Aralarında kıskançlık hisleri gelişmekte olan kardeşleri ve arkadaşları birbiriyle sıkı ilişkiler kurmaya teşvik ediniz. Çeşitli fırsatlar ve imkanlar yaratarak onların arkadaş olmasını, sosyal ilişkiler kurmasını, eşya, bilgi, beceri alışverişi yapmasını sağlayınız. Mümkün olduğu kadar bunları şaka ve hoş mizaçla karşılayın.

10.Evde ve yakın çevresinde çocukla ilişkili olan kimselerin aynı şekilde davranmasını, yukarda belirtilen konularda işbirliği yapmasını sağlayınız. Bilhassa büyük anne ve babaların bulunduğu ailelerde buna şiddetle ihtiyaç vardır. Çünkü, onlar bilmeden daima yaşlı ve erkek çocukların tarafını tutarak yeni gelen çocuğa ya o kaka benim güzel oğlum sen bana gel yahut o bir kız sen tosun gibi bir erkeksin aldırma benim sevgili, tosuncuğum diyerek kıskançlığı körükler. Bunu çeşitli yersiz hareketlerle perçinleştirirler.

11.Aşırı kıskançlık gösteren çocuklar sadece kendi özürlerini ortaya koymazlar aynı zamanda biz büyüklerin birçok eğitim hatalarını ortaya koyarlar. Çocuklarımızda aşırı kıskançlık görüldüğü zaman, bunu etrafa zararlı duruma getirecek kadar ileri götürdüğü zaman, çocuğun ilgili ve yetkililerce incelettirilmesi, kıskançlığın nedenlerinin bulunması ve ortadan kaldırılacak önlemlerin alınması gerekir. Çoğu zaman bu tip vakalarda hata, eğitim sorumluluğunu yürütenlerindir. Örneğin; Çok genç ve terübesiz bir devrede bir köy okulunda öğretmenlik yapıyordum. Öğrencilerimden biri ailenin tek erkek çocuğu olmanın şımarıklığı içinde her türlü problemi çıkarıyordu. Babası ise bu çocuğunun okumasını çok arzu ediyordu. Çocuk yaramazlığı yüzünden bir elini de makinenin dişlileri arasında ezdirmişti. Sınıfta hiç kimse onunla arkadaşlık etmiyordu. Sınıf öğretmeni olarak bende onu etrafa zarar vermesin diye en arka sıraya tek basma oturtmuştum. En çok ilgilenmem gereken öğrencim olmasına rağmen en az onunla ilgileniyordum. Parmaklarını yeni kaybetmiş olmasına rağmen ona göstermem gereken yardımı yapamıyordum. En ön sırada çok çalışkan, temiz, geçimli, herkes tarafından sevilen bir başka öğrencim benimde ençok takdir ettiğim ve sevdiğim bir öğrenci idi. Birgün teneffüse çıkarken en çok sevilen bu çocuğun sol kolu 20-25 cm. uzunluğunda bazı yerlerde 1-1,5 cm derinliğinde elbise üzerinden bir jilet yarası almıştı. Çocuğun da nasıl olduğundan ve kimin yaptığından haberi yoktu. Büyük bir telâş ve heyecan içinde olayın failini aramaya başladım. Gören olmadığı için hiçbir ipucu bulamadık. Yaramaz dediğimiz çocuk elinde suç aleti olduğu halde aramızda geziyordu. Elinde bir ince zeytin çubuğunun arasını bıçakla yarmış ve oraya bir jilet yerleştirmiş jiletin deliklerine gelen yerlerden iki çivi geçirerek jileti ağaca raptetmiş. Bu ne dedim. İşte bu arkadaşımi kapıdan çıkarken kapının yanına durup geçerken hafifçe koluna sürüp yaraladığın şey dedi. Onu odamda sorguya çektiğimde açıkça benden hiç

çekinmeden. "Efendim siz ençoki seviyor onunla ilgileniyorsunuz. benimle çok az ilgileniyorsunuz. Ben sizi "öğrenciniz" değilmiyim. Ödevlerimi ben sol elimle yapmaya alışamadım, beni teşhir onu takdir ediyorsunuz, benim hakkım yokmu sizde ve okulda, benimde anam babam bu okulun taşını çekti, bizlerde suyunu taşıdık onlar kadar." demisti. Genç olmama ve çok sevdiğim bir öğrencimin fen şekilde yaralanmasına rağmen yapan çocuğun bu açık itirafı karşısında hiçbirşey yapamadım. Onu affettim. Yaraladığı çocuğun annesi ve babası geldiğinde onlara olayı olduğu gibi anlattım. Çocukları ile onu yaralayan çocuğun hiçbir kabahati olmadığını buna benim neden olduğumu anlatarak onları ikna ettim. Büyük bir aile kavgasının önlendiğini sanıyorum bu hareketimle. Olsaydı bunun tek nedeni herhalde ben olacaktım İnceleme, sükunetle inceleme bana ömür boyu yapmayacağım önemli bir hatamı anlamama ve düzeltmeme imkân verdi. İnceleyip hatamı yüzüme vuran o öğrencim olmasaydı bende tarütaze kalan ve derin izler bırakan bu hatamı ondan sonraki meslek yıllarımda da tekrar edecektim. Ona hem ben ve hemde ondan sonra öğretmenlik yaptığım öğrencilerim çok şey borçludur. (Çağlar,1981:112-116).

GADDAR VEYA EZİYETÇİ ÇOCUKLAR

Eziyet etmek ciddi bir davranış bozukluğudur. Hatta sapıncı delebilir. Eziyetçi çocuklar kızgın, öfkeli, kıskanç, garazkâr çocukların rsine başkalarını incitmenin, onlara acı vermenin ve onları ızdırap içinde görmenin zevkine varmak için eziyet ederler. Bunun tam zevkini çıkarmak için de kendilerine süje olarak küçük, kendilerinden kuvvetsiz ve çelimsiz, mücadele etme gücü zayıf çocukları seçerler. Bazıları msanlar. ve çocuklar dışında hayvanlara eziyet ederler. Bu tip köy Çocukları bilhassa en müdafaasız ve zararsız kendini müdafa etmekten aciz kaplumbağaları, bazı kuş yavruları ve uslu eşekleri kendilerine süje olarak alır ve akla gelmedik

akla gelmedik eziyet ederler. Eziyet ederken bilhassa yalnız oldukları zamanları seçerler, km\senin görmemesini sağlamak isterler. (Çağlar, 1981: 124).

Nedenleri

Doğan Çağlar eziyetçiliğin nedenlerini şu şekilde sıralar.

- a. Ana baba ve öğretmenler tarafından eziyet edilerek eğitilme veya çocukların yakın ilişki kurdukları ağabey, abla ve yakınları, çevresindeki kimseler, bilhassa kendilerinden yaşlı kimseler tarafından eziyet görmeleri, eziyet etmekten hoşlanmaları için en büyük bir neden olabilir. Çocuğa küçük yaşlarda büyükler tarafından eziyet edilmesi bu konuda çok etkili olabilir. O da yetişkin olduğu veya daha kuvvetli olduğu zaman kendinden küçük, zayıf ve kuvvetsiz. kimselere aynı şekilde davranır. Bunu insanlara yapamazsa zararsız, faydılı hayvanlara yaparlar. Hatta ağaçların bedenlerinde de yara açarak, kollarını dallarını keserek onlardan akan suları kanı olarak görür ve doygunluk elde ederler. Kırsal bölgelerde bu yaygın olarak görülebilir.
- b. Ana baba arasındaki ilişkiler. Bilhassa babanın anaya eziyet etmesi. Çeşitli nedenlerle bilhassa sarhoşluğu, içmeyi ve aşırı derecede içmeyi alışkanlık haline getirmiş karıkoca arasında çeşitli uyuşmazlıkların ve sosyo-ekonomik nedenlerin etkisiyle birçok kimseler eşlerine eziyet etmeyi alışkanlık haline getirirler. Bu ailelerde büyüyen gelişen çocuklar da muhtemelen aynı davranışları gösterirler.
- c. Kıskançlık. Ana baba ve öğretmenlerin bilerek veya bilmeyerek çocuklarda oldukça köklü bir yönseme olan kıskançlığı tahrik etmeleri, kıskanılan kişiye eziyet etmeyi teşvik edebilir. Kardeşleri, arkadaşları birbirleriyle mukayese ederek büyüklerin küçüklere eziyet etmesi sağlanır. Eziyeti bir alışkanlığa dönüştürebilir.
- d. Çok küçük yaşlarda çocuklar evde bırakılarak kendinden daha küçük kardeşlerinin bakımı görevi verilebilir. Bu hallerde büyük sayılan fakat haddizatında kendisi çok küçük oyun çağında oyun oynamak ihtiyacında olan çocuk bu sorumluluğu yerine

nasıl getireceğini bilemez. Küçük kardeşini kendisinin bu ihtiyaçlarının engellenmesinin nedeni olarak görür. Bazan küçük kardeşinin rahatsızlığı, altını ıslatması veya huysuzlukları karşısında onu susturmak için ona eziyet etmeyi ve bu suretle onu susurmayı deneyebilir. Eziyet etme onda kökleşip kalabilir. (Çağlar, 1981: 123-124).

Korunma ve Düzeltme Yolları

Doğan Çağlar'a göre çocuklarda eziyet etme bir alışkanlık haline gelmeden önlenmelidir. Bu önleme yollarını aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

- a. Ana, baba, öğretmen ve eğitimle uğraşan kimseler kendinden daha küçüklere eziyet etmemelidir. Eziyete mümkün olduğu kadar her görüldüğü yerde engel olmaya çalışılmalıdır. Her fırsatta çocuklarımıza hiçbir canlıya eziyet edilmemesi gerektiği örnek davranış olarak gösterilmelidir.
- b. Çocukların bir başkasına veya bir hayvana eziyet ettiğini görünce ona o anda anlayacağı şekilde bunu bir daha yapmaması için telkin ve tavsiyelerde bulunulmalıdır. Bilhassa böyle durumlarda niçin eziyet ettiği incelenmeli ve onun yapılmamasını kendisiyle birlikte mantıki ve makul bir yöntemle açıklanmalıdır. Çocuklara eziyet etme fırsatı verilmemeli ve bundan haz duymasına bilhassa engel olunmalıdır. Çünkü bundan haz almaya başladıktan sonra düzeltmek zorlaşır.
- c. Çocukları bakma çağına ve olgunluğuna erişmiş kız ve erkek çocuklara evde yalnız bırakarak kardeşlerine bakma sorumlulukları verilmemelidir. Bilhassa iyice tetkik edilmeden küçük yaşlarda para ile tutulan kız çocuklarına, küçük bebeklerin ve çocukların bakım işleri yalnız olarak verilmemelidir. Çünkü bunlar ancak birinin nezareti altında kısa süre çocuklara bakabilirler. Uzun zamanda usanır ve ne yapılacağını bilmezler. Eziyet etmeye yönelirler.

- d.Çocuklara ve gençlere, kendilerinden daha küçük kimselere yardım , onları sevmeye gerektiği gösterilmelidir. Bu yalnız sözel düzeyde değil sürekli fiili gösteri şeklinde verilmelidir. Sözel düzeyde bu tür tavsiye ve telkinler etkisiz kalmaya mahkûmdur.
- e.Çocukları kıskandırmamalıdır. Ne kardeşler, ne arkadaşları birbiriyle kıskanacak şekilde sözel ve fiziki yaklaşımlardan şiddetle sakınmak gerekir.
- f.Çocukların başka birine eziyet etmesi karşısında bunun kötü bir davranış olduğu hissi verilmelidir. Bunun doğru bir davranış olmadığı kendine uygun şekilde gösterilmelidir. Fakat bu eziyete mukabelesi şeklinde olmamalıdır.
- g.Aşın derecede eziyet etme eğilimi gösteren çocukların durumu behemehal bir psikolog veya psikiyatriste incelettirilmeli ve onun tavsiyelerine göre hareket edilmelidir. Gerekiyorsa çocuk yeniden eğitime tabi tutulmalı ve o çevreden uygun bir süre geçici olarak uzaklaştırılmalıdır.
- h.Bu konuda bilhassa ailenin fertleri arasındaki ilişkilere sonderece dikkat etmelidir. Ana, baba, çocuklar ve kardeşler arası ilişkiler karşılıklı ve sevgi, saygıya dönük bir şekilde cereyan etmelidir. (Çağlar, 1981: 124-126).

İTAATSİZ ÇOCUKLAR

İtaat konulan kurallara ve verilen emirlere uygun davranışlar gösterme şeklinde tanımlanabilir. Bu kurallar ve emirlerin nasıl oluşacağı ayrı bir konudur.Genellikle itaatle istenilen şey otoritelerin koyduğu kurallara ve verdiği emirlere uymadır. Bu kural ve emirlerin nasıl oluşacağı, alt üst, küçük büyük herkesin fikri ve katkısı alınarak konulması ve verilmesi tabii istenilen ve genellikle kabul edilen bir yöntemdir. İleri toplum.larda, demokratik anlayış gelişmiş ve kökleşmiş çevrelerde bireyden istenen itaat başkaları tarafından konulmuş kurallara ve verilmiş emirlere uymak değil, itaati isteyen birey ve bireylerin fikri alınarak konulmuş kurallar ve verilmiş emirlerdir. Bu şekilde itaatsizlik az olmaktadır, itaat bir çok bireyler için bir uyum problemi olmaktan çıkmaktadır.

İtaat otoritelerin koyduğu kurallara ve verdiği emirlere körü körüne uymak şeklinde anlaşılıp uygulandığında çocuklarda ve gençlerde birçok ciddi eğitim problemlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Çocukların ve gençlerin uyumlu veya uyumsuz olmalarında itaatli veya olmama büyük bir önem taşımakta, itaatsizlik birçok çatışmalara uyumsuzluklara neden olmaktadır.

İtaat deyince aklımıza üç unsur gelmelidir. Bunlardan birincisi eti, .güçlüğü temsil eden otorite, ikincisi itaat etmesi gereken üçüncü unsur ise uyulması gereken kurallar veya emirlerdir.

Otoriteyi temsil eden kişi sağlam, nazik, kararlı ise çocuğa emniyet duygusu verir ve onun duygusal gelişiminin normal şekilde gelişmesine ;aracılık eder.

İkinci unsur olan itaat etmesi gereken kişi, kendisinden neler istediğini, nerede nasıl davranacağını biliyor ve uyulması istenen kurallar ve emirler kendisinin uyabileceği şekilde düzenlenmiş bu kendisine açıkça anlatılmış ise kişi isteyerek, kolaylıkla bunlara uygun dav-iruşlar gösterebilir.

Üçüncü unsur, otorite tarafından uyulması istenen emir ve kurallardır. Bunlar çocuğun yaş, ilgi, yetenek, istek ve ihtiyaçlarına, gelişim İjieyrine ne kadar çok uygun düşüyorsa ve çocuk için açıkça anlaşılmış lise çocuk bunlara uyacak ne bir itaatsizlik ve ne de bir disiplin problemi yaratmayacaktır (Çağlar, 1981: 126-227)

Disiplin Sorunu ve İtaatsizlik Yaratın Nedenler

Çocuk itaatsizliğı doğuştan getirmez. İtaatsizlik, eğitimci görevini yapan ana, baba, öğretmen ve diğerkimselerin bilerek veya bilmeyerek oluşturduğu bir davranış bozukluğudur. İtaatsizliğe neden olan nedenleri Doğan Çağlar'a göre aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür. Bunlar;

- a. Çocuğun çevresinde bulunan ve otoriteyi temsil eden, ana, baba, varsa büyük anne ve büyük babanın çocuktan neler isteneceğini, neler istendiğini, ne derece, neleri, nerede, nasıl yapacaklarını bilmemesidir. Bunun yanında ana, baba ve diğerkimseler arasında istenilen şeyler üzerinde fikir ayrılıklarının bulunuşudur. Bu durum karşısında çocuk paniğe kapılır. Kim ne istiyor, kim neyi istemiyor, bunlardan hangisi doğru hangisi yanlış ayırt edemez. Çocuk hangisinin emirlerine, hangisinin söylediğı kurallara uyacağını şaşırır. Uyulması gereken belli bir şey olmadığı inancı kökleşir.
- b. Ana, baba veya otoriteyi temsil edenler, istediklerini, emir ve kuralları çocuğa açıkça anlatamaz, anlamadığı için uymakta zorluk çeker. Anladığı gibi davranabilir.
- c. Çocuğun serbest hareket etmesine engel olan çok çeşit yasaklar ve sınırlamalar olduğu zaman çocuk bunların hepsine itaat etmekte zorluk çeker, ister istemez bu şekilde sınırlamalar ve verilen çeşitli emirlere uymak istemez. Uymaz hele bunlar çocukların hareket ve oyun ihtiyacını engeliyor ve çok ihtiyaçları olan etkinliklerden yoksun bırakıyorsa, itaatsizlik kaçınılmaz bir davranış olarak ortaya çıkar
- d. Otoriteyi temsil eden kişilerin çocuklardan istekleri gayri makul ve mantıksız ise, çocuğun ihtiyaçlarına, isteklerine, yeteneklerine ve ilgilerine zıt düşüyor veya bunlar hiç dikkate alınmadan yapılıyorsa itaat etmek imkansızlaşır. Hele bu emir ve kurallar veya büyüklerin isteklerinin yerine getirilmesi çocuğun, bedeni, zihni, sosyal ve duygusal gücünün çok üstünde ise uyum sağlamak, itaat etmek düşünülemez. Bazı ana babalar çocuklardan bunları zorla yapmasını isterler.
- e. Biri tarafından yapılması yasaklanan bir davranışın diğerkimse tarafından gizlice görmeden yaptırılması ve müsamaha ile karşılanması. Genellikle babanın yapılmasını istemediğı veya baba tarafından itaatsizlik damgası yemiş bir davranışın,

anne veya büyük anne tarafından çocuğa o-nun haberi olmadan yaptırılması, aynı şeyin öğretmen ile ana babalar arasında oluşu.

f. Ana babalar çocuklarının davranışlarına karşı lakayt, aldırış etmeyen kimseler ise. Çocuğun her yaptığı geniş bir tolerans ve vurdumduymazlık içinde oluşur.

g. Ana babaların otorite duygularından yoksun oldukları veya bu duygunun zayıf oluşu.

h. Çocukların evde birlikte yaşadığı aile fertlerinin, tertipsiz,; düzensiz oluşu. Çocukta etrafa pek uyulacak bir durum olmadığı inancını verecektir.

i. Ana babanın bazı hallerde çocuklarına karşı düşmanlık hisleri beslemesi veya düşmanca hislerini açığa vurması.

j. Çocukları içtenlikle sevmemek veya onlara içtenlikle sevil- diklerini kabul ettirerek onlardan gerekli seviyede sevgi ve saygıyı kazanamamak. Çocuk kendini içtenlikle seveni içtenlikle sever, sayar. Onun her istediğini yerine getirmeyi kendisi için en önemli bir görev sayar. Sevdiğinin sevgisini gölgelemek istemez. Çocukları ve gençleri ihmal etmek, yeteri kadar sevmemek arada sağlam sevgi bağları kurmamak itaatsizliğin en önemli nedenlerindendir.

k. Çocuğun yaşadığı aile çevresindeki davranışlar ile diğer insanların davranışları arasında belirgin farkların bulunması. Çocuk başka bir çevrede büyümüş gelişmiş ve bazı nedenlerle çeşitli davranışlar için çok farklı kuralların bulunduğu başka bir çevreye gelebilir. Aile çocuğu kendi standartlarına uymaya zorlar. Çocuk böyle davrandığı takdirde çevresine uyamaz, çevresindekilerle bağdaşamaz. Eğer çocuk ailenin koyduğu normları, kuralları benimsemiyor, çevredeki kurallara ve normlara uymayı istiyorsa itaatsizlik oluşuyor. Bu daha ziyade yabancı ülkelere giden memur çocuklarında, kendi memleketinde farklı standartlara ve davranış normlarına sahip bölgelerden gelen aile çocuklarında sık sık görülen itaatsizlik ve uyumsuzluklardır.

l. Anne baba ve çocuklar arasında eğitim farklılıklarının belirgin hale gelişi. Anne babalar arasında eğitim farkları aralarında bazı konularda anlaşmayı güçleştiren önemli bir etmendir. Ancak bilhassa son zamanlarda çocuklar ve gençler arasında giyinme, yeme, dinlenme, eğlenme, dostluk, arkadaşlık kurma ve bu ilişkilerin şekli için, konulan kurallar büyük ayrılıklar göstermektedir. Bu annenin babanın yaşadığı devirdeki konulan normlar ile çocuğun yaşadığı devredeki normların çok değişmesinden ve çocukların zamanında büyük sosyal değişimlerin kısa zamanda

sınır kabul etmeyen şekil ve süratte yayılmasından oluşmaktadır. Ve bir çok ciddi itaat sorunları ortaya çıkarmaktadır. (Çağlar, 1981: 127-129).

Çocuklarda İttaati Sağlama ve İtaatsizlikleri Önleyecek Önlemler

Çocuklarda ve gençlerde büyük uyumsuzluklar ve yetişkinlerle addi çatışmalara neden olan itaatsizlik veya disiplin problemlerini önlemek büyük oranda daha önceden alınan uygun önlemlerle mümkündür. Bu önlemlerin önemlilerini Doğan Çağlar aşağıdaki şekilde özetlemiştir.

- 1.Çocuklardan ve gençlerden nerede, nasıl, ne yapacağı otoriteler tarafından çocuğun anlayacağı şekilde açık ve anlaşılır şekilde anlatılmalıdır. Çocuk nerede nasıl davranacağını bilmelidir.
- 2.Çocuktan neler isteniyorsa, ana, baba, öğretmenler, büyük ana baba,büyük kardeşler ve çocuğun ilişki kurduğu diğer büyükler çocuktan aynı durumda aynı davranışı istemelidirler. Emir ve kurallarda tam bir fikir birliği sağlanmalıdır. Farklı isteklerle çocuk paniğe kaptırılmamalıdır.
- 3.Çocuk ve gençlerin gelişmelerine hizmet eden ve onların ihtiyacı olan hareket serbestisi ve oyunlar konusunda fazla tahtitler, yasaklar konulmamalıdır. Bu makul bir şekilde sınırlandırılmalıdır.
- 4.Çocuklardan istenilen onların hangi durumlarda nasıl davranacakları hakkında konulmuş kurallar, konulacak kurallar ve verilecek emirler mümkün olduğu kadar çocukların yaşına cinsiyetine, bedeni, zihni, duygusal, sosyal ve hatta ekonomik alanlarda sahip oldukları güçlere uygun, ilgi ve isteklerine paralel olmalıdır. Çocuğun hiçbir durumuna uygun olmayan, onun ihtiyaç, ilgi, yetenekleri, isteklerini dikkate almadan verilen emirler ve konulan kuralların uygulanma şansı yoktur denebilir.
- 5.Mümkün ise çocuklardan yapılması istenen davranışlar kesin olarak saptanmasından önce onlarla konuşmak, onların da fikrini alma yolu tutulmalıdır. Bu

yolla verilen emirler ve konulan kurallara çocuk veya genç kendi katkısı olduğu için severek uyar. Onun fikirlerine, hislerine saygı duyduğunuzu her fırsatta açıklayınız.

Bu onun kişilik gelişimini de besler.

6.Çocukları makul bir seviyede içtenlikle seviniz ve sevdiğinizi onlara hissettiriniz. Onlar tarafından seviniz, aralarında içten sevgi bağları kurulmuş kişiler arasında,otorite ve ona uyan inasan arasında bir itaatsizlik problemi kalmayacaktır. İkiyüzlü olmaktan sakınılmalıdır.

7.Konulan kuralların uygulanması da kararlı olmalıdır. Bugün beğenilen her zaman beğenilmelidir. Aynı şeyler değişik zamanlarda aynı şekilde devam ettirilmeli, istikrarsızlıktan şiddetle sakınılmalıdır. Bunun yanında toplumda oluşan bazı büyük değişiklikler izlenmeli ve bu değişikliklere de açık olunmalıdır.

8.Çocukların ve gençlerin davranışlarında kişisel yönsemeierin değil genel, toplumsal ve hatta uluslararası beğenilen kuralların hakim olması yolu tutulmalıdır. Çocukların ve gençlerin . uyum alanını genişletmek için isteklerin büyük kitleler tarafından tasvip gören cinsten olmasına dikkat edilmelidir. Otoriteyi temsil edenler kendileri çevredeki değişiklikleri kabullenmeye ve çocuklarda buna paralel gelişim sağlamalarında yardımcı olmaya hazır olmalıdırlar. Kendilerindeki yeniliklere direnme eğilimi çocuklardaki itaatsizliklerin büyük bir nedeni olurlar. Toplumlar hergün yeni davranış normları geliştirmekte ve kitleler bu normları kabullenmektedir. Milli değerlerle bu yeni değerler katılarak uygun değişiklikler yapılmaya hazırlıklı olmak gerekmektedir.

9.Otoriteyi temsil edenler gevşek, çocukların ve gençlerin davranışlarına aldırış etmeyen vurdumduymaz olmamalıdır. Makul seviyede otoriteyi temsil etmelidir.

10.Ana baba çocuğuna karşı düşmanlık hissi verecek bütün davranışlardan sakınılmalıdır, itaatsizliklerim dayak ve diğer maddi cezalarla cezalandırmamalıdır. Bundan daha çok çocukların bazı hazları, hakları kısıtlanarak cezalandırılmalıdır. Yalnız çocuk hangi suçundan dolayı cezalandığını daha önceden bilmelidir.

11.Çocuk uygun itaatli ve takdir edilecek davranışlardan dolayı takdir edilmeli ve makul bir derecede mükâfatlandırılmalıdır. Mükâfat her zaman cezadan etkilidir. İyi davranışları mükâfatlandırmak yoluyla çocukta bu istenilen davranışlar pekiştirilebilir.

yolla verilen emirler ve konulan kurallara çocuk veya genç kendi katkısı olduğu için severek uyar. Onun fikirlerine, hislerine saygı duyduğunuzu her fırsatta açıklayınız. Bu onun kişilik gelişimini de besler.

6.Çocukları makul bir seviyede içtenlikle seviniz ve sevdiğinizi onlara hissettiriniz. Onlar tarafından seviliniz, aralarında içten sevgi bağları kurulmuş kişiler arasında,otorite ve ona uyan inasan arasında bir itaatsizlik problemi kalmayacaktır. İkiyüzlü olmaktan sakınılmalıdır.

7.Konulan kuralların uygulanması da kararlı olmalıdır. Bugün beğenilen her zaman beğenilmelidir. Aynı şeyler değişik zamanlarda aynı şekilde devam ettirilmeli, istikrarsızlıktan şiddetle sakınılmalıdır. Bunun yanında toplumda oluşan bazı büyük değişiklikler izlenmeli ve bu değişikliklere de açık olunmalıdır.

8.Çocukların ve gençlerin davranışlarında kişisel yönsemeierin değil genel, toplumsal ve hatta uluslararası beğenilen kuralların hakim olması yolu tutulmalıdır. Çocukların ve gençlerin . uyum alanını genişletmek için isteklerin büyük kitleler tarafından tasvip gören cinsten olmasına dikkat edilmelidir. Otoriteyi temsil edenler kendileri çevredeki değişiklikleri kabullenmeye ve çocuklarda buna paralel gelişim sağlamalarında yardımcı olmaya hazır olmalıdırlar. Kendilerindeki yeniliklere direnme eğilimi çocuklardaki itaatsizliklerin büyük bir nedeni olurlar. Toplumlar hergün yeni davranış normları geliştirmekte ve kitleler bu normları kabullenmektedir. Milli değerlerle bu yeni değerler katılarak uygun değişiklikler yapılmaya hazırlıklı olmak gerekmektedir.

9.Otoriteyi temsil edenler gevşek, çocukların ve gençlerin davranışlarına aldırış etmeyen vurdumduymaz olmamalıdır. Makul seviyede otoriteyi temsil etmelidir.

10.Ana baba çocuğuna karşı düşmanlık hissi verecek bütün davranışlardan sakınılmalıdır, itaatsizliklerim dayak ve diğer maddi cezalarla cezalandırmamalıdır. Bundan daha çok çocukların bazı hazları, hakları kısıtlanarak cezalandırılmalıdır. Yalnız çocuk hangi suçundan dolayı cezalandığını daha önceden bilmelidir.

11.Çocuk uygun itaatli ve takdir edilecek davranışlardan dolayı takdir edilmeli ve makul bir derecede mükâfatlandırılmalıdır. Mükâfat her zaman cezadan etkilidir. İyi davranışları mükâfatlandırmak yoluyla çocukta bu istenilen davranışlar pekiştirilebilir.

12. Çocuklar davranışlar için konulan normları farklı çevrelerden gelmişlerse onların yeni çevrelerindeki normları benimsemeleri ve onlara uymaya yönelmeleri gayet doğal ve arzu edilen bir tutumdur. Çünkü çocuk ancak grubun birlikte yaşayacağı insanların normlarını kabul ettiği nisbette o grup üyeleri tarafından kabul edilirler. Böyle durumlarda çocuklara yardımcı olmak, aile çevresi ve çocuğun yeni girdiği çevrenin uyulması gereken kuralları arasında uygun geçiş sağlama gerekir. Aksi takdirde bir yerde uyum sağlayan itaatli görülen davranış, diğer bir yerde itaatsiz ve uyumsuz sayılırsa çocuk paniğe kapılır şaşırır ve kendine özgü yol tutabilir.

13. Evde çocuklarla ve gençlerle yaşayan kişilerin bilhassa otoriteyi temsil eden kişilerin tertipli, düzenli olmaları, çocuklardan ve gençlerden itaat istedikleri durumlarda aynı davranışı kararlı olarak göstermeleri gerekir ana baba öğretmen ve otoriteyi temsil eden her kişinin konulmuş kurallara, toplum kurallarına uyarak çocuklara ve gençlere örnek olması gerekir.

14. Çocuklar ve gençlerle hataları açıkça görüşülmelidir. Onlara istenilen şeylerin yararları umulmadığı takdirde zararları açıklanmalıdır.

15. Çocuklarda ve gençlerde kendi kendilerine disiplin sağlama yöntemi uygulanmalıdır. Kendi davranışlarını kontrol etmesi öğretilmeli, davranışlarının uygunluk veya uygunsuzluğuna kendi kendilerine karar verme olanakları sağlanmalıdır. Hatalarını kendi kendii kendine düzeltmesi sağlanmalıdır.

16. İtaatsizlik belirgin ve kronik bir problem olarak geliştiğinde bu yetkili kimseler tarafından incelenmeli, bilhassa ana baba ilişkileri, çocuklarına uyguladıktan eğitim yöntemleri ayrıntılı olarak incelenmelidir. Gerekirse çocuk aileden geçici bir süre alınmalıdır. (Çağlar, 1981:133).

KIRICI ÇOCUKLAR

Kırıcılık küçük çocuklarda sık sık görülen bir davranıştır. Bunu doğal bir yönseme olarak görenlerde vardır. Analar, babalar kendi çocukluklarını hatırlamadan

bu davranışları gördüklerinde çocukları hakkında telâşa kapılırlar. Kırıcılık gösteren çocuklar genellikle ellerine geçen oyuncakları, bardakları tabakları kırarlar. Evin veya okuldaki sınıfın camlarını kırar, ders araçlarını tahrip eder veya bozarlar. Perdeleri, koltukları keserler, radyo, teyp, T.V. gibi çok pahalı eşyaları bozarlar. Okulda sıraları, sandalyeleri, öğretmen kürsüsünü ve koltuğunu kırar ve tahrip ederler. Kısaca onlar eve ait okulda ise okula ait her türlü kıymetli ve kıymetsiz araç ve gereçleri tahrip ederler. Bunlara tahripkar çocuklar da diyebiliriz. (Çağlar, 1981: 133).

Nedenleri

Kırıcılığın nedenleri çeşitlidir. Bunları Dogan Çağlar aşağıdaki hususlarda özetlemiştir. Bu nedenler,

1.Çocukların büyük kısmı kendilerine alınan bir oyuncağın hele bu kurulan ve işleyen cinsten ise nasıl işlediğini öğrenmek ve meraklarını doyurmak için açıp görmek isterler. Bu yönsemenin yararlı olduğu, çocuklardaki normal bir gelişme belirtisi olduğunu kabul etmek ve sevinmek gerekir. Hepimiz de olduğu gibi büyükler de görmedikleri, bilmedikleri bir makinenin veya aletin nasıl çalıştığını merak eder, kurcalar, öğrenmek ister ve bazan bozar da. Çocuk da bu yönsemenin dürtüsüyle eline geçen bir araç ve aleti, oyuncağı kurcalar, içinde onu çalıştıran sihirli kuvveti keşfetmek ister, kolaylıkla açamazsa kırar. Bu onun öğrenme merakını doyurmak için yaptığı kırıcılıktır.

2.Bazı çocuklar eline geçen oyuncakları, eşyaları nasıl ne şekilde kullanacağını bilmezler. Onlar gerekli ihtimamı göstermeyi ve bunu nasıl yapacaklarını öğrenmemişlerdir. Şahsen böyle şeylere sahip edilerek onlara nasıl itina edileceği öğretilmemiştir, mülkiyet fikri ve malın korunması hakkında belirli bir fikri yoktur. Bundan dolayı eşyalara gerekli itinayı göstermez kırar döker. Köyde veya kentte bıçakla tahtta yontmayı alışkanlık haline getirmiş bir öğrenci sınıfta masa ve

sandalyelerinde tahta kısımlarını yontar veya bıçağı kalem gibi kullanarak masa ve sandalye üzerine yazı yazar resim yapar; tarih atabilir. Bu eşyalarla nasıl ilişki kuracağım bilmemesinden oluşan bir tahripkârlıktır.

3. Bazı çocuklar ruhsal hayatlarında oluşan köklü ve karmaşık ruhsal bozuklukların etkisi ve ortaya çıkan, dışarı vurulan kırıcılıktır. Bunlarında belli başlı nedenlerini aşağıdaki nedenler olarak görmek mümkündür.

a. İntikam almak ve kıskançlık duygularının etkisile yapılacak tahripkârlık veya kırıcılık. Bazı çocuklar kıskandığı kimselerin eşyalarını tahrip ederek onlara karşı duydukları hıncı alırlar. Sevmediği kıskandığı bir kardeşinin en çok sevdiği bir oyuncak, elbiseyi, bir ders aracını çeşitli araçlar ve yollarla tahrip ederler. Bazan kendisinin sahip olmadığı büyük bir yürüyen bebeğe komşu kızının sahip olmasını kıskanıp, ziyareti sırasında kendisine verildiği zaman onu yerden yere atıp parçalayarak benim yok onunda olmasın duygusunun etkisiyle kırıcılık gösterdikleri, sınıfta çok iyi not tutan güzel yazı yazarların defterlerinin alınıp sobaya atılarak yakıldığı, kıskanan arkadaşları tarafından kıskançlık etkisiyle yapılan tahripkârlıklara örnek olarak gösterilebilir.

Bazı çocuklar ve gençler analarından, babalarından ve hatta öğretmenlerinden, kendilerinden daha güçlü arkadaşlarından intikam almak isterler. Okul idaresine karşı intikamcı duygular geliştirebilirler. Bu tip çocuklar intikamlarını bu kişilerden alamadıkları için onlara ait bazı kıymetli ve kıymetsiz eşyalara yöneltirler ve onlara ait eşyaları kırarlar. Hatta bu tip kırıcılıklarda çocuk ve gençler intikam almak istediği kimsenin en sevdiği eşyasını, tahrip etmeyi tasarlar ve yaparlar.

Bazı bölgelerde kan davası ve çeşitli geçimsizlikler çıktığı zamanlar kişilerden hıncını ve intikamını alamayanlar, ona ait meyvelik, sebzelik ve kavaklıkları tahrip etmek suretile onlardan intikam alma yolunu tutarlar. Bu tip

kırıcılıkta amaç, eşyanın ortadan kaldırılması olmayıp kişinin zarara sokulmasıdır. Onlardan sembolize edilmiş bir kırıcılıktır.

b. Çocukların kırıcılığa teşvik edilmesidir. Bazı ana babalar çocuklarını kırmaya ve tahrip etmeye zorlarlar ve teşvik ederler. Hatta kendileri yetişkin olduğu için çok ayıp sayılan ve kendisinin sahip olmadığı bir şeye komşusunun sahip olduğunu çekemeyen, kıskanan ana babalar bunu onların evlerini ziyaret ederken çocuklarına yaptırırlar. Hatta çocuk komşusunun en kıymetli televizyonunu kurcalayıp bozarken ah benim aslanım ne de meraklı böyle her yeni gördüğü şeyin nasıl çalıştığını merak eder diye takdir ederek onu daha ileri derece kurcalama ve bozmaya teşvik eder. Bozduğu zamanda değil bir üzüntü izhar etmek, adeta yüzünde güller açarak ah yavrum ne yaptın ayıp, değil mi diyerek ona soğuk değil sıcak ilgi gösterir, onu bağrına basar ve komşusuna da ne yapalım çocuk bilmiyor ki der. Halbuki aynı kadın evde onu oturma odasına girdiği ve bir vazoya el sürdüğü zaman insafsızca hırpalar.

Bu tür ana babalar daha ziyarete gitmeden orada çocuğun ne ile oynayacağını ve nasıl kıracağını talim ettirirler. Komşusunun arabasını bahçesindeki güzel nadide gülleri, mevyeye ağaçlarındaki çiçekleri tahrip etmeleri tavsiye edilir. Hatta bunu farkedene komşusu anne babaya şikâyet ettikleri zaman, bu tip anne babalar değil çocuğu azarlamak, istenilen zafer kazanılmış olduğu için ne yapalım çocuk yapar derler ve çocuklarını azarlamazlar bile. Çünkü kendi kıskanç ve haset arzularının gerçekleşmesi çocuk aracılığı ile gerçekmiştir. Bu çocuğa karşı beslenen sevgi ve tolerans sayesinde kazasız belâsız, kendilerine bir zarar ziyan getirmeden geçirilmiştir. Küçük yaşlarda çocukların bilhassa böyle maksatlı olarak kırıcılığa teşvik edilmesi ve başkalarına, komşulara ait malların tahribi sırasında ana babanın uygun şekilde cezalandırmaması çocuklarda kırıcılığı percinler. Meşru bir davranış örüntüsü haline gelmesine neden olabilir. Sosyetik çevrelerde, çocuğuna çok düşkün, eğitim seviyesi düşük kıskanç ailelerin çocuklarında bu tür kırıcılığı yaygın haldedir.

Bilhassa büyük apartmanlarda yaşayan ailelerin çocuklarının apartmanın ortak mallarını yıpratırcasına kötü kullanmalarına kırıp dökmelerine ailelerin göz yumması, nasıl olsa bunun kırkta biri bize ait diyerek çocukları bu davranışlarına gerekli müdahalede bulunmamaları çocukların bu davranışlarını alışkanlık haline getirir.

c.Çocuklara birlikte yaşadığı insanların kırıcılık ve tahripkârlık yaparak örnek olmaları. Çocukların anneleri, babala ve kardeşleri arasında bu tür kırıcılık yaygın olarak mevcutsa çocuklarda onları taklit ederek aynı şekilde kırıcı olurlar.

d.Şiddetli aile geçimsizlikleri. Çocukların ana babaları arasında şiddetli geçimsizlik varsa, çocuklar terkedilmiş, ihmal edilmişse bu tip kırıcılığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Hele daha ileri giderek aile bozulmuş ve ana baba sağsa bunların çocuklarında kırıcılık belirgin bir davranış olarak görülmektedir. Yetiştirme yurtlarındaki çocuklar arasında kırıcılığın yaygın olarak görülmesi bunu kanıtlamaktadır.

e.Çocuğa fena muamele edilmesi, bilhassa dayağın sık sık kullanılması çocukta kırıcılığın gelişmesine neden olmaktadır. (Çağlar, 1981: 133-136).

Önleme Yolları Ve Düzeltilmesi

Doğan Çağlar'a göre kırıcılığı önlemek ve oluştuktan sonra uygun eğitim yöntemleri uygulanarak düzeltmek mümkün olmaktadır. Bunları aşağıdaki hususlarda görmek mümkündür.

- 1.Çocukları kıskandırmayınız. Başkalarının sahip oldukları şeylere sahip olmak istiyorsanız onların takip ettiği meşru yollardan sağlama yolları öğretmelidir. Bir insanın herşeye sahip olmasının imkânsız olduğunu, konu, komşu ve arkadaşlar buna sahip olursa gerektiği ve uygun şekilde istenildiği zaman ondan faydalanmanın mümkün olduğu öğretilmelidir. Komşunun televizyonunu bozması tavsiye edileceğine, ona bak yavrum bizim yok o gidip bir şey almış, T.V. programı olduğu zaman bizde onlara gidiyor seyrediyoruz, hemde çaylarını kahvelerini içerek, diyerek çocukta insancıl duyguların harekete getirilmesi sağlanmalıdır.
- 2.Çocuklara aldığınız bir oyuncağın nasıl işlediğini anlatmalı ve hatta, mümkünse gösterilmelidir. Onların alınan eşya hakkındaki tecrübeleri uygun ve onların anlayacağı bir şekilde anlatılmalıdır. Çocukların yeni gelen eşya ile ilgili soruları cevaplandırıldığı merakları giderildiği ve neresi karıştırılırsa bozulacağı öğretilirse, çocukta merak nedeni ile ortaya çıkan kırcılık önlenmiş olabilir.
- 3.Çocuklara aldığınız eşyaların onun olduğunu hissettiriniz ve onun korunmasını en uygun şekilde kullanılmasını, onun sorumluluğuna veriniz. Çocuk bu duyguya sahip olduktan sonra kendine ait bir eşyayı kırıp dökmeyiz. Fakat aldığımız her şeyin ne maksatla kullanılacağını ve bu alınan yeni eşyadaki onun hakkını ve kendine düşen sorumlulukları öğretiniz. Çocuk eve yeni girmiş bir araçtan nasıl, ne zaman, ne şartlar altında yararlanacağını öğrenir ve bu muntazaman sağlanırsa, onun korunması için kendine düşen ödevleri yapacaktır. Eve ahnâi herşey saklanır ve cndan uzaklaştırılırsa çocuk bunu koruma görevini alamayacak ve ilk fırsatta kendisinden çok kıymetli görülen eşyayı belkide ortadan kaldıracaktır.
- 4.Çocuklarda intikam duyguları geliştirecek davranışlardan sakımlıdır. Bu ne kendimize, ne komşumuza'ne de hiç sevmemiş, hoşlanmadığımız bir kişiye karşı da olsa çocuklar intikam almaya teşvik edilmemelidir. Kin, nefret ve intikam duyguları keskin sirke gibidir, yalnız içeni değil onu muhafaza eden küpün sırlarını da etkiler. Başka birine hıncı duyduğunuz, onu kıskandığınız zaman, ona alt şeyleri tahrip etmek için çocuklar araç olarak kullanılmamalıdır.
- 5.Çocuklar nedensiz olarak ister size ister başkasına ait birşeyi kasden kırıp döktüğü zaman bu olay karşısında kızıp köpürmeyiniz fakat duygusuz da kalmayınız. Hele onu bağrınıza basarak ah yavrum zaten sağ gözüm seğiriyordu iyi ettin bunu kırdın,

başımıza gelecek felâket vazonun başına geldi diye mistik bir yanlış davranış göstermeyiniz.

Niçin kırdığını inceleyip bunun iyi birşey olmadığını, bir daha yapmaması için gerekli sakin, makul ve mantiki yolu izleyiniz

6.Çocuğun kırıcı davranışlarını dayakla cezalandırmayınız Ancak kendine ait şeyleri kırıp döküyorsa, onları bir, süre o eşyaları almaktan mahrum ediniz.

7.Çocuklara kırıcılık ve tahripkârlık örneği verilmemelidir Ana baba, öğretmen ve diğer yakın ilişki kurduğu kimselerde bu davranışı çocuğun görmemesine çalışılmalıdır.

8.Çocuklara ortak malların kullanılmasının gereği öğretilme idir.

9.Çocuklarda kinci davranışlar aşırı olduğu zaman, çocuğun.'durumu yetkili ve ilgili uzamanlarca inceletilmeli, nedenleri bilinerek ortadan kaldırıcı önlemlerin alınmasında işbirliği edilmelidir. Nedenler ortadan, kaldırılmadıkça kinciliğin artacağı gerçeği bilinmelidir. (Çağlar 1981: 136.138).

ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN RUHSAL BOZUKLUKLAR

Çocukluk Psikozları

1. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar

(Pervasive Development Disorders)

Aşağıda tanımlanan iki çocukluk psikozu, çocuk psikiyatrisinde üzerinde önemle durulan yaygın gelişimsel bozukluklardır. (Öztürk, 1988:376).

Otistik Bozukluk

DSM IV Tanı Ölçütleri:

A. En az ikisi (1)'inci maddeden ve birer tanesi (2) ve (3)'üncü maddelerden olmak üzere (1), (2) ve (3)'üncü maddelerden toplam altı (ya da daha fazla) maddenin bulunması:

(1) Aşağıdakilerin en az ikisinin varlığı ile kendini gösteren toplumsal etkileşimde niteliksel bozulma.

(a) Toplumsal etkileşim sağlamak için yapılan el – kol hareketleri, alınan vücut konumu, takınılan yüz ifadesi, göz göze gelme gibi birçok sözel olmayan davranışta belirgin bir bozulmanın olması.

(b) Yaşıtlarıyla gelişimsel düzeyine uygun ilişkiler geliştirememe.

(c) diğer insanlarla eğlenme, ilgilerini ya da başarılarını kendiliğinden paylaşma arayışı içinde olmama. (ör: İlgilendiği nesneleri göstermeme, getirmeme ya da belirlememe).

(d) Toplumsal ya da duygusal karşılıklar vermeme.

(2) Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren iletişimde niteliksel bozulma:

(a) Konuşulan dilin gelişiminde gecikme olması ya da hiç gelişmemiş olması. (el – kol ya da yüz hareketleri gibi diğer iletişim yollarıyla bunun yerini tutma girişimi eşlik etmektedir).

(b) Konuşması yeterli olan kişilerde, başkalarıyla söyleşiyi başlatma ya da sürdürmede belirgin bir bozukluk olması.

(c) Basmakalıp ya da yineleyici ya da özel bir dil kullanma.

(d) Gelişim düzeyine uygun çeşitli, imgesel ya da toplumsal taktiklere dayalı oyunları kendiliğinden oynamama.

(3) Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren davranış, ilgi ve etkinliklerle sınırlı basmakalıp ve yineleyici örüntülerin olması:

- (a) İlgilenme düzeyi ya da üzerinde odaklanma açısından olağandışı, bir ya da birden fazla basmakalıp ve sınırlı ilgi örüntüsü çerçevesinde kapanıp kalma.
- (b) Özgül, işlevsel olmayan, alışageldiği üzere yapılan gündelik işlerde ya da töresel davranış biçimlerine hiç esneklik göstermeksizin sıkı sıkıya uyma.
- (c) Basmakalıp ve yineleyici motor mannerizmeler. (ör: Parmak şıklatma, el çırpma ya da burma ya da karmaşık tüm vücut hareketleri).
- (d) Eşyaların parçalarıyla sürekli uğraşıp durma.

B. Aşağıdaki alanlardan en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı bir işlevselliğin olması:

- (1) Toplumsal etkileşim,
- (2) Toplumsal iletişimde kullanılan dil ya da
- (3) Sembolik ya da imgesel oyun.

Bu bozukluk Rett Bozukluğu ya da Çocukluk Dezintegratif Bozukluğuyla daha iyi açıklanamaz. (Ebert, Loosen ve diğerleri, 2003:547).

A- Erken Bebeklik Otizmi

(Early Infantile Autism)

Yayınlarda, erken çocukluk psikozu, erken bebeklik otizmi, atipik gelişme gösteren çocuklar, çocukluk şizofrenisi terimleri ile adlandırılan bu sendrom ilk defa 1943'te Kanner tarafından tanımlanmıştır. (Öztürk, 1988:376).

Büyük akıl hastalıkları ve psikozlar çocuklarda seyrek görülür. En sık rastlanana, çocukluk dönemi otizmi ya da Leo Kanner'in adlandırdığı gibi "Erken Bebeklik Otizmi"dir.

Bu hastalık, yaşamın ilk üç yılında başlar. Başlangıç özellikleri hakkında en iyi açıklamayı, Kanner yapmıştır. Kanner, beş özellik belirlemiştir. Birinci özellikte – bu, aynı zamanda rahatsızlığın evrensel bir özelliğidir – çocukların, insanlarla ve olaylarla alışlageldiği biçimde ilişki kurma yetenekleri olmadığı belirtilmiştir. (Otizm sözcüğü "soyutlanmış bir dünyaya kendini hapsedme" ya da "kişinin kendi içinde dönmesi ve dış dünyadaki gerçeklikten hiçbir şey beklemeden kendi düşsel dünyasına sığınması" anlamında kullanılır). İkinci özellik, dili iletişim amacıyla yeterince kullanmamalarıdır. Bazıları hiç konuşmazken, bazıları aşırı biçimde konuşurlar. Asıl anlatım biçimleri, söylenenleri ya da biriktirdikleri deyimleri, papağan gibi yinlemektir. Kanner tarafından tanımlanan üçüncü özellik, "tekdüzelik sağlamak için saplantılı bir istek duymalarıdır". Davranışları alabildiğine kısıtlarlar ve dış koşullar kendi istemleriyle çatışınca öfke ve panik atakları geliştirirler. Dördüncüsünde, çocuk, nesnelere ve kendisinin uygun davranma yeteneğine hayran kalır. Son olarak, çocuğun en azından belli alanlarda kavrama potansiyelinin yüksek olduğu vurgulandı. Otizm, bu son özelliğiyle akıl hastalıklarından ayrılır.

Otistik çocukların davranışları konusunda yapılan sonraki çalışmalarda, çocuğun otuz aylık olmasından önce ortaya çıkan üç ana belirtiyeye dikkat çekildi: Sosyal ilişkiler geliştirmede başarısızlık, yankılanan konuşma bozukluğu biçimindeki konuşma gecikmesi ve içten gelen dürtülerle yarıplan davranışlar. Bu davranışlar arasında ellerin ve kolların yinelenen hareketleri, atlamalar ve tel, ip, çakıl taşı gibi küçük eşyaların sürekli alınıp bırakılması hareketleri vardır.

New York'da Wolff ve Chess'in özel bir okula giden on dört çocuk üzerinde yaptıkları bir çalışmada, hastalığın çok değişik ağırlık dereceleri olduğu görüldü.

Çocukların bazıları dilsizdi; tümüyle içe kapanıktılar ve bütün günlerini amaçsız olarak atlayıp koşarak, çoğunlukla mastürbasyon yaparak geçiriyorlardı. Geri kalanının, çevresindeki insanlarla ilişkileri bozuktu ve konuşmaları geriydi. Ama arkadaşlarıyla normal oyun kurabiliyorlardı, okuma ve yazmayı öğrenebiliyorlardı ve yaşlarına uygun olan sosyal edinimlerin pek çoğunu kazanabiliyorlardı. Bütün çocuklarda otizmin en güvenilir belirtisi, başkalarının gözlerine bakamama durumudur. Ya başka insanlarla göz göze ilişki kurmaktan tümüyle kaçınırlar ya da gözlerini dikip uzun uzun bakarlar. Otistik çocukların davranış bozukluklarının pek çoğunun altında yattığı düşünülen öteki evrensel özellik, gerçekte, gelişimin erken dönemlerine ait olan birtakım davranış örneklerinin tekdüze yinelenmesidir. (Örneğin, otistik çocuğun küçük eşyalara gözünü dikerek uzun uzun bakması ve yineleyen manevralar yapması, çocukların normalde ilk iki yıld yaptıkları, Piaget'in tanımladığı hareketlere benzer). Bu davranış bozuklukları, çocuğun rahatsız olmadan önce içinde bulunduğu sosyal koşullara da uyar. Genel olarak, davranışlarının olgun olduğu ve içinde bulunduğu ortama uyduğu görülür. Buna karşılık, tekrar tekrar geçmiş dönemlerin kalıntısı olan hareketleri yaparlar. Yinelenen geçmiş davranışlar ile şimdiki davranışlar arasında önemli bir çatışma doğar ve bu çatışma, belli çevre davranışlarında ortaya çıkan saplantılı yaklaşımların temelini oluşturur. Bir erkek çocuk, üzerinde 'Gales' yazan kavanozun içine konulmadığı sürece hiç bal yemek istemiyordu. Pek çok çocuk, annelerinden, önceden bir yanıt alamazlarsa öfke nöbetlerine girerler. Büyük bir ansiklopedi okuyucusu olan çocuk, annesine sürekli şu soruyu soruyordu: "El Greco bir...?" Annesi "ressamdır" yanıtı yerine, bunun yanıtını kendisinin çok iyi bildiğini söylerse, çocuk çok sinirleniyordu. Tekdüzelik oluşturmak konusundaki kararlılıkları, yalnızca saplantılı yaklaşımların ortaya çıktığı durumlarda görülür. Çocuklar, genellikle, çevrelerindeki değişiklikleri bilmezlikten gelirler ya da kendilerine uygun bir biçimde düzenleme yaparlar. Çocukların sözlü olarak ya da hareketlerle anlattıkları istekleri, yeni koşullara göre değişiklik yapladan, eski deneyimlerini yineledikleri göz önüne alınırsa anlaşılabilir. Çocuğun biri annesinden şu biçimde dondurma almasını istiyordu: "Sen dondurma istiyorsun, değil mi Thomas? Evet, alabilirsin." Bazı çocuklar annelerinden yiyecek isterken, onları fırına doğru iterler ve su isterken annelerinin ellerini çeşmeye doğru götürerek,

çeşmeyi açmasını istediklerini belirtirlerdi. Bir çocuk acıktığı zaman gidip sessizce yemek masasına oturuyordu ve bekliyordu.

Bu rahatsızlığın görülme sıklığı en iyimser olasılıkla, dört beş yaşları arasında her 10.000 çocuktan birinin otistik olduğu sanılıyor. Rutter, otizmin sağlıkla aynı sıklıkta ve körlükten daha sık görüldüğünü belirtti. Erkeklerde dörtte bir oranında kızılardan daha sık görülür. (Wolff, 2004:245 – 248).

Otistik Çocukların Geleceği Konusunda Ne Söylenbilir?

Bu konuda yapılmış birkaç çalışma vardır. Bütün çalışmalarda varılan sonuç aynıdır. Otistik oldukları saptanan altı çocuktan yalnızca biri, normal okul ortamına uyum sağlamayı başarmıştır. Birkaçı buna benzer serbest bir yaşam sürmesine karşılık, garip davranışlar yapmayı sürdürmüşlerdir. Çocukların yaklaşık yarısı, kurumlarda bakım altına alınmışlardır. Geri kalanlar evlerinde yaşamlarını sürdürüp, özel okullarda eğitim görmüşlerdir. Rahatsız çocukların tanısında yararlı olan iki tablo vardır: Birincisinde, iki ya da üç yaşlarında ayırımsanmayacak biçimde rahatsızlık gösteren çocuklar, ilk dönemlerde gelişimi normal görünen ya da iki – üç yaşlarında bir gelişme geriliği bulunan (konuşamama ve çevredeki insanlarla duygusal iletişimin bozuk olması) çocuklardan daha iyidirler. İkincisinde, beş yaşında dil gelişimi normal olan çocuklar, konuşamayanlara göre daha iyi durumdadırlar. Bu çocuklarda, konuşma yeteneğinin, zekâ testlerindeki başarıyla çok yakından ilişkisi vardır ve düzgün konuşmanın derecesi hastalığın ağırlığını gösterir. Otizm, genellikle ağır bir tablodur ve günümüzde bilgilerimiz tüm olayları çözmeye yeterli değildir. (Wolff, 2004:248).

Çocukluk Döneminde Otizme Yol Açan Etkenler Nelerdir ?

Bazı otistik çocuklarda beyin hasarı belirtileri vardır; geri kalanında, nörolojik bozuklukları düşünerek bir öykü ya da muayene bulgusu yoktur. Psikiyatrislerin çoğu, şimdi, beyin hasarı olmasa da otizmin beyindeki henüz bulunamamış bir biyoşimik anormalliğe bağlı olduğuna inanırlar. Hastalığın organik bir temele dayandığına inanmak, çevresel etkenlerin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Otistik çocuğun karşılaştığı stresler, çocuğun davranışlarını derinden etkiler.

Otistik çocukların anne – babalarının, şizoid çocukların anne – babaları gibi duygusal yönden içlerine kapanık, saplantılı, zeki, başka insanlarla ilişkilerinde sakar ve zaman zaman çok duyarlı oldukları gözlemlendi. Bu yüzden Amerika’da “şizofrenik anne” terimi ortaya çıktı. Bu terim, üstünkörü bir değerlendirmeyeyle, iyi yapılmayan annelik görevinin “şizofreniye” yol açtığı biçimde yorumlanabilir. Çocukluk döneminde görülen otizm, yetişkin döneminde şizofreniyi yol açmaz ve şizofrenik yetişkinlerin çocukluk döneminde otistik oldukları söylenemez. Buna karşılık, annelerin çocuklarında şizofreni oluşturdıkları düşüncesi, aynı biçimde yetişkin psikozlarının ve çocukluk dönemi otizminin kaynağını açıklamak için kullanılır. Ancak, bu açıklama, neden rahatsız annelerin çocuklarından yalnızca birinin etkilendiği sorusunu yanıtlıyamaz. Öte yandan, anne – babada var olan, ortaya çıkarmakta güçlük çekebilen bir kişilik sapmasının, çocukta erkenden önemli bir rahatsızlığı nasıl ortaya çıkardığını da açıklayamaz. Ağır rahatsızlığı olan anne – babaların çocukları, bu yoldan zarar görmeyebilir. Örneğin, öksüzler yurdundaki çocuklar otistik olamazlar.

Bulguların çelişkili olmasına karşılık, otistik çocukların anne – babaları ve yetişkin şizofrenililerin anne – babaları üzerinde yapılan çalışmalar anlamlıdır. Her iki gruptaki çocukların anne – babaları üzerinde yapılan çalışmalar anlamlıdır. Her iki

gruptaki çocukların anne – babalarında, şizoid kişilik özellikleri görüldü. Otuz yıl kadar önce Kanner bile, normal ve uyumlu insanlar olmalarına karşın, anne – babaların, çocuklarındaki anormalliklerin hafif bir biçimini taşıyacaklarını ileri sürdü. Kalıtsal nedenlerin, anne – babaların kişilik özelliklerini ve çocukların hastalığını etkilemesi, en geçerli açıklamadır. Yakın zamanlarda, ikizler üzerinde yapılan çalışmalar, otizmin ortaya çıkmasında kalıtsal etkenlerin yaptığı etkileri doğruladı. Susan Folstein ve Micheal Rutter, bu konuda çalışma yaptılar. On bir otistik tek yumurta ikizinin dokuzunda, zekâ ve dil gelişimi bakımından sosyala bir bozukluk ve içe kapanıklık olduğunu (Çift yumurta ikizlerinde bu oran on birde birdi) ve on bir tek yumurta ikizinden dördünde koşulların etkisi olmadan otizmin geliştiğini (Çift yumurta ikizlerinde bu oran on birde sıfırdı) ortaya koydular. (Wolff, 2004:248 – 250).

Tedavide Ne Önerilebilir ?

Özel bir eğitim ve psikiyatrik yardım sayesinde anne – babalar otistik çocuklarını ev ortamı içinde tutabilirler ve olumlu ilerleme sağlayabilirler. Bu çocuklar, yalnızca bir eğitim kurumunda, topluluk içinde iş görmeyi öğrenebilirler. Değişik çocuklarda, hastalığın ağırlığı da değişik olduğundan tek tip okul ortamının bütün otistik çocuklara uygun olacağı söylenemez. Bazı normal anaokullarına ve ilkokullara uyum gösterirler. Geri kalanlar, uyumsuz ve fiziksel sakatlığı olan çocukların gittiği okullarda ilerleme gösterirler. Bu okullarda, sınıflardaki öğrenci sayısı ve sınıflardaki çocukların rahatsızlıklarının niteliği önemlidir. Öğretmenler özel eğitim görürlerse, çocuklara yardımcı olabilirler. Otistik çocuklar, öğrenmesi ve kavraması yavaş olan çocuklar için kurulan okullara yerleştirilirler. Bazı çocuklar için bu okullar uygundur; ancak, geri kalan çocuklar, başka özel okul olmadığından oraya gönderilirler. Otistik çocuklar, öğrenmesi ve kavraması yavaş olan çocukların gittikleri okullara gönderilirse, öğretmenlerinden onlar için gerekli olan uyarımı

almazlar ve gizli yetenekleri ortaya çıkarılıp geliştirilemez. Bartak ve Rutter, tutarlı ve uygulamalı bir eğitim yönteminin en yararlı yaklaşım olduğunu ve anne – babaların, kendi çocuklarının öğretmeni olmaları için bilgilendirilmeleri gerektiğini gösterdiler.

Bu bölümde anlatılan durumlar, organik ve psikolojik etkenler arasındaki, beyin işlevleriyle davranışlar arasındaki ilişkiler konusunda önemli sorular getiriyor. Bu sorular günümüzde henüz yanıtlanmamıştır. Ama bu alanda tanık olunan deneyimler yardımıyla, klinik belirtiler açık bir biçimde ortaya konmuştur; hastalığın gidişi ve sonucu belirginleşmeye başlamıştır. Hastalığın, değişik tedavi yöntemlerine verdiği yanıtlar üzerinde çalışılmaktadır.

Üstünkörü tanımlanan birkaç durumun, sık rastlanan, çevre baskısına bağlı davranış bozukluklarına benzediği görülmüştür. Çocuğun sorunlarını açıklamak için tek başına psikolojik nedenler yeterli midir, yoksa yapılan açıklamalar, yapısal ve organik etkenleri içinde alacak biçimde genişletilmeli midir? Bir çocuk psikiyatrisinin yapacağı ilk iş, buna karar vermektir. (Wolff, 2004:250 – 251).

Tedavi: Son 25 yıl içinde erken bebeklik otizminin etiyolojisinde gelişen ve değişen görüşler nedeni ile tedavide de büyük değişiklikler olmuştur. Önceleri çok benimsenen bireysel psikanalitik tedavinin yerini giderek davranış tedavisi almış; bilişsel, sosyal ve dil gelişmesi için yapılan eğitime önem vermeye başlanmıştır.

Tedavi iki basamaklıdır: 1 – Çocuğu otizmden çıkarmak, 2 – Var olan yeteneklerini kullanmasını ve çevreye uyumunu sağlamak. Otizmden çıkmamış çocuğun eğitilebilmesi ve öğrenebilmesi olanak dışıdır.

Dış yayınlarda çocuğu otizmden çıkarmak için çeşitli yöntemlerden söz edilmektedir. Müzik, dans, kucaklama, eğitim, vb.

Otistik çocukların 3 önemli özelliklerini kullanarak uyguladığımız ve çok iyi sonuç aldığımız yöntem aşağıda açıklanmaktadır:

Birinci Özellik: Bu çocuklar kendilerine dokunulmasından hoşlanmaz, okşanmak, kucaklanmaktan kaçınırlar. Oysaki dokunma her canlı için bir haz kaynağıdır. Dokunma duygusu doğumdan önce *embriyoda* en erken gelişen ve yaşam için en önemli olan bir duygudur.

İkinci Özellik: Müzik ile çok ilgilidirler. En huzursuz oldukları bir sırada, müzik dinletildiğinde yatışırlar.

Üçüncü Özellik: Sarılmaktan çok hoşlanırlar. Kendi kendine sallanma, dönme, döndürme hareketlerine çok sık rastlanır. Bunları yaparken huzur içindedirler. Çocuğu otizmden çıkarabilecek bu üç özellik şöyle kullanılmaktadır:

Çocuklar çok hoşlandıkları ve kolay kabul ettikleri müzik ve sallanma uyaranlarını aldıkları sırada, hoşlanmadığı dokunma uyaranını almaya karşı direç göstermemektedirler. Kucaklanıp vücutlarının çıplak bölgesi okşanırsa kaçınmazlar ve giderek haz almaya başlarlar. Daha sonra bu dokunma duygusuna gereksinme duyar ve kendisine dokunma aramaya, davranışları ile bu hazzı istediklerini belirtmeğe çalışırlar. Böylece otistik duvar delinmiş, insan ilişkileri başlamış olur. Her çocuğun otizmden çıkması için geçen süre aynı değildir. Bazıları hiç çıkmazlar.

Tedavinin ikinci basamağında otizmden çıkmış olan çocuğun kronolojik yaşına değil, gelişimsel yaşına ve bilişsel işlevlerinin düzeyine göre bir eğitim ve öğretim uygulanır ve sosyal uyumuna olumsuz etki yapabilecek tuhaf davranışları olabildiğince engellenmeye çalışılır. Anaokuluna, ilkokula başlayabileceği zaman iyi

değerlendirilmelidir. Ülkemizde bu çocuklar için özel okul olmadığından öğretmeni ve okul idaresi ile işbirliği sağlanmalıdır. (Öztürk, 1988:378).

Gidiş ve Sonlanış: Bozukluk kroniktir. %60'ı bağımsız yaşayamaz; %15 – 18'i orta derecede uyum yapar; kısmen bağımlıdır, davranışlarında tuhaflıklar vardır. Denetime gereksinim duyar; işinde sebatsızdır. %25'inde epilepsi gelişir. Bunlar aile içinde ya da bir hastanede kendi dünyalarında yaşantılarını sürdürürler. Bazı yazarlar tedavi görmeden kendiliğinden iyileşen çok hafif otistik durumlar tanımlamışlardır.

Zekâ geriliği varsa (IQ: 50'nin altında), 5 yaşına kadar konuşma başlamamışsa, tabloya epilepsi eşlik ediyorsa, tedaviden yararlanmaları güçtür. (Öztürk, 1988: 378).

B – Sembiyotik Psikoz

(Symbiotic Psychosis)

ilk olarak 1953'de *Margot Mahler* tarafından tanımlanmış çocukluk psikozudur.

Normal gelişen çocuk ilk 3 – 4 haftalık otistik durumdan çıktıktan sonra anne ile sembiyotik bir ilişki içine girer. Bu ilişki anne ve çocuğun birbirine zevk verdikleri, karşılıklı uyum ve doyum sağladıkları bir ilişkidir. Anne – çocuk arasında çok yakın ve sıkı bir bağ vardır. Çocuk 5 – 6 aylık olunce bir yandan anne ile normal sembiyotik ilişkisi devam ederken, kendisinin ayrı bir varlık olduğunu algılamaya başlar ve yavaş yavaş *ayrışma ve bireyselleşme (differentiation – individuation)*

sürecine girer. Sağlıklı gelişmede, sembiyotik ilişkinin giderek zayıflaması, ayrışma ve bireyselleşmenin güçlenmesi beklenir. Sembiyotik psikoz gelişmesine yatkın çocuklarda sembiyotik bağ çözülmez. Ayrışma, bireyselleşme gerçekleşemez. Çocuk anneden ayrılması gereken durumlara aşırı tepki gösterir.

Bu çocukların iki, üç, hatta beş yaşlarına kadar oldukça sağlıklı gelişme gösterdikleri sanılırsa da, gelişme öykülerinde aşırı korkular, öfke nöbetleri, ayrılığa karşı aşırı tepkilerin erken yaşlarda da görüldüğü anlaşılır. Bu hastalığa yatkın olan çocukların yaşamında anne ile sembiyotik ilişkiyi bozacak olaylar (kardeş doğumu, annenin hastalanması, ayrılışı, ölümü vb.) olursa çocuk giderek otistik duruma girer. Bu, önce çevre ile ilgisinin azalması, uyaranlara tepki vermemesi ile başlar. Çağırılınca cevap vermez. Bu, inat, küskünlük ya da duymama sanılır. Giderek konuşma duraklar. Kullandığı sözcük sayısı azalır. Konuşmayı ancak susuzluk, açlık gibi büyük gereksinimleri belirlemek için kullanır ve zamanla hiç konuşmaz hale gelir. Böylece giderek erken bebeklik otizminin bütün belirtilerini göstermeye başlar. Bu hastalık, çocuklarda kısa da olsa, normal sayılan bir gelişme süresinden sonra başladığı için prognozun erken çocukluk otizminden daha iyi olduğu söylenir. Erken tanı konması çok önemlidir. Otistik duvar örülmeye başlamadan, ya da kalınlaşmadan tedaviye başlanması sonucu önemli oranda etkiler.

Tedavi yaklaşımı erken bebeklik otizimdeki gibidir. (Öztürk, 1988:379).

Ergenlik Çağında Ya Da Ergenlik Öncesinde Görülen Akut Psikozlar

Akut başlayan, epizodik nitelikte olup bazen bipolar duygulanım bozukluğuna, bazen şizofreniye benzer belirtiler gösteren bir bozukluktur. 13 – 16

yaşlar arasında başlar. Başlamasına neden olan etkenler arasında stresler (ölüm, ayrılık, başarısızlık gibi) ve ateşli hastalıklar sayılabilirse de hiç bir etkenin bulunmadığı durumlar da vardır. Çocuklar hastalığın başlangıcına kadar sağlıklı olarak tanımlanmakta, premorbid kişiliklerinde bir özellik bulunmamaktadır. Hastalık aileler tarafından durgunluk, taşkınlık diye tanımlanan nöbetlere seyreder.

Bir epizod birkaç haftadan birkaç aya kadar sürebilir. Bir epizoddan ötekine geçiş, bazen birdenbire ve bir gün içinde olabilir, bazen de arada bir iyilik dönemi görülebilir. Hasta 1- 2 hafta süren bu dönemde normal yaşamını sürdürebilir. Okuluna gider, sosyal ilişkilerine dönebilir. Ancak aileler bu iyilik döneminde çocuğu sağlıklı durumuna göre daha öfkeli, husursuz, sabırsız, kavgacı olarak tanımlamaktadırlar. Hastalık ilerledikçe psikotik epizodların süreleri uzar, aradaki iyilik dönemlerinin süreleri kısılır ve belirtiler şiddetlenir. Bir epizoddan öbürüne geçerlerken bakışlarında, yüz ifadelerinde veya hareketlerinde bir değişme olduğu ailer tarafında tanımlanmaktadır. (Öztürk, 1988:379 – 380).

Klinik Belirtiler: Durgun dönemlerde, konuşma ve hareketlerde yavaşlama, dikkat ve kavramada zayıflık, duygulanımda küntlük, iştah kaybı, aşırı uyku, paranoid kuşkular, depersonalizasyon belirtileri, yersiz ağlamalar, garip tutarsız davranışlar, görme ve işitme hallusinasyonları görülebilir. Taşkınlık döneminde ise, konuşma ve hareketlerde hızlanma, dikkat artması, öfori ya da öfkellik, aşırı yeme, uyku azalması, sık ve açıkta mastürbasyon, cinsel kamçılanış, evden kaçmalar, uygunsuz duygulanım (yersiz gülmeler), saldırgan taşkın davranışlar, görme ve işitme hallüsinasyonları görülebilir. Bu belirtiler ve aşağıdaki ortak özellikler tanı için yeterli sayılabilir.

1 – Ergenlik öncesi ve ergenlik çağında ortaya çıkması. 2 – Psikozun çoğunlukla birdenbire başlaması ve epizodik olması. 3 – Genellikle nöbetler arası iyilik dönemlerinin bulunması. 4 – Uyuku, yeme, cinsel fonksiyonlarında epizodlara

uygun artma, azalma belirtileri göstermesi. 5 – Antipsikotiklere yanıt vermemesi. 6 – Psikotik durumlarda resim, yazı, Bender – Gestalt gibi testlerde organik belirtiler olması ve iyilik dönemlerinde bunların düzelmesi. 7 – Antiepileptik tedaviye cevap vermesi.

EEG’de çoğunlukla paraksismal tipte bozukluk görülebilir, fakat normal olabilir. Her akut psikozda EEG bir kaç defa çekilmeli; ancak tedavi için EEG’ye bağlı kalınmamalıdır. (Öztürk, 1988:380).

Ayırıcı tanı: Bu bozukluk şizofreni ve bipolar duygulanım bozukluğu ile çok benzerlik gösterir. Kesin bir ayırıcı tanı ölçütü tanımlanamamaktadır.

Ancak erken ergenlik döneminde birdenbire başlaması, epizodik gidiş göstermesi, şizofrenideki rezidüel belirtilerin olmaması, antipsikotiklere yanıt vermemesi, psikotik epizodlar içinde verilen psikolojik testlerde organik serebral bozukluğa özgü özellikler bulunması, epizodlar arası iyilik dönemlerinde bu özelliklerin kaybolması ile şizofreniden ayrılabilir. Bipolar duygulanım bozukluğundan, affektif ögenin daha az belirgin olması; durgunluk döneminde duygulanımda elem ve keder değil, küntlük bulunması; taşkınlıkta antipsikotiklere, durgunlukta antidepresanlara yanıt vermemesi; psikolojik testlerde organik patolojiyi düşündüren belirtiler olması ile ayrılabilir.

Yukarıda belirtildiği gibi bu belirtilerin hiçbirisi kesin ayırıcı tanı ölçütü olamaz. Tedaviden taniya gitmek gerekebilir. Antiepileptiklere olumlu yanıt veriş, ilacın dozu azaltıldığında ya da kesildiğinde epizodların tekrar ortaya çıkması en geçerli ölçüt sayılabilir. (Öztürk, 1988:380).

Gidiş ve Sonlanış: Uygun tedavi ile hastaların çoğu düzelmektedir. Fakat kronikleşen ve ağırlaşan hastalar da vardır. (Öztürk, 1988:380).

Tedavi: İlk karşılaşan hekim haklı olarak şizofreni ya da bipolar bozukluk düşünerek antipsikotiklere başlayabilir. Hasta 2 – 3 hafta içinde antipsikotiklerden yararlanmıyorsa antiepileptiklere başlamak uygun olur. İzlediğimiz 7 hastadan 6'sı 1 ile 13 ay süresince antipsikotik tedavi görmüş, 5 hasta giderek bozulmuş, 1 hasta hiç yararlanmamıştı. *Antiepileptiklerden karbamazepin ve difenilhidantoin* bu hastalıkta en etkilileridir. yalnız difenilhidantoin, yalnız karbamazepin ya da ikisi birlikte kullanılabilir. Hangisinin en yararlı olduğu denenerek bulunmalıdır. Tedavi sürerken psikotik nöbetlerin yeniden başladığı durumlar olabilmektedir. Hastaların uzun süre izlenmesi gerekir. Son nöbetten sonra beş yıl ilaç alması önerilmektedir. Son yıllarda bu sürenin üç yıla inmesini uygun görenler vardır. (Öztürk, 1988:380).

Çocukluk Depresyonları

Yaşamın ilk yılları bebeğin bedensel, ruhsal ve zihinsel yönlerden en hızlı geliştiği dönemdir. Bu gelişmenin sağlıklı yürümesi için çocuğun temel gereksinimlerinin doyurulması gerekir. Bu yüzden biyolojik beslenmenin yanı sıra duygusal (çevreden gelen uyarılar) ve duygusal (sevgi, şefkat, korunma) beslenmesi de zorunludur.

Bebek bu dönemde, kendisine bakacak yetiştikine tam anlamıyla bağımlıdır. Bu kişi ile kurulacak teke tek ilişki, sağlıklı gelişmesi için önemlidir. Bu ilişki süresince çocukta, kendisine bakım veren kişiye karşı derin bir *bağlanma* (*attachment*) oluşur. Çocuğun bu bağlanması kendinin biyolojik olarak henüz

yetersiz ve çaresiz olmasının kaçınılmaz sonucudur. Bu açıdan psikolojik ve sosyal davranışlara, yani yaşamın sonraki dönemlerinde görülecek olan insan arası ilişkilere biçim verecek olan bu bağlanmanın tümüyle biyolojik temeli vardır.

Ancak, çocuğa bakım veren kişinin çocuktan kısa ya da uzun sürelerle ayrılması insan yaşamının kaçınılmaz bir parçasıdır. Böyle bağlanma duygusunun olduğu çocukta bağlandığı kimseyi yitirme duygusunun, yani *ayırılma bunalıtısının* (*separation anxiety*) ortaya çıkması doğaldır. Yaşamın normal sürecinde çocuk annesine bağlanır ve anne, kısa ya da uzun süre ayrıldıkça onun yokluğunu hisseder ve değişik derecelerde ayrılma bunalıtısını yaşar.

Çocuğun annesine bağlanması yanısıra, annenin de çocuğa bağlanması ve onun gereksinimlerini algılayabilme ve doyurabilme yetileri gelişir; böylelikle normalde karşılıklı doyum sağlayan bir ilişki vardır. Bu ilişki çocuğun biyopsikososyal gelişiminde son derece önemlidir. Bu ilişkinin uzun süre kesilmesi önemli gelişme kusurları ve ruhsal sorunlar doğurabilir.

Yeterli ve yetersiz analık sorunu çağdaş ruhbilim ve ruh hekimliğinde üzerinde en çok durulan konulardan biridir. 1930 – 40’larda bu alanda ilk araştırma yapanlardan *M. Ribble* ilk olarak anne temasından yoksun çocuklarda, ilgisizlik, iştahsızlık, uyarılabilme yeteneğinde azalma, solukluk, düzensiz solunum, mide barsak bozuklukları ve ağır durumlarda da “marasmus” diye bilinen tablonun ortaya çıktığını ileri sürmüştür. *R. Spitz* de aşağıda özetlenecek olan *anaklitik depresyon ve hospitalizm* klinik durumlarını tanımlamıştır. Anne yoksunluğunun uzun süreli etkileri de *W. Goldfarb*, *J. Bowlby*, *S. Brody* gibi araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Sonunda, *Bowlby* anneden ayrılmanın çok değişik sonuçlar verdiğini, her zaman marasmus, anaklitik depresyon, hospitalizm gibi durumlarla sonuçlanmadığını; fakat erken yaştaki anne yoksunluğu yarasının ilerki yaşlarda az ya da çok şiddetli uyum bozukluğuna neden olacağını belirtmiştir. Bu konuyla ilgili

olarak *H. Harlow*'un maymunlar üzerinde yaptığı araştırmalara da kısaca değinmek gerekir. *Harlow* yeni doğmuş maymun yavrularını bol süt veren telden yapılmış anne ile, süt vermeyen kürkten yapılmış yapay anne yanında büyüttü. Yavru maymunlar sütlerini tel anneden aldıkları halde, korkutucu bir uyaran ve stresle karşılaşınca hemen yumuşak anneye koşup sarılmaktaydılar. *Harlow* yeni doğmuş maymun yavrularını, maymun ve insan ilişkisinden uzak tutan kafeslerde büyüttüğünde, bu maymunlarda ileri derecede içe kapanma, sosyal ilişki kurmada becerisizlik, cinsel davranışlarda donukluk gördü. Yapay dölleme ile doğurduklarında, çocuklarına karşı ileri derecede ilgisiz kalmışlardı.

Bütün bu çalışmalar, sürekli, teke tek ve nitelikli anne – çocuk ilişkisinin, sağlam benlik gelişiminde son derece gerekli olduğu göstermiştir. Aşağıda bu ilişkinin kısa ya da uzun süreli kesilmesi ile ilgili önemli iki sendrom tanımlanacaktır. (Öztürk, 1988: 381 – 382).

Kısa Süreli Anne Yoksunluğu

(bebeklik depresyonu, anaklitik depresyonu)

R. Spitz, 6 aydan sonra bebeklerin annelerinden, birden ayrılmaları ile ortaya çıkan akut ağır bir ruhsal hastalığı tanımlamış ve buna anaklitik depresyon adını vermiştir.

Anneden ya da anne yerine olan yetişkinden birden ayrılan ve bakımevine verilen çocuklardan bazıları önce çok şiddetli ve uzun süreli ağlamalara tepki gösterirler. Ağlamaları dindirilemez, yatıştırılmaz; kısa süreli susma sırasında yanlarına birisi yaklaşacak olsa yeniden ağlamaya başlarlar. Sustuklarında yüzlerinde

yorgun ve küskün bir ifade belirir (*protesto dönemi*). Yeme giderek azalır, kilo kaybı başlar, fizik gelişme duraklar, kusma ve ishaller olur. 2 – 3 hafta sonra bir durgunluk başlar. Kskn ve üzüntülü görünüm belirgindir (*depresyon dönemi*). İkinci aydan sonra çocuğun duygusal tepkileri giderek azalır ve kntleşir. Çevreye, yanına yaklaşanlara ilgisiz kalır (*iekapanım dönemi*). Anne  ay içinde dönerse bebek giderek eski durumunu alır. Ayrılık  ayı geçerse durumda geriye dönüş, iyileşme olmaz. Giderek aşağıda açıklanacak olan *yuva hastalığı* (*hospitalizm*) yerleşir.

6 aylıktan önce grlmeyişini R. Spitz anne - ocuk arasındaki ruhsal bağın henüz gelişmemiş, pekişmemeş oluşuna bağlar. Bazı ocuklarda görülüp bazılarında grlmeyişini ise bu bağın bazılarında çok sıkı, bazılarında zayıf oluşu ile açıklar. Anne – ocuk ilişkisi zayıf olan çocukların ayrılmaya tepki göstermedikleri, yabancılara kolay uyum yaptıkları sanılmaktadır. (ztrk, 1988:382).

Uzun Süreli Anne Yoksunluğu

(hospitalizm, yuva hastalığı)

İlk yaşlarda ailelerden ayrılıp yetiştirme yurtlarına verilen ya da uzun süre hastanede kalan çocuklarda görülen bir sendromdur. Burada tek neden anne yoksunluğudur. Anne ya da anne yerine geçen yetişkin ile *tek ilişkiden yoksun* olan ocuk, *duygusal ve duyusal* beslenmeden de yoksundur.

Bu duyusal ve duygusal beslenmeden uzun süre yoksun kalan ocuklar: 1 – Uyaranlara g ve geç cevap verirler. Çevreye ilgisizdirler. 2 – Oturdıkları yerde sallanma, geviş getirme, kafa sallama ve vurma hareketleri çok görülür. Bunlar kendi kendilerini uyarma çabasıdır. 3 – Bedensel haz kaynaklarına (parmak emme,

sallanma gibi) sık başvururlar. 4 – Yalancı geri zekâlılık çok görülür ve genellikle kalıcıdır. İlk yaşta yuvalara verilen çocuklar 3 – 4 yaşlardan sonra tekrar evlerinde dönseler de zekâları normale dönmeyebilir. 5 – Beslenme ve bakım yönünden iyi yaşam koşulları içinde bulundukları halde hastalanma ve ölüm oranının yüksek olduğu araştırmalarla saptanmıştır. 6 – Yürüme, konuşma, tuvalet eğitimleri geridir. Boyları, kiloları kronolojik yaşlarının altındadır.

Kısa ve uzun süreli anne yoksunluğu sendromları DSM – III – R’de bebeklikte ve erken çocuklukta *reaktif bağlanma bozukluğu (attachment disorder)* olarak tanımlanmıştır. (Öztürk, 1988:382 – 383).

Çocuklarda Duygulanım Bozuklukları

Son yıllarda çocuklarda yetişkinlerdekine benzer depresyonların görüldüğü artık kesinlikle anlaşılmıştır. Taşınlık ve çökküntülükle giden bipolar bozukluk seyrek de olsa ergenlik çağından itibaren görülebilmektedir. Ancak daha erken çocukluk dönemlerinde mani tablosu pek belirgin olmamaktadır. Çocuğun genelde hareketlerinde coşkulu olması, çabuk neşelenmesi ve öfkelenmesi doğal olarak sık görüldüğünden, çocukta hafif geçen bir manik eksitasyon durumu ayırdedilemeyebilir. Çocukluk çağında görülen depresyonlar, yetişkinlerde görülen depresyonlardaki bütün belirtileri çok benzer biçimde gösterirler. (Öztürk, 1988:383).

Çocukluk Nevrozları ve Başka Bozukluklar

Yetişkinlerde görülen *bulantı, obsesif – kompulsif, fobik, histerik bozukluklar* çocuklarda da oldukça sık görülür. Bunlarda belirtiler genel olarak yetişkinlerdekine benzer.

Burada nevrotik bozuklukların dışında kalan ve daha çok çocukluk çağında görülen özel sendromlar özetlenecektir. (Öztürk, 1988:383).

Okul Korkusu

Çocuklarda okula gitmek istememe ve gitmeme durumu, bazı yazarlar tarafından okul reddi, bazıları rafafından okul korkusu olarak isimlendirilmektedir.

Çocuk birdenbire, bir gün okula gitmek istemez; zorlamalar karşısında anksiyete duyar; panik içine girer, midesi bulanır, kusar, ağlar, gitmemekte direnir. Bazıları zorlamalara dayanamayıp yolaçıkır, ya yarı yoldan döner, ya sınıftan çıkar eve gelir. Başlangıç bazen sinsidir. Ön belirtiler günlerce sürebilir. Çocuk neşesizdir, uykuya dalmakta güçlük çeker. İştahı kesilir, ödevlere karşı ilgisi azalır. Her sabah somatik bir belirti ile uyanır. Baş, karnı ağrır, midesi bulanır. Bir gün okula gitmeyeceğini bildirir. Neden olarak, öğretmenden korktuğunu ya da bir arkadaşının kendisini rahatsız ettiğini söyleyebilir. Bazıları da tanımlayamadıkları bir korkudan söz ederler. Çoğu zaman evde rahatırlar. Şiddetli vakalarda çocuklar evde de huzursuzdurlar. Bağlı ve bağımlı oldukları aile bireylerini (bu genellikle annedir) bir yere bırakmaz, peşinde dolaşırlar. Kronik anksiyete içindedirler, hiç bir şeyle oyalanamazlar.

Okul korkusu anaokuluna giden, ilkokula yeni başlayan çocuklarda sık görülür. Ülkemizde anaokulu zorunlu olmadığından o yaşlarda kliniğe başvuru sayısı çok azdır. Ortaokul ve lise çağında da görülmektedir. Yaş büyüdükçe görülme sıklığı azalmaktaysa da tedavi güçleşmektedir.

Dış yayınlarda görülme sıklığı % 1 – 8 arasında gösterilmektedir.

Okul korkusunu ortaya çıkaran etkenler ne olursa olsun *kaynağı genellikle anneden ayrılma korkusudur*. Bu hastalık bir aile nevrozudur. Aile bireyleri birbirine bağlı ve bağımlıdırlar. Biri ötekine veya kendisine birşey olacak korkusunu yaşar. 5 temel aile etkileşimi en sık görülenlerdir:

A – Ana ya da baba kronik anksiyeteden yakınmakta ve kendilerine birşey olacağından korkmaktadırlar.

B – Ana – baba çocuğa okulda, yolda bir şey olacağından korkmaktadırlar.

C – Anne ya da baba genel tutumlarından çocuğun kendilerine bağlı ve bağımlı kalmasını istemekte ve desteklemektedirler.

D – Çocuk kendi yokluğunda anne veya babasına birşey olacağından ya da kendisini bırakıp gideceğinden korkmaktadır.

E – Çocuk anne ve babasının yokuğunda kendisine bir şey olacağı korkusundadır.

Okul korkusu geliştiren çocuklar genellikle başarı kaygısı olan, uslu, uyumlu, aşırı onay bekleyen, ailesine bağımlı çocuklardır. Bu kişilik özelliklerine sahip çocuklarda tetiği çeken bir hastalığı başlatır (ailede hastalık, ailede sosyoekonomik bir kriz, kardeş doğuşu, bir kayıp, göç, okul veya öğretmen değişikliği, okulda onurunu, bedenini tehdit eden bir durum gibi).

Tedavi: Okula gitmediğinden dolayı çocuğu suçlamaktan kaçınmalıdır. Ona bu durumun birçok çocukta görüldüğü, tedavi edilebileceği anlatılır. Onun güvenini kazandıktan sonra her ne şekilde olursa olsun okula gitmesi gerektiği, zaman geçerse bu korkuya, derslerden geri kalmış olma korkusunun ekleneceği söylenir. Okula ailesinden birisi ile gitmesi, çıkışa kadar onunla beraber okulda kalması istenir. Bunun için okulla işbirliği sağlanmalıdır. Bir yandan da çocuğun *bireysel tedavisi*, davranış ve oyun tedavisi ile sürdürülür. *Aile tedavisinde* ailedeki kronik anksiyete, bağıllık, bağımlılık konuları ele alınır. Yaş ne kadar küçükse tedaviye yanıt o kadar iyidir ve kısa sürede çocuk okula döner. Sterslerle ilgili yinelemeler olabilir. Ağır vakalarda başarılı olamıyabilir.

İlaç olarak imipramin ve klomipramin'in etkili olduğu bildirilmektedir. (Öztürk, 1988:383 – 384).

Duygusal gelişimle ilgili problemi olan çocuklar bölümünde, korkulu çocuklar konusu işlenirken "okul korkusuna" da yer verilmiştir. Bu nedenle burada daha fazla ayrıntıya yer verilmeyecektir.

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

DSM IV Tanı Ölçütleri

A. Aşağıdakilerden (1) veya (2) vardır:

(1) aşağıdaki dikkatsizlik semptomlarından altısı (ya da daha fazlası) en az 6 ay süreyle uyumsuzluk doğurucu ve gelişim düzeyine göre aykırı bir derecede sürmüştür:

Dikkatsizlik

- (a)Çoğu zaman dikkatini ayrıntılara veremez ya da okul ödevlerinde, işlerinde ya da diğer etkinliklerinde dikkatsizce hatalar yapar.
- (b)Çoğu zaman üzerine aldığı görevlerde ya da oynadığı etkinliklerde dikkati dağınık.
- (c)Doğrudan kendisine konuşulduğunda çoğu zaman dinlemiyormuş gibi görünür.
- (d)Çoğu zaman yönergeleri izlemez ve okul ödevlerini ya da işyerindeki görevleri tamamlayamaz (karşıt olma bozukluğuna ya da yönergeleri anlayamamaya bağlı değildir).
- (e)Çoğu zaman üzerine aldığı görevleri ve etkinlikleri düzenlemekte zorluk çeker.
- (f)Çoğu zaman sürekli mental çaba gerektiren görevlerden kaçınır, bunları sevmez ya da bunlarda yer almaya karşı iseksizdir.
- (g)Çoğu zaman üzerine aldığı görevler ya da etkinlikler için gerekli olan şeyleri kaybeder. (ör: Oyuncaklar, okul ödevleri, kalemler, kitaplar ya da araç-gereçler).
- (h)Çoğu zaman dikkati dış uyaranlarla kolaylıkla dağınık.
- (i)Günlük etkinliklerinde çoğu zaman unutkan.

(2)Aşağıdaki **hiperaktivite-impulsivite** semptomlarından altısı (ya da daha fazlası) en az 6 ay süreyle uyumsuzluk doğurucu ve gelişim düzeyine göre aykırı bir derecede sürmüştür:

Hiperaktivite

- (a)Çoğu zaman elleri, ayakları kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp durur.
- (b)Çoğu zaman sınıfta ya da oturması beklenen diğer durumlarda oturduğu yerden kalkar.
- (c)Çoğu zaman uygunsuz olan durumlarda koşuşturup durur ya da tırmanır (ergenlerde ya da erişkinlerde öznel huzursuzluk duyguları ile sınırlı olabilir).
- (d)Çoğu zaman sakin bir biçimde, boş zamanları geçirme etkinliklerine katılma ya da oyun oynama zorluğu vardır.
- (e)Çoğu zaman hareket halindedir ya da bir motor tarafından sürülüyormuş gibi davranır.
- (f)Çoğu zaman çok konuşur.

İmpulsivite

- (g)Çoğu zaman sorulan soru tamamlanmadan önce cevabını yapıştırır.
- (h)Çoğu zaman sırasını bekleme güçlüğü vardır.
- (i)Çoğu zaman başkalarının sözünü keser ya da yaptıklarının arasına girer. (ör.: Başkalarının konuşmalarına ya da oyunlarına burnunu sokar).

A.Bozulmaya yol açmış olan bazı hiperaktif-impulsif semptomlar ya da dikkatsizlik semptomları 7 yaşından önce de vardır.

B.İki ya da daha fazla ortamda semptomlardan kaynaklanan bir bozulma vardır. (ör: Okulda ya da işte ve evde).

C.Toplumsal, okuldaki ya da mesleki işlevsellikte klinik açıdan belirgin bir bozulma olduğunun açık kanıtları bulunmaktadır.

D.Bu semptomlar sadece bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk, Şizofreni ya da diğer bir Psikotik Bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır ve başka bir mental bozuklukla daha iyi açıklanamaz. (ör: Duygudurum Bozukluğu, Anksiyete Bozukluğu, Dissosiyatif Bozukluk ya da bir Kişilik Bozukluğu).

DEHB'nun üç alttipi vardır: (1) dikkatsizliğin baskın olduğu, (2) hiperaktivite-dürtüsellik baskın olduğu ve (3) bileşik tip. Semptom kriterleri tam olarak karşılanmıyorsa klinik yargılama DEHB başka türlü adlandırılmayan tip olarak yapılır. (Ebert, Loosen ve diğerleri, 2003: 576-577).

Dikkat Eksikliği – Hiperaktivite Bozukluğu (ADHD)

Dikkat Eksikliği-Hiperaktivite Bozukluğu - Attention Deficit Hyperactivity Disorder - (ADHD) bazen ADD (Dikkat Eksikliği Bozukluğu) olarak adlandırılır. Bu iki terim sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılır: Çok benzer ve ilişkili olsalar da farklı durumları kapsarlar. ADHD olan kişilerin dikkat süreleri ile ilgili güçlükleri vardır; impulsif (dürtüsel) ve hiperaktifler (aşırı hareketli). ADD olanların hiperaktivitesi yoktur. Ancak impulsivite (dürtüsellik) ve dikkat eksikliği ile ilgili problemleri paylaşırlar.

Hastalıklar ve bozukluklar hakkındaki bilgilerimiz arttıkça sağlık uzmanları tarafından kullanılmakta olan tanı kriterleri sürekli güncelleştirilmekte ve mükemmelleştirilmektedir. Bugün kullanılmakta olan iki sınıflandırma sistemi vardır:

1. Dünya Sağlık Örgütünün sınıflandırma sistemi. (Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması, 10. Baskı veya ICD-10).
2. Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından yayınlanan sınıflandırma sistemi. (Mental Bozuklukların Teşhis ve İstatistiki Manueli, 4. Baskı veya DSM IV). (Yavuzer,2004:233-234).

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (ADHD) Olan Çocuklar Hangi Özelliklere Sahiptir?

ADHD'nin esas belirtileri hiperaktivite, dürtüsellik ve dikkat eksikliğidir. Çalışmalar dikkate değer bir şekilde, ADHD belirtilerinin zaman içinde kalıcı olduğunu defalarca göstermiştir. Belirtilerden etkilenen çocukların yaklaşık yarısında, yetişkinlik yıllarına yaklaşırken, kendilerinde görülen belirtiler büyük ölçüde azalmasına rağmen, esas belirtiler ve davranış örüntüleri haftalarca, aylarca ve yıllarca sabit kalmaktadır.(Yavuzer,2004:234).

ADHD'nin Temel Belirtileri

- Dikkat Eksikliği
- Hiperaktivite (Aşırı Hareketlilik)
- Impulsivite (Dürtüsellik-ataklık)

ADHD belirtilerinin klinik bir anlamının olması ve tanı kriterlerini karşılaması için dikkate değer bir sayıda olması ve kişinin işlevsel yetilerini ciddi bir şekilde etkiliyor olması gereklidir. Küçük çocuklar için hiperaktif görünmek normaldir. Yaklaşık üç yaşına kadar tüm çocuklarda hareket dereceleri artar. Bu yaştan sonra giderek azalır.

ADHD olan çocukların doğmadan önce anne rahminde alışılmadık şekilde hareketli olduklarını gösteren raporlar vardır. Bunlar bazen çok fazla ağlayan ve uyku düzeni bozuk olan, oldukça güç bebeklerdir. Belki de fiziksel temastan hoşlanmadıkları için, bebeğe ısınmanın güç olduğunu gösteren örnekler vardır.

Dikkat Eksikliği-Hiperaktivite Bozukluğu gösteren çocukların ana-babaları zaman zaman yorgunluk ve ümitsizliğe kapılmaktan şikâyetçi olabilirler. Bu tanımlamaya giren çocukların büyütülmesi kolay ve zevkli olmayacağı için, ana-babalarına güzel deneyimler yaşatmayacaklardır. ADHD olan çocukların çoğunun erken dönemdeki deneyimleri çoğunlukla olumsuz değildir. Yaşıtlarına göre daha hareketli olduklarının ve dikkatlerini yoğunlaştırmada güçlük yaşadıklarının farkına varılmış olabilir, ancak sıklıkla, güçlükleri okula girdiklerinde belirgin hale gelir. Çünkü okulla birlikte hayatlarında ilk defa sessiz oturmaları, belirli görevlerle meşgul olmaları ve bunları tamamlamaları istenir. Bu durumda, diğer çocuklardan farklı oldukları göze çarpmaya başlar.

ADHD olan çocuklar okulda sıklıkla sıralarında oturmayan veya otursalar bile uzun zaman orada kalmayan çocuklardır. Sürekli konuşan, bağırان, başkalarını rahatsız eden ve herkesi yaptığı işten alıkoyan çocuklar olmaları muhtemeldir. Düzensiz olma ve gerekli eşyalarını unutma veya kaybetme eğilimindedirler. Öğretmenler genellikle bu tür davranışları sinirlendirici bulurlar. Diğer çocuklar başlangıçta bunu kabul eder veya eğlenceli bulurlar, ancak zamanla Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu olan çocuk özelliği gereği, onlara impulsif bir şekilde,

ataklıkla saldırmaya veya öğrenmeden alıkoymaya başlayınca, onlar da bu tür çocukları rahatsız edici bulmaya başlarlar. İmpulsivite ya da diğer bir deyişle davranışlarının sonuçlarını düşünmeden hareket etmeleri, isteklerini erteleyememeleri, atak olmaları, ADHD olan çocuklar ve onların aileleri açısından büyük zorluklara neden olmaktadır. Ana-babalar, çocuklarını olası kazalara karşı korumak için her an tetikte bulunmak zorundadırlar. 'Yol güvenliği' buna verilebilecek klasik bir örnektir: ADHD olan bir çocuğun, diğer yaşlılarından farklı olarak, tek başına kaldırım boyunca güven içinde yürüyebileceğine güvenemezsiniz. Çocuklarının dikkatini çeken bir şeyi veya birini gördüğünde, akan trafiğe hiç dikkat etmeden karşıdan karşıya geçeceğini, ana-babalar bilirler.

ADHD olan gençler de kendilerini akranlarına beğendirme güdüsüyle cüretkâr davranışlarda bulunabilirler. Bazı gençler de aynı sebepten tehlikeli yüksekliklerden atlayabilirler veya kendilerini yolun ortasına atabilirler. Bazen de "görelim bakalım ne olacak" diyerek veya yalnızca kendi meraklarını tatmin etmek için bu tarz şeyler yaparlar.

İmpulsivite, ayrıca sosyal yaşamda zorluklara yol açmakta ve arkadaşlık kurmayı ve bunu devam ettirmeyi güçleştirmektedir. Dikkat çekme arzusuyla başkalarının sözüne karışmaları, düşünmeden konuşup yanlış şeyler söylemeleri sosyal alanda problemlere yol açar ve umutsuzca arkadaş edinmeye çabalayan çocuğun, dışlanmasına neden olur. ADHD olan çocuklar, iyi ve masum niyetlerle hareket etseler de bazen anti-sosyal ve istenmeyen davranışları kasten yapıyormuş gibi görünebilirler.(Yavuzer,2004:234-236).

ADHD Olan Çocuklar Dikkat Etme ve Dikkatlerini Sürdürme Konusunda Güçlük Çekerler

ADHD olan çocuklar, impulsif ve hiperaktif davranışlarıyla akranlarının arasında sıvrılıp göze çarparlar; ancak daha da önemlisi, dikkat sürelerinin kısa olması nedeniyle çok daha geniş kapsamlı problemlerle karşılaşır. Özellikle “öğrenme” onlar açısından güçlük teşkil eder. Öğrenme güçlüğüne sadece akademik alanda değil (yüzmeyi öğrenmek, bisiklete binmeyi öğrenmek vb.) motor beceriler ve pratik becerilerde de rastlanır ve en önemlisi de, bu güçlüğü konuşmayı öğrenmede (sohbetlere ve grup aktivitelerine katılmada) rastlanabilir.

ADHD olan çocukların çoğunlukla eğitim ve sosyal becerilerle ilgili güçlükleri, neyin öğrenilmesi gerektiğine yeterince dikkatlerini yoğunlaştıramamalarından kaynaklanır. Çocuklar çoğunlukla, bu becerileri öğrenmeye muktedirler. Ancak dikkatlerini sürdürme konusunda kendilerine yardım sağlanıncaya kadar sanki bunları öğrenme becerileri yokmuş gibi görünürler.

Bu konsantrasyon eksikliği yalnızca eğitim ve okul başarısı açısından zorluklara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda mutlu ve sağlıklı bir aile yaşamı ve iyi arkadaş ilişkileri açısından da önemli sorunlara neden olur.

Bir grup çocuk da (ki bunların çoğunluğunu kızlar oluşturmaktadır), dikkati yoğunlaştırabilmedeki eksiklikleri nedeniyle fark edilemeyecek ölçüde siliktirler. (Bunlar impulsif, hiperaktif veya saldırgan değildirler.) Eğer bu durum fark edilir ve müdahale edilirse, bu çocuklar iyileşebilirler. Bu tür çocuklar ADD'li olarak nitelendirilir. (Hiperaktivitesi olmayan ADHD'liler) (Yavuzer, 2004:236-237).

ADHD Olan Çocukların Arkadaş Edinme Konusunda Problemleri Olabilir

ADHD olan çocukların çoğu, arkadaş bulmakta güçlük çekerler ve buldukları arkadaşlar da çoğu zaman "yanlış kişi"lerdir. Çocuklar çoğu zaman bunun farkındadırlar, üzülürler ve eğer nasıl yapabileceklerini bilseler, değişmek için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Yaşadıkları zorlukların çoğu, dikkat sürelerinin kısa olmasından ve impulsif olmalarından kaynaklanır. Çünkü bu problemler, onların sosyal kuralları kolaylıkla öğrenmelerini ve anlamalarını güçleştirir.

Kendilerine yardımda bulunulduğu takdirde, bu çocukların sosyal arenada başarıyı yakaladıkları sıkça görülmektedir. Bizim üstünde düşünmeden bildiğimiz konuları, onlar öğrenmek zorundadırlar. Ana-babalar ve öğretmenler belirli bir strateji oluşturarak bu çocuklara yardımcı olabilir: Bu çocukların açık ve belirgin talimatlarla yönlendirilmeleri gerekebilir. Örneğin: "Önce git ve bir grup öğrencinin yanında dur. Sessizce bekle ve bir süre dikkatlice onları dinle. Neden bahsettiklerinden emin olduğun ve konuyla ilgili söyleyecek bir şey bulduğun zaman, konuşmada uygun bir boşluğu yakala ve söylenenlere hangi nedenle katıldığını veya senin de böyle bir şeyi deneyimlediğini belirt."

ADHD'nin bir sonucu olarak davranışları çok kötü olan çocuklar vardır. Bu çocukların, aşırı yıkıcı ve sıklıkla saldırgan olan davranışlarına kimse hoşgörülü yaklaşmadığı için, başkaları tarafında dışlanırlar. Çeşitli çocuk bakıcıları ve bakımevleri tarafından reddedilmiş olabilirler.(Yavuzer,2004:237-238).

ADHD Olan Çocuklar Öğrenme Güçlüğü Çekebilirler

Hiperaktivite, impulsivite ve uzun süreli dikkat yoğunlaştırmada yaşadıkları güçlükler, çocukların öğrenme yetilerini ciddi şekilde zayıflatır. Eğer çok parlak değillerse, genellikle sınıfın gerisinde kalmaya başlarlar. ADHD olan çocuklar rahatsız edici davranışlar sergilemenin yanı sıra, endişe verici ve cezalara ya da alaylara hedef olmalarına yol açan akademik sorunlar da yaratabilirler.

ADHD olan çocukların önemli bir kısmının özel öğrenme güçlükleri de vardır. Özellikle, okuma ve yazmakta zorluk çekerler. Eğitim sistemimiz her konuya etkin katılım için okuma ve yazmada ustalık gerektirdiğinden, bu çocukların sık sık başarısızlık göstermeleri pek de şaşırtıcı değildir. Akran gruplarından bir kere geri kaldıklarında tekrar onları yakalamakta çok zorlanırlar. Sadece bulundukları ortamda bilgi paylaşmakta, özel bir güçlük çekmekle kalmazlar, aynı zamanda öğrenmeyi de güç kılıcı bir zihin yapıları vardır. Kendi akran grupları kadar uzun süre dikkatlerini yoğunlaştıramazlar. Çevredeki sesler ve hareketler, zihinlerini kolayca dağıtır. Genellikle öğretmenlerinin verdiği önemli bilgileri yakalayamazlar, çünkü bu sırada zihinleri başka şeylerle meşguldür.

Birçoğunun el yazısı oldukça düzensizdir. Eğer öğretmenleri bu çocukların çektikleri zorlukların sebebini fark edememişse, çocukların özenerek yaptıkları kısa, biçimsiz ve düzensiz sonuçlar veren çalışmaları, eleştirilene, alaycı aşağılamalara maruz kalabilir. Aynı durum, özellikle hareket koordinasyonu güçlüğü çeken çocuklar için de geçerlidir.

Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırma, ADHD olan çocukların aşağıda belirtilmiş olan öğrenme problemlerini sergilediklerini öne sürmüştür. Bu çocukların:

- % 90'ı okulda yeterince üretken değildir.
- % 90'ı okulda düşük başarılıdır.
- % 20'si okuma zorluğu çekmektedir.
- % 60'ı ciddi yazma güçlüğü çekmektedir.
- % 30'u okulu bırakmaktadır.(Yavuzer,2004:238-239).

ADHD Olan Çocukların Evde Problemleri Olabilir

ADHD olan çocuklar evde güçlükler yaşayabilirler. Ana-babaları genellikle daha uygun davranışlar gösterebilmeleri için akıllarına gelen her yolu denemeye çalışır. En ilgili ailelerde bile ilişkiler yıllarca aşırı baskı altında gerçekleşir. ADHD, okulda olduğu gibi evde de kendini gösterir ve hem kişilerin hem de eşyaların zarar görmesine neden olur.

ADHD olan çocukların genellikle diğerlerinden daha az uykuya ihtiyaç duymaları, herkesin kronik yorgunluk çekmesine ve ana-babaların kendilerine yeterince vakit ayıramamasına neden olur. Gevezelik, gürültü, hareket, ağız dalaşları ve eşyalara zarar verme, ana-babaların tarif ettikleri aile tablosunun ayrılmaz ayrıntılarıdır. Çocuklarının kırılmamış neredeyse bir tek oyuncacı bile yoktur.

Eşler, en azından bir kısmı, çocuğun ADHD semptomlarından kaynaklanan, ciddi aile içi problemlerinden yakınırlar. Birçok aileyi etkileyen kardeş kıskançlığı, ADHD'nin varlığından dolayı artabilir. Ana-babalar, çocuklarının okuldaki uyumsuz

davranışları yüzünden gelen telefonları cevaplamaktan yorgun düşerler. Kimi zaman bu davranış bozuklukları, okuldan uzaklaştırmalarla bile sonuçlanabilir.

Çocuğunun davranışlarından dolayı sosyal olayların dışında tutulan ana-baba, kendilerini arkadaş çevreleri ve aileleri tarafından dışlanmış hissederler.

ADHD olan çocukların aileleri arasında umutsuzluk, ortak bir duygudur. Buna ek olarak, çocukların güçlüklerinden dolayı kişisel olarak suçlanmış ve hatta "kötü ebeveyn" olmakla suçlanmış olabilirler. Çocuğun güçlüklerinin altında yatan neden tanındıktan ve ADHD tanısı konulduktan sonra, ana-babalar büyük bir rahatlama duygusu yaşarlar. Aynı zamanda ele alınacak birçok konunun ve bulunacak birçok etkili çözümlerin varlığı gözle görülür hale gelir.

ADHD'nin temel belirtilerini gösteren çocuklar, yeni beceriler edinecek ölçüde uzun süreli olarak dikkatlerini sürdürme konusunda problem yaşarlar ki, bu becerilere başkalarıyla iyi ilişkiler kurmalarını sağlayan sosyal beceriler de dahildir. Ayrıca ana-babalar açısından ADHD olan gençlerin davranışlarıyla başa çıkmak oldukça zordur. ADHD olan çocukların bazıları da başkalarıyla güvenli ilişkiler kurmalarını güçleştiren "Bağlanma Bozukluğu" gösterirler. Özetle;

ADHD Semptomları:

ADHD olan çocuklar hiperaktiftir.

ADHD olan çocuklar impulsiftir.

ADHD olan çocukların dikkatlerini yoğunlaştırma,

yöneltme ve sürdürme konusunda güçlükleri vardır.

(Yavuzer, 2004:240).

ADHD İle İlişkili Güçlükler:

ADHD'li çocuklar arkadaşlık kurmada güçlük yaşayabilirler.

ADHD olan çocuklar öğrenmede güçlük yaşayabilirler.

ADHD olan çocuklar evde güçlük yaşayabilirler.

(Yavuzer, 2004:241).

ADHD İle İlişkili Diğer Bozukluklar:

Otistik Spektrum Bozuklukları (Otizm ve Asperger Sendromu)

Obsessif Kompulsif Bozukluk

Gilles de la Tourette Sendromu

Karşı Gelme Bozukluğu

Davranım Bozukluğu

Bağlanma Bozukluğu

Depresyon

Anksiyete

Madde Bağımlılığı

(Yavuzer,2004:241).

Ana-Babaya Not:

Bu tür bir davranış bozukluğu gösteren çocuğun ana-babası; öncelikle sabırlı olmalı, çocuğun davranışlarını onları kızdırmak üzere yapılan bir yaramazlık şeklinde değil, rahatsızlık belirtisi olarak değerlendirmelidir. Ana-babalara şu ilkelere uygun davranmaları önerilebilir:

1. Davranış olduğu anda yanıt verin. Dikkat Eksikliği - Hiperaktivite Bozukluğu gösteren çocuk, diğer çocuklardan daha fazla ve daha çabuk ödüllendirilmeye ihtiyaç duyar. Verdiğiniz yanıt türünden çok (övgü, fiziksel yakınlık, özel bir yiyecek) zamanlama önemlidir. Önemli olan yanıtın, davranışın hemen ardından gelmesidir.

2. Daha sık geri bildirimde bulunun ve davranışının sonuçlarını yansıtın. Çocuğunuzun ev ve okul davranışıyla ilgili hedeflere yönelik çalışması için birkaç dakikada bir, onu ödüllendirecek bir şeyler bulmalısınız. Ödüllendirmeyi kendinize hatırlatmak üzere evin çeşitli yerlerine gülen çıkartmalar asabilirsiniz.

3. Olumlu davranışlarının ardından daha fazla somut ödüller verin (süslü kalem gibi).

4. Olumsuzdan çok, olumlu yanıt kullanın. Bu tür davranış bozukluğu gösteren çocuklar o kadar çok yanlış yaparlar ki, eğer dikkatinizi sadece bunlar üzerine yoğunlaştırırsanız, onları sürekli olarak cezalandırmak zorunda kalabilirsiniz. Orta düzeydeki cezalar (yoksun bırakma, ara verme, küçük bir ödülü iptal etme) son çözüm olarak yararlı olabilir, fakat bunlar az ve dikkatli bir şekilde, sürekli olarak bir ödül programıyla birlikte kullanılmalıdır.

5. Tutarlı olun. Zaman içinde çocuğunuzdan beklentileriniz konusunda, iyi veya uygunsuz davranışlara yanıt verme konusunda tutarlı olmayı başarmalısınız. Önceleri çocuk tam olarak istenilen yanıtı vermese de, tutarlı olmayı sürdürdüğünüz takdirde, bir iki hafta içinde değişimlerin başladığını göreceksiniz.

6. Problemleri önceden fark edin ve önlem alın. Çocuğunuz için sıkıntılı olabilecek zamanları tahmin ederek, uygun olmayan davranışı engelleyebilirsiniz. Örneğin, birinci sınıftaki çocuğunuzun okula girince koridorda koşup paltosunu

yerlere attığını biliyorsanız, binaya girmeden önce durup, izlemekte güçlük çektiği kuralları gözden geçirmesini sağlayın. Örneğin, kendi kendine "koridorda yürümeyi ve paltomu asmayı unutmayacağım" desin. (Yavuzer,2004:241-242).

Öğretmene Not:

- Çocukla ilgili kural ve beklentilerinizi açıkça tanımlayın.
- Çocuğa sınıf içi sorumluluklar verin.
- Sık sık anında ödül verin.
- Öğrencinin çalışma yükünü dikkat süresine uygun şekilde azaltın. Ev ödevlerini onun başarabileceği şekilde küçük parçalara bölün.
- Gün boyu sık sık ara vererek çocukların hareket etmelerine izin verin.
- Teneffüste ders yapma yanlışından kaçının.
- Çocuğu, problemi çözme hızına göre değil, çözme sürecine göre ödüllendirin.
- Davranış değişikliğinin sürekli hatırlatma ile değil, çocuğun eylemlerinin anında yanıtlanmasıyla mümkün olacağını unutmayın. (Yavuzlar, 2004: 243).

UYUMSUZ ÇOCUKLARIN EĞİTİMLERİ

Bütün davranış ve uyum bozukluğu gösterenler incelenirken o duruma düşmelerinin ortak nedeni olarak genellikle eğitim hatalarını görmekteyiz. Diğer bir deyişle davranış ve uyum bozukluklarının kökeninde diğer nedenlerin yanı sıra eğitim hataları yapmaktadır.

Uyumsuz çocukların eğitim programı; uyumsuz çocukların teşhisini, eğitimde varılmak istenilen amaçları, bu amaçlara ulaşmak için istenilen davranışları kazandırmaya aracılık eden etkinlikleri, etkinliklerin içeriğini, uygulamanın yapılacağı fiziki şartları uygulamada gerekli araç ve gereçleri, kullanılacak teknik ve yöntemleri, uygulamayı, yapacak personeli ve değerlendirmeyi kapsar.

Uyumsuz çocukları tanıma ve teşhis etmek için çocuğu sistemli olarak gözlemek, anektat tutmak, birtakım testleri uygulamak, oyularını gözlemek, anne – baba ve çocuğun bakıcı ve yakınları ile görüşme, çocukla bizzat görüşme gerekir. Bu iş özel uzmanlık işidir. Ana – babanın çocuklarındaki sorunları farketmeleri teşhis ve tedavi için bir uzmana baş vurmaları gerekir.

Uyumsuz çocukların eğitiminde güdülen amaç, önce uyumsuz kişiyi uygun kişiler, etkinlikler, şartlar ve hizmetler aracılığıyla normal eğitim ve öğretime hazır ve istekli bir kişi durumuna getirmektir.

Uyumsuz çocukların eğitimlerinde güdülen amaçlara ulaşılması için yapılması gerekenler:

1. Her kişiye, çocuğun gelişim seviyesine uygun olarak anlamlı olacak ders ve diğer etkinliklerden çeşitli konular seçilmeli ve çocuğun yararına sunulmalıdır.
2. Çocuğun yetenek sınırları içinde problemlerle savaşıacak ve yenecek durumlar yaratılmalı ve yenmesine yardım edilmelidir. Bu suretle çocuk karşılaştığı her problemi, başkalarının da azıcık yardımıyla yenebileceğini görebilmeli, kendine güveni artarken, insanın karşılaştığı problemleri çözerken başkalarının yardımına da ihtiyaç duyabileceği konusunda bilinçlenmelidir.
3. Çocuğun yapabileceği ve karşılaştığı durumlara uygulayabileceği akademik etkinlikler sağlanmalı ve akademik gelişimine aracı olunmalıdır.

4. Çocuğun yalnız kendisi için değil, ailenin, arkadaşlarının, milletin, hatta diğer milletlerin mutluluğunu isteyen bir seviyede duyarlı olmasına yardım edilmelidir.
5. Başkaları ile işbirliği içinde çalışacağı imkanlar sağlanmalıdır.
6. Sorumluluk alma istekleri uyandırılmalı ve başkalarının mutluluğu için çalışmanın hazzı tatırılmalıdır.
7. Çocuk söylediklerini ve inandıklarını fiile dönüştürecek olanaklar bulmalıdır.
8. Çocuklara başkaları ile iyi geçinmede yardım edilmelidir.
9. Çocukların konuşma, okuma, yazma, dinleme gibi önemli kominikasyon araçlarını etkili olarak kullanabilmelerine yardım edilmelidir.
10. Öğrenciye kaynakları genişleterek onları en iyi şekilde kullanmasına, karşılaştığı yeni ve değişik durumlarda genelleme yapabilmesine ve bunu durumlara uygulayabilmesine yardımcı olunmalıdır.
11. Öğrencinin sosyal, zihinsel, bedensel, duygusal gelişimine etkide bulunacak çeşitli yaşantılar sağlanmalıdır.
12. Çocuğa doygunluk elde edebileceği, kendine uygun düşen, kendini motive edecek ve gayesine ulaşmada işine yarayan şeyler üzerinde çalışması için olanaklar sağlanmalıdır.
13. Çocukların günlük hayatlarında karşılaşacakları problemleri üzerinde çalışmak, çeşitli kaynaklardan yararlanmak, benzer durumları görmek ve benzerliklerini bulmak, öğrendiklerini benzer yeni durumlara uygulamak olanakları sağlanmalıdır.
14. Öğrencilerin hayati durumlarla uğraşması sağlanmalıdır. Bu yolla çocukların anlayışları ve kavramları gelişecek ve onları yenmesini öğrenecektir.
15. Çocuklara çeşitli imkanlar hazırlanmalı, ilgilerine göre seçme olanağı bulacakları veya hiç görmediği karşılaşmadığı durumları görerek yeni ilgiler geliştirmesi sağlanmalıdır.
16. Programlar öğrenci için esnek olmalı, öğrenci – öğretmen birlikte çalışmalı ve öğrenim yaşantılarının planlanmasına katılımları sağlanmalıdır.
17. Öğrencilere, öğrendiklerini günlük gerçek yaşantılarda kullanma olanakları verilmelidir. Gerçek hayatta geçerli olan beceriler geliştirmeleri ve onları gerçek durumlarda kullanmasına yardım edilmelidir.

18. Öğrenciye çok çeşitli sosyal etkinlikler kazandırılmalı, sosyal gelişimi sağlanmalıdır.
19. Eğitim programları önce çocuğun probleminin çözülmesine olanak sağlamalı, her etkinlikte çocuk boşalma ve rahatlama olanağı bulmalıdır.
20. Öğrenciye sağlıklı bir kişilik örüntüsü geliştirmesi, yeteneklerine uygun ve en üst düzeyde gelişim sağlayacak sosyal, duygusal, fiziksel yetenek sınırları içinde gelişmesine yardım edecek birçok rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır. (Çağlar, 1981).

Uyumsuz Çocukların Eğitim Programlarında Yer Alacak Etkinlikler

Davranım bozuklukları olan çocukların eğitimlerinde yapılacak etkinlikler önce uyumsuz çocuğun problemlerini anlama, tanıma, kendine tanıtmaya, sıkıntılardan kurtulma, psikolojik ve duygusal gerilimlerden ve problemlerden uzaklaşmasını ve diğer terapatik çalışmaları kapsamına almalıdır. Akademik çalışmalar sonradan çocuğun normal hale gelmesi üzerine ağırlık kazanmalıdır. Öncelikle bu çocukların eğitim programlarında aşağıda sıralanan etkinliklere çok yer ve önem vermeli ve her çocuğun bireysel ihtiyaçları ile ahenkli şekilde sağlanmalıdır. Bunlar:

1. Davranış bozukluğu olan çocukların bireysel ihtiyaçlarını saptamak için uygun danışmanlık ve rehberlik hizmetleri.
2. Oyun terapisi, terapatik okuma, terapatik resim yapma, boyama, yazma, dramatizasyon, psikoterapi, regriasyonel terapi, uğraşı, meşgale terapisi ve müzik terapileri gibi çeşitli terapatik etkinlikler.
3. Düzeltici işler ve öğretim etkinlikleri.
4. Teksifi dil eğitimi çalışmaları.
5. Fiziksel bedeni ve motor etkinlikleri.
6. İş ve beceri eğitimi.

7. Müzik ve sanat eğitimi. Bilhassa bir ifade, boşalma aracı olarak.
8. Birşey yaparak düşünce ve duygularını ifade etme yolları.
9. Sosyal incelemeler, sosyal etkinlikler ve bol sosyal yaşantılar.
10. Bireysel öğretim çalışmaları ve ilişkileri.
11. Az akademik gerekleri olan hayati derecede önemli ve anlamlı ders konuları üzerinde çalışmalar.
12. Mümkün olduğu kadar bu çocukların serbest kalacakları boş zaman etkinlikleri.
13. Kısa süreli sınıf içi etkinlikleri.
14. Diyognastik öğretim. Diğer bir deyimle teşhisle, düzeltme ile birlikte yürütülen öğretim.
15. Ana – baba ve çocuğun eğitim, terapi ve tedavisi ile uğraşan diğer kimselerle işbirliği içinde çalışmalar.
16. Göze – kulağa hitap eden somut materyallerden çok yararlanma ve az soyut materyal kullanma.
17. Mesleki, çalışmalar ve uğraşı – meşkale eğitimi ve rehabilitasyon çalışmaları.
18. Takım ve grup çalışmaları. Davranış bozukluğu olan uyumsuz çocukların eğitim – öğretiminde görev alan her personelin bireyin uyumsuzluk durumu ve derecesi ile oranlı olarak sık sık toplanarak işbirliği yapacak alanlar ve çocuk hakkında alınacak genel ve özel önlemlerin kararlaştırılması için takım olarak çalışması gerekir.

Bu etkinlikler bireyin duygusal gerilimini azaltacak, topluma dönmesini ve yetenek sınırları içinde akademik gelişimini sağlayacaktır. (Çağlar, 1981:229 – 230).

Uyumsuz Çocukların Eğitimlerinin Yapılacağı

Yerler

Uyumsuz çocukların eğitim uygulamalarının yapıldığı veya yapılacağı yerleri aşağıdaki şekilde görebiliriz:

1. Özel okullar (Yalnız uyumsuz çocuklar için açılacak okullar).
 - a. Gündüzlü
 - b. Yatılı
2. Normal okullarda uyumsuz çocukların devam ettiği **Özel Sınıflar**
3. Hastaneye bağlı özel okullar.
4. Evde öğretim.

Uyumsuz çocukların bu kurumlardan hangisine devam edeceğini tayin etmemizde etkili olan faktörler, şunlardır:

1. Çocuğun uyumsuzluk türü ve derecesi.
2. Toplumda bu çocuklar için sağlanan eğitim olanakları.
3. Toplumun, okul çevresindeki insanların bu çocuklara karşı tavır ve davranışları.
4. Normal okullarda okuyan öğrencilerin bu çocuklara karşı tavır ve davranışları.
5. Normal okul personelinin tavır ve davranışları.
6. Ülkenin eğitim anlayışı ve politikası.
7. Çağdaş eğitim anlayışı. (Çağlar, 1981:230 – 231).

Uyumsuz çocukların eğitiminde birçok yaklaşımlar yapılmıştır. Bunların en önemlileri,

1. Psiko Analitik Yaklaşım.
2. Grup Terapi Yaklaşım.

3. Çocuğu Merkez Alan Yaklaşım.
4. Çocuk İnceleme Yaklaşımıdır. (Çağlar, 1981).

Uyumsuz çocukların eğitimi çok yönlü etkinliklerin birleşimidir. Çeşitli tedavi ve terapik hizmetler gerektirir. Bunun içinde çeşitli alanlarda özel şekilde yetişmiş uzman personel gerektirir. (Çağlar, 1981:238).

Uyumsuz Çocukların Eğitiminde Görev Alacak Profesyonel Personel:

1. Psikiyatrist
2. Psikolog
3. Terapistler (uğraşı oyun, sanat, iş, resim, müzik, rekriasyon –boş zamanları değerlendirme-)
4. Sosyal hizmet uzmanı
5. Danışman
6. Öğretmen
7. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri
8. Yönetici
9. Psikiyatrik ve sosyal hemşireler
10. İş öğreticileri

Bu personel kendi branşı ile ilghizmetleri yaparken daima birbirleri ile işbirliği halinde çalışırlar. Çocukların eğitiminde görev alan personelin grup olarak hizmet görmesi devamlı irtibat halinde grup çalışması yapması gerekir. Bu suretle çocuğun bir bütün olarak ele alınması ve geliştirilmesi mümkün olabilir.

Personel yalnız kendialanındaki hizmetlerin uzmanı değil bir takım çalışması uzmanı olması da gerekir. (Çağlar,1981:245).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uygun çevre koşullarında yetişen çocuğun zihinsel, biyolojik,psikolojik ve sosyal gelişimi, kalıtsal potansiyeli doğrultusunda en üst düzeyde ortaya çıkabilmektedir. Hızlı bir gelişme, değişme potansiyeline sahip olan çocuğun kendi kendini yöneten, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek, ruh sağlığı yerinde, mutlu ve başarılı bir birey olarak gelişmesi büyük ölçüde ona sağlanan fırsatlara ve ana baba tutumlarına bağlıdır.(Cirhinlioğlu, 2001: 239).

Bu çalışmamda çocuklarda görülen uyum ve davranım bozukluklarının önemli bulduklarına ve sık karşılaşılabileceğini düşündüklerime yer vermeye çalıştım. Bu konuyla ilgilenenlere çocuğun gösterdiği davranışların, onun gelişim sürecinin normal bir parçası olup olmadığını anlayabilmeleri ve çocukla ilgili hedef ve beklentilerini buna göre oluşturmalarında yol gösterici olmayı amaçladım.

Çocuklarımızdan yapabileceklerinden azını ya da fazlasını beklememeliyiz. Yeteneklerini başka çocukların yetenekleri ile kıyaslamamalıyız. Duygu ve düşüncelerini ifade etmesini desteklemeliyiz. Çocuğumuz konuşurken onu dinlemeliyiz. Olumlu davranışlarını onaylamalıyız. Yeterli ilgi ve sevgi gösterip, zaman ayırmalıyız. Doğru davranışlar sergileyerek, kararlı ve tutarlı olarak çocuğumuza iyi bir model olmalıyız.

Bu konuyla ilgili olarak benim önerilerim,öncelikle çocuğun ilk ve en yakın çevresi olan ailenin çocuğa yeterli sevgi ve ilgi göstermeleridir. Çocuğun bedensel, psikolojik ve sosyal temel ihtiyaçlarının yeterince

doyurulması gerekir.Bütün bunlar ana ve baba tarafından yapıldığı halde, yine de çevreden gelen etkilerle veya kalıtım yoluyla çocukta ortaya çıkacak uyum ve davranış bozuklukları anlayışla karşılanmalı, sevgi ve ilgi göstererek, gerekirse psikolojik yardım alarak düzeltme yoluna gidilebilmelidir.

Uyum ve davranım bozukluğu gösteren okul çağı çocuklarına öğretmenleri sevgi ile yaklaşmalı çocuğun sorunu hakkında bilgilenererek, aile ile işbirliği içinde düzeltme yoluna gidilmelidir. Çocuğun uyumsuzluğu hakkında yeterince bilimsel bilgi sahibi olmayan öğretmen, rast gele düzeltme çalışmaları yapmayarak, gerekirse aileyi bir uzman yardımı almaya yönlendirmelidir. Öğretmenin , kesinlikle bu tür durumlarda yalnız başına hareket etmemesi gerekir. Varsa, okulun Rehberlik ve Psikolojik Danışmanına konuyu aktarmalıdır. Öğretmenin , sorunlu öğrencinin, ailenin ve Psikolojik Danışmanın işbirliği içinde çalışarak sorunlu öğrenciye yardımcı olmaları gerekir.

Eğitim Bakanlığının , ana babaların çocuklarına doğru bir yaklaşım gösterebilmeleri amacıyla Ana – Baba Okulları açarak , velilerin belli saatlerde bu okullarda verilecek , Çocuk Eğitimi ile ilgili kurslara katılmaları sağlanabilir. Bu şekilde bilgilenen veliler çocuklarının sorunları ile daha doğru bir şekilde ilgilenebilirler.

Ayrıca, Eğitim Bakanlığının İlkokullarda da rehberlik hizmetlerine yer vermesi ve her ilkokulda bir psikolojik danışmanın bulunması bu konuda yararlı olacağı inancındayım.

Bazı durumlarda öğretmenlerin sorunlara bilinçsizce yaklaşımları çocukta var olan problemi iyileştirmek yerine , problemin büyümesine ve yerleşmesine neden olabilir. Oysaki okulda bulunacak bir psikolojik danışman , sorunun giderilmesinde , doğru yönde hareket ederek , öğretmeni ve aileyi sorunu olan çocuğa karşı doğru hareket etmeye yönlendirecektir.Böylece sorunu

olan çocuğa doğru bir şekilde yardımcı olunacak , problemin ortadan kalkmasına çalışılacaktır.

Çocuklarda görülen uyum ve davranım bozuklukları hakkında eğitilmiş veliler , bu konuda bilinçli ve bilimsel yönden bu konuyla ilgili bilgi sahibi öğretmenler ve ilkokullarımızda görev alacak Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Uzmanları, ruh sağlığı yerinde ve mutlu çocuklar yetiştirmemize yarar sağlayacağı inancındayım.

KAYNAKÇA

ANKAY, Aydın. (1998). **Ruh Sağlığı Ve Davranış Bozuklukları**. Ankara: Başak Matbaacılık.

AYDOĞMUŞ, Kayıhan. A. Baltaş ve başk. (2004). **Ana Baba Okulu**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

AYTUNA, Hasip. (1976). **Normal Çocuklarda Anormallikler**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BERGE, André. (1971). **Çocuktaki Kötü Huylar Ve Düzeltilmesi**. (Çev. Nazife Müren), İstanbul: Remzi Kitabevi.

CİRHİNLİOĞLU, Fatma Gül. (2001). **Çocuk Ruh Sağlığı Ve Gelişimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım LTD.ŞTİ.

ÇAĞLAR, Doğan. (1981). **Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

EBERT, Michael H., P. T. LOOSEN, B. NURCOMBE. (2003). **Current Psikiyatri Tanı Ve Tedavi**. (Çev. Suna Birsöz. Taha Karaman.). Ankara: Güneş Kitabevi.

FRANCES, Allen. ve başk. (1994). **DSM-IV Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı**. (Çev. Ertuğrul Köroğlu.), Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

GÖKNAR, Özcan. (2004) **Bilinçli Çocuk Yetiştirme**. Ankara:Arkadaş Yayınevi.

ÖZTÜRK, M. Orhan. (1988). **Ruh Sağlığı Ve Bozuklukları**. Ankara Nurol Matbaacılık.

SELÇUK, Ziya. (2001). **Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktif Çocuklar**. Ankara: Öncü Basımevi.

ŞENOL, Selahattin. E. İŞERİ. A. İ. KOÇKAN.(2005). **Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu**. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

VANLI, Lale. (2001). **Hiperaktif Çocuklar Tanı Ve Tedavi**. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

WOLFF, Sula. (2004). **Problem Çocuklar**. (Çev. A. Oral.-S. Kara.). İstanbul Say Yayınları.

YAVUZER, Haluk. (1998). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____.(2001). **Çocuk Ve Suç**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____.(2004). **Okul Çağı Çocuğu**. İstanbul Remzi Kitabevi.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. (2002). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Özgür Yayınları.

ZIMMER, Katharina. (2001). **Beni Anlayın Lütfen**. (Çev. Perihan Anaç).İstanbul Özgür yayınları.

ZULLIGER,Hans. (2000). **Çocukta Ruhsal Bozukluklar Ve Tedavisi.** (Çev.
Kamuran Şipal.). İstanbul Cem Yayınevi.